

Sp. 269-1

EXAMEN JURIS CANONICI

Juxta

V. Libros Decretalium

Ad mentem Recentissimorum Canonistarum
in utilitatem ac facilitatem discentium Theorico-practicè
adornatum, & antehac in Celeberrima & Antiquissima
Universitate Viennensi

PRÆSIDE

Prænobili, Spectabili, ac Consultissimo
V I R O

ADAMO JOSEPHO GRENECK,

U. J. Doctore, Aulæ, Aulicæque Regio Bohemicæ
Cancellariæ & Judiciorum Advocato, Inclytæ facultatis
Juridicæ Seniore Consistoriali, S. S. Canonum Professore
Publico & Ordinario, Celsissimi & Reverendissimi S. R. I.
Principis & Episcopi Passaviensis Consiliario Consistoriali:
Reverendissimi & Amplissimi Statûs D. D. Inferioris Au-
striæ Prælatorum Secretario, ejusdemque Statûs S. S. Cano-
num Professore extraordinario, Celeberrimi Monasterii
Scotensis Aulæ Judice, nec non Venerabilis ac exempti
Capituli Viennensis Syndico.

à R. ac Relig. Patre GERARDO KOLB, Celeber-
rimi & Antiquissimi Monasterii Ord. S. Benedicti Viennæ ad
Scotos Professo: Decretalium præfatæ Lectionis S. S. Canonum ex-
traordinariæ Auditore absoluto, publico Examine ex-
positum.

VIENNÆ,

Sumptibus GEORGII LEHMANNI, Bibliopolæ;

Anno MDCCXXVIII.

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

REVERENDISSIMIS,
ILLUSTRISSIMIS,
PER ILLUSTRIBUS,
MAGNIFICIS,

AC

AMPLISSIMIS
DOMINIS
DOMINIS
INFERIORIS AUSTRIÆ
PRÆLATIS.

DEDICATIO.

BERTHOLDO, Abba-
ti Mellicensi,

ERNESTO, Præposito
Claustro-Neoburgensi,

GODEFRIDO, Abbati
Gottwicensi,

GERARDO, Abbati ad
S. Crucem,

JOANNI MICHAELI,
Præposito ad S. Hypolitum,

MELCHIORI, Abbati
Zwettalensi,

LEOPOLDO, Præpo-
sito Ducumburgensi,

CHRYSOSTOMO,
Abbati Campo-Liliensi,

CA-

DEDICATIO.

CAROLO , Abbati
Scotensi,

PLACIDO , Abbati
Altenburgensi,

AMBROSIO , Abbati
Seittenstetteniensi,

FERDINANDO, Præ-
posito ad S. Dorotheam,

FRANCISCO AN-
TONIO, Præposito ad S. An-
dream,

MALACHIAE , Abbati
Seissensteinensi,

ILDEPHONSO , Ab-
bati Cellensi,

HIERONYMO , Præ-
posito Thiersteinensi,

DEDICATIO.

ROBERTO, Abbati
Neostadiensi,

MICHAELI, Abbati
Geracensi,

AMBROSIO, Præposi-
to Pernecensi,

JOSEPHO, Prælato
Gemnicensi,

BENEDICTO, Præla-
to Maurbacensi,

**FERDINANDO OT-
TOCARO**, Præposito Arda-
censi.

CONRADO, Præposi-
to Zwettalensi,

**FRANCISCO AN-
TONIO**, Præposito Eisgar-
nensi, JO-

DEDICATIO.

JOSEPHO, Præposito
Viennensi,
ANTONIO, Abbati de
Monte Serrato.

*Adeoq̃ue toti Inclyto Inferioris
Austriæ
Dominorum Dominorum Prælatorum
Statui,
Præsidi, Proceribus ac Patriæ Patri-
bus
Dominis Dominis Patronis ac Mæce-
natibus Gratosissimis.*

Reve-

DEDICATIO.

Reverendissimi, Illustris-
simi; Perillustres, Magnifici, ac
Amplissimi Domini Domini!

 *Eniam dabitis, quod
labor iste, otii Monasti-
ci Vestrum Patrocini-
um ambiat: Nam si
ad flumina, unde fluunt
fontes, revertuntur, & quæque ad
sua*

DEDICATIO.

*Sua redeunt principia, si omne, quod
inædificatur solo, solo cedit (a) si Jus
Patronatûs ille sibi vendicat, qui ad
ædificium fundum præbet, (b) profe-
ctò injurius Sacræ Themidi forem, &
contra manifesta Jura mercarer, si
hocce Examen Juris Canonici alterius,
quam Vestro Nomini inscriberem:
Vestro enim solo per biennium in-
ædificatum est, Vos fundum præbui-
stis, dum Vestra profusissima Muni-
ficentia Sacrorum Canonum lectionem
extraordinariam fundâstis: Vos Pa-
triæ juventuti amplissimum proposui-
stis fundum, ut in eodem sapientiæ
ædificia extrueret, hîc eidem propi-
nantur Sacratoris Juris prudentiæ li-
quores, ut uberius haustos profusius
dein Patriæ incolis instillaret, eôsque*

Ju-

(a) §. 9. Instit. de rer. divis.

(b) arg. C. 3. & 25. de Jur. Patronat.

DEDICATIO.

*Iustitiam Christianam, Fidei puritatem, Morum honestatem, Mandatorum DEI & Ecclesiae observantiam doceret, ut rectè vivendo, æternam beatitudinem consequerentur. (c) Sane inter plurima alia, quæ fando explicari non possunt, monumenta, quibus Patriæ felicitatem, Vestris consiliis, & Industria procuratis, hoc primum esse videtur: Spiritualia enim tantò sunt temporalibus digniora, quantò anima præfertur corpori. (d) Vos igitur Reverendissimi, Illustrissimi, Perillustres, Magnifici, ac Amplissimi Domini Domini, exiguam hanc meam structuram Vestro fundo inædificatam velut primum Paternæ Solitudinis Vestræ mnemnosynon Vestrò Patrociniò tuemini, atq; firmum stabit ædificium
meum*

(c) fin. Jur. Canon. (d) C. 5. & 6. de M. & O.

DEDICATIO.

meum, utpote columnis Ecclesiæ innixum. (e) Ego verò in arenam Sacræ Themidis descensurus, non dubius sum de victoria, si gratiâ, favoribus, atque Patrocinio Vestro animatum, in certamine Scholastico desudantem foveatis.

Reverendissimorum, Illustrissimorum, Perillustrium, Magnificorum, ac Amplissimorum Dominorum Dominorum

Clientum infimus

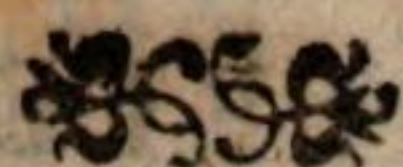
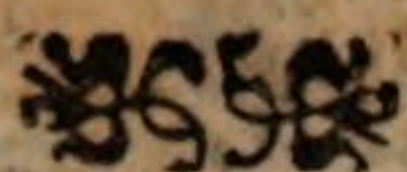
P. Gerardus Kolb, Prof.
Scot.

(e) arg. C. 17. §. 1. de accus.

TO THE
HONORABLE
THE PATRON
OF THE
LIBRARY

OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE
AND
THE
LIBRARY OF THE
HONORABLE
THE PATRON
OF THE
LIBRARY

OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE
AND
THE
LIBRARY OF THE
HONORABLE
THE PATRON
OF THE
LIBRARY

ELENCHUS

Decisionum ex Libris quinque
Decretalium, juxta ordinem Exa-
minis decerptarum.

Ex Proœmio.

- I. Decretum Gratiani, quâ tale non habet
authoritatem Juris decisivam.
- II. Et hanc neque ex Epistola Gregorii XIII.
eidem postea præfixa recepit.
- III. In materia Spirituali, & quando agitur de
peccato Jus Canonicum prævalet Civili,
eique assurgendum.

Ex Libro I.

- I. Fidem alienam simulare, nulla ratione est
permisum.
- II. Ad professionem fidei emittendam obli-
gantur provisi de quibuscunque benefi-
ciis curatis, aliàs fructus non faciunt
suos.
- III. Quos proinde etiam ante Sententiam Ju-
dicis

ELENCHUS.

- dicis declaratoriam restituere in conscientia tenentur.
- IV. Pagani, & infideles non possunt cogi ad fidem suscipiendam, neque eis ex hoc solo motivo bellum indici valet.
- V. Clerici, & Religiosi directè non obligantur legibus civilibus, etiam in materia communi, à potestate sæculari latis.
- VI. Ad legem Canonica, ut obliget, præscindendo à Stylo Curia Romanæ, non sufficit, ut sit Romæ publicata.
- VII. In rescriptis gratiæ inspiciendum tempus datæ, in rescriptis Justitiæ tempus præsentatæ.
- VIII. Inter duo rescripta à diversis super eadem re impetrata prævalet prius, si posteriùs mentionem illius non faciat.
- IX. Consuetudo adversùs libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam non valet.
- X. Laici Jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum præter Privilegium Summi Pontificis nullò modò acquirere possunt.
- XI. Monialis vidua, vel aliàs in Sæculo corrupta potest absolutè in Abbatissam eligi.
- XI Summus Pontifex prævalet consilio generali.

Ex Libro II.

- I, Tam Clerici, quàm Laici in causis Spiritualibus possunt etiam adhuc hodie Romæ

ELENCHUS.

mæ conveniri, si ibi existant, & justam domum avocandi causam non habeant.

II. Clericorum exemptio est Juris Divini saltem originaliter.

III. Spectato Jure communi, non ipsi tantum Clerici, sed & res eorum, & bona gaudent exemptionis privilegiò.

IV. Clerici non possunt conveniri coram Judice Laico, bene tamen reconveniri.

V. Quotiescunque quæstio Spiritualis incidit in causam civilem coram Judice Laico, debet remitti ad Judicem Ecclesiasticum.

VI. Potest Judicium possessorium & petitorium non tantum in eodem libello, simul cumulari, sed etiam, si actor ab initio egit petitorio, eò suspensò ad possessorium percurrere, & econtra.

VII. Reus non legitimè interrogatus à Judice, non tenetur confiteri crimen.

VIII. Actus Jure positivè invalidus accedente Juramento, neque Jure Canonico confirmatur.

IX. Præscriptio suis requisitis absoluta procedit etiam in conscientia.

X. Eadem potest cum dubio speculativo, non tantum continuari, sed etiam ritè inchoari

Ex Libro III.

- I. Residentia Clericorum est Juris Divini.
- II. Non satisfacit regulariter præcepto de residendo Parochus, si quidem resideat in Parochia, non tamen per se sed solummodo per substitutos officium Parochiale exerceat.
- III. Et ideo, nisi alia legitima causa subfit, fructus non facit suos, & tenetur ad eorum restitutionem.
- IV. Canonicus simpliciter dispensatus ad duos canonicatus in diversis Ecclesiis obtinendos, non propterea gaudet fructibus utriusque, sed illius tantum, in quo residet.
- V. S. Pontifex, spectatò jure communi potest liberè conferre omnia beneficia totius mundi, tam vacantia, quàm vacatura, absolute, & conditionatè.
- VI. Secùs hodie in Germania poste concordata, quibus etiam saltem de potestate ordinaria, & sine gravissima causa derogare non potest.
- VII. Indultum primariarum precum nullam continet iniquitatem, nec adversatur rationi Juris.
- VIII. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum, immobilium, vel mobilium pretiosorum

ELENCHUS.

- rum, sine consensu capituli, & aliis solemnitatibus jure requisitis, est ipsò Jure nulla.
- IX.** Potest tamen Prælatus validè repudiare hæreditatem, item & legatum Ecclesiæ relictum.
- X.** Nec feudum, nec donatio Ecclesiæ facta amittitur propter ingratitudinem, vel delictum Prælati.
- XI.** Testamentum ad pias causas non exigit aliàs solemnitates, quàm, quæ de Jure naturæ requiruntur.
- XII.** Clericos de bonis superfluis prospectu Ecclesiæ acquisitis testari non posse, de Jure scripto certum est.
- XIII.** Et probabiliter id nec consuetudine introduci potest.
- XIV.** Novitio in Religione sine testamento decedenti probabiliùs non proximi consanguinei, sed Monasterium succedit.
- XV.** Decimæ saltem materialiter sumptæ hodie adhuc debentur Clericis Jure Divino.
- XVI.** Spectato Jure communi Laici Juris decimandi sunt incapaces, nec illud ullo unquam tempore etiam immemoriali præscribere possunt.
- XVII.** Eodem Jure communi spectato decimæ novalium regulariter pertinent ad Parochum loci, & non ad illum, qui ibi forte

ELENCHUS.

forte ex privilegio vel præscriptione Jus decimandi habet.

XVIII. Potest Prælati regularis sibi eligere sepulturam.

XIX. Consuetudo, quâ hodie pro sepulturis taxa stolæ accipitur, non est Simoniacæ.

XX. Regulares non sunt incapaces beneficiorum sæcularium.

XXI. Constitutio Concilii Trid. annullans donationes & renuntiationes Novitiorum non comprehendit casum, quô Novitius ante Professionem mortuus est.

XXII. Potest Jus Patronatûs accessoriè vendi.

XXIII. Etiam Clerici gaudent Jure Asyli in criminibus non exceptis.

XXIV. Bulla Gregoriana obligat etiam extra territorium Pontificis omnes, & ubique.

XXV. Cognitio an casus ab immunitate sit exceptus vel non? privativè ad Judicem Ecclesiasticum, & non ad Sæcularem pertinet.

Ex Libro IV.

I. Sponsalibus rectè adjicitur poena Conventionalis.

II. Consensus Parentum neque de Jure Civili ad valorem Matrimonii est necessarius.

III. Ho-

ELENCHUS.

- III. Hodie Matrimonium clandestine contractum in locis, ubi Concil. Trid. est receptum nè quidem in vim Sponsalium valet.
- IV. Matrimonia Acatholicorum contra formam Tridentini in locis, ubi viget publicum Religionis Exercitium contracta tenent.
- V. Solus Papa statuere potest impedimenta dirimentia Matrimonii.

Ex Libro V.

- II. Dare aliquid temporale pro obtinendo Spirituali præcisè ad redimendam vexam, non est Simoniacum.
- I. Licitè inter Christianos tolerantur Judæi.
- III. Adultera nec marito, nec proli tenetur manifestare se ex adulterio suscepisse.
- IV. Eadem tamen tenetur ad restitutionem damni liberis legitimis propterea illati.
- V. Usura lucrativa Jure Divino, & naturali est prohibita, nec potest ulla lege vel consuetudine fieri licita.
- VI. Privilegia merè gratiosa rectè etiam non subditis conceduntur.
- VII. Eadem solo non usu regulariter non amittuntur.
- VIII. Poenæ etiam latæ sententiæ plerumque non

ELENCHUS.

non debentur ante Sententiam Judicis, saltem declaratoriam.

IX. Censura propriè sumpta, tantum est triplex, nempe excommunicatio, suspensio, & interdictum.

X. Potestatem ferendi censuram potest summus Pontifex de plenitudine etiam foeminae v. g. Abbatissae delegare.

INDEX

Librorum & Titulorum

in præsentī

Examine Juris Canonici

contentorum,

& jūsto paginarum ordine exscri-
ptorum.

LIBER PRIMUS.

Titulus I.

De Summa Trinitate & Fide Catholica. pag. 14

Titulus II.

De Constitutionibus. 18

Titulus III.

De Rescriptis. 32

Titulus IV.

De Consuetudine. 38

Titulus V.

De Postulatione. 43

Titulus VI.

De Electione, & Electi potestate. 48

*

Tit.

Index

Titulus VII.	
De translatione Episcopi.	pag. 59
Titulus VIII.	
De authoritate & usu Pallii.	61
Titulus IX.	
De Renunciatione.	64
Titulus X.	
De Supplenda Negligentia Prælatorum.	68
Titulus XI.	
De temporibus Ordinationum & qualitate Ordinandorum.	72
Titulus XII.	
De Scrutinio in ordine faciendo.	88
Titulus XIII.	
De Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatus, vel ab excommunicato.	89
Titulus XIV.	
De ætate, qualitate & ordine Præficiendorum.	91
Titulus XV.	
De Sacra Unctione.	95
Titulus XVI.	
De Sacramentis non iterandis.	96
Titulus XVII.	
De Filiis Presbyterorum ordinandis, vel non ordinandis.	99
Titulus XVIII.	
De Servis ordinandis, & eorum manumissione.	102

Librorum & Titulorum.

Titulus XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non. pag. 104

Titulus XX.

De corpore vitiatis ordinandis vel non. 106

Titulus XXI.

XXI. De Bigamis non ordinandis. 109

Titulus XXII.

De Clericis peregrinis. 115

Titulus XXIII.

De Officio Archi-Diaconi. 116

Titulus XXIV.

De Officio Archi-Presbyteri. 117

Titulus XXV.

De Officio Primicerii. 119

Titul. XXVI.

De Officio Sacristæ. 120

Titul. XXVII.

De Officio Custodis. 121

Titul. XXVIII.

De Officio Vicarii. ibidem.

Titul. XXIX.

De Officio & Potestate Judicis delegati. 126

Titul. XXX.

De Officio Legati. 133

Titul. XXXI.

De Officio Judicis ordinarii. 137

Titul. XXXII.

De Officio Judicis. 140

Index

	Titul. XXXIII.	
De Majoritate & Obedientia.		pag. 150
	Titul. XXXIV.	
De Treuga & Pace.		170
	Titul. XXXV.	
De Pactis.		175
	Titul. XXXVI.	
De Transactionibus.		196
	Titul. XXXVII.	
De Postulando.		201
	Titul. XXXVIII.	
De Procuratoribus.		205
	Titul. XXXIX.	
De Syndico.		212
	Titul. XL.	
De his quæ vi metusvè causa fiunt.		214
	Titul. XLI.	
De in integrum Restitutione.		220
	Titul. XLII.	
De alienatione judicii mutandi causa.		230
	Titul. XLIII.	
De Arbitris.		233

LIBER SECUNDUS.

	Titul. I.	
De Judiciis.		241
	Titul. II.	
De Foro competenti.		246

Librorum & Titulorum.

Titul. III.

De Libelli oblatione, pag. 285

Titul. IV.

De Mutuis Petitionibus. 292

Titul. V.

De Litis Contestatione. 295

Titul. VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad
testium receptionem, vel ad sententiam
definitivam. 298

Titul. VII.

De Juramento Calumniæ. 299

Titul. VIII.

De Dilationibus. 301

Titul. IX.

De Feriis. 303

Tit. X.

De Ordine Cognitionum. 306

Titul. XI.

De plus Petitionibus. 308

Titul. XII.

De Caussa Possessionis & Proprietatis. 309

Titul. XIII.

De Restitutione Spoliatorum. 314

Tit. XIV.

De Dolo & Contumacia. 321

Titul. XV.

De eo, qui mittitur in possessionem causa rei
servandæ. 327

Index

Titul. XVI.	
Ut lite pendente nihil innovetur.	pag. 330
Titul. XVII.	
De Sequestratione Possessionis & fructuum.	333
Titul. XVIII.	
De Confessis.	335
Titul. XIX.	
De Probationibus.	344
Titul. XX.	
De Testibus & Attestationibus.	351
Titul. XXI.	
De Testibus cogendis.	364
Titul. XXII.	
De Fide Instrumentorum.	366
Titul. XXIII.	
De Præsumptionibus.	383
Titul. XXIV.	
De Jurejurando.	387
Titul. XXV.	
De Exceptionibus.	403
Titul. XXVI.	
De Præscriptionibus.	406
Titul. XXVII.	
De Sententia, & re judicata.	431
Titul. XXVIII.	
De Appellationibus, Recusationibus & Re- lationibus.	445

Ti-

Titul. XXIX.

De Clericis peregrinantibus. pag. 459

Titul. XXX.

De Confirmatione utili & inutili. 460

LIBER TERTIUS.

Titulus I.

De Vita & honestate Clericorum. 463

Titul. II.

De Cohabitatione Clericorum & Mulierum. 467

Titul. III.

De Clericis conjugatis. 472

Titul. IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia vel
Præbenda. 478

Titulus V.

De Præbendis & dignitatibus. 497

Titulus VI.

De Clerico ægrotante vel debilitato. 548

Titul. VII.

De Institutionibus. 554

Titul. VIII.

De Concessione Præbendæ & Ecclesiæ non va-
cantis. 558

Titul. IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur. 560

Titul. X.

De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capi-
tuli. 565

Titul. XI.	
De his, quæ fiunt à maiore parte Capituli.	pag. 568
Titul. XII.	
Ut Ecclesiastica beneficia sine Diminutione conferantur.	572
Titul. XIII.	
De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.	577
Titul. XIV.	
De Precariis.	589
Titul. XV.	
De Commodato.	592
Titul. XVI.	
De Deposito.	596
Titul. XVII.	
De Emptione & Venditione.	600
Titul. XVIII.	
De Locatione & Conductione.	606
Titul. XIX.	
De Rerum permutatione.	611
Titul. XX.	
De Feudis.	615
Titul. XXI.	
De Pignoribus & aliis Cautionibus.	625
Titul. XXII.	
De Fidejussoribus.	629
Titul. XXIII.	
De Solutionibus.	634
Titul. XXIV.	
De Donationibus.	637
	Ti-

Librorum & Titulorum.

Titul. XXV.

De peculio Clericorum. pag. 642

Titul. XXVI.

De testamentis & ultimis voluntatibus. pag. 646

Titul. XXVII.

De Successionibus ab intestato. 655

Titul. XXVIII.

De Sepultura. 659

Titul. XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis. 666

Titul. XXX.

De Decimis, Primitiis & Oblationibus. 669

Titul. XXXI.

De Regularibus & transeuntibus ad Religionem. 682

Titul. XXXII.

De Conversione Conjugatorum. 698

Titul. XXXIII.

De Conversione infidelium. 703

Titul. XXXIV.

De Voto & Voti redemptione. 705

Titul. XXXV.

De Statu Monachorum & Canonico-
regularium. 710

Titul. XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint sub-
jectæ. 714

Titul. XXXVII.	
De Capellis Monachorum & aliorum Religio- forum.	718
Titul. XXXVIII.	
De Jure Patronatus.	721
Titul. XXXIX.	
De Censibus, Exactionibus & Procurationibus.	731
Titul. XL.	
De Consecratione Ecclesiæ vel Altaris.	738
Titulus XLI.	
De Celebratione Missarum, & Sacramento Eu- charistiæ, & aliis divinis officiis.	744
Titul. XLII.	
De Baptismo, & ejus effectu.	749
Titul. XLIII.	
De Presbytero non baptizato.	751
Titul. XLIV.	
De custodia Eucharistiæ, chrismatis & aliorum Sacramentorum.	752
Titul. XLV.	
De Reliquiis & Veneratione Sanctorum. pag.	753
Titul. XLVI.	
De Observatione Jejuniorum.	754
Titul. XLVII.	
De Purificatione post Partum.	755
Titul. XLVIII.	
De Ecclesiis ædificandis vel reparandis.	756
	Tit.

Titul. XLIX.

De immunitate Ecclesiarum, Coemeterii, & rerum ad eas pertinentium. pag, 757

Tit. L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant. 767

LIBER QUARTUS.

Titulus I.

De Sponsalibus & Matrimoniis. 769

Titulus II.

De Desponsatione Impuberum. 790

Titulus III.

De Clandestina Desponsatione. 796

Titulus IV.

De Sponsa Duorum. 808

Titul. V.

De conditionibus appositis in desponsatione, vel aliis contractibus. 812

Titul. VI.

Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere possunt. 820

Titul. VII.

De eo, qui duxit in matrimonium, quam poluit per adulterium. 824

Titul. VIII.

De conjugio Leprosorum. 827

Titul. IX.

De Conjugio Servorum. 830

Tit X.

De natis ex libero ventre. 831
Ti-

Titul. XI.	
De Cognatione Spirituali.	pag. 832
Titul. XII.	
De Cognatione Legali.	835
Titul. XIII.	
De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ.	839
Titul. XIV.	
De Consanguinitate & affinitate.	842
Titul. XV.	
De Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coë- undi.	853
Titul. XVI.	
De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.	857
Titul. XVII.	
Qui filii sunt legitimi.	863
Titul. XVIII.	
Qui matrimonium accusare possunt, vel con- tra illud testificari.	872
Titul. XIX.	
De Divortiis.	875
Titul. XX.	
De Donationibus inter virum & uxorem, & de Dote post divortium restituenda.	883
Titul. XXI.	
De secundis nuptiis.	886

LIBER QUINTUS.

Titulus I.

De Accusationibus , Inquisitionibus & Denun-
tiationibus. pag. 889

Titul. II.

De Calumniatoribus. 900

Titul. III.

De Simonia , & ne aliquid pro spiritualibus
exigatur, vel promittatur. 902

Titul. IV.

Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo
censu concedant. 916

Titul. V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licen-
tia docendi. 917

Titul. VI.

De Judæis , Saracenis & eorum servis. pag.
919

Titul. VII.

De Hæreticis. 924

Titul. VIII.

De Schismaticis & ordinatis ab eis. 929

Titul. IX.

De Apostatis & reiterantibus Baptisma. pag.
930

Titul. X.

De his, qui filios occiderunt. 934
Ti-

Index

Titul. XI	
De Infantibus & languidis expositis.	pag. 935
Titul. XII.	
De Homicidio voluntario vel casuali.	938
Titul. XIII.	
De Torneamentis.	945
Titul. XIV.	
De Clericis pugnantis in Duello.	946
Titul. XV.	
De Sagittariis.	951
Titul. XVI.	
De adulteriis & stupro.	952
Titul. XVII.	
De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.	960
Titul. XVIII.	
De Furtis.	965
Titul. XIX.	
De Usuris.	969
Titul. XX.	
De Crimine Falsi.	980
Titul. XXI.	
De Sortilegis.	981
Titul. XXII.	
De Collusione detegenda.	985
Titul. XXIII.	
De Delictis puerorum.	987
Titul. XXIV.	
De Clerico Venatore.	989
Titul.	

Librorum & Titulorum.

Titul. XXV.	
De Clerico percussore.	pag 990
Titul. XXVI.	
De Maledicis.	992
Titul. XXVII.	
De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto, ministrante.	994
Titul. XXVIII.	
De Clerico non ordinato ministrante.	995
Titul. XXIX.	
De Clerico per saltum promot.	996
Titul. XXX.	
De eo, qui furtive ordinem suscepit.	997
Titul. XXXI.	
De excessibus Prælatorum & Subditorum.	999
Titul. XXXII.	
De novi operis nuntiatione.	ibid.
Titul. XXXIII.	
De Privilegiis & Excessibus Privilegiatorum.	1003
Titul. XXXIV.	
De purgatione Canonica.	1011
Titul. XXXV.	
De purgatione vulgari.	1013
Titulus XXXVI.	
De Injuriis & Damno dato.	1014
Titul XXXVII.	
De Poenis.	1020

Index Librorum & Titulorum.

Titulus XXXVIII.

De poenitentiis & remissionibus. pag. 1025

Titul. XXXIX.

De Sententia Excommunicationis. 1029

Titul. XL.

De Verborum Significatione. 1051

Titulus XLI.

De Regulis Juris. ibid.

PRO-

PROLEGOMENA.

1. Quid est Jus?

Jus variè sumitur, I. pro eo, quod rectæ rationi legibus Divinis, atque humanis consentaneum est. *L. 11. ff. de J. & J.* II. pro loco, in quo jus dicitur *L. 4. §. 1. ff. de interrogat. in jure faci.* III. pro sententia judicis *L. 11. cit.* IV. pro morali libertate aliquid agendi, vel omittendi: ita accipitur, quando homines dicuntur sui vel alieni juris. *Instit. de his, qui sui, vel alieni juris &c.* item in *L. 54. ff. de R. J.* V. pro lege, & Canone, seu jure constituto. *L. 6. & 7. ff. de J. & J.* VI. pro arte, vel Scientia juris, & in hoc sensu definitur ars æqui, & boni *L. 1. ff. de J. & J.* vel divinarum, ac humanarum rerum notitia, justæ, ac injustæ Scientia *L. 10. §. 2. ff. eod.*

2. Quotuplex est jus?

I. Jus aliud est *naturale*, quod natura omnia animalia docuit. *Inst. de jure N. G. & Civil.* prout autem solis hominibus competit, dicitur esse id, quod ratio simpliciter faciendum dicitur, ut actum contrarium moraliter turpem æstimet vel damnet. Quod si hoc dictamen dependeat à ratione simplici, dicitur *jus naturæ*, quod aliis est jus gentium primævum: Si vero à ratione conjunctam habente necessitatem, & utilitatem humanam, simpliciter *jus gentium* dicitur, Stryck. *in fund. J. Inst. de jure N. G. & C. §. 1.* II. aliud est *positi-*

sitivum, quod à libera voluntate superioris aliquid præcipientis, permittentis, vel prohibentis procedit.

3. *Quomodo ulterius hoc jus positivum dividitur?*

In *Divinum*, quod DEUM habet Authorem, *Canonicum*, quod à Pontificibus est profectum, & *Civile*, quod quæquæ Civitas, vel Princeps in Statu monarchico constituit. Misso Jure Civili, & aliis divisionibus juris, de quibus Civilistæ.

4. *Quotuplex est jus Divinum?*

Jus Divinum, quod à DEO optimo maximo, vel Christo, quatenus simul DEUS & homo est, in tempore est latum, est duplex *vetus* nimirum, & *novum*. Ad prius pertinent, quæ in veteri testamento, ad posterius, quæ in novo continentur: quamquam non omnia, quæ in novo testamento reperiuntur, juris sint Divini, sed pleraque juris humani Ecclesiastici, ut illa, quæ non ex ore ipsiusmet Christi, sed per Apostolos inspirante Spiritu Sancto, decreta fuerunt, veluti Canones, qui dicuntur Apostolorum.

5. *Quotuplicis generis præcepta continet jus Divinum vetus?*

Triplicis generis: alia enim sunt *Moralia*, quæ ad reformandos mores ordinantur. Alia *Cæremonialia*, quæ certas ad DEUM ritè colendum cæremonias præscribunt. Alia demum *Judicialia*, quæ ad politicum Regimen reipublicæ, & justitiæ administrationem spectant.

6. *Obligatnè hoc jus de facto?*

Quoad præcepta Cæremonialia, & judicialia est abroga-

rogatum, exceptis iis, quæ à Legislatore Ecclesiastico
rursum excitata sunt. Quò tamen casu, non ut lex
divina, sed humana obligant, utpote à sola voluntate
humana potestatem obligandi habentia. Quoad præce-
pta moralia, etiam de facto obligat, cum hæc præce-
pta fundentur in jure naturali, quod immutabile est.
P. Seidl. *in Epito. Can. in Proœm. n. 33.* vid. P. En-
gel. *t. de constit. §. 1.* & ea, quæ de jure in genere fu-
sè conscripsit P. Schmalzg. *ad Decretal. in proœm.*

7. Quid est jus Canonicum?

Jus Canonicum, dictum à græca voce *Canon*, quod
latinis est regula. *c. 1. dist. 3.* communiter definiri so-
let, quod sit jus ex SS. Canonibus, id est regulis ec-
clesiasticis collectum, & ad rectè vivendum, æternam-
que salutem acquirendam institutum.

8. Quæ est origo Juris Canonici?

Primaria origo est ipse DEUS, qui per Pontifices
Romanos, & Imperatores jura promulgat. *c. 1. dist. 8.*
c. fin. caus. 16. q. 3. Unde jus Canonicum Jus Divinum
passim nuncupatur. *c. 2. de translat. Episco. c. 2. de*
Privil. in 6. Secundaria verò, Pontifices, & Concilia.
c. 2. §. porro dist. 3. ubi habetur, quòd Canonum alii
sint decreta Pontificum, alii Statuta Conciliorum.

9. Quot sunt partes Juris Canonici?

Corpus Juris Canonici prout de facto circumfer-
tur, sex partibus constat, nimirum: Decreto Gratia-
ni, Decretalibus, Sextò Decretalium, Clementinis, &
Extravagantibus, tum Joannis XXII. tum Communi-
bus.

10. *Decretum, à quo, & unde collectum?*

Collectum est à Gratiano Monacho Ord. SS. P. Benedicti in Monasterio S. Felicis Bononiæ, qui tempore Eugenii III. circa annum 1151. ex variis locis SS. Scripturæ, Constitutionibus Summorum Pontificum, Conciliorum decretis, ac SS. Patrum Sententiis hoc opus collegit, ac concordiam discordantium Canonum appellavit, quod sub Gregorio XIII. 1580. repurgatum, ac emendatum.

11. *Quot partibus constat hoc Decretum?*

Decretum Gratiani tres continet partes, quarum prima distinctionibus 101. absolvitur, in Canones, seu, ut alii, in capitula divisis. Secunda causas complectitur 36. per quæstiones tractatas, ubi in causa 33. q. 3. annectitur tractatus de pœnitentia habens 7. distinctiones. Tertia agit de consecratione per 5. distinctiones: ubi in fine adduntur Canones pœnitentiales, & Apostolorum.

12. *Decretales, à quo collectæ?*

A S. Raymundo de Pennafort. Ord. S. Dominici, jussu tamen, & authoritate Gregorii IX. cujus ipse Capellanus & Pœnitentiarius erat. Constant autem Decretales 5. libris ordine isto servato, ut in I. agatur de personis, II. de ordine judiciorum, III. de Clericis, & rebus Clericorum IV. de Sponsalibus, & matrimonio, V. de Criminibus, quod etiam hoc versu denotatur:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

13. *Sextus Decretalium unde sic dictus, & à quo collectus?*

Sextus Decretalium indè est dictus, quod ad 5. libros

broſ præcedentes , quaſi complementum à Bonifacio VIII. anno 1298. ſit ſuperadditus , continet enim caſus emergentes , qui in prioribus libris 5. Decretalium non comprehenduntur.

14. *Quid ſunt Clementinae , & à quo collectæ?*

Sunt Constitutiones Clementis V. hujus nominis Pontificis , quas ipſe tum ex Concilii Vienn. in Gallia ſe Præſide celebrati constitutionibus , tum ex aliis ſuis Decretalibus in unum volumen congeſſerat , editionique paraverat : aſt morte præventus eas in lucem edere non poterat , ſed Joannes XXII. illius Succellor eas primùm publici juris fecit. Et quia nihil præter ſolius Clementis , & dicti Concilii Vienn. ab ipſo confirmati constitutiones continent, ideò ab eodem , tanquam authore ſuo , nomen retinuerunt.

15. *Quid porrò ſunt Extravagantes , & unde ſic dictæ?*

Extravagantes (uti dictum ,) ſunt in duplici differentia , aliæ communes , & aliæ Joannis XXII. Communes ſunt constitutiones diverſorum Pontificum. Joannis XXII. verò propriæ illius constitutiones. Dicuntur autem Extravagantes , quòd antehac extra corpus Juris incerta quaſi ſede vagarentur. Et licèt poſtea juxta ordinem librorum , & titulorum , qui habentur in Decretalibus Gregorii IX. in corpus Juris redactæ ſint, priſtinum tamen nomen retinuerunt.

16. *Sed nunquid in noviffimis ſaltèm editionibus alius quoque liber extat , qui liber ſeptimus Decretal. appellatur : item Inſtitutiones Lanceloti?*

Extant utique : Sed duo hi libri propriè ad partes

Juris non pertinent, quia nullius Pontificis expressa auctoritate sunt corroborati. Sed prior ille Codex privata duntaxat operâ à Petro Matthæo JC. Lugdun.^o ex variis Bullis & constitutionibus Successorum Pontificum est collectus. Alter verò à Lancelloto JC. Perusino totum suum esse, & lucem accepit.

17. *Quomodo allegari solent partes juris Canonici hætenus enumerata.*

Ex Decreto Gratiani hoc modo fit citatio. In prima parte allegatur numerus distinctionum, & numerus, vel initialia verba canonis seu capituli, *ex. gr. c. 1. vel omnes leges dist. 1.* In secunda parte exprimitur numerus, vel initialia verba capituli, & numerus causarum, ac quæstionum. *v. gr. c. 29. vel si quis suadente caus. 17. quæst. 4.* vox tamen *causa* sæpe subintelligitur. In tractatu autem de Pœnitentia exprimitur numerus distinctionum, & capitulorum addita tamen voce de *Pœnitentia. v. g. c. 14. velc. cogitationes dist. 1. de Pœnitentia.* In tertia parte citatio fit, ut in prima, addita sola voce de *consecratione e. gr. c. 16. velc. Solemnitate dist. 1. de consecratione.* Ex Canonibus verò pœnitentialibus, & Apostolorum initialia verba, vel numerus versiculi allegatur.

18. *Quomodo reliquæ partes allegantur?*

Decretales Gregorii IX. citantur per initialia verba, vel numerum capitulorum, & titulos. *e. gr. c. tua nos. vel cap. 1. de Clericis peregrin.* aliqui addere solent tò *extra* quod notant inverso X, eò, quòd sint extra Decretum Gratiani. Decretales Bonifacii VIII. eodem modo citari solent addito vocabulò *in 6. e. gr. c. ut animarum. 2. de constit. in 6.* Clementinæ allegantur cum titulo, & numero *e. gr. Clementina 1. de constit.*

constit. Extravagantes Joannis XXII. eodem ferè modo citantur : communes verò præter numerum & titulum cum addito : inter Communes , citari solent. e. gr. *extravagans ambitiosa* 1. *inter communes.*

19. *Habentne omnes partes prius recensitæ auctoritatem decisivam in Scholis, & foro?*

De Decretalibus Gregorii IX. Bonifacii VIII. Clementinis, Extravagantibus tum Joannis XXII. tum Communibus, certum est apud omnes, partes has habere plenissimam juris auctoritatem decisivam, utpote, quòd libri hi auctoritate summorum Pontificum editi sint, uti ex præfationibus abundè constat. vid. tamen una opposita quædam P. Reiffenst. *in Proëm. n. 88. & seqq.* De libro verò septimo Decretalium, & Institutionibus Lancelloti paulò antè dictum fuit, quòd libri isti nullius Summi Pontificis auctoritate expressa sint corroborati; Igitur etiam vim & auctoritatem aliquam juris vindicare sibi non possunt. Schmalzgr. *ad Decret. in Proëm. n. 293. & seqq.*

20. *Sed nunquid liber septimus ex meris variorum Pontificum Bullis, & constitutionibus est collectus?*

Verum quidem est; Quia tamen non constat ejusmodi Bullas extravagantes sufficienter esse promulgatas, vel suis originalibus concordare; ideò ex illa compilatione nullam habent juris auctoritatem, nisi in forma authentica producantur.

21. *Quid autem sentiendum de Decreto Gratiani?*

Quamquam nonnulli velint omnes textus illius

Decreti habere vim decisivam, probabilior tamen & communior tenet, textus in decreto Gratiani contentos, reducendos esse ad suum fontem: unde, si textus sit alicujus summi Pontificis, vel Concilii generalis vim legis obtinebit: si verò hi textus profluant ab aliquo, qui authoritatem ferendi leges non habuit, prout sunt dicta SS. PP. & sententiæ ipsiusmet Gratiani, etiam hujusmodi textus vi decisivâ carebunt: Sententias tamen. SS. PP. decreto insertas singularibus DD. opinionibus esse præferendas, notat P. König *ex cap. 5. de constit.* Quæ denique ex constitutionibus Impp. & legibus civilibus insperguntur, non aliter in foro Ecclesiastico vim obtinent, quàm, si ejusmodi leges per Summos Pontifices nominatim sint receptæ, vel ut dicunt canonisatæ, vid. de hoc plenè Schmalzgr. *in proæm. ad Decret. n. 26. & seqq.* add. P. Reiffenst. *ibid. n. 63. & seqq.*

22. *Sed nunquid Decretum hoc hætenus saltem ex Epistola Gregorii XIII. eidem præmissa authoritatem aliquam recepit?*

Minimè. Neque enim Epistola illa plus probat, quàm quòd idem Pontifex præfatum Gratiani Decretum cum vetustissimis Codicibus, ex quibus Gratianus pleraque desumpserat, conferri, atque sic à pluribus mendis, & erroribus, quibus scatebat, emendari, corrigi, ac repurgari fecerit. Unde porrò hoc tantum consequitur, quòd hætenus saltem fidem mereatur, quòd nimirum Canones ibidem relati, & alia allegata cum suis originalibus sine errore aut falsitate corresponsdeant, alias dubitationes suppeditat & resolvit cit. Schmalzgr. *id. n. 26.*

23. *In eodem Decreto sæpiùs incidunt textus, qui Palea inscribuntur, quid ergo illi sunt, & an pro jure allegari possint?*

Omissis aliorum responsionibus, & divinationibus, quorum aliqui res viles, & inanes indicari, alii verò à quodam Palea discipulo Gratiani, aut potius Cardinali Protopalea appellato tamquam authore ejusmodi Canones nomen accepisse existimant: Verius est, Canones illos nihil aliud esse, quàm additiones quasdam, quæ primitus in Decreto Gratiani positæ non fuerant, sed postea primum vel ab ipso Gratiano, vel ab aliis ad marginem adscriptæ sunt, quas additios canones deinde librarii quidam omiserunt, quidam verò in contextu posuerunt, donec tandem cognitò, quòd isthæc capitula utilia essent, ea omnia Decreto inserta fuissent: Uti manifestè constat ex admonitione ad lectorem eidem Decreto præfixa. Authoritatem autem juris Paleæ istæ certam non habent. Notat tamen Plettenberg *Introd. jur. can. cap. 22. n. 6.* iisdem hætenus saltèm communiter credi, in quantum jus oppositum non habetur. vid. plenè de hoc dissert. P. Reiffenstuel *ad Decret. in Proæm. §. 5. per tot.*

24. *Extant præterea in corpore Canones quidam, qui vocantur Canones Apostolorum & pænitentiales, habentnè isti aliquam authoritatem?*

Dubia est horum Canonum Authoritas, & pænitentiales penitus ab usu recesserunt vid. de hoc plenè Schmalzg. *in dissert. proæm. n. 257. & seq.*

25. *Nullæ ergò aliæ sunt partes Juris Canonici præter enumeratas?*

In Corpore juris clausæ non sunt aliæ, extra illud tamen extant I. Concilium Tridentinum sub tribus Pontificibus sc. Paulo III. Julio III. & Pio IV. de anno 1546. usquè in annum 1564. celebratum; II. Diversæ Bullæ Pontificum, seu Bullarium Romanum ab Angelo Cherubino Monacho Ord. S. P. Benedict. Cassinensi editum. III. Regulæ Cancellariæ, quæ sunt constitutiones causas beneficiales potissimùm concernentes. IV. Declarationes Cardinalium S. Concilii Trid. Interpretum. V. Decisiones Rotæ Romanæ?

26. *Qualem auctoritatem habet Concilium Tridentinum?*

Quoad articulos fidei infallibilis est auctoritas, quoad reformationem morum pollet auctoritate legali. Schmalzgr. *in proœm.* n. 357.

27. *At sæpiùs auditur Concilium Tridentinum non esse receptum?*

Id quidem de facto verum est, cùm quoad reformationem morum sit lex humana, quæ, sicut aliæ leges humanæ per non usum, vel consuetudinem contrariam abrogari potest. An autem etiam de jure procedat ab eo dependet, sitnè debitè promulgatum, an consuetudo in contrarium non sit potius corruptela. Engel *hic* n. 12.

28. *Qualem auctoritatem habent declarationes Cardinalium?*

Quidam illis tantùm doctrinalem, & probabilem, & ad summum in casu particulari vim decisivam tribuunt; communior tamen Schola legis universalis auctoritatem iis adjudicat, responsisque prudentum comparat, si

si tamen conditiones sequentes habeant. I. Ut fiant consulto Pontifice. Sixtus V. in Bulla *Immensa aeterna DEI*. II. Ut non fiat extensio, restrictio, ampliatio, aut dispensatio, ut praescribit Pius V. & Gregorius XIII. III. Ut exhibeantur in forma authentica cum sigillo solito congregationis, subscriptione Cardinalis Praefecti, ac Secretarii ejusdem congregationis. *Urbanus VIII.* P. Engel. *hic n. 15. & seq.* vid. tamen Reiffenst. *loc. alleg. n. 129.* & Schmalzgr. *n. 370.*

29. *Quid sentiendum de Bullario Romano?*

Bullae in eo contentae non habent vim legalem, nisi quatenus constat eas esse pro universa Ecclesia latas, rite promulgatas, ac suis originalibus concordare. Schmalzgr. *in proem. n. 387.*

30. *Quid dicendum de Decisionibus Rotae Romanae?*

Licet quidam illis tribuant vim legis, melius tamen videntur sentire, qui docent decisiones Rotae solum inter partes litigantes facere jus, tanquam sententiae judiciales, quamquam inter alios magnae sint auctoritatis, & saepius repetitae consuetudinem, ac styllum curiae pariant. Vid. tamen Schmalzgr. *loc. cit. num. 396.*

31. *Cujus auctoritatis sunt Regulae Cancellariae?*

Communior tenet eas non habere vim legis universalis, quatenus instruunt eos, qui in Camera, vel Cancellaria sunt occupati, bene verò, quatenus sunt dispositivae circa causas beneficiales. vid. cit. Schmalzgr. *n. 391. & seqq.*

32. *Quid*

32. *Quid est Rubrica?*

Rubrica est summa quædam brevis materiæ subsequenti textui, vel constitutioni præfixa, & quia olim rubris literis exprimebatur, Rubrica, vel rubrum dicitur. Reiffenst. *hîc n. 92.*

33. *Possuntne Rubricæ tanquam jus certum allegari?*

Rubricæ decreti Gratianæ non pollent autoritate, sicut nec ipsum Decretum, reliquorum verò librorum Rubricæ autoritate non destituuntur, & quidem I. Si sensus sit completus e. g. *Ne sede vacante aliquid innovetur*; habent dispositivam. II. Declarativam, cum nigrum obscurum, vel ambiguum est. Exemplum ponit Gloss. in cap. *cum ad Monasterium V. Postulatio de electio*; III. Extensivam, si sc. rubrica generalior sit nigro, & habeat perfectam orationem, nigrum ampliat, nisi ex tali extensione insurgeret correctio inter nigrum, & Rubricam, vel stylus, aut consuetudo sit contraria. IV. Rubricæ authenticæ universaliter allegantur ex situatione, vel ordine ipsarum. Exemplum adfert Gloss. in c. *Bona V. tamdiu de conf. utili, vel inutili. Item C. tibi qui certò de rescript. in 6.* vid. cit. Reiffenst. *hîc n. 93. & seqq.*

34. *Idemne dicendum de summariis, quod de Rubricis?*

Cum Summaria à privatis tantum Doctoribus addita sint, ea non habere autoritatem, dubium non est, sed tantum fundant magnam probabilitatem, quod idem de Glossa dicendum. cit. Reiffenst. *num. 100. & seqq.*

35. *Quid*

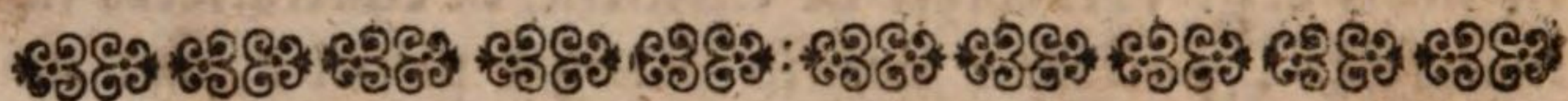
35. *Quid dicendum, si in jure Canonico occurrant Contraria?*

Si textus Juris Canonici contrarii esse videntur, tunc attendendum, an textus contrarii sint ejusdem Pontificis, vel diversorum. Si sint ejusdem Pontificis e. g. Gregorii IX. in 5. libris decretal. instituenda est eorum Conciliatio per congruam interpretationem, nisi textus posterior contineat terminos correctorios prioris textûs e. g. *c. 1. & 3. de censibus in 6.* Si autem textus contrarii sint diversorum Pontificum, seu diversis libris e. g. 5. Decret. & Clement. & contrarietas sit manifesta, posterior decisio derogat priori *c. fin. de Sent. excom. in 6.* quòd si dubia sit contrarietas, tunc quantum fieri potest, salva verborum substantia, & proprietate concordandi sunt. *c. cum expediat de Elect. in 6.*

36. *Sed quid, si sit Antinomia inter Jus Civile, & Canonicum?*

Regulæ sequentes tradi solent. I. Quandò quid clarè decisiim Jure Canonico, obscurè vel dubiè Jure Civili, Jus Canonicum est sequendum, & vicissim Jus Canonicum accipit interpretationem ex jure Civili, saltem in materia indifferenti *C. 1. & 2. de N. O. N.* exemplum est in *c. 5. de Procurat. in 6.* item in pacto nudo, quod de jure civili non producit actionem. II. Quandò Jus Civile, & Canonicum in materia profana sibi opponuntur, quodlibet est servandum in suo foro. Exemplum in testibus ad testamentum requisitis. III. In materia spirituali, & quando agitur de peccato, semper standum est Jure Canonico, nisi ipsæ leges civiles sint expressè receptæ à SS. Canonibus. Exemplum in adoptione constituyente impedimentum dirimens. IV. Quan-

Quando leges civiles aliquid disponunt circa personas, vel res Ecclesiasticas, licet favorabiles sint, si tamen contineant aliquam obligationem, vel præseferant speciem jurisdictionis, ut in *L. jubemus 14. c. de SS. Eccl. & 47. c. de Episc. & Cler.* non ligant, c. *denique 5. dist. 96. c. Ecclesia 10. de constit.* quod tamen fallit, si merè sint favorabiles, & pura privilegia; ut in *auth. quas actiones. C. de SS. Eccles. & auth. item nulla Communitas. C. de Episc. & Cleric.* vid. super utroque hoc passu Reiffenst. in *proæm. hic §. 12. & 13. per tot. add. Schmalzgr. §. 11. per tot.*

LIBER PRIMUS.

TITULUS I.

De Summa Trinitate, & Fide Catholica?

1. Cur primo titulo agitur de Summa Trinitate?

Quia à Jove principium musæ, meritò Pontifex à SS. Trinitate tanquam fonte omnis sapientiæ orsus est.

2. Quænam in hoc titulo nobis credenda proponuntur?

C. firmiter h. t. credendum nobis proponit. I. DEum unum in essentia, & Trinum in Personis. II. Incarnationis Mysterium. III. Sacrificium Missæ, Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, per quæ peccatum r. rale aboletur. IV. Quod una sit Ecclesia universalis

salis , extra quam non est locus salvationi. V. Vitam æternam non solum consequi posse Virgines , verum etiam conjugatos , qui per fidem ac operationem bonam DEO placere student.

3. *Quid est fides Catholica?*

Fides Catholica , quam Ecclesia Catholica (id est universalis) Romana , cujus caput est Romanus Pontifex , Vicarius Christi , ac D. Petri Successor , nobis proponit : *est sperandarum substantiarum rerum argumentum non apparentium.* Paul. ad Hebr. 11. v. 1. Engel hic n. 6. adde Reiffenst. h. t. n. 44. & seqq.

4. *Semperne necessaria est fidei externa professio?*

Quoties exigit honor DEI , salus proximi , vel mandatum judicis , ex præcepto divino necessaria est externa professio fidei. S. Thom. 2. 2. q. 3. art. 7. in O. vid. Schamboy. h. t. n. 47.

5. *Sed qui tenentur jure Ecclesiastico hanc emitte?*

I. Omnes provisi de beneficiis curatis , vel Canonatibus Cathedralis Ecclesiæ intra duos menses à die adeptæ possessionis pacificæ beneficii. *Trid. Sess. 24. c. 12. de Reform.* II. Promovendi in Patriarchas , Archiepiscopos , Episcopos *Trid. Sess. 25. c. 2. de Reform.* III. Prælati , Priores Monasteriorum Conventuum , aliorumque locorum , ordinum etiam militarium. Pius IV. *Constit. Injunctum nobis.* IV. Doctores , Magistri , Regentes , aut alii cujuscunque artis liberalis , Professores , veluti Chirurghi , Medici nec non Confessarii , Concionatores , Advocati quoque & Procuratores item Ludimagistri , Bibliopolæ , Obstetrices. *Declarat.*

clarat, *Card. ad cap. 2. Trid. Sess. 25. de Reform.* vid. Reiffenst. *h. t. n. 151. & seqq.* add. König *eod. tit. num. 11.*

6. *Quæ est pœna provisorum de beneficiis curatis, vel Canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum, si professionem intra dictos duos menses non emiserint?*

Tales fructus non faciunt suos, *cit. Concil. Trid.* adeoque tenentur omnes restituere, quoscunque post dictos duos menses perceperunt, usque ad tempus emissæ postea professionis. Reiffenst. *h. t. num. 193. & seq.*

7. *Sed habetnè locum ista obligatio in conscientia etiam ante sententiam saltem declaratoriam?*

Negant hoc aliqui, ex ratione, quòd dicta constitutio Trid. sit pœnalis, quæ non obligat ante sententiam saltem declaratoriam. *c. 19. de Hæret. in 6.* Deinde, quia Tridentinum ubi vult obligare ante sententiam, id clarè insinuat, uti facit *Sess. 23. c. 1. de refor.* Reiffenst. *dict. loc. n. 196.* Sed probabilior est affirmativa: Trident. enim *loc. cit.* non aliter vult fieri fructus suos jure perceptionis, quàm sub conditione emissæ priùs professionis. Et hinc constitutio illa non est propriè pœnalis, sed magis conventionalis, sive conditionalis: Clausulam autem illam: *etiam ante sententiam declaratoriam*: non fuit opus addere, cum ex natura rei subintelligatur, eò, quòd rem alienam nemo rectè detineat. vid. Pichl. *hic n. 9.*

8. *Estnè licitum disputare de fide Catholica?*

Laicis hoc regulariter interdicitur, & quidem sub
pœna

pœna excommunicationis ferendæ. *c. 2. §. 1. de hæret. in 6.* Ratio: quia & hi minùs in fide instructi præsumuntur, & munus hoc non laicorum sed Clericorum est. Notat tamen ex Layman. Schamb. *hic n. 50.* inhibitionem istam in Germania amplius non vigere, tum propter consuetudinem contrariam, tum etiam propter moralem quandam impossibilitatem. Ubi vid.

9. Possuntne hæretici cogi ad fidem Catholicam recipiendam?

Si vires suppetant, non modò possunt, sed debent compelli ad recipiendam fidem Catholicam *c. 4. de Apostat. & c. 15. de hæret. in 6.* Quod tamen non dicendum de Judæis, vel aliis per baptismum necdum Jurisdictioni Ecclesiæ subjectis *c. 5. dist. 45. & c. 9. de Judæis Trid. Sess. 14. c. 2. de Pœnit. Sacram.*

10. Sed obstat locus Luca 14. v. 13. ubi dicitur: exi in vicos, & compelle eos intrare.

Locus iste non tam de compulsionem externa, quæ armis, & violentia perficitur, quàm potius de prædicatione verbi Divini, & vehementia verborum est intelligendus, vel si etiam de violentia externa sit exaudiendus, sic accipi potest de hæreticis, & illis, qui fidem jam semel habuerunt, ab ea autem postea defecerunt.

TITULUS II.

De Constitutionibus.

I. *Constitutio unde dicta?*

Constitutio sive Jus scriptum dicitur à constituendo, id est simul statuendo, vel quia Princeps cum suis Consiliariis condere leges solet. *arg. L. 8. C. de LL.* vel quia constitutio debet esse communis *Can. 2. dist. 4.* communiter tamen lex & constitutio pro eodem sumitur. *arg. Can. 3. dist. 1. & Can. leges. Caus. 3. 4. q. 6.*

2. *Quotupliciter sumitur constitutio vel lex?*

Dupliciter: Strictè, prout complectitur jus, quod S. Pontifex, vel Imperator, vel Rex, vel alius supremus Princeps constituit. *Can. 4. dist. 2.* vel latè, pro omni jure humano scripto à quacunque potestate legislativa condito. *arg. c. 6. 8. 9. h. t.* Communiter tamen constitutionis nomine solent venire constitutiones Ecclesiasticæ, quarum variæ enumerantur species, sc. Canon. Decretales epistolæ, Decreta, Mandata, Interdicta, & Sanctiones.

3. *Quid est Canon?*

Canon strictè est constitutio, quæ in Concilio generali, ut in *c. Nonnulli de rescript.* vel Provinciali, ut in *c. 12. de foro compet.* vel Episcopali promulgatur. Latius verò est constitutio Ecclesiastica, sive à Pontifice, sive à Concilio facta. *arg. c. 2. §. porro dist. 3.*

4. *Quid sunt Decretales Epistolæ?*

Sunt constitutiones, quas Romanus Pontifex alicui trans-

transmittit ad ejus consultationem, sive solus *c. 1. de rescript.* sive de Consilio fratrum, id est Cardinalium. *C. Bonæ memoriae de Elect.*

5. Quid sunt Decreta?

Sunt Romani Pontificis constitutiones, quæ ad nullius consultationem ex Consilio Cardinalium sunt editæ. Exemplum in *C. etsi membra, de his, quæ fiunt à Prælat. sine cons. can. generali caus. 25. quest. 1.*

6. Quæ dicuntur Dogmata, Mandata, Interdicta, Sanctiones?

Dogmata dicuntur constitutiones Ecclesiasticæ ad fidem pertinentes *c. penult. dist. 5. de consecrat.* Mandata, quæ ad disciplinam ecclesiasticam, *Can. denique dist. 4.* Interdicta, quæ ad correctionem præsentium, & imminuentium malorum ordinantur. *Can. non propter dist. 4. de consecrat.* Sanctiones denique sunt constitutiones pœnales. Exemplum in *Can. si quis suadente caus. 17. q. 4.* latè tamen vox sanctio omnem constitutionem Principis sæcularis, vel S. Pontificis designat. *Cod. de novo Codice faciendo. §. quibus. V. Colligentes. Can. Consulisti caus. 2. q. 5. c. inter corporalia de translat. Episcop.*

7. Nullæ ergo dantur aliæ species constitutionis?

Posset his adhuc addi I. Motus proprius, cum Pontifex vel Princeps nullius intercedente petitione, vel consilio aliquid facit, aut statuit. II. Pragmatica sanctio, quod Imperator de Procerum Consilio sanxit, aut statuit *L. ult. C. de divers. rescript. Can. pervenit dist. 100.*

8. Quid sunt Concilia generalia, Provincialia, & Episcopalia?

Generalia sunt, quibus interfunt Episcopi totius Orbis, nisi impediuntur: debent ea celebrari Romani Pontificis autoritate, quibus ipse præsidet, vel ejus legatus ad id specialiter destinatus. *Can. 1. 2. & 3. dist. 17. Provincialia*, quæ autoritate Patriarchæ, Primatum, aut Metropolitanorum, seu Archiepiscoporum ejusdem Regni, Provinciæ, vel Nationis celebrantur; unde patet sub Provincialibus comprehendi Nationalia, licet in *Can. Regula. §. porro dist. 3.* distinguantur. Concilia *Episcopalia* sunt, in quibus tantum conveniunt Clerici, & Abbates unius Episcopatus, & iis Episcopus præsidet. *Can. quando dist. 38. Can. Abbates caus. 18. q. 1.* Generalia concilia celebrantur, quoties Romano Pontifici visum fuerit. Provincialia olim bis in anno celebrari debebant. *Can. de Conciliis 2. Can. quoniam 7. dist. 18.* postmodum autem tantum semel *cap. Sicut olim 25. de accusat.* hodiè verò ex decreto Concilii Tridentini *sess. 24. c. 2. de reformat.* quolibet triennio. Synodi diæcesanæ quotannis. *Can. annis singulis dist. 18. Trid. sess. 24. c. 2. §. fin. de Refor.*

9. Quid est Lex, vel Constitutio?

Constitutio est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis promulgata. *S. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4.* Unde proprietates legis præcipuæ sunt. I. Ut respiciat bonum commune. *Can. 2. dist. 4.* Ut sit lata ab eo, qui curam communitatis habet. *arg. L. ult. ff. de Jurisd.* III. Ut sit promulgata. *arg. Can. 3. §. leges dist. 4.*

10. *Ast in Can. 2. dist. 4. plures assignantur proprietates legis?*

Illæ vel sub his continentur, vel necessariae non sunt.

11. *Quotuplex est Lex?*

Lex variè dividitur. I. In *legem Divinam*, quæ est ipse DEus, *Naturalem*, quæ est dictamen rationis, quo natura rationalis discernit honestum ab inhonesto, *Humanam*, quæ ab homine proximè proponitur, estquæ vel *Ecclesiastica*, si à potestate Ecclesiastica, vel *civilis*, si à potestate Sæculari descendat. II. In *præceptivam*, quæ absolutè aliquid præcipit, vel prohibet, & *pœnalem*, quâ transgressori pœna aut mulcta injungitur, estque vel purè talis, vel ex præceptiva & pœnali mixta. III. In *negativam*, quæ negationem actûs præcipit, & *affirmativam*, quæ aliquid positivum imperat. IV. In *irritantem actum*, & *prohibentem*. V. *Odiosam*, quæ principaliter odium, & *favorabilem*, quæ primariò favorem aliquis respicit.

12. *Estnè omnis Lex prohibens etiam irritans?*

Regulariter omnis actus contra legem celebratus, est invalidus. *arg. l. 5. C. de LL. c. 64. de R. I. in 6. P. König h. t. n. 26.*

13. *Ast videtur obstare c. ad Apostolicam 16. de Regularibus.*

Capitulum hoc, & alii textus contrarii solùm obtinent in casibus, in quibus contraria habetur juris decisio, si scilicet Lex remedium rescindens suppeditet, vel de mente legislatoris contraria sit præsumptio, aliæ-

que circumstantiæ reddant obligationem legis dubiam. Contrarium tenet P. Pichler *h. t. n. 70.*

14. *Quis potest condere leges Ecclesiasticas?*

Constitutiones Ecclesiasticas generaliter dictas condere potest. I. S. Pontifex. *c. fin. h. t. c. inter alia de Sent. excom.* II. Concilia generalia, & œcumenica, autoritate Pontificis confirmata. *c. 4. de elect.* III. Legati Pontificis pro locis suæ legationis *c. fin. de off. leg.* IV. Patriarchæ Primates, Archiepiscopi, Episcopi pro sua diœcesi. *c. 2. de M. & O. c. fin. de constit. in 6.* V. Prælati exempti habentes jurisdictionem quasi Episcopalem *arg. c. 6. de Statu Monach.* VI. Capitula Ecclesiarum Cathedralium sede vacante. *c. 11. & 14. de M. & O.* ità ut similes leges durent in tempus futuri Episcopi *arg. c. 73. de R. I. in 6.* nisi forent in præjudicium Episcopi, aut in causa valdè ardua *c. 6. h. t.* Ordines quoque Religiosi juxta consuetudines, privilegia, & modum regulæ legis, & statuta rectè faciunt. Quæ, & plura alia enucleatiùs explicat P. Engel *hìc §. 2. num. 15. & seqq.* P. Pichler. *§. 3. per tot.*

15. *Sed tenenturnè Religiosi semper acceptare Statuta reformatoria?*

Si tendant ad reformationem disciplinæ dissolutæ monasticæ, dubium non est, tales reformationes acceptandas esse. *C. 7. ne Clerici, vel Monach. c. unico. de regul. in 6.* Si verò fiant contra mitigationes rationabiles regulæ, probabiliùs est juxta P. Engel *hìc n. 24.* quòd non teneantur similes reformationes acceptare.

16. *Cum*

16. *Cum legis sit imperare, vetare, permittere, & punire L. 7. ff. de LL. possuntne actus interni esse materia legum humanarum?*

Distinguendum hic est, inter actus merè internos, & per se occultos, qui in sola cogitatione consistunt, & actus occultos quidem, per se tamen externos, adeoque per accidens tantum occultos, & denique inter actus mixtos, sive partim externos, partim internos, ut habet P. Engel *h. t. n. 14.* Actus merè interni non sunt materia legis. *c. 14. dist. 1. de Pœnit. Trid. Sess. 24. c. 1. de refor.* quia Ecclesia regulariter non judicat de internis. Benè tamen externi, etsi per accidens sint occulti. *arg. Cle. 1. §. verum de hæret.* quod idem dicendum de mixtis. Exemplum in *c. 9. de celebrat. Miss.* objectiones vid. apud Pichler *hic n. 9.*

17. *Obligaturne Legislator lege sua?*

Si sit communitas quædam, singula ejus membra obligantur *c. 6. h. t.* Si verò sit unus tantum. e. gr. Summus Pontifex, legibus suis solum tenetur ex quadam decentia, sive, ut solemus dicere, vi directiva non item coactiva. uti probat *L. 23. ff. de legat. 3. & L. 31. ff. de legib. cum aliis similib. & pluribus firmat Schmalzgr. h. t. n. 35. §. 6.*

18. *Sed videtur obstare Can. 2. dist. 9. & Can. 20. Caus. 12. q. 2.*

Can. 2. intelligendus est de decentia. *Can. verò 20.* loquitur tantum, quòd Pontifex sinè justa causa non debeat alienare res Ecclesiæ, quod etiam facere non potest, sed non tam vi juris Ecclesiastici, quàm potius vi juris naturalis cit. Schmalzgr. *loc. ut suprà.*

ubi etiam ad alia contraria respondet. add. Pichler *h. t. num. 48.*

10. Obligantne leges civiles etiam Clericos?

Certum est in regula Clericos non obligari legibus civilibus, propter defectum jurisdictionis: maximè, si sint contra Sacros Canones. *Can. 7. & 10. h. t.* In iis tamen, quarum materia communis est, v. gr. nè frumentum è Provincia exportetur, licèt quidem nec vi directiva per se, & directè obligentur, nec coactiva *d. c. 10.* indirectè tamen ex æquitate naturali tenentur, tamquam pars & membra reipublicæ arg. *c. 2. dist. 8.* vid. præcit. Schmalzgr. *loc. ut supra n. 37.*

20. An verò Religiosi obligentur legibus Diæcesanis sive Episcopalibus?

Si loquamur de lege diæcesana strictè tali, quatenus non tam in jurisdictione sive jure dicendo, quàm potius in exigendis quibusdam juribus, ut est cathedralicum, charitativum subsidium &c. Religiosi sive exempti sint, sive non, lege ejusmodi non tenentur *c. 1. caus. 10. q. 1. Can. 8. caus. 10. q. 3. & can. 5. caus. 18. q. 2.* Si autem sermo sit de lege jurisdictionis, eâ quidem obligantur Religiosi non exempti propter subjectionem *c. cum plantare, 3. §. in Ecclesiis x de priv. & c. cum ex injuncto 12. de heret.* Exempti verò non utique; quia cessat jurisdictio. Nisi ubi est materia communis, & observantiam legis exigat ratio scandali, & boni publici, uti dictum de Clericis respectu legum civilium, P. Pichler *h. n. 58.*

21. Sed quid dicendum de Peregrinis?

Quilibet peregrinus potest considerari vel respectu
legum

legum suæ Patriæ, vel respectu legum juris communis, vel denique respectu legum loci, in quo moratur, particularibus legibus suæ patriæ non obligantur peregrini, quamdiù ab ea absunt. *c. fin. h. t. in 6.* P. Engel *hic n. 34.* quia extra territorium jus dicenti impunè non paretur. Contrarium obtinet in legibus juris communis; nam his ligantur, modò in loco, ubi morantur, sint in viridi observantia, licèt in Patria non observentur idem P. Engel *n. 28.* De legibus particularibus locorum, quæ pertranseunt, major est difficultas, comuniùs tamen obtinuit iis non ligari peregrinos, saltem directè, & regulariter propter defectum jurisdictionis, nisi moram longiorem in aliquo loco contraxerint, vel ex non observatione legis localis oriretur scandalum, aut id aliàs exigeret utilitas publica, idem *ibid. n. 31.* add Schmalzgr. *eod. tit. n. 42.* objectiones vid. apud Pichl. *hic n. 53. & 56.* Ex contractibus verò & delictis conveniri eos in loco posse, tenerique illos ad solennitates contractuum loci, omnes admittunt, per *L. 1. § fundus. ff. de evict. L. 1. C. de emanc. lib. & L. 1. junct. auth. quâ in provincia C. ubi de criminib. agi oport. c. postulasti 14. & c. ult. x de fori compet. sed de hoc plenius infra in lib. 2. ad tit. de for. comp.*

22. An & quando leges humanæ, sive Ecclesiasticæ, sive Civiles obligant in Conscientia?

Leges tam civiles, quàm Ecclesiasticas obligare in Conscientia dubium non est, prout manifestè probatur ex Paulo *ad Rom. 13. v. 1. & 1. Petri c. 2. v. 13.* Estque communis omnium. Non obstantibus iis, quæ hic à quibusdam objiciuntur, ad quæ respond. P. Pichler *h. t. n. 38.* Ab hac tamen regula excipiuntur I. Le-

ges, quæ fundantur in præsumptione facti alicujus particularis. II. Leges merè pœnales, quod etiam de mixtis quoad pœnam procedit, si pœna non sit ipso jure illata, vel ipso quidem jure illata, sed requirens externam executionem, de quo vid. P. Engel *hîc n. 36. & seqq.* adde Reiffenst. *h. t. §. 10.* Pichler *eôd. h. t. n. 63.* & novissimè P. Söll, *de Scientia legum c. 2. per tot.* Circa leges tributorum verò, & vectigalium distinguunt communiter DD, an contineant manifestam iniquitatem, an verò non, vel ad summum de earum justitia tantùm dubitetur? primo casu non videntur posse obligare subditos in conscientia: Secùs in secundo, cit. P. Engel. *n. 46. h. t.*

23. *Sed obligantnè leges etiam ignorantès?*

Certum est ignorantiam vincibilem præsertim in jure claro & certo, licet fortè coram DEO non semper sit culpabilis, & in foro animæ non constituat aliquem in peccato: in foro tamen externo neminem excusare, neque à culpa, neque à pœna, nisi sint tales personæ, quibus jura permittitur ignorare, veluti mulieres, milites, rustici, & minores 25. annis. P. Pichl. *h. t. n. 43.* At verò circa ignorantiam invincibilem paulò aliter se res habet: hæc enim non tantùm à culpa, sed etiam à pœna regulariter excusat. *c. 2. h. t.* ignorantia enim excludit voluntarium, & ubi non est voluntarium, ibi etiam non est culpa, consequenter neque pœna, quia pœna præsupponit culpam. P. König *h. t. n. 25.* Quod vel maximè procedit in pœnis medicinalibus uti sunt censuræ, istæ enim non incurruntur, nisi ob contumaciam, & contemptum, *c. 41. caus. 11. q. 3.* qualis non est, notitiâ legis deficiente *L. 50. ff. locat.* Fallit tamen vicissim in pœnis vindicativis, modò

dò lex prohibens non ignoretur, licet pænæ scientia non habeatur. Item si actus lege divina, vel naturali, & simul humana sit prohibitus. Et denique in irregularitatibus, quæ etiam ab invincibiliter ignorantibus incurruntur, uti videre est apud eundem P. König *d. n. 25. b. t. add. P. Pichler eod. tit. n. 40. & seq.*

24. Sed quid dicendum de legibus infirmantibus actus, vel contractus, aut testamenta propter omissam solennitatem, vel aliam causam?

Non conveniunt in hoc DD. an actus aliquis, vel contractus per legem civilem, vel Canonicam simpliciter irritatus, censendus etiam sit pro foro quoque animæ irritatus. In affirmat. inclinat P. Engel *hic n. 54.* ubi propterea concludit testamentum finè solennitatibus confectum, nullum omnino esse, nullamque producere obligationem in utroque foro, eò, quòd regulariter lex iusta in foro fori sit etiam iusta in foro poli. Negativam è contra acerrimè propugnat. P. Pichl. *b. t. n. 68.* ex ratione, quòd non appareat sufficiens ratio asserendi actum à lege simpliciter tantum irritatum debere etiam pro foro interno esse irritatum, nec id absolute necessarium sit ad finem legis, utpote qui sufficienter haberi possit, modò actus pro foro externo sit nullus, forte non improbabiler dici potest cum P. Söll *in Scient. legum part. 1. c. 2. n. 99.* vix circa hæc generalem aliquam regulam posse statui, eò quòd leges utroque modo ferri possint, scilicet ut irritent, vel non, pro foro interno, imò de facto, præsertim in jure Canonico reperiri constitutiones, quæ subinde annexam habent clausulam irritantem pro foro interno, alias verò, quæ licet talem clausulam non habent, nihilominus aliunde constat, actum simpliciter irritatum etiam pro foro interno

terno non valere ; ut proinde tota res ex verbis, materia, circumstantia, & fine legum dirimenda esse potius censeretur debeat.

*25. Estne etiam ad substantiam legis, si-
ve Constitutionis Canonicae necessaria
promulgatio?*

Utique: Sine publicatione enim vim, & efficaciam obligandi non haberet, & à subditis justè ignoraretur, nec ii tamquam transgressores puniri possent. *Can. 3. §. leges. dist. 4. l. 9. c. de legib. & Nov. 66. c. 1.*

*26. Sed nunquid leges quandoque etiam
obligant in præteritum, sic fuerit expressum,
& sic pro tempore, quo necdum fuerunt publica-
ta: Item Reg. Cancell. Apost. & Declar. Card. non
publicantur, & tamen habent vigorem
legis?*

Leges ejusmodi conceptæ in præteritum, sicut & declarationes Cardinalium non sunt novi juris constitutivæ, sed tantum declarativæ; Regulæ verò Cancellariæ prout alias multum deflectunt à veræ legis natura, eò quòd cum quolibet S. Pontifice expirent, cum tamen lex ex natura sua debeat esse perpetua, obligant tantum quoad effectum nullitatis actus in contrarium gesti, non etiam quoad culpam & pœnam, de quò vid. *P. Engel ad tit. de præbend. n. 19.*

27. Ast ubi debet ista publicatio fieri?

Leges quidem civiles latæ pro toto Imperio non obligant, nisi in singulis Provinciis fuerint promulgatæ. *Nov. 66.* at verò ad effectum constitutionis Canonicae sufficit saltè de stylo curiæ Romanæ eam Romæ promulgari. *Engel hic n. 67.* Verum quia stylus ille non
in

in omnibus extra curiam extenditur, & aliàs æquitas naturalis non patitur, ut aliquis ad incognitum obligetur, saltèm in actu secundo, quoad culpam, & pænam, ideo alii rectius fortè sentiunt ad dictum effectum requiri pariter publicationem etiam extra curiam, sicut de jure Civili vid. P. Pichler. *h. t. n. 20. & seq.* pulchrè Reiffenst. *hìc n. 117. & seqq.*

28. Obligantnè statim Constitutiones Canonicae à die publicationis?

Volunt hoc aliqui, sed nisi hoc ipsum in constitutione nominatim exprimatur, non videtur etiam hìc discrimen inter jus Civile, & Can. faciendum, ac proinde duos saltèm menses intercedere debere, prout iste terminus jure Civili præfigitur in *d. Nov. 66.* vid. rursus Pichler, & Reiffenst. *loc. alleg.* Hoc tamen certum est, quòd in Statutis Episcoporum aliorumque Prælatorum inferiorum non requiratur publicatio in singulis Ecclesiis, nec lapsus duorum mensium, sed regulariter statim obligent à publicatione facta in Ecclesia Matrice, sicut & dispositio *d. Nov. 66.* neque in constitutionibus inferiorum Principum locum habet, utpote quorum jurisdictio angustior est. P. König *hìc n. 20. in fin.*

29. Sed quid dicendum de acceptance?

Extra Statum Democraticum acceptatio ista neque in statu civili, neque in Ecclesiastico ad valorem legis intrinsecum requiritur, & quidem in statu Ecclesiastico eo minùs, quoniam in eo potestas legem ferendi immediatè à Christo Apostolis, eorumque successoribus data fuit. Quoad valorem tamen extrinsecum, sive in actu secundo leges non aliter obligant, quàm si sint receptæ. text. notab. *inc. 6. de Cler. conjug. & l. 32. ff. de legib.* P. König *h. t. n. 21,* & plenius P. Pichler *hìc n. 22. & seqq.*

30. Cum

30. *Cum plerumque leges utriusque fori interpretatione indigeant, quid & quodplex est interpretatio?*

Interpretatio est congrua verbi, vel sententiæ per aliud clarius explicatio ; estque triplex. I. *authentica*, quæ fit per aliam legem ab ipso legislatore, vel ejus successore, vel utroque superiore, nullatenus ab inferiore *c. 31. de sent. excom.* nisi potestas talis data sit à superiore. *arg. c. 23. de test. & c. 18. de jurejurand.* II. *usualis*, quæ per constitutionem, & usum introducta est. *L. 37. ff. de LL.* III. *Doctrinalis*, quæ fit à Doctoribus, & legum peritis. Et hæc rursus alia est, *declarativa*, alia *extensiva*, & alia *restrictiva*, quando nimirum pro casûs, vel facti circumstantia lex aliqua dubia vel declaratur, vel restringitur, aut extenditur. P. König h. t. *num. 27.* Quibus proxime accedit Epikia, quæ est benigna legum restrictio secundum æquum, & bonum : & differt ab interpretatione, quia per hanc interpretamur verba legum dubia, & obscura, per Epikiam autem mentem legislatoris, quando quidem constat de universali verborum sensu, dubitatur autem de mente, an legislator hunc vel alium sensum particularem sub generali locutione comprehendere voluerit. Reiffenst. *hic n. 379.*

31. *An Judex ejusmodi Epikia rectè uti possit?*

Potest omninò ; imo, quandoque necesse est ad eam recurrere. *per L. 8. c. de judic. & L. 90. ff. de Reg. jur.* non enim omnes casus legibus comprehendendi possunt *L. 10. 12. & 13. ff. de legib.* & ex iis, quæ fortè uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur. *L. 4. ff. eod.*

32. *Sed videtur obstare L. 1. C. de LL. & L. 12. ff. qui, & à quibus manumis. can. 3. dist. 4.?*

Dictæ leges procedunt, si rigor legis sit expressus, non verò, si verba legis sint generalia, quæ in particularibus casibus salvâ verborum substantiâ possunt habere interpretationem, tunc enim obtinebit prædicta *L. 8 Cod.*

33. *Quæ sunt observanda in interpretatione legum?*

I. Ut potius menti legis, quàm verbis sit conformis. *c. 41. de Appellat.* II. In odiosis, & à jure communi exorbitantibus stricta est interpretatio facienda. *c. 15. de R. J. in 6. L. 32. C. de appell.* Favores verò sunt ampliandi *L. 19. ff. de lib. & post.* III. Ex identitate, si scilicet eadem ratio finalis adæquata legis militet, ità, ut injustitiam faceret judex, nisi legem extenderet, potest lex extendi de casu expresso ad non expressum, etiam in pænalibus. Quod etiam de similitudine obtinet, exceptis pænalibus *arg. 15. de R. J. in 6. vid. Engel hic n. 74. & seqq. & latè Reiffenst. n. 382. & seqq.*

34. *Quibus modis Lex tollitur?*

I. Per abrogationem, quæ est totius legis cassatio *arg. L. 102. ff. de V. Sig.* contingit autem I. vel per legem, aut consuetudinem contrariam. II. Per derogationem, quæ est sublatio legis pro parte. *L. cit.* contingit eodem modò, quò abrogatio. III. Per dispensationem, quæ est relaxatio legis in particulari casu, vel persona, manente obligatione ejusdem pro tota communitate.

35. *Quis potest abrogare legem?*

Potest Legislator, ejus Successor, vel eorum Superior,

rior, non tamen inferior, nisi ex privilegio. *arg. c. 4. dist. 25. c. 16. de M. & obed.* Imò inferior sine privilegio non potest legem à se latam, confirmatam tamen à superiore abrogare, si respiciat favorem publicum, vel bonum commune, benè tamen, si privatum bonum intendat. *c. 8. h. t.*

36. Quibus negotiis leges constituuntur?

Regulariter futuris, non præteritis *c. 2. & fin. h. t. c. 4. de off. legat. in 6.* fallit in legibus declaratoriis juris præexistentis *Can. 40. Caus. 27. c. 1. & c. fin. de spons. duo* : & irritationibus. *arg. c. 2. & fin. h. t.* à sensu contrario.

TITULUS III.

De Rescriptis.

1. Quid est Rescriptum?

Latè sumptum idem est, ac responsum *L. 1. §. 1. ff. de appell.* Strictiùs verò sumptum pro rescripto Apostolico vel Pontificio, est jussio Pontificis ad instantiam partis in scriptis facta.

2. Quotuplex est rescriptum?

I. Rescripta alia sunt *gratia c. 7. h. t. in 6. Clement. 4. eod.* & solent expediri per filum sericum, quò pertinent provisiones ad beneficia, Privilegia, favores, & dispensationes. Alia *justitia. c. 13. & 19. h. t.* in quibus Sigillum est plumbeum pendens in filo Canabis, quæ tendunt ad justitiam administrandam, exemplum in *c. 12. & 15. h. t.* II. Rescripta alia sunt *contra jus*, quibus aliquid conceditur contra juris regulas, quò pertinent privilegia, dispensationes, exemplum in *c. 6. h. t.* alia *præter jus*, quæ pertinent ad ea, quæ jure decisa

decisa non sunt, ut provisio de beneficio actu vacante, non autem vacaturo, cum gratiæ expectativæ sint abrogatæ. Trid. sess. 24. c. 19. de Refor. alia secundum jus, quò pertinent rescripta justitiæ, exempla in d. c. 13. & 14. h. t.

3. Quis potest rescribere?

Omnis, & solus Princeps Superiorem se non recognoscens c. 10. h. t. inferiora enim indulta v. gr. super commissione, excommunicatione, absolutione, &c. Literæ magis, quàm rescripta solent nuncupari. arg. cap. 25. h. t. Reiffenstul h. n. 3.

4. Quis potest rescripta impetrare?

Omnis, qui prohibitus non est: quales sunt de jure Canonico I. excommunicati excommunicatione majori t. 26. h. t. c. 1. eod. in 6. nisi agatur de ipsa causa excommunicationis ejusque valore. dict. c. 1. in 6. II. Falsus, aut revocatus procurator c. 33 h. t. Estque rescriptum ab excommunicato impetratum ipso jure nullum. P. Engel h. t. n. 5. Non obstante c. pia. 1. de except. in 6. ad quod respondet P. Reiffenst. hic n. 45. Quod etiam in excommunicatis non denunciatis post Conc. Constant. procedit, cit. P. Engel eod. n. 5. ubi tamen notat, quòd hodie de Stylo curiæ Rom. plerisque rescriptis soleat inseri absolutio à censuris quoad effectum rescripti consequendum. Unde fiet, quòd hodie excommunicatus impetrans aliquod rescriptum, uti eò valeat non tantum pro foro interno, sed etiam pro externo. add. P. Reiffenst. eod. tit. n. 53.

5. Potestne quis rescriptum pro alio impetrare?

Rescripta gratiæ potest quis pro alio impetrare c. 24. de

de prab. per quæ tamen non acquiritur jus in re, ante consensum illius, pro quo impetrata sunt. *c. 17. h. t. in 6.* Rescripta verò justitiæ nemini impetrare licet pro alio sine mandato speciali, nisi sit persona conjuncta. *c. 28. h. t.*

6. *Contra quos, & circa quæ impetrari rescripta possunt?*

Impetrari possunt contra quoscunque, etiam excommunicatos. *c. 7. de judiciis.* Et omnia ea, quæ non sunt specialiter excepta per rescripta obtineri possunt. Sunt autem excepta, quæ bonis moribus repugnant: vel contra jus tertii sunt. *c. 8. & fin. h. t. in 6.* quæ facta sunt in judicio controversa, non facta litis mentione. *c. 1. & final. ut lite pend. &c.*

7. *Quot partibus constare solent rescripta?*

Tribus, scilicet *narratione*, quæ est casûs alicujus, sive facti in principio facta relatio, sive expositio: *supplicatione*, in qua partis desiderium, sive preces supplicantis proponuntur, & *conclusionē*, quæ est responsum ipsum, sive decisio, aut dispositio ipsius rescribentis. Ex qua propriè jus desumitur, & ideò etiam à Practicis dispositiva appellatur. Quod notandum, quando ejusmodi rescripta Pontificia allegantur, nè statim ex principio, sive narrativa argumentemur, eamque pro decisione allegemus.

8. *Habentnè vim legalem rescripta?*

Quòd inter partes jus faciant, probat, *c. 11. de concess. prab.* commune verò non faciunt, nisi sint juris dubii & obscuri declaratoria. *Can. 1. v. Decretales dist. 19.*

9. *A quo tempore obligant, & intra quod debent præsentari?*

Rescripta gratiæ effectum habent à tempore datæ. *c. 9. h. t. in 6.* Justitiæ verò à tempore præsentatæ. *c. 59. de appell.* quæ si intra annum præsentata non fuerint, nullum habent valorem, *c. 23. h. t.* Rescripta verò gratiæ, licet aliàs tempus intra quod præsentari debeant, sit arbitrarium, in concordatis tamen Germaniæ *§. de cætero.* provisus in mensibus Papalibus tres statuuntur menses à die notæ vacationis in loco beneficii; plura de præsentatione rescriptorum vid. apud Reiffenst. *h. t. §. 3.*

10. *Sed quid, si duo rescripta à diversis proferantur?*

Prius prævalebit posteriori, nisi posterius prioris mentionem faciat. *c. 9. h. t.* vel sit speciale, tunc enim generali derogat. *c. 1. & 14. §. Quoniam. h. t. c. 14. & 38. de præb. in 6.* de quo tamen plenius videndus præalleg. Reiffenst. *d. t. §. 4. per tot.*

11. *Sed cum rescripta Pontificia semper tacitè annexam clausulam habeant, si preces veritate nitantur. c. 2. h. t. qualiter, & quando impetrans debet narrata probare?*

Narrativa duplex est, alia ipsius rescribentis, sive S. Pontificis, quando nimirum S. Pontifex motu proprio aliquid narrat, vel recenset: alia supplicantis; quando Pontifex recenset propositionem à supplicante sibi factam. Narrativa rescribentis iterum est vel super jure, vel super facto, aut scientia propria, vel super facto alieno. Prior illa narratio non indiget probatio-

batione, sed facit plenam fidem, quatenus in ea fundatur intentio rescribentis. *Clement. un. de Sent. excom.* idque propter fidem, & auctoritatem rescribentis. Posterior autem haecenus quidem etiam probat, & fidem facit propter auctoritatem rescribentis, admittit tamen probationem in contrarium, quæ incumbet ei, qui tale rescriptum impugnare intendit; quia factum alienum probabiliter potest ignorari arg. *c. 1. de constit. in 6.* Dictum autem: *quatenus in ea fundatur intentio rescribentis*; quia si Pontifex narret aliquid motu proprio tantum incidenter, nec super eo directe rescribat, tunc talis narrativa nihil probat. *cit. Clem. un. de Sent. excom.* & nec proficit impetranti, si in ea se fundare velit, nisi qualitatem narratam aliunde docere valeat, nec officit, si ea forte deficiat. Exempla vid. apud Engel *hic n. 8.* At verò narrativa supplicantis regulariter nullam fidem facit, sed debet ab impetrante probari, aliàs carebit impetratis. *c. 6. h. t. in 6. & L. fin. C. de rescript.* vid. tamen de hoc plenius *cit. Engel n. 8. & seqq.*

13. Quomodo rescripta vitiantur?

Varie I. per ob- & subreptionem, si nimirum rescriptum sub-vel obreptitiè fuerit impetratum per text. famosum in *c. 20. h. l. II.* Per errorerm notabilem latinitatis *c. 11. h. l.* qui tamen non fundat præsumptionem juris, & de jure. arg. *L. 6. §. veritas ff. de off. Præsid. III.* Redduntur de falsitate suspecta per rasuram in parte dispositiva. *c. 5. de crimine fals. c. 12. de privileg.* quod tamen patitur fallentiam, si rescriptum fuerit clausum coram ex-
cutore (qui tantum esse potest persona in dignitate constituta *c. 11. h. t. in 6. Clem. 2. eod.*) exhibitum, vel rasura non sit in parte dispositiva, *c. 3. de fid. instru.* vel reperiatur penes adversarium litis, aut ex aliis cir-
cum-

cumstantiis constet rasuram suspectam non esse. IV. Si ea, quæ aliàs de stylo curiæ Romanæ in expeditione rescriptorum observari solent, non fuerint observata v. g. si nomen Pontificis regnantis sit omissum : si in rescripto ad Principes sæculares, vel alios laicos directo, Pontifex illos appellet *Fratres* & Episcopos vel Archi-Episcopos *filios* &c. uti videre est apud Pichl. *h. t. n. 9.*

13. *Sed quid est ob- & subreptio, & an hæc duo quoad effectum differant?*

Obreptio dicitur communiter committi, quando supplicans falsum aliquod suggessit, sive narravit aliquid, quod non est verum. Subreptio autem, quando reticuit aliquid, quod Pontifici debuisset exprimi. Uti passim tradunt DD. vid. tamen Reiffenst. *h. t. n. 152. & seq.* Solent autem hæc duo plerumque confundi, ita, ut nulla quasi inter ea sit notabilis differentia : nisi quod in *cit. c. 20.* distinguatur quoad effectum, an ob- vel subreptio per dolum, & malitiam, aut per errorem fuerit commissa.

14. *Quid ergo interest, an ob- aut subreptio malitiosè, vel per errorem, aut simplicitatem contigerit?*

Utique : priori enim casu rescriptum gratiæ est ipso jure nullum *c. 19. h. t. & c. ult. de fil. Presbyt.* Justitiæ verò saltem ope exceptionis *c. 22. h. t.* at posteriori valebit, saltèm, ut pro veritate, & æquitate rei procedatur, modò Pontifex eò non obstante rescripturus fuisset saltèm in forma communi. *c. 20. h. t.* Sed circa hæc vid. enucleatiùs P. Engel hìc *n. 11. & seqq.* add. P. Schmalzg. *eod. tit. §. 3. & Reiffenst. §. 7. & seqq.* P. Pichler *n. 16. & seq.*

15. *Quomodo expirant?*

Rescripta iustitiæ morte concedentis expirant re integra *c. 19. & 20. de off. Jud. deleg.* non tamen morte impetrantis re non integra *arg. c. 36. h. t.* à Contrario sensu : re integrâ tunc solùm, quando sub nomine dignitatis concessa sunt. *c. 17. de foro comp.* Gratia verò jam factæ non expirant morte concedentis. *c. 9. de off. deleg. in 6.* fallit in gratia facienda, quæ non impetrantis, sed alterius favorem respicit *cap. 36. de Præb. in 6.* neque transeunt ad hæredes. *c. 1. de fil. Presbyt. arg. c. 1. de R. J. in 6.* plura apud præalleg. Reiffenst. §. 10. *hic.*

16. *Sed quid si rescriptis esset adjecta clausula : usque ad beneplacitum nostrum, vel sedis Apostolicæ, donec revocavero &c.*

Priori modo adjecta, morte concedentis expirant. *c. 1. h. t. in 6.* duobus verò posterioribus non, item *dict. c. 1.* & ratio tertii est, quòd ad revocationem requiratur actus positivus voluntatis, qualis non est desinitio ejusdem. vid. Pichler *hic n. fin.* Reiffenst. *eod. tit. n. 260. & seq.*

TITULUS IV.

De Consuetudine.

1. *Quotupliciter sumitur hæc vox Consuetudo?*

Dupliciter I. pro actibus ipsis alicujus communitatis, & *facti* esse dicitur. II. Pro ipso jure, quod ex frequentatis actibus resultat, & sic sumpta dicitur esse *juris.*

2. *Quid*

2. Quid est consuetudo?

Sumpta 2. modo nihil est aliud, quàm jus non scriptum moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex, prout dicitur *in Can. 5. dist. 1.* vel ut tradunt DD. *in §. 9. Instit. de nat. gent. & Civil.* est jus moribus introductum, & tacito summæ potestatis consensu approbatum.

3. Quotuplex est consuetudo?

Alia est *generalis*, quæ obtinet in tota aliqua Provincia, vel Diæcesi, alia *particularis*, quæ observatur tantum in aliqua urbe, pago, aut villa. Item alia *Canonica*, alia *civilis*, utraque in eam dividitur, quæ est *præter legem*, scilicet, quæ novum jus constituit, ubi deficit lex. *Can 5. dist. 1.* & aliam *secundum legem*, quæ jus dubium explicat. *L. 37. ff. de LL.* vel legem præexistentem. *c. 14. de censibus*, & aliam *contra legem* (non quidem naturalem, aut Divinam, sed humanam,) quæ legem prius existentem tollit. *c. ult. h. t.*

4. Quæ requiruntur ad consuetudinem?

Consuetudinis requisita sunt. I. Ut sit rationabilis *cap. fin. h. t. & c. eod. in 6.* II. Ut pluribus constet actibus, qui tamen non debent necessario esse iudicio contradictorio firmati. III. Ut diuturniore aliquo tempore duraverit; quot autem actus, & quantum temporis requiratur? iudicis relinquendum est arbitrio, *arg. L. 1. ff. de jure delib.* IV. Consensus superioris, saltem tacitus. *arg. L. 18. ff. mandati c. 1. de constit. in 6.* quæ omnia pluribus persequitur P. Engel *hic n. 8. et seq.* ac alii Interpretes passim.

5. Quis est illius effectus?

Habet eundem effectum, quem lex; consuetudo enim imitatur legem, imò est altera lex: *L. 32. §. 1. & L. 33. ff. de legib.*

6. Sed cum omnis lex debeat esse iusta, & rationabilis *Can. 2. dist. 4. videtur saltèm consuetudinem contra legem hoc ipso esse irrationabilem, & sic saltèm non dabitur consuetudo contra legem?*

Licet consuetudo contra legem sit contra rationem legis, non tamen hoc ipso est irrationabilis, modò aliàs rectæ rationi, bonis moribus, & juri Divino, vel publico non adversetur: possunt enim duo contraria pro diverso tempore, & diversis respectibus esse rationabilia, & expedit, imò quandoque necesse est pro varietate temporum, & circumstantiarum leges mutari. vid. *c. alma mater 24. de Sent. excom. in 6. & extrav. un. Ioan. XXII. de torneam.* Unde concludunt DD. posse consuetudinem, etiam legem abrogare habentem clausulam non obstante consuetudine, ex nova nimirum & iusta ratione. Vallengis *hic §. 3. n. 7. add. Reif- fenst. eod. t. §. 2. n. 40. & seqq.*

7. Ast non valet statutum, vel lex inferioris in foro præsertim Canonico contra legem superioris. *Can. cum inferior 16. de major: & obed. ergò neque consuetudo?*

Statutum, & dispositio inferioris ideo non valet; quia inferior non potest dispensare in lege superioris, & sic multò minùs eam tollere. Consuetudo autem nititur tacito consensu Principis generaliter omnem consuetudinem legitimè introductam approbantis, & sic lex
ex

ex ipsa quasi illius voluntate tollitur, dum nimirum observantiam legis non urget.

8. *Sed etiam de consuetudine dicitur quod legem non vincat L. 9. & fin. h. t. L. 32. C. quæ sit long. consu. ergo adhuc non datur consuetudo contra legem?*

Textus isti loquuntur de consuetudine mala, & irrationabili, uti patet ex verbis in *d. c. fin. nisi sit rationabilis*. Non obstante, quod ibi simul dicatur, magnam illius esse auctoritatem, quod non videtur posse applicari consuetudini irrationabili. Quia hætenus, donec à superiore revocetur, eum saltèm habet effectum, ut excuset transgressores legis humanæ à pœna fori externi, & plerumque etiam à reatu conscientiae, si fuerunt in bona fide. vid. P. Engel *hìc n. 12. & seqq.* P. Pichler *eòd. t. n. 7. & seq.* Vallens. *§. 3. n. 5.*

9. *Dictum, quod non requirantur actus judiciales, cui tamen obstat L. 34. ff. de LL. & c. 25. de V.S.*

Ex opposita *leg. 34.* plus non probatur, quàm quod actus judiciales ad fundandam, & probandam consuetudinem optimè proficiant, non etiam, quasi ad eam introducendam essent necessarii. In *cit. c. 25.* verò non est sermo de jure Legali consuetudinis, seu præscriptione contra legem, sed de jure proprietatis, & præscriptione juris eligendi, ut ex contextu apparet, & sic ibi est casus longè diversus. Vel dici potest, quod ibi consuetudo contradictorio judicio non obtenta solum rejiciatur in allegatione partis, neutiquam verò attendantur actus judiciales in decisione textûs, Franz. *ad tit. Instit. de Jure nat. & gent. n. 12.*

10. *Quantum tempus requiritur ad inducendam consuetudinem?*

Si de statu populari est sermo, tunc nullum certum tempus requiritur, sed sufficit solus populi consensus. *L. 32. ff. de lege.* In statu autem Monarchico non conveniunt DD. communius tamen obtinuit etiam hic non esse tempus determinatum, sed id iudicis arbitrio committi debere, eò, quòd id nullibi præcisè definitum reperiatur, sed consuetudo jam longa, jam longæva, subinde inveterata, & vetustissima in legibus appelletur. P. Pichl. *h. t. n. 10.*

11. *Sed consuetudo æquiparatur præscriptioni, unde etiam in cit. C. fin. dicitur, debere esse legitimè præscripta, ergò ad eam requiretur certum tempus, sicut in præscriptione.*

Consuetudo non quoad omnia æquiparatur præscriptioni, unde non proprie dicitur præscripta, differt enim in multis: sic in præscriptione requiritur bona fides, & justus titulus, in consuetudine non item. Consuetudo inducit jus commune, præscriptio autem facit tantum jus inter partes. Vallenfis *h. t. d. §. 3. n. 6.* vid. cit. P. Pichler. *d. n. 10. h. t.*

12. *In quo consistit tacitus ille consensus Principis, de quo dictum, & an hoc ipso fortè necessario sit scientia, & tolerantia superioris in singulis particularibus casibus?*

Hoc ipso, quòd jura approbent omnem consuetudinem legitimè introductam, censetur Princeps, & legislator tacitè consentire in abrogationem legis à se latæ. Hinc non requiritur legislatoris scientia particularis,

ris, sed sufficit consensus ille generalis, qui etiam legalis, & juridicus appellatur. P. Pichler *h. t. n. 11*. Sic in *c. 1. de constit. in 6*. dicitur, quod Papa plerumque ignoret particularia locorum Statuta, & consuetudines.

13. Quibus modis tollitur consuetudo?

Variis. I. Per legem posteriorem. *arg. c. 1. de constit. in 6. & 9. h. t.* quæ ei clarè est opposita. *arg. L. 32. C. de Appell.* Si tamen lex sit generalis non tollit consuetudinem particularem, nisi ejusdem mentionem faciat, ut *c. 1. de const. in 6*. II. Abrogatur per aliam consuetudinem contrariam suis requisitis instructam, vid. Reiffenst. *h. t. §. 8*.

TITULUS V.

De Postulatione.

1. Quid est Postulatio?

Est concors capitularium petitio apud superiorem facta, ut certa aliqua persona ob defectum jure ineligibilis dispensativè ad Prælaturam promoveatur, ita Vallens. *hic n. 2*. vel, ut alii dicunt, est petitio gratiæ superiori facta de promovendo aliquem ad Prælaturam, ad quam jure communi propter defectum, vel impedimentum aliquod eligi, seu promoveri non potest. P. König *h. t. n. 2*. Postulatio enim præcisè innititur gratiæ, & hinc non fit injuria postulato, si postulatio à superiore non admittatur. *c. 3. & 5. h. t.* nec postulatus postulationi de se factæ simpliciter consentire potest, sed tantum sub conditione, si nimirum à superiore fuerit admissa. Aliquando tamen, si id necessitas, vel utilitas Ecclesiæ exigat, & postulatio secundum formam juris concorditer facta sit, tenetur superior, si non jure actionis,

nis, saltè per implorationem officii Judicis eam admittere, & cum postulato dispensare. P. Engel *hic* n. 3.

2. Quibus permissum est postulare?

Postulare possunt omnes, qui eligere. *c. 1. in fin. & c. 4. h. t.* adeò, ut etiam illis competat jus postulandi, qui ex privilegio, consuetudine, vel præscriptione habent jus eligendi. Abbas in *cit. c. 4. n. 4. h. t.* Non obstante, quòd præscriptio, & consuetudo sit stricti juris, nec plus censeatur præscriptum, quàm possessum; & quòd consuetudo, ac privilegium de casu ad casum non extendatur. Quia hoc fallit in iis, quæ sunt necessario connexa, ità, ut unum contineatur in altero tamquam pars, prout accidit in postulatione. P. Pichler *hic* n. 4.

3. Qui possunt postulari?

Illi, qui eligi non possunt, & tamen sunt habiles ad promovendum, quales sunt I. Laborantes defectu natalium. II. Laborantes defectu ætatis. III. Carentes adhuc Ordine ad Prælaturam præscripto. IV. Respectu Prælaturæ religiosæ necdum expressè professi. V. Vinculo spiritualis matrimonii suis Ecclesiis adstricti, uti Episcopi confirmati (etiam titulares, ut vocant, seu in partibus infidelium, propter idem spiritualis matrimonii vinculum, in cujus signum gestant annulum,) Archiepiscopi, & alii Episcopi Superiores Prælati *c. 13. 19. 20. 22. de Elect. & c. fin. h. t.* vid. Reiffenst. *h. t. §. 2. per tot.*

4. Qui non possunt postulari?

Omnes illi, qui laborant impedimento, vel defectu tali, in quo Superior vel non potest, vel non solet dispensare, ut I. qui jure naturali vel divino sunt inhabiles, putà

puta amentes, furiosi, omninò rudes, & illiterati. II. Bigami, item spurii, seu ex damnato coitu nati. III. Temerarii violatores interdicti. IV. Falsarii. V. Simoniaci. VI. Infames ratione delicti. VII. Corpore vitiati, aut alia irregularitate indispensabili laborantes. VIII. Religiosi mendicantes ad Ecclesiam sæcularem Cathedrali inferiorem, nec non ad monasteria extra suos ordines. *text. & DD. in c. 22. & 59. de elect. c. 10. de renunt.* cum similibus P. Pichler *h. t. n. 6.*

5. Quotuplex est postulatio?

Duplex: alia *solemnis*, quando ad superiorem petitio instituitur, ut dispensativè postulatam admittat. Alia minùs *solemnis*, seu *simplex*, si præcisè superioris consensus requiritur: ut dum religiosus unius Monasterii ad Prælaturam alterius ejusdem ordinis postulatur *c. 27. & 36. de elect.* Quæ posterior tamen, non tam est postulatio, quàm electio, & nihil interest, an capitulares electionis, vel postulationis vocabulo utantur. P. Engel *h. t. n. 9.*

6. Quomodo postulatio differt ab electione.

I. Electio est via ordinaria, postulatio extraordinaria. II. Postulatio innititur gratiæ, electio verò juri, hinc electo statim jus quæritur ex electione, non item postulato, antequam postulatio fuerit acceptata, uti dictum in pr. III. Postulatio antequam præsentata est Superiori, mutari potest, non ità electio post publicatum scrutinium. *c. 58. de elect.* IV. In electione sufficit, ut major pars capituli consentiat in electum *cap. 42. de elect.* quod [quidem etiam obtinet in postulatione, si concurrat cum alia postulatione, hoc est, si omnes capitulares quidem postulant

stulant, sed diversi diversum, at verò si Postulatio concurrat cum electione, hoc est, si una pars capitularium postulet, v. gr. Titium, alia pars in via ordinaria eligat Cajum, tunc postulandus debet habere duas tertias, ut ejus postulatio sortiatur effectum. Vid. P. Engel *hic num. 4. & seq.* add. Schmalzg. *h. t. §. 4. n. 19.* & P. Pichler *n. 10.*

7. *Potestne aliquis eligi simul, & postulari?*

Non potest per *c. un. h. t. in 6.* ubi reprobantur formulæ: *eligo postulando: postulo eligendo &c.* Si tamen dubium sit, an quis sit eligendus, vel postulandus, valet hæc forma: *eligo postulo*, prout melius de jure valere potest, *d. c. un. in 6.* object. vid. apud Schmalzg. *hic §. 4. 18.*

8. *Quæ forma, sive solennitas requiritur in postulatione?*

Probabilius ea forma, & solennitas debent observari, quæ pro electione *in c. 42. x. de elect.* sunt præscriptæ. Electio enim, & postulatio sunt inter se connexa, & tendunt ad eundem finem. P. Pichler *h. t. n. 8.*

9. *Quæ est pœna indignum aliquem postulantium?*

Indignum scienter postulantes indignitate indispensable (quales sunt hæretici, criminosi, infames, & alii de quibus supra) privantur ipso jure pro ea vice potestate postulandi, vel eligendi. *arg. c. 7. de elect.* quod etiam extenditur ad illos, qui in litteris postulationis non exprimunt omnes defectus postulati *c. 20. de elect.*

elect. c. 1. & 2. de filiis Presbyt. in 6. vel cujus postulationis jam semel rejecta est. c. 2. h. t.

10. *Sed cum constitutio c. 7. de elect. sit odiosa, odia autem restringenda c. 25. de R. I. in 6. & cit. c. 1. solum dicat, quod Pontifex potuisset Canonicos privare, privatio non erit ipso jure introducta?*

Constitutiones pœnales etiam extenduntur, si unus casus contineatur in alio, tanquam pars, qualiter postulationis in electione dict. verò c. 1. est intelligendum de sententia declaratoria.

11. *Ast ad quem in tali casu pro illa vice spectabit jus providendi, seu postulandi, vel eligendi?*

Si omnes in postulationem indigni concurrant, ad superiorem: cujus est admittere postulationem. Si autem omnes non consenserunt, spectabit ad hos, licet sint numero pauciores c. 2. h. t. ratio est: Quia alteri per alterum iniqua conditio non potest, nec debet inferri, & quia in delictis non censetur factum ab omnibus, quod à majore perperam gestum est. Delicta enim suos tantum debent tenere authores. Dignitates tamen illæ, in quibus postulationes, vel electiones factæ sunt minùs Canonicè, & autoritate Papæ rejiciuntur, sedi Apostolicæ sunt reservatæ. *Extravag. 13. inter com. de præb. & concord. german. §. 2. P. Engel n. fin.*

TITULUS VI.

De Electione, & Electi potestate.

1. Quid est Electio?

Electio propriè dicta, est personæ idoneæ ad Prælatu-
ram Ecclesiæ vacantis per vota eligentium Canonice
facta vocatio. *arg. c. 7. & 42. h. t.*

2. Sed cur dictum propriè dicta?

Quia in sensu latiori electio sumitur etiam pro po-
stulatione, præsentatione, nominatione, ac collatione.

3. Quibus competit jus eligendi?

Regulariter pertinet ad solos Capitulares viduatæ
Ecclesiæ. *c. 1. & 4. h. t.*

4. Cur dictum Regulariter ad solos?

Quia potest etiam aliis Clericis extraneis competere.
I. Ex privilegio S. Pontificis *c. 8. de consuet.* II. Ex
consuetudine, vel præscriptione. *c. 3. de caus. possess.
& propriet.* III. Ex fundatione, si Patronus Eccle-
siasticus sibi jus eligendi reservavit, *arg. 23. de jure
patron. & c. 4. de condit. appos.* IV. Ex consensu
unanimi Capitularium admittentium Clericum ad eli-
gendum, *c. 8. & 40. cit.* V. Per devolutionem, si
hi ipsi eligentes intra tres menses negligent eligere,
tunc jus eligendi devolvitur ad superiorem. *c. 41. h. t.*

5. Potestnè etiam Laicis competere
jus eligendi?

Nullò modo, nisi habilitentur per privilegium à
summo Pontifice, *arg. c. 17. de jure Patronat.* Ra-
tio;

tio; quia jus hoc est spirituale, quod non cadit in Laicos. Quare, si admittantur sinè vi, aut metu, electio est irrita, & eligentes per triennium ab officio, & beneficio suspenduntur, amisso etiam jure eligendi pro ea vice, electus verò sic consentiens redditur ineligibilis, *c. 43. & 56. h. t.* Quod procedit, ut neque consuetudine neque etiam præscriptione quantumvis immemoriali jus hoc Laicis acquiri valeat. *cit c. 56. h. t.* ubi talis electio dicitur nullam obtinere firmitatem, & consuetudo contraria reprobatum tanquam corruptela. Non obstante, quòd præscriptio immemorialis æquiparetur privilegio; Quia hoc non obtinet, quando præscriptioni, vel consuetudini resistit jus, & ille, qui se in ea fundat, possessionis est incapax. Schmalzg. *hic §. 1. n. 5.* ubi etiam aliis objectionibus satisfacit.

6. Sed habentnè omnes jus eligendi, qui sunt de Capitulo?

Non omnes, nam I. potestate eligendi non gaudent, qui non sunt constituti in majoribus ordinibus. *Trid. Sess. 24. c. 4. de refor.* II. Suspensi ab officio, *c. 16. §. fin. h. t.* III. Excommunicati excommunicatione majori, *C. vn. nè sede vacant. in 6.* ità, ut si scienter admittatur excommunicatus, electio sit irrita, *arg. c. fin. de Cleric. excom. & 39. h. t.* quatenus tamen taliter excommunicatus hodiè saltèm post extrav. Martini V. *ad evitanda*, fuerit publicè denuntiatus, eò quòd electio saltèm activa non tam ipsius excommunicati, quàm Ecclesiæ favorem concernat. IV. Interdicti interdicto personali, & temerarii violatores interdicti, *c. 15. De sent. excom. in 6.* V. Absentes, & legitimè non impediti, *c. 42. h. t.* VI. Religiosi proprietarii per biennium carent voce activa *Trid sess.*

25. c. 2. de Regul. VII. Novitii c. 32. §. in Ecclesia
 h. t. VIII. Qui ex mendicantium ordine transierunt
 ad non mendicantes. Clem. 2. de Regul. IX. Reli-
 giosi vel Canonici translati ad Prælaturas alterius mo-
 nasterii, vel ecclesiæ, c. 47. h. t. plura de hoc art. vid.
 apud Reiffenst. §. 7. h. t.

7. Suntne etiam vocandi absentes?

Sunt vocandi c. 42. h. t. nisi sint valdè remoti c.
 28. h. t. Quòd si quis vocatus non fuerit, qui debu-
 issent, potest agere de contemptu, & electionem irritare
 c. 28. & 36. h. t.

8. Sed si fuerint legitimè impediti, pos- suntne constituere Procuratorem?

Possunt vices suas uni, vel pluribus ex capitularibus,
 qui vocem activam habeant, demandare, c. 42. §. illud
 autem h. t. & 46. eod. in 6. non tamen in scripto,
 nec de certa persona, arg. Trid. Sess. 25. c. 6. de Regul.
 adde plenius de hoc differentem cit. Reiffenst. h. t. §.
 8. per tot.

9. Intrà quale tempus electio est in- stituenda?

Tempus electioni faciendæ in Ecclesiis Cathedrali-
 bus, & regularibus à jure præscriptum est trimestre,
 seu tres menses à die notæ vacationis, ultrà quos, si
 sine legitimo impedimento differatur electio, jus eli-
 gendi pro ea vice amittitur, & devolvitur ad superio-
 rem, c. 41. h. t. In reliquis verò Prælaturis, Dignita-
 tibus, & beneficiis tum electivis, tum collativis permit-
 titur semestris, seu 6. menses, c. 2. de conces. præb.

10. Sed

10. *Sed quare in Cathedralibus, & Regularibus Ecclesiis brevius tempus præfigitur, quàm in aliis Prælaturis?*

Quia illis ex diuturniore vacatione majus immineret periculum damni, quàm in aliis. In Collegiatis autem ac aliis inferioribus Ecclesiis sede quoque completa potissima jurisdictio in Clericos sæculares competit Episcopo, per quem proinde illis faciliùs semper prospici potest. P. Engel *hic* n. 12. Pichler n. 13.

11. *Quibus qualitatibus debet quis esse præditus, ut possit eligi?*

In primis requiritur ætas, & quidem ad Episcopatum 30. anni completi *c. 7. h. t.* Trid. *Sess. de Refor. c. 1.* ad reliquas verò inferiores dignitates annus 25. inchoatus, *cit. c. 7. §. inferiora* Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 12.* ad Abbantias monialium saltem 30. Trid. *Sess. 25. c. 7. de Regul.* II. Scientia ad Episcopatum, ut sit Doctor, vel Licentiatus Theologiæ vel SS. Canonum. Trid. *Sess. 7. c. 1. & Sess. 22. c. 1. de Reform.* III. Ordo ad Episcopatum, ut saltèm per sex menses priùs steterit in Sacro Ordine Subdiaconatûs, *c. 9. de atat. & qualit. præf.* quod aliqui extendunt ad omnes sacros ordines arg. Bullæ Gregorii XIV. quæ incipit: *Onus Apostolica.* Ad inferiores verò dignitates sufficiunt minores Ordines, & ut intrà annum possit promoveri eligendus ad Sacerdotium *c. 7. §. inferiora h. t. c. 14. & 15. eod. in 6.* IV. Integritas fidei, famæ, & natalium; unde ineligibiles sunt hæretici, & ex iis nati usque ad secundam generationem ex linea Paterna, & primam ex linea materna, nisi eorum Parentes ante mortem resipuerint, *c. 2. & 15. de hæret. in 6.* (quæ tamen constitutio circa hæreticorum liberos

in Germ. & aliis partibus, ubi hæresis liberiùs grassatur, non videtur obtinere, modò ipsi boni sint Catholici) Vitiosi, præsertim Simoniaci, ità, ut, si quid datum sit pro electione procuranda electio sit irrita. *Extravag. 2. de Simon. inter com.* si quid promissum irritanda, *c. 27. eod.* Infames, *arg. c. 87. de R. I. in 6.* illegitimi, etsi iste defectus sit occultus, *c. 20. h. t.* Et plures alii defectibus ejusmodi Canonicis laborantes, de quibus fusè Reiffenst. *h. t. §. 9.* Engel *eod. §. 2.* ubi *n. 23.* quærit, an bigama, vel corrupta possit in Abbatissam eligi?

12. Sed quomodo fit illud, quòd sæpè magnorum Principum filii teneræ adhuc ætatis, & ordinum expertes assumantur in Episcopos, & à Pontifice confirmentur?

Potest hoc fieri per dispensationem Pontificis & indultum eligibilitatis ab eodem concessum, quod etiam potestatem illius non excedit, si subsit gravis causa v. gr. magna Ecclesiæ utilitas. *Can. 8. dist. 61.* Interim tamen tales Principes ad Prælaturas promoti debent suscipere Sacros Ordines saltèm minores, & constituere officiales, ac administratores omnigenâ scientiâ, & peritiâ claros. P. Pichler *h. t. n. 23.*

13. Quid specialiter requiritur in Regularibus?

Requiritur, ut eligendus sit ex gremio *c. 13. dist. 61.* & emisit professionem expressam, *c. 24. & 49. h. t. c. 29. eod. in 6. Element. 1. eod.* nec sufficit concomitans, *c. 37. h. t.* vid. P. Engel *hic n. 19.*

14. Sed

14. Sed nunquid similiter videmus maximè in Gallia Abbantias, & Prælaturas conferri secularibus, & non Religiosis in Commendam, vel Religioso alterius ordinis?

Id pariter non excedit potestatem S. Pontificis super jus Eccl. eminentis. Quamvis in Germania, ubi Regularibus libera relinquitur electio, non soleat, imò plerumque propter concordata Germaniæ nequeat Pontifex dispensare, ut Monasterio præsit non Religiosus, vel Religiosus alterius Ord. religiosi invitis. P. Pichl. *hic n. 23.*

15. Quot modis fit electio?

Tribus, I. per inspirationem, eamque vel veram quæ fit per Spiritum S. quando nimirum certa persona à Deo electa designatur, qualis fuit electio S. Matthiæ in Apostolum &c. & hæc legi humanæ non subjacet, nec confirmationem requirit. Vel quasi inspirationem, quando videlicet nullo præcedente tractatu, vel nominatione super speciali persona eligenda, omnes Capitulares nullò exceptò in unum conclamant, & consentiunt. II. Per compromissum, quando electores in aliquos compromittunt, ut ipsi eligant nomine omnium. III. Per Scrutinium, quando singulorum vota in Secreto recipiuntur à quibusdam *c. 42. h. t.* ubi tota forma Scrutini habetur. Qua de re rursus latè cit. Reiffenst. *hic §. 3. 4. & 5.* Engel & alii passim.

16. Quid observandum in Electione per Scrutinium?

Posteaquam Scrutatores vota ab omnibus Capitularibus

laribus secretò collegerunt , subito ad publicationem , & collationem est procedendum , ut collatione facta is eligatur , in quem major , & sanior pars consenserit. *cit. c. 42. h. t.*

17. Possuntne Electores publicatō semel scrutinio variare?

Si electio facta sit in concordia , ut quia vel omnes vel major & sanior pars in electionem unius consensit , non est locus variationi , *c. 58. h. t.* quia taliter electo jus jam est quæsitum , quod ipsi invito non est auferendum. Si verò facta fuerit in discordia , sive quia vota ita sunt dispersa in plures , ut nullus pro se habeat majora , tunc possunt , imò debent variare , vel si convenire non possint , electionis negotium per compromissum terminare. Ratio , quia in tali casu prior electio nulla fuit , & invalida , & sic nulli jus quæsitum fuerat. P. Pichler. *h. n. 36.*

18. Sed nunquid in hoc posteriore casu habebit locum accessus minoris partis ad majorem , vel æqualis ad æqualem?

Quando electio est celebranda juxta formam *c. quia propter 42. h. t.* uti accidit in Ecclesiis viduatis , non habet locum iste accessus ; quia publicatō Scrutinio electores jam sunt functi suo officio , quatenus sunt personæ singulares , & electionem compleverunt , sive benè , sive malè suffragati sint , adeoque consensus postea superveniens nihil operatur. *c. 29. h. t.* Loquendo verò de electione , in qua illa forma non est necessaria , veluti in electione alicujus in Canonicum , quamvis publicatō Scrutinio non possint variare Electores , si quis

quis cæteroquin habilis in Scrutinio reportavit vota majora, si tamen prius nemo habuit vota sufficientia, valet tunc accessus minoris partis ad majorem, vel æqualis ad æqualem vid. Reiffenst. *hic* §. 12. n. 302. & seq. In Electione tamen S. Pontificis, item Abbatisarum locum habet simpliciter accessus. c. 6. h. t. & c. 43. eod. in 6.

19. *Quot vota quis habere debet,
ut censeatur habere ma-
jora?*

Non sufficit habere majora vota comparatione partis minoris, & coëlectorum, sed requiruntur majora vota respectu totius Capituli: c. 55. h. t. & c. 23. eod. in 6. Unde, si Electores sint 24. necesse est, ut saltèm 13. conspirent in unum, nec sufficit unus habeat 12. suffragia, alius 9. alius 3. In electione tamen S. Pontificis requiruntur necessariò duæ tertiæ. c. 43. §. sanè h. t. in. 6. Quod aliqui etiam ad electiones Abbatissarum extendunt, minùs tamen rectè. Reiffenst. h. t. §. 6. n. 150.

20. *Quid requiratur ad electionem
per Compromissum?*

Ut omnes de Capitulo unanimiter consentiant in Compromissarios, agitur enim de præjudicio singulorum c. 30. & 41. h. t. c. 56. de R. l. in 6.

21. *Possuntne Compromissarii ali-
quem eligere ex se ip-
sis?*

Possunt, quia officium suum nemini debet esse

damnosum. *C. 30. h. t. in 6.* Imò unus ex compromissariis posteaquam ab uno, vel pluribus Collegis suis se electum novit, sibi ipsi dare suffragium, & sic majora facere, sui que electionem confirmare potest. *c. 33. h. t.* Non obstante, quod in electione per Scrutinium id nemo facere valeat, & quòd ambitio in electionibus per Canones reprobetur, ad hæc enim respondet P. Pichler *hic n. 45.*

22. *Obtinetne adhuc forma compromissi in electionibus Regularium?*

Aliqui affirmant, eam esse sublatam per Concil. Trid. *sess. 25. c. 6. de Regul.* Contrarium tamen alii rectius sentiunt, abrogatio enim juris est odiosa. vid. P. Engel *hic n. 41.* add. Reiffenst. *eòd. h. t. §. ult. n. 357.*

23. *Electione peracta, quid faciendum?*

Ante omnia, postquam aliquis sufficientem votorum numerum nactus est, formandum, & solenniter promulgandum est Decretum electionis *c. 42. h. t.* hoc facto, debet electio ipsi electo, si absens sit, quàm primùm commodè fieri potest, præsentari, ejusque consensus requiri, electus verò debet intrà mensem consensum præstare, *c. 6. h. t.* Quòd si in ea sit conditione, ut Superioris sui licentiâ opus habeat, eam prius obtinere debet, aliàs sinè licentia consentiens cadit jure suo *c. 27. h. t. in 6.* Hoc autem casu mensis non à die electionis, sed à tempore licentiæ obtentæ currere incipit. Engel *hic n. 44.* assensu præstito debet confirmationem petere: deinde Consecrationem, & Metropolitanus post consecrationem Pallium. Utrùm autem

autem electus, qui occultò aliquò impedimentò laborat, citra manifestationem, talis impedimenti dignitatem oblatam, salvà conscientia acceptare valeat: vid. negantem Engel *h. t. n. 45.* è contra affirm. Pichler. *eòd. h. t. n. 55.*

24. *Intrà quod tempus, & à quo debet peti Confirmatio?*

Intrà tres menses post consensum præstitum electioni cessante iusto impedimento *c. 6. h. t. in 6.* Jure quidem communi gradatim per modum appellationis à proximo superiore, cui dignitas, vel Ecclesia electiva subest, ità, ut confirmatio Abbatis ad Episcopum, vel sede vacante ad Capitulum, Episcopi, ad Archi. Episcopum pertineat. Ut patet *ex Can. mos antiquus 6. dist. 65. C. cum dilectus 32. h. t. Cum olim 14. de major. & obed.* Hodie verò per Regulam Cancellariæ 3. & Concordata Germaniæ Confirmatio Episcoporum indistinctè S. Pontifici est reservata. Usu autem receptum est, ut super electione facta, conficiatur instrumentum publicum à capitularibus, vel scrutatoribus subscriptum, & subsignatum, ex quo superior, vel summus Pontifex de valore electionis informetur.

25. *Intrà quod tempus petenda consecratio?*

Intrà tres menses à tempore confirmationis obtentæ, aliàs fructus restituere tenentur, quòd si per sex menses negligentes fuerint confirmati, petere consecrationem, ipso jure privati sunt dignitate. Trid. *sess. 23. C. 2. de Refor.*

26. *A quo debet fieri consecratio?*

Episcopus jure communi ab Archi-Episcopo, vel cui ille commiserit consecrandus est: Archi-Episcopus ab omnibus suis suffraganeis *c. 6. & seq. de temp. ord.* Hodie verò sicut confirmatio, ita & consecratio Episcoporum est S. Pontifici reservata, quæ autem in partibus delegari solet. Engel. *h. t. n. 56.*

27. *Quomodo & quando fieri debet consecratio?*

Fit unctione capitis & manuum sacro Chrismate solemnibus verbis additis. De jure in die Dominica Cantatâ tertiâ *Can. 1. dist. 75.* & à tribus saltè Episcopis *Can. 2. dist. 66.*

28. *Consecranturnè etiam Abbates?*

Non, sed illis tantùm impertitur benedictio, quæ fit manuum deprecatoria impositione *Can. 1. dist. 60. Can. 74. Caus. 1. q. 1.* nec imprimit Characterem, unde etiam Abbatissis dari potest. *C. 13. de accusat. Clem. 2. §. Statuimus de Statu Monach.*

29. *Potestnè electus ante obtentam confirmationem administrationi se ingerere?*

Nullo modo, neque in spiritualibus, neque temporalibus etiam ut œconomus. Quod si attentaverit, privatur jure suo. *c. 17. h. t. Extravag. 1. h. t. inter Com.* nisi hoc fiat vel de confirmatoris licentia, vel aliud ex privilegio, aut consuetudine competat. prout in *c. nihil 44. h. t.* omnibus electis in concordia extra Italiam, quorum confirmatio ad sedem Apostolicam spectat, indulgetur interim administratio in spiritualibus, ac temporalibus, ita tamen, ut nihil de rebus Ecclesiæ alienent. vid. tamen Engel *hic. n. 51.*

30. *Sed*

30. *Sed quid, si jam confirmatus fuerit, sed necdum consecratus?*

Potest ea, quæ sunt jurisdictionis v. g. corrigere, excommunicare &c. non autem, quæ sunt ordinis, ut Clericos ordinare. Plura de hac materia, & in specie de electione Prælatorum Regularium, nec non de elect. Summi Pontificis vid. apud P. Pichler. *h. t. §. 10. & 11.*

TITULUS VII.

De translatione Episcopi.

1. *Quid est translatio Episcopi?*

Est de una Ecclesia, quam quis obtinet, sive Episcopus sit, sive alius Prælatus exemptus, ad aliam majorem auctoritate superioris ex causa utilitatis vel necessitatis facta translatio. Vallens. *hic n. 1.*

2. *Quare dicitur auctoritate Superioris?*

Ista necessario requiritur, sicut & causa utilitatis, vel necessitatis *Can. 34. & 35. caus. 7. q. 1.* Cum enim per confirmationem ineatur inter Episcopum, & Ecclesiam spirituale matrimonium, non potest Episcopus sine causa ab Ecclesia sua, cui semel desponsatus est, divertere, vel separari, quod si propria auctoritate ausus fuerit, carebit utraque Ecclesia. *c. 3. & 6. ult. h. t.*

3. *Ad*

3. *Ad quem ergo pertinet ius transferendi Episcopum?*

Ad solum Romanum Pontificem *per text in c. 1. & 2. h. t.* est enim translatio ista de causis maioribus, quæ regulariter ad summum Pontificem sunt perferendæ. Et quia inter Episcopum sive Prælatum, & Ecclesiam spirituale quoddam matrimonium per electionem initur, per confirmationem ratificatur, & per consecrationem consummatur. *d. c. ult. h. t.* quod proinde non alia quàm S. Pontif. autoritate solvi potest.

4. *Cur autem summus Pontif. hoc matrimonium spirituale per consecrationem consummatum magis solvere potest, quam carnale consummatum?*

Matrimonium carnale consummatum Christus induxit ad significandam indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, & proinde ex ratione hujus significationis habet omnimodam indissolubilitatem. At verò matrimonium spirituale etiam per consecrationem consummatum non habet hanc significationem, uti nec matrimonium carnale ratum.

5. *Sed quomodo in c. 2. h. t. dicitur spirituale vinculum fortius esse carnali?*

Non dicitur fortius quoad omnimodam indissolubilitatem, quandoquidem variis modis solvitur, veluti per translationem, depositionem, renunciationem &c.

sed

sed quoad alios respectus, putà, quia per matrimonium spirituale solvi potest carnale, saltèm ratum &c.

6. *Estnè ista authoritas Pontificis necessaria ad translationem Episcopi tantùm confirmati?*

Utique, quia per confirmationem jam intercedit matrimonium spirituale saltèm ratum. Object. vid. apud Pichler. *b. t. n. 4.*

7. *Possuntnè etiam alii Prælati transferri?*

Possunt, ut Cardinales *c. 25. de Præb.* Archiepiscopi *c. 4. de Postulat. Prælat.* Abbates *c. 7. de Consuetud.* Præpositi *c. 22. de elect.* Imò quicunque inferiores Beneficiati transferri possunt, *c. 4. de renunc.* & quidem de authoritate proprii Episcopi *Can. 7. caus. 17. q. 2.* alia quædam circa hunc tit. vid apud Reiffenst. *eod. tit. §. 2.*

TITULUS VIII.

De Authoritate, & usu Pallii.

1. *Quid est Pallium?*

Est Ornamentum Patriarcharum, Archi-Episcoporum, & interdum ex privilegio Episcoporum *c. 15. de præsumpt.* de corpore beati Petri sumptum Pastoralis officii plenitudinem conferens *c. 4. de elect. c. 3. h. t.* cujus formam vid. apud Reiffenst. *h. l. n. 3.*

2. *Cur*

2. *Cur dictum de corpore beati
Petri?*

Vel quia super altare, & corpus beati Petri benedicitur, vel quia à Romana Ecclesia proficiscitur.

3. *Quare additum, plenitudinem
pastoralis officii confe-
rens.*

Quia electus ad Archi - Episcopatum, quamvis confirmatus, vel consecratus sit, Archiepiscopum se tamen nominare, nec ea, quæ Archi - Episcopalis officii sunt, exercere potest. *c. 3. h. t.*

4. *A quo petendum pallium?*

Olim quatuor Patriarchæ Principales scilicet Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, & Jerosolymitanus poterant suis suffraganeis illud conferre, nunc sedes istas occupantibus infidelibus confert illud solus Romanus Pontifex. P. Pichler *hic n. 2.*

5. *Intrà quod tempus debet
peti?*

Si sit consecratus tunc à tempore consecrationis, si verò confirmatus, tunc à tempore confirmationis intrà tres menses *Can. 1. dist. 100.*

6. *An ergo Archi - Episcopus ante ac-
ceptionem pallii nihil omninò exercere
possit?*

Distinguendum est inter actus proprios muneris Archi - Episcopalis, quales sunt, visitare Provinciam,
con-

convocare Conc. Prov. &c. Et inter actus communes omnibus Episcopis: Priores nullo modo potest exercere, quia necdum habet jurisdictionem Archi-Episcopalem saltè in actu. Circa posteriores subdistinguendum, an sint actus minùs principales, & quos solet peragere stolâ tantùm indutus, ut est benedictio calicis, paramentorum, cœmiterii: an vero majores, quos non nisi Pontificalibus indutus exercere debet, prout est confectio Chrismatis, dedicatio Basilicarum, ordinatio Clericorum, benedictio Abbatum, & Virginum &c. Illos rectè exercet, non item hos. vid. Schmalzg. *h. t. n. 6.*

7. Quando licet uti pallio?

Romano Pontifici semper, aliis non nisi certis diebus solemnibus *c. 4. & ult. h. t.*

Quo in loco licet uti pallio?

Romano Pontifici ubique, *dict. c. 4.* aliis in suis Provinciis, etiam exemptorum Ecclesiis, *Clement. 2. de Privil.* extra verò suam Provinciam uti non possunt *c. 1. h. t.* nec quidem ex consuetudine *c. 5. h. t.* privilegiò tamen speciali munitus potest accedente consensu ejus, in cujus Ecclesia utitur *cit. c. 5. h. t.* vid. *cit. Schmalzg. h. t. n. 8. & seq.* ubi etiam ad contraria quædam respondet.

9. An quis suum pallium possit alteri concedere?

Non, quia est personale, & personæ cohæret, ideòque defunctus cum pallio sepelitur. *c. 2. h. t.* & si transfertur ad alium Archi-Episcopatum novum pallium impetrare debet, & licet priori non utatur, in sepul-

pultura tamen ipsi adjungitur. *c. 4. de Postul. in fine*
Engel. h. n. fin. add. Reiffenst. eod. tit. n. ult.

TITULUS IX.

De Renunciatione.

1. Quid est Renunciatio?

Est spontanea beneficii, seu officii Ecclesiastici coram superiore facta dimissio: unde si vi, aut metu extorta sit, valet quidem, sed est irritanda. *c. 3. de his, quæ vi &c. vid. Schmalzg. h. t. §. 1. n. 4.*

2. Quotuplex est renunciatio?

Duplex: *tacita*, quæ fit ipso jure, ut si quis acceptet duo beneficia incompatibilia, censetur primo renuntiâsse *c. 28. Præb. Extravag. 22. eod.* vel in minoribus constitutus matrimonium contrahat. *c. 1. de Clericis conjugat. Expressa*, quæ fit verbis ad id accommodatis coram legitimo superiore eam acceptante. Quæ rursus fieri potest, vel purè & simpliciter, id est sine ullo pacto, conditione, modo. *c. 34. de Simo. vel conditionatè*, qualis est causa permutationis, vel cum reservatione certæ portionis fructuum, aut pensionis, vel etiam reservato regressu, ingressu, vel accessu, vel denique, quæ fit in favorem certæ personæ, uti videre est apud Schmalzg. *h. t. §. 1. n. 2. & 3.*

3. Possuntne omnes liberè resignare sua beneficia?

Non; nam I. non possunt amentes, furiosi, impuberes ob defectum rationis: II. Novitii, nè ob dimissionem beneficiorum prius forte obtentorum absterreantur
 tur

tur à regressu ad sæculum, nisi resignatio fiat intra duos menses professioni proximos de licentia Episcopi, & Professio sequatur. Schmalzg. *hic. n. 15.* per text. in Conc. Trid. *sess. 25. c. 16. de reg. III.* Infirmi, quorum resignationes jure saltèm novo non aliter valent, quàm si post resignationem, cessionem, vel permutationem 20. dies supervixerint, secus verò, si fiat, beneficia eorum non tam per resignationem, quàm per mortem vacare censeri debent. *Regul. Cancel. de infir. cit. Schmalzg. d. loc. n. 16.* IV. Reliqui omnes, licèt fortè renunciare sua beneficia per expressum non prohibeantur, ejusmodi tamen resignationes non nisi de licentia legitimi superioris, & causâ cognitâ validè fieri possunt. *c. 4. h. t.* Minor verò 25. annis, modò sit major 14. annis, resignare beneficium absolutè potest, quia in beneficialibus causis habetur pro majore *c. fin. de judic. in 6.* si tamen inconsulta facilitate læsus fuerit, restitutione in integrum ei erit succurrendum. idem Schmalzg. *n. 14.*

4. Quid ergo Requiritur, ut Renunciatio sit valida?

Ut sit facta spontè, & cum licentia superioris. *d. c. 4. h. t.* de cujus ratione vid. Valleng. *h. t. n. 4.* Circa licentiam tamen patitur hæc regula fallentiam I. in Summo Pontifice, qui superiorem non recognoscit. *c. 1. h. t. in 6.* II. In iis, qui plenum jus non habent, uti sunt electi, necdum confirmati. III. Qui habent jus litigiosum, si priùs non fuerunt in pacifica possessione; non tamen propterea beneficium sic dimissum acquireretur litis adversario, nisi probet justum titulum *arg. c. 1. de R. I. in 6.* licèt in curia potius collitigans quàm extraneus surrogari soleat, *Regul. conc. de surrogandis collitig.* P. Engel. *hic n. 4.*
E
IV.

IV. Inferiores beneficiati (secus est de Episcopo. *c. 10. h. t.*) petita, licet non obtenta, licentia ad Religionem transire possunt, quorum tamen beneficia non vacant, nisi secuta Professione. Trid. *sess. 25. c. 16. de Regul.* uti ante dictum.

5. Coram quali superiore resignatio facienda?

Resignatio simplex, & pura fieri debet coram superiore, penes quem est potestas instituendi, & destituendi, hoc est qui non solum potest conferre beneficia, sed etiam depone-
nere institutos, qualis est Pontifex, Episcopus, & alii, quibus tale jus ex privilegio, vel consuetudine competit. Conditionata verò non nisi coram Summo Pontifice. Ratio primi est, quia renunciatio habet vim destitutionis, ergo apud eum facienda, penes quem est jus destituendi. Ratio autem secundæ partis est: Quia ejusmodi resignationes conditionatæ jure communi passim prohibentur, ut constat *ex c. 8. de prab. & c. un. ut benefic. Eccl. sinè dimin. conf. junct. Conc. Trid. sess. 25. c. 7. de reform. & c. 1. de concess. prab.* in jure autem communi solus Pontifex, & nullus inferior potest dispensare. vid. Pichler *hìc n. 12.* Reiffenst. *§. 4. & 5. eod. tit. per tot.* Schmalzg. *§. 4.* sub hac tamen prohibitione non censetur comprehensus ille, qui certam personam pro successore commendat, quia talis commendatio non necessitat. vid. P. Pichler *hìc n. 13.*

6. Quæ sunt causæ, ob quas concedi solet, & potest licentia resignandi?

Sex enumerat Pontifex *in cap. 10. h. t.* de quibus vid. Engel *hìc n. 6.* eas verò Glossa comprehendit his verbis:

Debi-

Debilis, ignarus, malè consciùs, irregularis, quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit.

An verò ex aliis quoque causis fieri possit resignatio, tractat Schmalzg. *h. t. §. 5. n. 35.*

7. *Dabiturnè in Resignatione locus pœnitentiæ?*

Priusquàm à superiore admissa est, potest pœnitere resignans, quia tunc adhuc est res integra, nec ullius præjudicium vertitur. Post factam verò admissionem non utique, quia tunc jam incipit subversari interesse superioris, qui non debet illudi, pulchrè Schmalzg. *§. ult. n. 49.* Quod si quis per Procuratorem (prout facere potest) resignavit, revocatio resignationis non aliter valet, nisi ad procuratorem pervenerit re integra. *Clement. in h. t.* licèt ob favorem matrimonii secùs sit in matrimonio *c. fin. de procurat. in 6.* Engel *hic n. 12.* add. Schmalzg. *§. 6. n. 41. & seq. h. t.*

8. *An è contra Episcopus, vel alius Beneficiatus invitus cogi possit ad renunciandum?*

Potest, si gravis causa subsit, v. g. si laboret irregularitate præsertim indispensabili, vel sit reus criminis, propter quod possit privari beneficio &c. uti videre est apud Pichler *hic n. 8.*

9. *Sed quid dicendum de Episcopo, qui vovit religionem, teneturne Episcopatum resignare, & religionem ingredi?*

Tale votum valere, & teneri quantum in se est consensum

ensum Pontificis requirere, docet Barb. *collect. doct. c. penult. de vot. n. 5.* vid. Engel *hic n. 7.* Schmalzg. *cit. §. 5. n. 36.*

10. Quomodo Resignatio facienda?

Hodie ex Stylo curiæ Rom. & alibi passim observari solitô, solet, & debet fieri in scriptis oblata supplicatione, in qua petitur, ut eandem superior admittat ex causis in illa expressis. Admissione verò facta, publicanda est in Ecclesiâ resignata, de cuius modo & forma vid. Schmalzg. *h. t. §. 6. n. 40.*

TITULUS. X.

De supplenda Negligentia Prælatorum?

1. Quid est Negligentia Prælatorum?

Est omissio ejus, quod de jure vel Consuetudine, ratione sui muneris facere debent. *Can. 1. & 2. dist. 84.*

2. Ad quem pertinet supplere Prælatorum Negligentiam.

Ordinariè ad proximum superiorem *c. quamquàm 18. de elect. in 6.* & si is negligens fuerit, ad ordine sequentem, & sic gradatim usquè ad Summum Pont. *c. 41. de elect.*

3. Circa quas causas potest committi Negligentia?

Plerumquè, quatenus ad hunc titulum pertinet, vel in iis, quæ spectant ad jurisdictionem contentiosam, uti est administratio justitiæ, si ea ritè non fiat, vel quæ spe-

spectant ad jurisdictionem voluntariam, putà circa ordinationes, consecrationes, benedictiones, beneficiorum provisiones, absolutiones, dispensationes &c. ut bene observat Reiffenst. *hic n. 6.*

4. Qualiter potest, vel debet suppleri Negligentia Prælatorum in causis jurisdictionis voluntariæ.

Variis modis, veluti I. devolutione juris ad Prælatum superiorem uti fit, si sint negligentes in beneficiorum provisione, nimirum intra debitum tempus non conferendo beneficia, non instituendo, non eligendo, vel instituendo, aut eligendo indignum, ut patet ex toto *h. t.* II. adjunctione coadjutoris idonei. *c. 2. eod. in 6.* III. depositione ab officio vel privatione dignitatis. *c. 1. de off. Custod.* IV. Excommunicatione. *Can. 101. caus. 1 q. 1.* vel alio simili modo pro varietate, & majoritate commissæ negligentiae.

5. Habetnè devolutio locum etiam in beneficiis Patronatis?

Habet, siue sint de jure Patronatûs Ecclesiasticorum, siue Laicorum, si nimirum provisio debito tempore facta non fuerit. *text. in c. 2. 3. & fin. h. t.* Ratio autem est, quia non minùs in his, quàm in electivis, vel collativis diuturnior vacatio semper est damnosa Ecclesiæ, & quia regulariter in provisione beneficiorum ad superiorem spectat supplere negligentiam inferiorum.

6. Sed fitnè universaliter in omnibus Collationibus devolutio ad immediatum superiorem?

Non semper, nam si Ecclesia sit exempta, potestas

illi Ecclesiæ providendi pro ea vice devolvitur immediata ad Papam, prout etiam hodie in plerisque Episcopatibus Germaniæ jus providendi, ab Electoribus neglectum non ad Archi-Episcopum, sed ad Papam quoque immediatè devolvitur, propter Concordata Germaniæ, juxta quæ jus confirmandi Episcopos ad solum Pontificem pertinet: ergo etiam jus providendi in casu negligentia, ex ratione generali, quòd jus hoc ob negligentiam capituli devolvatur ad eum, qui habet potestatem electum confirmandi. Pariter si electio quidem facta est intra tempus, sed electus fuerit indignus, vel forma. *cap. 42. de elect.* non fuerit observata, provisio non ad proximum superiorem, sed vel ad solum Papam, si omnes electores peccaverunt, juxta *c. 18. d. t. in 6.* pertinebit, vel si non omnes peccaverunt, potestas eligendi manebit penes innocentes. Denique quando collatio pertinet ad Episcopum jure proprio, isque providere negligat, non Archi-Episcopus, sed capitulum negligentiam supplebit *c. 2. de concess. præb.* vid. Schmalzg. *hic n. 2. & seq.*

7. *Sed quid si nihilominus negligentes etiam post tempus lapsum fecerint provisionem, an electio vel collatio valebit?*

Provisio talis ipso jure nulla est *c. 3. h. t.* quia post lapsum terminum non erat amplius potestas providendi penes eos. Si tamen electus, vel provisos fuerit idoneus, responsum in *c. 4. eod.* talem provisionem de benignitate tolerari posse.

8. Quo-

8. Quomodo suppletur negligentia, si Episcopus fuerit negligens in administranda justitia?

Non conveniunt circa hoc DD. aliqui enim existimant jurisdictionem Episcopi ob negligentiam ejusdem extra causam appellationis non alias devolvi ad Archi - Episcopum in prima instantia, præterquam in casibus à jure expressis, eò quòd jure Can. generaliter prohibeatur Archi - Episcopus exercere jurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in casibus expressis, ut colligitur *ex. c. 1. b. t. in c.* in qua sententia est Schmalzg. *b. t. §. 2. n. 7.* Alii è contra tenent universaliter ex negligentia Episcopi, fieri devolutionem ad Archi Episcopum, cujus sententiæ est P. Engel *hìc n. 7.* Tum, quia rubrica hujus tit. est generalis, tum, quia ratio legis id non minùs generaliter indicat, ut nimirum universim utilitati Ecclesiarum, & subditorum prospiciatur, nè ex negligentia Episcopi damnum sentiant. Neque obstat *c. 1. cit.* quia non loquitur de Episcopo negligente, sed delinquente, & censuris inodato, ut tunc nimirum ex culpa illius non fiat devolutio, quia hoc jure expressum non est. Unde potius probari videtur sententia. P. Engel, quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. Minùs refragatur, quòd in pænalibus non solemus argumentari à paritate rationis. Quia lex de supplenda negligentia Prælatorum non est præcisè pænalis, sed utilitatem publicam respicit. vid. tamen Schmalzg. *loc. cit.* & Pichler *hìc n. 6.* add. Reiffenst. *n. 9.* notabilem præterea differentiam observat *cit.* P. Engel inter denegatam, & protractam justitiam, in casu denegatæ justitiæ statim fit devolutio ad superiorem. Quando autem ju-

dex inferior tantum negligit, & protrahit administrare justitiam, primò decernuntur à superiore promotoriales, in quibus assignatur inferiori terminus, & certum tempus pro justitia administranda, & post illum terminum primum jurisdictio devoluta censetur, quod & praxi conveniens est.

9. *Sed quid juris, si Laicus velit Ecclesie, vel alicui Religioso loco donare decimas à se possessas, & Episcopus nolit dare consensum, an hoc Archi-Episc. vel tantum Summus Pont.*

suppleat?

Videtur quidem in c. 17. de jure Patron. statui, id ad Pontificem pertinere, quia tamen in cit. c. nulla ponitur particula exclusiva, & aliàs regula est, quòd Archi - Episcopus suppleat negligentiam suffraganeorum, ideò rectius fortè cum P. Engel hic n. fin. tenendum, non debere hoc quoque casu excludi Archi-Episcopum.

TITULUS XI.

De temporibus Ordinationum,
& qualitate Ordinando-
rum.

1. Quid est Ordinatio?

Est ritus consecrandi personas Ecclesiasticas, quò confertur gratia ad obeunda decenter munia Ecclesiastica.

2. Quid est Ordo?

Est Sacramentum novæ legis, quò confertur potestas spiritualis, eaque stabilis consecrandi Eucharistiam

stiam, vel ad eum finem ministrandi Trid. *sess. 23. de Sacram. ord. Can. 3. & 4.*

3. Quotuplices sunt Ordines?

Duplices, alii majores, qui & sacri dicuntur, nempe Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus, quamvis hic antiquitus non fuerit inter majores numeratus *c. 9. de etat. & qualitat. ord. c. 7. de servis non ordinandis*, & alii minores, scilicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, & Acolytatus. Trid. *sess. 23. c. 1. de Sacram. Ord.*

4. Cur dicuntur tres primi Ordines Sacri?

Ex eo, quod arctius ministrum sive personas servitio divino consecrent; & quod magis proximè versentur circa Sacra, habeantque votum castitatis annexum.

5. Sed nunquid etiam prima tonsura est Ordo?

Affirmant hoc ferè communiter Canonistæ, negant è contra Theologi, teste Reiffenst. *h. t. n. 10.* Pichler *n. 1.* Quæ posterior sententia verior videtur, saltem si ordo strictè sumatur, eò quod per omnem ordinem Ecclesiasticum propriè dictum conferatur aliqua potestas ad peculiarem actionem sacram, & ecclesiasticam, ut colligitur ex Trid. *sess. 23. c. 17. de Sacram. Ord.* quod non facit prima tonsura, sed per eam duntaxat assumitur aliquis ad Statum Clericalem, & deputatur ad functionem communem omnibus Clericis, scilicet ad Laudes DEO canendas, sicquè magis tantum est dispositio quædam ad ordines, sicut Novitia-

tus ad Professionem. Schmalzg. *hic*. n. 3. ubi ad contraria respondet.

6. *Estne Episcopatus ordo distinctus à Sacerdotio?*

Discordant etiam in hoc Canonistæ, & Theologi uti videre est apud cit. Pichler. *h. t. n. 7.* quorum sententias conciliat P. Engel *hic* n. 4. ita, ut si nimirum Episcopatus sumatur completè, prout supponit Ordinem Sacerdotalem, non sit ordo distinctus, secus, si consideretur incompletè, quoad particulares functiones aliis simplicibus Sacerdotibus non convenientes.

7. *Sed quare ergo Canonistæ plerumque 9. Theologi verò 7. tantum ordines admittunt?*

Hoc inde oritur, quòd Theologi tot tantum ordines esse velint, quot sunt distincti gradus in ordine ad ministerium altaris. Canonistæ verò Ordines distinguunt habito respectu ad Hierarchiam Ecclesiasticam: cum itaque tonsura prima speciale aliquod ministerium non conferat, & Episcopi inspecto officio divino distinctum à presbyteratu ordinem non habeant: è contra verò in Hierarchia Ecclesiastica tam tonsurati, utpotè à Laicis distincti, quàm Episcopi respectu specialis functionis, & dignitatis specialem locum occupent, hinc isti 9. illi verò 7. duntaxat ordines constituunt, vid. Vallens. *h. t. §. 2. n. 3.*

8. *Quæ est materia & forma Ordinum?*

Materia Ordinum in genere est signum aliquod visibile

sibile, forma verò consistit in verbis, quibus ab ordinante in traditione materiæ expressis significatur potestas cujusque Ordinis. Trid. *sess. 23. c. 3. de Ordin.* quæ autem sit cujuslibet ordinis in particulari materia, & forma, tradit P. König *h. t. n. 32. & 34.* & Engel *n. 9.*

9. Estné de necessitate Sacramenti Ordinis Contactus physicus materiæ?

Curandum quidem semper esse, ut juxta ritum Ecclesiæ materia contingatur, communiter tradunt DD. & P. Engel hic, si tamen contacta non fuerit, dummodo per Episcopum exhibita, probabilius videtur, ordinem nihilominus rectè esse collatum, ex ratione, quia nec ex divina, nec ex humana lege habetur, contactum hunc physicum ad substantiam ordinis requiri. add. P. Pichler. *h. t. n. 8.*

10. Quis est Minister Ordinis.

Regulariter & ordinariè solus Episcopus, uti definitum est in Trid. *sess. 23. c. 4. de Sacram. ordinis* saltè, si de sacris sive majoribus ordinibus loquamur. Primam enim tonsuram, & plerumque etiam minores ordines, non quidem ex vi sui officii, sed jure singulari à sacris Canonibus iis concessio possunt etiam Abbates presbyteri, & benedicti usum mitræ, & baculi habentes conferre, ut constat ex *c. 1. dist. 69. & c. 11. de etat. & qualitat. ord.* non tamen aliis, quàm suis subditis regularibus, id est Novitiis suæ Religionis, saltè post Conc. Trid. nisi etiam quoad extraneos Episcopus licentiam suam concesserit. Non obstante *d. c. 4.* quia ibi restringitur tantùm facultas Abbatibus
jure

jure communi, vel ex indulto concessa, non etiam quæ est de licentia Episcopi, cum decretum illud respiciat solum favorem ordinariorum cui renuntiare licebit. P. König *hic* n. 7.

11. Sed an saltèm ex privilegio Summi Pontificis Abbas vel alius Sacerdos non Episcopus ordines sacros conferre valeat?

Negat hoc Zoës, *hic* n. 7. ex eo, quòd major. ord. collatio sit proprius actus ordinis Episcopalis, & quia in Trid. statuitur, ut quilibet à proprio Episcopo ordinetur. Contrarium existimat P. Engel *h. t. n. 2.* ex ratione, quòd licèt ejusmodi ordinationes sint actus Episcopis regulariter reservati, non tamen jure divino ità reperiuntur reservati, quin ex potestate Papali, aliis etiam non Episcopis concedi possint. Concil. autem Trid. intelligendum est, quod ordinario jure ad Episcopos sacrorum ordinum collatio pertineat. Ubi tamen hoc ipsum etiam tantum ad diaconatum & subdiaconatum restringit, de presbyteratu enim communior sententia refragatur, nec exemplum aliquod hujus concessionis extat.

*12. Quæ sunt tempora ordinandorum, si-
ve quoties & quando in anno conferuntur
ordines?*

Minores possunt quolibet die Dominico, vel festo conferri: majores verò tantum sexies in anno scilicet Sabbatis quatuor temporum, Sabbato sancto, & Sabbato ante Dominicam passionis *c. 3. h. t.* nisi vel ordinator vel ordinandus ex privilegio aliud obtineat, quæ de re vid. plenè Reiffenst. *h. t. §. 2. per tot.*

13. Quid

13. Quid si quis extra dicta tempora ordinatus fuerit?

Nisi ordinans habeat privilegium, vel ipse ordinatus, tunc ordinatus ipso jure ab ordinum susceptorum executione suspenditur. Bulla Pii II. *Cum ex sacrorum*. Contra ordinatorem verò nec jure communi, nec in d. Bulla Pi II. reperitur censura ipso jure statuta, sed per sententiam tantum inferenda. c. 2. & 8. b. t.

14. Sed obstat Concil. Trid. sess. 23. de Refor. c. 8. ubi suspensio per annum ordinatori infligitur?

Locus iste Conc. Trid. infligit quidem ibidem hanc poenam ordinatori, sed quia duas continet dispositiones, unam ut ordinationes statutis à jure temporibus solenniter celebrentur, alteram vero, ut unusquisque à proprio duntaxat Episcopo ordinetur, & è contra poena prædicta in secunda tantum parte sit adjecta, non item in prima, hinc meritò etiam ad secundum tantum casum scilicet ad ordinantem alienum subditum est restringenda, arg. c. odia. de R. I. in 6. ob stare quidem etiam videtur Constitutio Sixti V. *Sanctum & salutare*. sed ea per aliam constitutionem Clementis VIII. *Romanum Pontificem*, est revocata. P. Engel hic n. 16.

15. Possuntne eodem die plures ordines conferri?

De minoribus satis exhibet praxis Germaniæ eos in uno die simul omnes conferri posse: ex sacris autem
tem

tem ordinibus, non nisi unus uno die conferendus, & hic quidem solus, non etiam cum minoribus *c. 13. & 15. h. t.* Trid. *sess. 23. c. 13. de Refor.* Secus facientes incurrunt suspensionem, quam (sicut & illam, quæ ob ordinatis extra tempora incurritur) quidam asserunt reservatam S. Pontifici per *c. 8. & 13. h. t.* alii tamen probabilius tenent posse Archi-Episcopum saltèm tamquam delegatum summi Pontificis ab ea absolvere *arg. c. 15. h. t.* prout docet P. Engel *hic n. 17. & 19.* Consuetudinem tamen, ut uno die quatuor minores ordines cum subdiaconatu conferantur, licèt fortè contrariam juri communi, non tamen Tridentino multi excusant à censura, idem P. Engel *hic d. n. 19. in fin.*

16. Sed quale saltèm tempus inter unum & alterum sacrum ordinem debet intercedere?

Interstitia ista regulariter sunt unius anni, ab uno ordine sacro ad alium. Trid. *sess. 23. c. 11. 13. & 14.* annus tamen iste interstitialis non debet mathematicè computari, ut præcisè contineat 365. dies, sed Ecclesiasticè v. g. de prima ordinatione quadragesimæ ad eandem ordinationem anni sequentis, licèt anno sequenti quadragesima citius veniat.

17. An, & quis in interstitiis dispensare potest?

Non est dubium, quin ex causa in interstitiis possit dispensari, prout quotidie fere dispensatur. Facultas autem ista propriè ad Episcopum pertinet, uti patet ex Trid. *cit. c. 13. & 14.* unde Vicarius ejus Generalis hoc non potest facere, nisi ex commissione speciali

ciali veluti si Episcopus in remotis degat. Non etiam dispensant Abbates cum suis Religiosis, licet quoad causam dispensandi ex eorum testimoniis Episcopus iudicium suum formare debeat. Capitulum quoque sede vacante, non nisi in iis casibus dispensare poterit, in quibus literas dimissorias, vel alieno Episcopo licentiam ordinandi dare potest, uti passim notant DD. latè Reiffenst. *h. t. n. 53. & seq.* Præterea ipse Episcopus cum suis tantum subditis, non etiam cum alienis dispensare potest, quia dispensatio est actus jurisdictionis, qui non cadit in non subditos. Non obstante, quod talis ordinandus videatur in se prorogare jurisdictionem, ad quod resp. Engel *hic n. 20.*

18. Quæ requiruntur qualitates in Ordinandis?

Plures sunt, sine quibus ordinatio vel est invalida, vel illicita. Ad validam ordinationem requiritur I. ut ordinandus sit baptizatus *tot. tit. de presbyt. non bapt. Trid. sess. 23.* II. Ut sit mas, non foemina *c. 8. de convers. conj. in fine.* III. In adultis consensus, & intentio saltè habitualis *arg. c. 3. §. item quæritur de baptis.* Ad licitam verò I. Ut sit confirmatus *Trid. sess. 23. de refor. c. 4.* II. Ut sit capax rationis, & non minor septennio *c. 4. h. t. in 6.* III. Ut non sit illegitimus, obligatus ad ratiocinia, corpore vitiatus, infamis, vel alio modo irregularis. IV. Ut sit subditus ordinantis *Can. 1. dist. 71.* V. Ut habeat legitimam ætatem, debitam scientiam. VI. Ut ad sacros ordines promovendus ostendat titulum honestæ sustentationis vid. Schmalzg. *hic §. 3. per tot.* add. Pichler. *cod. tit. n. 17. & seqq.*

19. Quo-

19. Quomodo debet quis esse subditus ordinantis?

Ordinandus debet esse subditus uno ex his quatuor titulis. Scilicet vel ratione originis, vel Domicilii, vel beneficii, vel familiaris cohabitationis. Trid. *sess.* 14. *de Refor.* c. 2. & *sess.* 23. c. 8. de quibus Engel *hic* n. 25. & *seqq.* add. Reiffenst. *h. t.* §. 4. *per tot.*

20. Quis est Episcopus originis?

Ille, in qua aliquis natus, seu oriundus est, sive in qua Pater tempore nativitatis domicilium habuit: c. 3. *h. t. in 6.* Quod si quis in transitu nasceretur, ejusmodi locus non attenditur, sed ordinandus esset vel in loco domicilii actualis, vel beneficii, aut in loco originis paternæ, Const. Innocent. XII. *Speculatores.* In liberis illegitimis spectatur domicilium matris L. 1. ff. §. 2. *ad Municipal.* liberi expositi, ibi habent originem, ubi inventi, & educati, Judæi & pagani, ubi baptizati.

21. Quis est Episcopus proprius ratione domicilii?

Ille, in cujus diæcesi, in qua quis habitat, vel incipit habitare cum animo ibi perpetuò permanendi, nisi quid avocet quod jurejurando affirmare debet, Constit. *cit.* §. *tenorem.* quod si quis in duabus diæcesibus domicilium habeat, ab utroque ordinari poterit c. 2. *de Sepult. in 6.*

22. Quomodo quis fit subditus ratione beneficii?

Si quis ab aliquo Episcopo obtinet beneficium c. 3. *h. t. in 6.* & licet olim sufficiebat beneficium etiam tenue,

nue, hodie tamen ex cit. const. Innocentii XII. requiritur, ut ex illo possit quis honestè sustentari, absque eo, quòd ex suo patrimonio aliquid addat; plura habens beneficia à diversis, à quovis potest ordines recipere. vid. Reiffenst. *h. n. 80. & seq. & Schmalzg. n. 40.*

23. Quid est titulus familiaris habitationis?

Est modus subjectionis, quo quis Episcopo fit subiectus, si scilicet Episcopus aliquem per integrum & completum triennium in sua actuali servitio secum retinuit, suisque sumptibus aluit, ità tamen, ut hæc duo concurrant. I. Ut Episcopus eidem intrà mensem conferat beneficium sufficiens ad honestam sustentationem. II. Ut ordinandus ab Episcopo domicili, vel originis testimoniales super natalibus, ætate, & moribus adferat. Trid. *sess. 23. de Refor. c. 7.*

24. A quo ordinandi Religiosi?

Ab illo Episcopo, in cujus diæcesi situm est Monasterium, licet sit exemptum *c. 3. h. r.* quod probabilius etiam obtinet in Novitiis, ut scilicet & hi in ea diæcesi ordinari possint, in qua agunt novitiatum. P. Engel *hic n. 34.*

25. Potestne quis ordines à diversis suscipere v. g. subdiaconatum ab Episcopo originis, & Diaconatum ab Episcopo domicili?

Potest, cum id non inveniatur jure prohibitum. Fallit tamen in iis, qui à Summo Pontifice ordinati sunt, qui sinè ejus licentia non possunt ab alio Episcopo

F

scopo

scopo ordinari, ob specialem erga summum Pontificem Reverentiam. *c. 12. h. t. vid. Engel. hic n. 31.*

26. *Nullò ergò in casu potest Episcopus ordinare alienum Subditum?*

Potest I. Si ordinandus habeat litteras dimissoriales. II. Si Episcopus proprius sit suspensus, poterunt Clerici ordines à vicino Episcopo recipere, absque facultate proprii. *c. 2. h. t. in 6.*

27. *Quis potest concedere dimissoriales?*

Regulariter solus Episcopus, non etiam Prælati inferiores: neque Vicarius generalis, nisi de mandato ipsius, vel quando Episcopus absens est *c. 3. h. t. in 6.* Capitulum autem Ecclesiæ Cathed. licet olim sede vacante eam quoque facultatem habuerit. *c. 3. cit.* hodie tamen eam amplius non obtinet, præterquam in arctatis ratione beneficii certum ordinem intrà annum requirentis Trid. *sess. 7. c. 10. de Refor.* Arctatis verò probabiliter etiam annumerari possunt illi, qui aliam quamcunque honestam conditionem ratione ordinis habere valent, aliàs eam non habituri, ut probat Engel *h. t. n. 37.* an autem, & qualiter Abbates & Prælati regulares religiosi suis, vel etiam sæcularibus subditis ejusmodi litteras concedere valeant? vid. idem Engel *eod. tit. n. 33.*

28. *Sed quid, si quis ordinatus sit ab alieno Episcopo sine dimissorialibus?*

Ordinans à collatione ordinum per annum, & ordina-

ordinatus à susceptorum executione, quamdiu proprio Episcopo videbitur, est ipsò jure suspensus. Trid. *sess. 23. c. 8. de Refor. c. 2. & 4. h. t. in 6. vid. Schmalzg. h. t. n. 65.*

29. Qualis requiritur ætas?

Olim diversa fuit, ut liquet ex *Can. 2. & seq. dist. 77. Clement. final. de ætate, & qual. in ord. præfici.* Hodie verò licet ad primam tonsuram & quatuor minores certa ætas non sit determinata, nisi, quòd minori septenniò nec primam tonsuram conferre liceat, sub pæna suspensionis per annum, præterquàm, si religionem ingrediatur. *c. fin. h. t. in 6.* Ad majores tamen ordines ea nominatim est præscripta à Conc. Trid. *sess. 23. c. 12. de Refor.* Et quidem ad subdiaconatum annus 22. ad diaconatum annus 23. ad Presbyteratum 25. sufficit tamen dictos annos esse inchoatos, arg. à pari *L. 12. ff. de stat. hom.* Si tamen alicui dies deesset, non posset computare dies bis-Sextiles. Engel *infra ad tit. de ætat. qual. & ord. præf.*

30. Quid si quis sit ante legitimam ætatem ordinatus?

Recipit quidem characterem, est tamen ipso jure ab executione ordinis suspensus: Jure quidem veteri usque ad legitimam ætatem *c. vel non est. 14. h. t.* Jure verò recentiori per const. Pii II. *Cum ex sacror.* in perpetuum, donec absolutionis beneficium consequatur. Quæ suspensio licet probabiliter non sit reservata, nihilominus tamen nec proprius Episcopus licentiam dare potest ministrandi, donec ad ætatem legitimam pervenerit, quia esset dispensatio super ætate con-

era SS. Can. An autem & qualiter in tali suspensione ante absolutionem ministrans insuper etiam irregularitatem incurrat. vid. Engel *d. t. de atat. qual. ord. pref.* add. Schmalz. *h. t. n. 61.*

31. *Qualis requiritur scientia ad suscipiendos ordines?*

Trid. *sess. 23. c. 4. de Refor.* exigit, ut prima tonsura initiandi sciant Rudimenta fidei, legere insuper, & scribere. Minores verò ordines suscepturi intelligant saltè linguam latinam. *C. 11. pro subdiaconatu, & diaconatu requirit, ut ad illos promovendi debitâ notitiâ ad illos ordines exercendos sint instructi c. 13. à Presbyterandis autem requirit, ut possint docere necessaria ad salutem, & Sacramenta ritè administrare c. 14.*

32. *Qualis titulus honestæ sustentationis requiritur?*

Sufficiebat olim qualiscunque titulus seu medium se honestè sustentandi, sive Patrimonii, beneficii, hæreditatis paternæ, vel stipendii *c. 1. & 2. dist. 70. c. 13. h. t. c. 14. & 23. de Prab.* Hodie tamen requiritur, ut promovendus ad sacros ordines possideat pacificè beneficium ad honestam sustentationem sufficiens, vel habeat patrimonium paternum. Trid. *sess. 21. de Refor. c. 2.* Cùm tamen in Germania deficient beneficia, usus obtinuit, ut Clerici ad titulum mensæ ordinentur.

33. Quid est titulus mensæ?

Nihil est aliud, quàm patentes literæ, quibus Nobiles, Civitates, Monasteria, vel Ecclesiæ Collegiatæ de consensu tamen capituli *arg. c. final. de fidejus. & c. 1. de solut.* & obligatione reali promittunt ex suis bonis sustentare ordinatum, casu quo ob senium, vel infirmitatem, aut alia ex causa, priusquàm in beneficio Ecclesiastico investitur. Ut tamen securè à civitatibus recipiatur, requiritur, ut vel is in cuius dominio est locus, vel major pars civitatis consentiat. Cùm aliàs civitas non obligetur. *arg. l. 27. ff. de reb. credit.*

34. Sed quid, si Clericus ceteroquin non infirmus, aut decrepitus non possit acquirere beneficium, vel bonis super quibus fundatur titulus, frui nequeat?

In primo casu, si se lectione missarum, vel alio honesto modo alere potest, non est alendus ex titulo *arg. à pari L. 5. §. 7. ff. de agnoscen. & alend. lib.* Quòd si se honestè alere nequeat, & titulus est generalibus conceptus verbis, alendus ex titulo: si verò particularibus in casum tantùm infirmitatis, nec concedens persuaderi possit, ut ex misericordia alat, tunc Episcopus eum alere tenetur, & sibi imputare, quòd ad similem titulum ordinaverit *arg. c. 2. 4. 16. de Præb.* In secundo verò casu alendus ab Ecclesia.

arg. Can. 70. caus. 12.

q. 2.

35. *Sed quid, si Clericus ob delictum suspensus, vel privatus est beneficio, aut verbaliter depositus?*

Contumaci deneganda sunt alimenta, pœnitenti verò probabiliùs est, prout docet Gloss. *in Can. fin. 30. dist. 30.* relinquenda alimenta ex beneficio, si non integra, saltem in supplementum, in quantum ex lectione missarum, vel alio honesto labore ea habere non potest, quòd si verò suspensus ab officio nullum habuerit beneficium, & pœnitens fuerit, adhibenda distinctio ad antecedentem quæstionem tradita.

36. *Quid requiritur, ut aliquis possit ad titulum Patrimonii ordinari?*

Licet quantitas patrimonii non sit determinata, requiritur tamen, ut sufficiat ad honestam sustentationem, fundeturque super bonis immobilibus (vel quæ his comparantur, uti sunt census) quæ alienari non possunt, nisi de licentia Episcopi. Trid. *sess. 21. c. 2. de refor.*

37. *Potestne aliquis etiam ad hereditatem paternam futuram ordinari?*

Negatur hoc passim, eò quòd Concilium requirat, ut ordinandus vere patrimonium obtineat.

38. *Sed videtur obstare, quòd fictione juris filius sit quasi dominus bonorum paternorum §. 2. Inst. de hæred. qual. & diff. & aliunde Patri incumbat onus alendi filium?*

Cùm pater tantum teneatur alere filium quamdiu vivit,

vivit, si præmoriatur, facile evenire potest, ut ob justam exhæreditationem, vel æs alienum filius sine alimentis sit, hinc meritò hæreditas futura est insufficiens. Interim tenebitur pater filio aliquid in dotem, vel donationem propter nuptias spirituales de substantia sua assignare, arg. à pari *L. fin. Cod. de dotis promiss.*

39 Sed cum constitutio Concilii Trid. tantum loquatur de Clericis secularibus, debentne etiam Clerici Regulares assignare titulum?

Clerici regulares in communi viventes, qui stabilitatem perpetuam non faciunt in ordine, debent titulum assignare. Pius V. in Bulla: *Romanus Pontifex*: quæ constitutio ex declarat. Card. etiam extenditur ad eos, qui scienter, & mala fide invalidam professionem emittunt. Patres tamen Societatis ex Bulla: *Ascendente Domino* Gregorii XIII. sine alio titulo ordinari possunt, quòd, si dimittantur, nec sufficiens beneficium assequi possunt, tenetur Societas eisdem providere de alimentis, prout docet ex declarat. Sixti V. Barbos. *Collect. ad dict. c. 2. Trid.* vid. de hac materia Engel ad d. t. *de etat. & qual. & ord. pres.* & Schmalzg. *h. t. §. 6.*

40. Quas penas incurrit ordinans, & Ordinatus sine titulo?

Ordinans sine titulo tenetur ordinatum alere *c. 24. & 16. de Præb.* & si fecerit cum pacto de non petendis alimentis, suspenditur per triennium à Collatione ordinum *c. 45. de Simon.* Ordinatus verò olim suspensus fuit ab officio. *Can. 1. & 2. dist. 70.* id tamen per *c. 16. de præb.* est correctum. Nec obstat, quòd Concilium Trid. *sess. 21. c. 2.* pænas antiquorum ca-

nonum innovaverit; siquidem per declarat. Card. decisum est, quòd tantum pænæ c. 4. & 16. de Præb. innovatæ sint. Et ratio est, quia per talem suspensionem Clerico redderetur difficilior sustentatio.

TITULUS XII.

De Scrutinio in ordine faciendo.

1. Quid & quotuplex est Scrutinium?

Scrutinium nihil est aliud, quàm examen de natalibus, scientia, ætate, & moribus ad ordines aspirantium. Est autem triplex. Primum, quod foret instituendum uno mense ante ordinationem. Trid. *Sess. 23. c. 5. de reformat.* quod tamen in Germania non observatur. Secundum instituitur feria quarta, vel alio die proximè ordinationem præcedente cit. *sess. c. 7.* Tertium in ipsa ordinatione, ubi interroganti Episcopo, num ordinandi sint digni, respondebat Archidiaconus, scire se dignos esse, quantum humana fragilitas permittit, hodie tamen communiter respondet Assistent.

2. Quid inquirendum in hoc examine?

I. Genus. Unde excluduntur descendentes ab hæreticis, & eorum fautoribus usquè ad secundum gradum in linea masculina, & primum in linea fæminina. **II. Mores,** quos debet ordinandus per testimonium Parochi, & Magistri Scholæ probare. Trid. *Sess. 23. c. 5. de refor.* unde infamia sive juris, sive facti laborantes, item publicè pænitentes prohibentur ordinari. *cap. fin. de tempor. ordin. Can. 55. dist. 50.* **III. atas, & doctrina,** de quibus *tit. preced.* **IV. de persona,** an scilicet non sit illegitimus, bigamus, corpore vitiatus. &c.

3. Quam

3. *Quam penam incurrit, qui subterfugiens scrutinium ordinandis se jungit, & ordines suscipit?*

Jure antiquo *Can. fin. dist. 24. & can. 55. dist. 50.* talis, si ignotus sit, quantumvis dignus, vel si notus, & indignus, jubetur deponi. Hodie incurrit suspensio nem Summo Pontifici reservatam, nisi delictum foret occultum *Trid. Sess. 24. de refor. c. 6.* an autem & quomodo ordinandus, qui solus novit in se defectum juris Ecclesiastici occultum, teneatur hunc defectum manifestare, vid. P. Pichler *hic n. 5.* ubi negativè respondet.

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatu, vel ab excommunicato?

1. *Potestnè Episcopus renunciare Episcopatu?*

Potest quidem, sed non nisi ex gravi causa & accedente Summi Pontificis consensu, idque propter matrimonium spirituale, quod inter eum, & Ecclesiam intercedit, uti dictum suprà in *tit. de Renunc.* quod non alius, quàm Summus Pontifex resolvit.

2. *Quotupliciter autem potest renunciari Episcopatu?*

Dupliciter I. loco tantum, id est officio, & administrationi, quod fieri potest ob hostiles incursiones, intemperim aëris. &c. II. loco, & dignitati Episcopali v. g. Zelo ingrediendi religionem.

3. *Potestne ergò talis, qui Episcopatus renuntiavit, adhuc ordines conferre?*

Distinguendum est, vel enim loco tantum renuntiavit, & potest de licentia saltè alterius Episcopi validè, & licitè conferre ordines, sive majores, sive minores, cum maneat Episcopus quoad habitum: aut verò renuntiavit dignitati, & validè quidem ordines etiam majores confert. *c. fin. h. t.* non tamen licitè; minores verò cum alterius licentia licitè, cum & hos quandoque conferant, qui non sunt Episcopi. v. g. Abbates, quòd si verò locò pulsus sit ab hostibus citra renunciationem, potest tam propriis, quàm alienis subditis de licentia Episcopi conferre ordines.

4. *Quid juris in Episcopo excommunicato, hæretico, vel Schismatico.*

Etiam hi validè conferunt ordines, non tamen licitè, neque enim facit excommunicatio, hæresis, vel Schisma, quin retineant characterem indelebilem, consequenter ordinatio tenebit. Circa excommunicatos tamen hodie post Conc. Constant. observanda est Extrav. Mart. V. juxta quam excommunicatus non denunciatus, nisi fuerit notorius Clerici percussor, etiam in divinis vitandus non est. Quod ipsum nonnulli etiam ad hæreticos, & Schismaticos extendunt. Sed contrarium verius est, eò quòd hi jurisdictionem ex duplici causa amittant, scilicet hæreseos, & excomm. unde licet non essent vitandi tamquam excommunicati, sunt tamen vitandi tamquam hæretici. Zoes, *h. n. 4.*

5. *Sed*

5. Sed dictis de valore ordinationis videtur ob stare Can. 1. 2. & 3. caus.

9. q. 1.

Hi Canones loquuntur de hæreticis, qui nunquam fuerunt Catholici, aut certè hæc tantum fuit quorundam antiquorum PP. opinio posteriori Pontificum censurâ correctâ, vid. Engel *hic n. 6. & seq.*

6. Quæ pæna ordinatorum ab Episcopo, qui renunciavit, vel ab excommunicato?

Si quis scienter recipit ordines ab Episcopo resignato, vel excommunicato, ipsò jure suspenditur ab executione ordinum S. Pontifici reservata, si verò ex ignorantia saltè non crassa contingat, poterit ordinati Episcopus dispensare, quæ autem suspensio, cum non sit censura, sed tantum quædam inhabilitas per dispensationem non absolutionem auferenda *c. fin. h. t.*

TITULUS XIV.

De ætate, qualitate & ordine Præficiendorum.

1. Qualis requiritur ætas in præficiendis ad Beneficia?

Sicut suprà in promovendis ad ordines diversam pro diversitate ordinum vidimus requiri ætatem, ita, & in ordine ad h. t. est varia pro varietate dignitatum, & beneficiorum Ecclesiasticorum. Et alia quidem requiritur in dignitatibus, & personalibus, alia in simplicibus, & alia in curatis beneficiis.

2. Qua-

2. Qualis in specie ætas requiritur in Dignitatibus?

Ad Summum Pontificatum nulla certa ætas est præfinita, existimant tamen DD. assumendum ad supremum hunc in Ecclesia gradum in ea saltè ætate esse debere, in qua Christus prædicare cæpit & cæteri Ecclesiarum Episcopi promoveri solent. Schmalzg. *hic n. 1.* Ad dignitates autem ordinis Episcop. ut sunt Episcopatus, Archi-Episcop. Patriarchatus, jure communi requiruntur 30. anni completi. *c. 7. in pr. de elect.* prout sub eod. tit. supra quoque jam aliquid insinuatum est. Eadem ætas præscripta quidem etiam est in Conc. Trid. Cardinalibus. S. R. E. *Sess. 24. c. 1. de reform.* sed rigorem hunc temperavit Sixtus V. in constit. *Postquam de ipsis*, ubi in Cardinalibus diaconis major ætas non requiritur, quàm quæ sufficit ad suscipiendum intra annum ordinem diaconatus, ac proinde, ut sit constitutus intra annum 22. Circa alias dignitates Episcopali inferiores sciendum est, quòd aliquæ habeant curam fori externi annexam, quales sunt Abbatia, Præpositura, Decanatus, Archi-Diaconatus &c. & aliæ quibus nulla cura animarum subest, veluti Cantoria, Custodia &c. in iis requiritur annus 25. saltè inchoatus *d. c. 7. §. inferiora de Elect.* & Trid. *cit. Sess. 24. c. 12.* in reliquis non attentâ discrepantiâ juris veteris juxta mox cit. Trid. requiruntur, & sufficiunt anni 22. qui tamen probabiliter debent esse completi, quia Trid. dicit, ut non sint minores 27. annis, qui autem 22. annum non complevit, minor est ea ætate.

3. Quæ ætas debet adesse ad beneficia curata sive Parochialia?

Ea ferè, quæ præscripta est in dignitatibus Curatis, scilicet 25. ann. *cit. c. 7. de Elect.* quia in his Trid. nihil immutavit.

4. Quæ vicissim in Simplicibus?

Quidquid sit de jure antiquo : hodie universaliter in materia ætatis standum est Trid. tamquam jure novissimo, quod *Sess. 23. c. 6. & Sess. 24. c. 12. de reform.* disponit, ut nullus obtinere possit beneficium etiam simplex ante 14. ætatis annum. Unde hæc ætas requiritur & sufficiet etiam ad Canonatus Ecclesiarum Collegiatarum, quam ætatem nonnulli ad Canonatus quoque Cathedralium Ecclesiarum sufficere contendunt. Sed quia in his jure novo *cit. Conc. Trid.* expressè definitum est, ut ad ejusmodi dignitates, Canonatus aut portionem nemo deinceps admittatur, nisi qui in ea ætate sit, ut infra tempus à jure statutum ordine ad illam dignitatem, vel Canonatum requisito initiari valeat, in plerisque autem Ecclesiis Cathedralibus saltè subdiaconi esse debeant, ideò promovendus ad talem Canonatum debet ad minùs saltem ann. 22. attigisse. *Schmalzg. hinc n. 5.* Quòd si tamen in fundatione cautum sit, ut minores etiam 14. annis ad Canonatus admittantur, nec certus ordo requiratur, non censetur ejusmodi fundationi per hanc Conciliarem constitutionem esse derogatum. uti habet declaratio *in d. Trid. Sess. 23. c. 6.*

5. Sed potestnè saltè Episcopus in defectum ætatis dispensare?

Non potest, sed solus Papa. Ratio : quia ætas ad beneficia ac ordines statuta est jure communi, Episcopus autem non potest relaxare jus commune Can. nisi id specialiter

cialiter & expresse ei fuerit concessum. Schmalzg. *h. n. 10.*

6. Qualis è contra ordo præficiendis est necessarius?

Certum est, quod nemo sine Clericatu, seu prima saltè tonsura ad beneficia promoveri queat. *c. ex literis 6. de trans. c. 2. de instit.* nam Laici omnium beneficiorum sunt incapaces propter spirituale officium, & ministerium semper & ex natura rei beneficiis annexum *c. fin. de rescript. in 6.* Nominatim verò ad Episcopatum requiritur, ut eligendus sacro saltè subdiaconatus ord. 6. mensibus ante selectionem initiatus fuerit *c. 9. h. t. & Trid. Sess. 22. de refor. c. 2.* Ad alias Prælaturas inferiores, ut Abbantias, etsi non sit necessarium, ut promovendus actu aliquem sacrum ordinem habeat. *c. 10. h. t.* requiritur tamen, ut intra annum numerandum à die adeptæ possessionis sacerdotium suscipiat, aliàs ipsò factò privatus existat. text, & Barbos. *in c. 1. h. t.* ubi id ipsum non tantum ad Abbates, sed etiam ad Præpositos, Decanos, & Archi-Presbyteros extenditur. Idem statuitur circa Priores conventuales in *Clem. nè in agro 1. §. cæterum de Stat. Monach.* idemque pariter extenditur ad Parochos *c. 14. & c. 31. de elect. in 6.* Ad reliqua beneficia præsertim simplicia nullus certus ordo requiritur, sed sufficit prima tonsura. Licet autem in beneficiis curatis statutum sit, ut negligens intra annum promoveri ad ordinem beneficio annexum privatus sit beneficio ipso jure, uti dictum; In Canonicatibus tamen privatio ista taliter non inducitur, sed Canonico ejusmodi subtrahitur dimidia pars distributionum quotidianarum. & crescente contumacia per sententiam demum privari potest. *Clem. 2. h. t.* Engel *hic, n. 36.*

7. Sed

7. *Sed quid si aliquis receperit beneficium sine animo suscipiendi ordinem ei annexum intra tempus præscriptum, & sic cum intentione non manendi in statu Ecclesiastico.*

In beneficio curato certum est, quòd taliter promotus non tantum graviter peccet in conscientia, sed etiam ad fructuum restitutionem, si postea beneficium non susceptis ordinibus resignet, tenetur *c. 35. de Elect. in 6.* In simplicibus autem v. g. in Canonicatu non conveniunt DD. eò, quòd lex pænalis non extendatur ultra casus expressos. Utramque opinionem conciliat Engel *hic n. 37.* ut affirmantium sententia procedat, si quis ab initio positivam, & fraudulentam intentionem habuerit, non suscipiendi ord. sed perceptis fructibus à Canon. post aliquod tempus recedendi. Negativum verò, si quis non habuerit intentionem simpliciter non suscipiendi, sed tantum differendi, usquedum à superiore compellatur.

TITULUS XV.

De Sacra Uctione.

1. Quid est Sacra Uctio?

Est Sacri olei materialis dilibatio, seu delibutio secundum formam ab Ecclesia traditam, Vallens. *hic n. 1.* de cujus antiquissimo usu, & observantia vid. Engel *h. t. n. 1.*

2. Quotuplex est Uctio?

Duplex: *Exterior*, & *materialis*, quâ corpus inungitur. *Interior* & *Spiritualis*, quâ quis ad nitorem conscientiae conservandum, & divinam gratiam adipiscendam inungitur. Col. *exc. un. h. t.*

3. Qui-

3. Quibus, & quomodo impertienda unctio?

Solent plerumque in Ecclesia inungi Papa, Episcopi & Sacerdotes, Imperatores, item & Reges, nec non baptizandi, confirmandi, infirmi, Ecclesiæ Altaria, & Calices. Episcopi unguntur chrismate ex oleo & balsamo confecto in manibus, & in capite: Sacerdotes simplici oleo benedicto. Imperatores, & Reges oleo inunguntur in brachio: priores quidem à S. Pontifice, vel ejus delegato, posteriores à suis Metropolitanis. Porro unctio, quæ baptizandis, confirmandis, infirmis & Sacerdotibus adhibetur, dicitur Sacramentalis, aliæ verò sunt non sacramentales, Schmalzg. *hic n. fin.* an autem, & quomodo quatuor prædictæ unctiones sint, vel non sint de substantia baptismi, confirmationis &c. item an benedictio olei, vel confectio Chris-matis possit committi simplici Sacerdoti? vid. apud Pichler *h. t. & cit. Schmalzg. eod. tit.*

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

1. Quid est Sacramentum?

Est invisibilis gratiæ visibilis forma *c. Sacrificium* 32. *de consen. dist. 2.* vel clarius, est sensibile signum invisibilis gratiæ ad nostram justificationem divinitus institutum. P. König *h. n. 1.*

2. An, & quæ Sacramenta iterari possunt?

Iterabilia sunt, Pœnitentia *c. 12. de penit. & remiss.* Eucharistia. *Can. 13. dist. 2. de consecrat.* Extrema unctio. *Trid. Sess. 14. Can. 1.* Matrimonium. *208. tit. de secund. nupt.* Non iterabilia, baptismus, con-

confirmatio, & ordo Trid. Sess. 7. c. 9. de baptis. ratio priorum : quia ea solum conferunt gratiam facile amissibilem, ideoque Sacramenti reiteratione recuperabilem : quoad posteriora verò, quia hæc ultra gratiam sanctificantem etiam imprimunt characterem indelebilem. Trid. Sess. 7. de Sacram. in Gen. Can. 9.

3. Quæ sunt pænæ iterantium Sacramenta non iterabilia?

Si quis id scienter faciat, gravissimè peccat, & nulliter agit, iteransque baptismum tum conferendo, tum recipiendo incurrit irregularitatem. Pars 1. constat indè, quia Sacramentum irreverenter tractat ; Pars 2. ex eò, quia hæc Sacramenta ex natura sua iterari nequeunt semel validè collata. Pars 3. probatur in Can. 10. caus. 1. q. 7. & c. 2. de apostat. utrum autem sicut in baptismo, ita etiam ex iteratione ordinis & confirmationis incurratur irregularitas, item an ab hac irregularitate excuset ignorantia. vid. Engel hìc n. 3.

4. Quid autem, si dubitetur, an aliquod ex prædictis Sacramentis non reiterabilibus validè fuerit collatum?

Illud sub conditione de novo conferri potest, imo si dubitetur de valore baptismi propter summam hujus Sacramenti, tum medii, tum præcepti necessitatem, repeti debet. Similis necessitas videtur exigere collationem conditionalem ordinis, nè nimirum contingat invalidè administrari Sacramenta. Pichler hìc n. 4.

5. Sed quid si in collatione ejusmodi ordinis fuit aliquid omissum?

Si substantiale aliquid omissum fuerit, totum Sacramentum de novo conferri debet : quia deficiente substantia, & essentia Sacramenti, totum Sacramentum est nullum. Si verò quod omissum est, non ad es-

sentiam spectet, sed tamen de præcepto fuisset ponendum, id cautè suppleri, non verò totum Sacramentum iterari debet. *text. & DD. in c. 1. h. t.* ità Pichler *h. n. 2.*

6. Sed obstat, quòd manuum impositio apud Sacerdotem non sit mera caremonia, sed materia & substantiale quid illius ordinis, qua Sacerdoti datur potestas remittendi peccata, & tamen in c. fin. h. t. dicitur supplenda?

Textus iste vel intelligendus est circa hunc passum de prima manuum impositione, quæ in prima particulari ordinatione ante traditionem calicis, & patenæ adhibetur, & mera cæremonia est. Vel si etiam de altera, per quam potestas absolvendi traditur, esset accipiendus, sic tamen totum Sacramentum ordinis propterea adhuc non esset repetendum, sed illa tantum manuum impositio omissa supplenda, quia Sacerdotium ex duabus partialibus ordinationibus perficitur, quarum primâ cum traditione calicis, & patenæ datur potestas in corpus Christi verum, scilicet illud consecrandi: per alteram cum impositione manuum potestas in corpus Christi mysticum, scilicet ligandi & solvendi, quæ posterior licet priorem necessario supponat, potest tamen illa stare sinè hac, prout Christus ipse utramque potestatem diversis temporibus contulit, illam in cæna, istam post resurrectionem. vid. Engel *hic n. 6.* ubi etiam conciliat *c. 1. h. t.* cum *Can. 15. dist. 23.* & plenius Reiffenst. *h. t. n. 5. & seqq.*

TITULUS XVII.

**De Filiis Presbyterorum ordinandis,
vel non ordinandis.**

1. Quare iste titulus de Filiis presbyterorum inscribitur, cum tamen non tantum illi, sed alii quicunque illegitimi à sacris ordinibus excludantur?

Quia de illis h. t. potissimum agitur, non tantum quatenus illegitimè nati inhabiles sunt ad ordines, sed quatenus etiam legitimè nati non possunt obtinere beneficium, quod pater eorum immediatè obtinebat.

*2. Quare Filii Presbyterorum arcentur ab
obtinentis beneficiis Patrum suorum?*

De iis, qui illegitimè, hoc est, post susceptum Sacrum ordinem sacrilegè ex damnato coitu nati sunt, etiamsi legitimati, & ad ordines dispensati fuerint, ratio est in promptu, ut videlicet paternæ incontinentiæ memoria à locis sacris, quàm maximè removeatur. Legitimi verò sive ii, qui ante Clericatum ex uxore legitima nati sunt, ideo nihilominus repelluntur, nè successio quasi hæreditaria in beneficiis introducatur. Engel hic n. 1.

*3. Quæ est circa hunc passum differentia
inter Filios Presbyterorum legitimos, et illegitimos?*

Illegitimi non possunt in Ecclesiis, in quibus eorum Patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent, vel habuerunt, obtinere quodcunque beneficium etiam dissimile, nec in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec capere pensiones ex fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel obtinuerunt. Trid.

Sess. 25. c. 15. de Refor. Legitimi verò non possunt tantum succedere in beneficiis, quæ immediatè antea in titulum obtinebant eorum patres, secus, si media aliqua persona extranea intercesserit. *c. 7. n. 13. & 17. h. t.* An verò, & qualiter non tantum filius, sed etiam pater, frater, vel nepos ab ejusmodi successione in beneficiis arceantur? vid. Engel *hic n. 3. & seqq.*

4. Annè ergo non tantum Filii presbyterorum, sed etiam alii quicunque illegitimè nati à susceptione ordinum excluduntur?

Omnes illegitimi sunt ità irregulares, ut neque ad minores ordines neque, si fortè ordinati jam sint, ad ullum beneficium Ecclesiasticum promoveri possint, nisi prius habilitentur *c. 1. x & in 6. h. t.* ratio hujus prohibitionis, triplex assignatur. I. Reverentia ordinis Ecclesiastici. II. Detestatio criminis paterni. III. Timor, ne filii imitentur paternam incontinentiam. Pichler *h. n. 3.* Habilitantur autem quatuor modis I. per subsequens matrimonium *c. 1. & 6. qui Filii sunt legit.* II. per rescriptum Papæ, vel legitimationem eorum, qui potestatem legitimandi à Papa acceperunt. III. per professionem religiosam, & IV. per dispensationem.

5. Quis potest cum illegitimis dispensare?

Ad beneficia simplicia minora, & ordines minores potest Episcopus *c. 1. h. t. in 6.* ad majores verò, & beneficia curata, item simplicia majora scilicet Dignitates, Personatus, quibus etiam annumerantur Canonici Cathedralium Ecclesiarum *arg. c. 4. de preb. in 6. & c. 11. de rescript. in 6.* dispensat solus Pontifex, vel quibus ex speciali privilegio concessum est, ut Nunciis, legatis, &c. *c. 20. de Elect.*

6. Sed

6. Sed quid si defectus sit occultus?

Tunc probabilior est, quòd Episcopus etiam ad majores Ordines dispensare possit. arg. Trid. Sess. 24. *de Refor. c. 6.* cùm saltèm mediatè ista irregularitas ex delicto oriatur, & dispositio concilii sit privilegium Episcopo concessum nemini præjudicans, adeoque latius interpretandum. *arg. c. 4. de præb. in 6. c. 15. de R. J. in 6.* vid. Engel *hic n. 9.* contrarium tenet Schmalzg. *h. t. n. 11.*

7. Qualem effectum in ordine ad hanc materiam producit Professio Religiosa?

Per eam omnes illegitimi habilitantur, non tantum ad ordines, sed etiam in ordine ad beneficia saltèm simplicia, non verò ad Prælaturas sui ordinis Religiosi. *text. & DD. in c. 1. & fin. h. t.* Ratio hujus consistit in favore religionis, summa enim ratio est, quæ pro religione facit. Semel verò taliter legitimati perseverant tales, etiamsi postea iterum ejiciantur, vel dimittantur, quia hæc reincidentia, de qua silent jura, gravis reputatur. Non tamen iste effectus sequitur ex solo ingressu in novitiatum, quia tribuitur solum professioni Religiosæ, Pichler *h. n. 7.* add. Schmalzg. *n. 7. & seq. h. t.* Ubi etiam tractant, an defectus Natalium obstet quoque fœminis in ordine ad Abbantias, & Prioratus.

8. Quid operatur legitimatio per subsequens matrimonium & rescriptum.

Legitimati per subsequens matrimonium habentur in omnibus pro legitimis. *c. 6. qui filii sint legit.* Legitimati à Principe sæculari, ad jura solum, & officia civilia habilitantur. *arg. can. 1. dist. 10.* Legitimati ve-

rò per S. Pontificem ad ordines, & beneficia promoveri possunt.

9. *Sed quid dicendum de expositis, seu in plateis, aliisvè locis repertis, vulgò Sindling & Rinder?*

Volunt aliqui eos habiles esse ad ordines suscipiendos, eò quòd in dubio pro legitimitate filii tamquam pro re favorabili præsumatur. Contrarium existimat Engel *hìc n. 5.* ex ratione, quod præsumptio in dubio desumatur ab iis, quæ communiter ac quasi certò accidunt, communiter autem ac quasi ordinariè accidit, ut illi tantùm exponantur, qui ex illegitimis congressibus nati sunt.

10. *Si quis impetravit dispensationem ad ordines, extenditurné etiam ad beneficia?*

Licèt dispensatio talis sit strictæ interpretationis, tamen probabiliùs ad ordines impetrata extenditur etiam ad beneficia arg. *Trid. sess. 21. de Refor. c. 2.* nec obstat *c. 2. h. t.* Cum fundetur in dolosa subreptione, & licèt ordo & beneficium sint physicè separabilia, non tamen canonicè arg. *Trid. cit.* Engel. *hìc n. 8.* adde Schmalzg. *eòd. tit. n. 14.* & quoad totam materiam Reiffenst. *h. t. per tot.*

TITULUS XVIII.

De Servis ordinandis, & eorum manumissione.

1. *Qui dicuntur Servi?*

Servi propriè dicti sunt, qui contra naturalem libertatem alterius dominio subjiciuntur, quomodo autem

tem fiant, traditur in §. 4. *Instit. de jure pers.* improprie verò dicti sunt, qui obligati sunt ad operas reales & personales suis dominis præstandas, & homines proprii teutonicò vocabulò *Leib = eigene* dicuntur. Sunt autem vel adscriptitii, eò quòd glebæ vel fundis colendis sint adscripti, vel originarii, eò, quòd nati sint ex similibus glebæ adscriptis. Famuli verò conducti solùm abusive servi dicuntur.

2. *Possuntne Servi ordinari?*

Servi propriè dicti validè, non tamen licitè ad ordines promoveri possunt. *tot. h. t.* nisi dominus expressè, vel tacitè consentiat, tunc enim etiam licitè ordinantur, & hoc ipso fiunt liberi. *Can. 20. dist. 54.* & probabilius etiam servi originarii, *arg. c. 21. dist. 54.*

3. *Quid si servus sinè licentia Domini ordinatus fuerit?*

Sinè licentia Domini ordinatus in minoribus manet servus, nec gaudet privilegio fori, vel Canonis *c. 2. h. t.* Si verò majores suscepit, fit quidem liber, sed ejus promotor, si conscius fuit servitutis, debet dare domino duos servos, vel pretium, unum ex justitia ante omnem sententiam, alterum ex pæna post sententiam. Si verò in bona fide fuit Ordinans, & servus in fraude, tenetur servus domino satisfacere, alium substituendo servum, aut si hoc non potest, redigitur in servitutem, quamvis Diaconus sit | *Can. 9. dist. 54.* Suspendusque est ab ordine, & orbatus privilegio Clericali, licet voto castitatis teneatur. Presbyter verò manet liber, peculium tamen, quod habet, cedit domino. *Can. 9. dist. cit.* si nullum habet, tenetur domino quantum potest per sacra ministeria satisfacere. *Can. 10. cit. dist.*

4. *Quid, si religionem ingre- diatur?*

Potest intra triennium repeti, votis tamen manet obligatus, quod si scivit monasterium talem esse servum, debet ejus æstimationem præstare. Nec obstat Regula 55. *de R. I. in 6.* quia solum procedit in illis, quæ pleno jure DEO sunt consecrata, & ab eo acceptata, quæ verò fiunt in præjudicium aliorum, DEUS non censetur acceptare.

5. *Quid de filiis familiis?*

Quamvis honestum sit, ut consensum Parentum requirant, tamen sine hoc licite, & valide ordinantur. arg. à pari *c. 18. de Regul.* peculium tamen acquisitum post Clericatum induit naturam peculii quasi castrensis. *Authent. Presbyter. c. de Episcop. & Cleri.*

TITULUS XIX.

De Obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.

1. *Qui dicuntur obligati ad Ratiocinia?*

Qui propter negotia aliena gesta tenentur ad rationes reddendas, quales sunt procuratores, actores, executores &c.

2. *Possuntne obligati ad ratiocinia ordinari?*

Quamquam aliqui asserant administratores rerum privatarum deposita administratione, etiam necdum rationibus redditis ordinari posse, probabilior tamen sentit universaliter administratores non esse ordinandos, donec rationes reddiderint arg. *c. un. h. t.* nisi
suffi-

sufficientem cautionem præstiterint arg. *L. 6. §. 1. ff. de muneribus, & honoribus*, aut curam miserabilium vel Ecclesiasticarum personarum gesserint. arg. *Can. 26. dist. 86. Can. 22. caus. 16. q. 7.* vid. Schmalzg. *b. t. n. 2. & 3.* Reiffenst. *eod. tit. n. 5. & seqq.* Ratio hujus prohibitionis consistit partim in eo, nè contingat Ecclesiam indè infamari, vel litibus, aliisvè incommodis divexari: partim, quia taliter obligati ad sacras functiones sunt minùs apti propter curas sæculares, & partim, nè ordinationes talium hominum cedant in præjudicium eorum, quibus obligati sunt, per ordines enim consequuntur beneficium competentiae; vicujus plena in illos executio fieri nequit Pichler *hic n. 2.*

3. *Quid si quis ex alia causa v. g. empti, vel mutui sit obligatus?*

Potest ordinari, nisi tamen timeatur lis movenda de dolo, tunc enim condemnatus redderetur infamis, *§. 2. Instit. de penis temerè litig. tot. tit. ff. de his, qui notantur infamia*, adeoque repellendus.

4. *Si quis contraxit sponsalia, poteritne invita sponsa ordinari?*

Quamquam utraque sententia sit probabilis, communior tamen est negativa, ex generali regula, quod cum alterius præjudicio nemo sit ordinandus.

5. *Sed videtur obstare, I. Quod religio non tantum solvat sponsalia, sed etiam matrimonium ratum; II. à paritate, quod votum non obliget in præjudicium melioris boni. III. sponsalia habent tacitam conditionem rebus sic stantibus c. 25. de jureur.?*

Sed respondetur ad I. Id esse introductum favore

Religionis, quod Clericatus non concessum. *Extravag. 1. Joann. 22. de votis, & voti.* Ad II. ratio est, quia non censetur aliter acceptari à DEO, promissio sponsaliorum verò acceptatur simpliciter. Ad III. *c. cit.* intelligitur de mutatione Casuali, non voluntaria in præjudicium alterius.

6. *Quid juris, si quis rationibus obstrictus de facto ordinatus esset?*

Ordinatio quidem procul dubio tenet, taliter tamen ordinatus deberet cedere bonis secundum modum *c. Odoardus 3. de solut.* nempe ut ipsi relinquatur competens sustentatio. Scienter verò talem ordinans in præjudicium creditorum, tenetur satisfacere locò ordinati.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis vel non.

1. *Qui dicuntur corpore vitiati?*

Qui debilitate, deformitate, aut impotentia membri, vel totius corporis laborant.

2. *Possuntne tales ad ordines promoveri?*

Si vitia sunt apparentia, quæ magnam deformitatem corporis, vel faciei inducunt, ordinari non possunt *c. 2. 6. & 7. h. t.* Sivè talis defectus propriâ culpâ, sive casu contigerit. *Can. fin. dist. 55.* Unde irregulares sunt cæci, vel unum tantum oculum habentes, etsi alter sit fictitius *Can. fin. cit.* Lusci tamen, si possunt legere sinè deformitate notabili admittuntur. Surdi, & auribus privati *Can. 77. Apost.* claudi, si sine ba-

nè baculo non possunt accedere altare. *Can. 10. cit. dist. 55. & Can. 57. dist. 1. de consecrat.* qui una, vel utraque manu carent, ità, ut non possint calicem tenere. *C. 1. & 7. h. t.* qui tamen plures digitos haberet, quàm decem, vel sinè unguibus, si id non pariat deformitatem, non esset repellendus. Quæ autem deformitas sit sufficiens, Episcopi arbitrio est determinandum *c. 2. h. t.* Religiosi exempti, licèt quoad hoc subiecti sint suis Prælati, erit tamen in potestate Episcopi ordinantis tale arbitrium admittere, vel rejicere.

3. *Quid dicendum de mutilatis, si mutilatio non causat deformitatem?*

Qui se ipsos sinè causa mutilârunt in quacunque parte, sunt irregulares, etiamsi mutilatio ista in partibus secretioribus fiat ad carnales concupiscentias reprimentas, ut patet *ex Can. 4. 5. & 9. dist. 55. c. significavit 4. h. t.* & multò magis si fiat ob finem alium temporalem v. g. ob sonoram vocem retinendam, uti est in iis, quos vulgò Castratos appellamus, quemadmodum tenet P. Engel *hic n. 13.* nisi fortè castratio talis in infantia facta fuerit. Reiffenst. *h. t. n. 31.* Si verò sinè culpa aut per violentiam mutilatio contigerit, dummodo non magnam deformitatem inducat, ad ordines admittuntur. *Can. 7. dist. 55.* quod autem mutilati partem abscissam debeant in collo portare, commentum est fæmineum.

4. *Sed quod castrati ob sonoram vocem non sint repellendi probare videtur. I. Quia Canones cit. loquuntur de mutilatione ex indignatione, & aut indiscreto Zelo facta. II. Licet homo non sit dominus, est tamen usufructuarius membrorum suorum, consequenter poterit rem usufructuariam meliorem reddere. III. talis vox promovet cultum divinum, ipsisque castratis affert magnam utilitatem?*

Respondetur ad I. quòd ratio in cit. Can. sit generalis, scilicet quòd tales sint injurii, & inimici DEO. Ad II. usufructuarius potest rem meliorem facere, sine mutatione tamen status prioris, & quatenus id gratum est Domino. *L. 2. & L. 11. ff. de usufructu.* DEO autem non est talis melioratio accepta. Ad III. licet promoveat cultum divinum, non tamen est simpliciter necessaria, & lucrum temporale est minus bonum, quàm integra membra, cum corpus liberi hominis non recipiat æstimationem *L. 1. ff. §. 5. & L. ult. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint* adde Schmalzg. *b. t. n. 4.*

5. *Quis potest dispensare in hac irregularitate?*

Regulariter solus S. Pontifex, cùm id nullibi repariatur Episcopis concessum, si tamen irregularitas ista orta esset ex delicto aliquo occulto, & abscissio ordinis suscipiendi executionem non impediret, facultas dispensandi tali casu competeret etiam Episcopo. vid. Trid. *sess. 24. c. 6. de Reformatione* Reiffenst. *hic n. fin.* Schmalzg. *eod. tit. n. ult.*

TITU-

*TITULUS XXI.**De Bigamis non ordinandis.**1. Quid est bigamia?*

Bigamia nihil aliud est, quàm successiva matrimonii reiteratio. Quæ licet quidem nullo jure (secus ac polygamia, quando nimirum aliquis simul ac semel plures uxores sibi superinduxit) prohibita censeatur, quin imò liberum cuilibet sit, ad secunda vota transire, uti patet ex tit. utriusque juris, civilis nempe & Can. de secund. nupt. nihilominus tamen, quoad receptionem ordinum causat impedimentum quoddam Canonicum sive irregularitatem, quæ provenit ex defectu Sacramenti, vel potius ex defectu perfectæ significationis Sacramenti matrimonii: nam matrimonium fidelium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia tamquam sponsa, eaque unica & immaculata, ad quam significationem repræsentandam, bigamus est ineptus, cum non deceat, ut is aliis Sacramenta administret, qui ipse in significatione ejusdem patitur defectum *c. 5. h. t.*

2. Quotuplex est Bigamia?

Triplex, vera seu propriè dicta, interpretativa, & similitudinaria.

3. Quid est Bigamia vera, seu propriè dicta?

Quam incurrit is, qui matrimonium successivè cum duabus verè, & validè contraxit, & utrumquè consummavit. Unde, qui utrumquè non consummavit, non censetur bigamus *arg. c. 5. h. t.*

4. Quid est Bigamia interpretativa?

Quæ contrahitur, quando quis revera quidem cum duabus matrimonium non contraxit, secundum interpretativa-

pretationem tamen juris taliter censetur contraxisse. Quod tribus potissimum modis accidit. I. Dum quis viduam *Can. 13 dist. 34. & c. 3. h. t.* vel aliter extra matrimonium ab alio corruptam duxit in uxorem, cum eaque matrimonium consummavit. *Can. 9. & 10. dist. 34.* II. Qui maritaliter cohabitat, siue reddit debitum uxori suæ post adulterium ab ea commissum. *Can. 11. & seqq. cit. dist. & III.* Si quis de facto ineat duo matrimonia, quæ tamen ob impedimentum aliquod dirimens de jure sunt invalida, vel unum validum, alterum invalidum, utrumque tamen consummatum *c. 4. & c. fin. h. t.* Ratio horum est, quia licet in primo & secundo casu maritus revera carnem suam non diviserit in duas, interpretatione tamen juris deficit in utroque casu vera significatio sacramenti matrimonii cum & vidua, & corrupta, & adultera non sit unica unici. In tertio vero casu, quamvis à parte rei non adsit defectus significationis sacramentalis, eò quòd ex supposito matrimonium siue sacramentum nullum fuerit, nihilominus tamen propter affectum intentionis cum opere subsecuto adhuc censetur bigamus, & consequenter irregularis *d. c. 4. & c. fin. h. t.* Non obstat, quòd aliàs non præstet impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, quia hæc regula non procedit, ubi contrarium de jure nominatim est statutum.

5. *Sed quid si maritus eam, quam duxit ignoraverit fuisse corruptam, vel uxorem de facto esse adulteram, aut uxor plane vi fuisset compressa?*

Adhuc tamen est bigamus, & irregularis, quia irregularitas ista non in pænam contrahentis, sed propter defectum significationis Sacramenti est introducta, quem etiam ignorans patitur vid. Engel *hìc n. 3.*

4. *Quid*

6. *Quid autem dicendum, si matrimonium tale cum vidua, vel corrupta contractum nullum fuerit?*

Nihil obest ista nullitas, quia sufficit intentio cum opere subsecuto *d. c. 4. & fin. h. t.* neque refragatur, quòd cit. juris loca loquantur de Clerico, de laico autem nulla talis juris dispositio habeatur; quia ratio constitutionis scilicet intentio sive affectus maritalis cum opere subsecuto utrobique est eadem. Zoës *h. t. n. 12.* quoad corruptam tamen existimat P. Engel *hic n. 5.* quòd si matrimonium cum ea contractum nullum fuerit, non tam ob impedimentum aliquod v. g. affinitatis, aut consanguinitatis, sed ob defectum consensûs, eaque publicè semper pro Virgine habita fuerit, taliter contrahentem ab irregularitate probabiliter excusari, eò, quòd Canones non quamcunque conjunctionem requirant, sed eam, quæ est cum affectu maritali opere subsecuto, quod considerandum relinquo.

7. *Estne pro bigamo, & irregulari habendus, qui extra matrimonium à se defloratam duxit in uxorem?*

Minimè, quia nullo modo concurrit defectus significationis Sacramentalis, cum talis sit revera unica unici, & matrimonium subsequens tollit aliunde omnem maculam, ac fictione juris perinde habetur, ac si copula in matrimonio contigisset, *c. tanta, qui fil. sint legit.* Non obstat *Can. 9. & 10. dist. 34.* Ubi prohibetur ad sacros ordines accedere, qui uxorem non vir-

virginem duxit, quia ista loca intelligenda sunt de corrupta ab aliis. Reiffenst. *hic* n. 21.

8. *Quid autem, si quis extra matrimonium cum pluribus fornicatus fuerit, vel plures concubinas habuerit?*

Nec iste est irregularis, per text. *in c. 6. h. t.* neque refragatur *Can. 2. dist. 33.* quia imprimis ille canon est suspectus Deinde, quia quidquid fortè hoc in passu fuerit de jure Canonico antiquo, talis tamen irregularitas ex concubinato satis sublata intelligitur per *cit. c. 6. h. t.* Pichler *hic* n. 3. Non etiam obstat, quòd taliter plùs faveatur luxuriæ, quàm castitati, quia hoc est merè per accidens, & bigamia, uti dictum non inducitur propter crimen, sed propter defectum Sacramenti. Reiffenst. *h.* n. 18.

9. *Sed quare potius est irregularis ducens corruptam, quàm ipse corruptus?*

Hoc ideo est, quia sicut motus specificatur à terminis, ità etiam actus contrahendi matrimonium, & vitium corruptionis non cadit suprà se ipsum, sed super alterum conjugem. Unde, si etiam mulier esset capax ordinis, nubendo corrupto, fieret irregularis. Engel *hic*. n. 6.

10. *Quid dicendum, si quis in infidelitate corruptam duxit, vel plures uxores habuit postea autem convertatur?*

Diversa fuit olim sententia S. Augustini à S. Hierony-

ronymo. *Can. 1. & seq. dist. 26.* Hodie tamen magis recepta est, sententia Augustini, affirmans talem esse irregularem, cum hæc irregularitas non ex culpa, sed defectu Sacramenti oriatur, & licet sit tantum juris Pontificii, & Ecclesia non liget infideles, ligat tamen post fidem susceptam, si defectus durat. Non obstat, quod homicidium commissum ante susceptum baptismum non causet irregularitatem *c. 8. dist. 50.* quia defectus ille non transmittitur post tempus baptismi, eò, quod per baptismum omnia plenè dimittantur. Reiffenst. *h. t. n. 11.*

11. Quid est bigamia similitudinaria?

In quam incidit is, qui post sacri ordinis susceptionem vel votum castitatis in Religione emissum, attentat, & consummat matrimonium etiam cum virgine. *Can. 24. caus. 27. q. 1.*

12. Cur dicitur Similitudinaria?

Quia est ad similitudinem veræ introducta, eò, quod talis censeatur contrahere, quasi duo matrimonia, in ordinis scilicet sacri susceptione, vel voti emissionem, quasi quoddam spirituale, & alterum de facto carnale per consummationem. arg. *Can. 10. caus. 27. quest. 1.*

13. Quæ est pena bigamorum sinè dispensatione Ordinatorum?

Inprimis Episcopus sinè dispensatione bigamum ordinans incurrit suspensionem à collatione ordinis collati, & à celebratione missæ per annum. *c. 2. dist. 55.*
H Ipse

Ipse autem bigamus privatur usu, & executione omnium ordinum *c. 2. h. t.* & nec mortua uxore ad susceptionem, vel executionem ordinum sine dispensatione admitti potest, eò, quòd non vinculum matrimonii, sed irregularitas eam executionem, vel susceptionem impediat, quæ per mortem uxoris non tollitur. Deinde in minoribus constituti omni privilegio Clericali ipsò factò nudantur, adeò, ut non jurisdictioni fori Ecclesiastici sed sæcularis subiecti sint, & nec tonsuram, nec habitum deferre possint *c. un. h. t. in 6.* In maioribus verò constituti privilegia quidem non amittunt, nisi deponantur, vel degradentur, irregulares tamen, & ab executione ordinum suspensi manent, donec cum ipsis dispensetur. Ità Schmalzg. *hic n. 12.* ubi etiam notat pænas istas ad bigamiam similitudinariam non extendi, quasi ea non sit proprie, sed latè tantum ac improprie bigamia.

14. Quis potest dispensare in bigamia?

Summus Pontifex, Episcopus non, nisi in similitudinaria, vel, si casus necessitatis ob penuriam Clericorum eveniat, & difficilis sit accessus ad S. Pontificem; Trid. *sess. 24. c. 6. de Refor.* quod aliqui extendunt ad bigamiam occultam etiam sine delicto. Regulares non possunt dispensare cum suis Religiosis, nisi habeant jurisdictionem quasi Episcopalem. vid. Reiffenst. *h. t. 28. & seqq.* adde Schmalzg. *eod. tit.*

n. 13. & seqq. Pichler h. t. n. 5.

15. Sed

15. *Sed videtur obstare, quod in c. 2. h. t. dicatur: doctrinam Apostoli esse, nè bigamus ordinetur, ergò hæc irregularitas erit juris divini, consequenter Pontifex non poterit dispensare?*

Dicta verba communiter intelliguntur de difficultate dispensationis. Nec enim omnia, quæ Apostoli tradunt, sunt juris divini, nisi subjecta materia, aut verba insinuent, quòd id à Deo acceperint. plura vid. apud authores mox citat.

TITULUS XXII.

De Clericis peregrinis.

1. *Qui dicuntur Clerici peregrini?*

Qui in remotis Regionibus sunt ordinati.

2. *Possuntne admitti ad ministerium Sacrum?*

Minimè, nisi de eorum ordinatione legitimè constet, per literas commendatitias, sive formatas, vel per testes, aut alio modo *c. 1. & 2. h. t. Trid. sess. 23. de Refor. c. 16.* Exemptis etiam Episcopus tamquam sedis Apostolicæ delegatus, potest sub pæna excommunicationis inhibere, nè Clericos peregrinos ad celebranda divina admittant *c. fin. h. t. Pichler hic. n. fin.*

3. *Sed quid si quis litteras commendatitias perdidit, vel injuriâ belli exul factus est?*

Quod si alia adminicula concurrant, v. g. fama, bona conversatio, poterit ei ab Episcopo juramentum deferri, non obstante *c. 2. h. t.* quia intelligitur de eo, qui potuisset habere litteras commendatitias. Cæterum justam discedendi causam habentibus tenetur Episcopus dare commendatitias, nisi habeant beneficium residentiam exigens.

TITULUS XXIII.

De Officio Archi - Diaconi.

1. *Quis dicitur Archi-Diaconus?*

Archi - Diaconus est Vicarius proximus Episcopi, omnem curam in Ecclesiis, Clericis, atque ordinariam jurisdictionem habens. Unde & oculus Episcopi, & Vicarius natus appellatur. vid. Reiffenst. *hic n. 3. & seqq.*

2. *Quod est officium Archi-Diaconi?*

Spektato jure communi varium, & amplum fuerat, uti videre est passim apud Canonist. *h. t.* Sic enim eodem jure est Vicarius Episcopi primus in administratione tam temporalium, quàm spiritualium, debebatque visitare diæcesin *c. 1. h. t.* licet id postea per Trid. *sess. 24. c. 3. de Refor.* fuerit revocatum. Instituebat Abbates, & Abbatissas *c. 9. h. t.* audiebat cau-

causas saltem minores *c. 7. eod. &c.* At verò moribus hodiernis circa Archi-Diaconos, uti & Archi-Presbyteros, Sacristas, & Custodes plurima in desuetudinem abierunt, & quamvis in Ecclesiis manserint horum dignitates, & officiorum nomina penes Canonicos Capitulares, functiones tamen pleræque præstantur per alios, imò in quibusdam Ecclesiis neque nomen Archi-Diaconi extat. Et si fortè adhuc in uno, vel altero loco reperiantur, & jurisdictionem quandam exercent, ea tamen ut plurimum restricta, & ultra districtum, seu fines Archi-Diaconatus non extenditur. Pichler *h. n. 3.*

3. Quomodo differt Archi-Diaconus à Vicario Generali?

I. Quòd Archi-Diaconus suum officium habeat à jure, alter ab homine. Unde etiam, uti dictum, Vicarius natus, ille verò Vicarius datus appellatur. II. Ab Archi-Diacono appellatur ad Episcopum *c. 7. de præb.* non item à Vicario generali, cùm Vicarii tribunal sit ipsius Episcopi *c. 2. de consuet. in 6.*

TITULUS XXIV.

De Officio Archi-Presbyteri.

1. Quis dicitur Archi-Presbyter?

Qui cæteris Presbyteris eminet, & præest, *c. 1. h. t.* estquæ Archi-Diaconi ordine quidem major, jurisdictione tamen, sive dignitate minor. Engel *hic n. 1.*

2. Quotuplex in jure est Archi- Presbyter?

Duplex, Urbanus, & Foraneus, seu Ruralis: *Urbanus* appellatur, qui Presbyteris alicujus Ecclesiæ Cathedralis, vel collegiatæ præest. *c. 3. h. t.* *Ruralis*, qui in minore Ecclesia, tamquam pastor præest reliquis Parochiarum Presbyteris *c. 4. h. t.* qui plerumque etiam Decanus ruralis nuncupatur.

3. Quod est officium Archi-Presbyteri Urbani?

Iste quoque jure communi multas habet prærogativas. Sic exercet jurisdictionem fori interni, & habet curam animarum respectu omnium Presbyterorum suæ Ecclesiæ, quorum etiam debet esse confessorius. In absentia Episcopi celebrat solennia missarum, inchoat cantum horarum, impertitur benedictiones ad lectiones &c. uti videre est apud Pichler *hic n. 2. & constat ex c. 3. h. t.* Verum & hic, uti priore titulo dictum partim consuetudo, partim speciales locorum ordinationes multa immutârunt, ita, ut in quibusdam Ecclesiis pariter nec nomen extet Archi-Presbyteri. In aliis Archi-Presbyter idem est cum Præposito, vel Decano Cathedralis Ecclesiæ. idem Pichler *cit. n. 2.*

4. Quod est officium Archi-Presbyteri Ruralis?

De hoc agitur *in c. fin. h. t.* ubi statuitur, ut singulæ plebes suum habeant Archi-Presbyterum. Officium autem hoc in eo potissimum consistit, ut tum plebis, tum Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, curam gerat, & ea quidem, quæ minora sunt,

sunt, sinè figura judicii disponere, ac decidere; major^a autem, & quæ sinè cognitione, & definitione judiciali expediri nequeunt, ad Episcopum, sive Vicarium ejusdem referre debeat. Unde patet, quòd ejusmodi Archi-Presbyter ruralis de se nullam jurisdictionem habeat, nisi quatenus ex consuetudine contrarium obtineat, qualiter etiam explicandum est *c. 4. de arbitr. & c. 3. de off. Jud. ord.* vid. tamen P. König *h. t. n. 4.*

TITULUS XXV.

De Officio Primicerii.

1. Quis dicitur Primicerius?

Primicerii dicti sunt à cera, in qua olim apud Ecclesias psallentium ordo notari solebat, in eaque illi primo loco ponebantur. Alio nomine appellantur Cantores sive Præcentores.

2. Quod est ejus officium?

De hoc agitur *in c. 1. dist. 25. §. ad primicerium, & c. un. h. t.* Ubi inter cætera ad eum spectare dicitur, ordinare ea, quæ ad cantum pertinent, & Clericos de iis edocere. Horum usus etiam hodie non est adeò frequens, & si etiam in aliquibus Ecclesiis reperiantur, magis tantum est titulus, & præbenda aliqua Canonicalis, quàm officium, & in multis, præsertim eminentioribus Canonicatibus officium hoc per Vicarios etiam Laicos (quos choralistas vocant) expeditur. Olim Primicerius etiam Magister Scholarum, & Scholasticus appellabatur, ut colligitur *ex c. un. h. t.* Verùm de jure Can. Trid. *sess. 23. de Refor. c. 18.*

Scholasteriæ cura in Cathedrali præsertim Ecclesia jubetur committi graduato, vel aliàs ad instruendum idoneo, ut proinde officia hæc de eo jure non videantur esse necessario annexa, sed diversis committi valeant, prout etiam in aliquibus Ecclesiis de facto separantur. Interim sicubi etiam eorum adhuc fortè est usus, tunc titulus quoque tantum ab aliquo Canonorum retinetur, officium verò vix alicubi exercetur, propter copiam Universitatum, & Gymnasiorum, in quibus scientiæ, & liberales artes multò facilius addiscuntur. König *hic n. fin.*

TITULUS XXVI.

De Officio Sacristæ.

1. Quis Sacrista, & quod ejus officium?

Sacrista dicitur, qui Sacrorum vasorum, & totius thesauri Ecclesiastici custodiam habet, unde & alio nomine thesaurarius appellatur. *dict. dist. 25. c. 1. in fine.* Seclusa consuetudine Sacrista nudum officium, nec aliquam dignitatem, nec personatum ex defectu jurisdictionis, & præcedentiæ obtinet. Imò in omnibus ferè Ecclesiis neque nomen Sacristæ, neque officium plenum est penes aliquem ex Canonicis, sed tota ferè custodia & cura hæc committitur ædituis Sæcularibus, Denen Kirchen-Pröbsten, vel simul etiam alicui Clerico tamquam Vicario custodis, quem propterea vocant subcustodem, reservata tamen inspectione, & supremâ curâ Sacristæ, vel custodi principali.

TITU.

TITULUS XXVII.

De Officio Custodis.

1. Quis dicitur Custos, & quod ejus Officium?

Custos est quasi minister Sacristæ secundum Gloss. & Panorm. *ad rubr. h. t.* Et vi consuetudinis ferè non distinguitur à Sacrista. Imò uti priore tit. dictum, hodie in plerisque Ecclesiis nomen Custodis, non verò Sacristæ uni ex Canonicis tribui solet. Officium ejus exponitur in *c. 1. & 2. h. t.* & plerumque consistit in custodiendis lintheaminibus, & utensilibus Ecclesiæ, ac rei divinæ instrumentis minùs necessariis. Unde officium quoque Custodis est merum ministerium, & satis vile, adeoque nec dignitas, nec personatus. Plerumque tamen vel ex consuetudine, vel ex particularibus statutis tam Custos, quàm Sacrista, nec non Cantor (ubi eorum adhuc est usus) dignitatem aliquam, & præminentiam obtinent. Pichler *hic n. 2.*

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarii.

1. Quis dicitur Vicarius.

Vicarius generaliter omnis ille dici potest, qui vices alterius gerit. Quò nomine, & quidè vulgari-ter veniunt Cooperatores, & Vicarii illi, qui plerumque vel ab ipsis Parochis cum præscitu, & licentia ordinarii in subsidium curæ animarum sibi assumuntur, vel quandoque in defectu certi Parochi, vel Rectoris Ecclesiæ autoritate Episcopi ad tempus, vel in perpetuum ex-

ponuntur, ac instituuntur, & Vicarii in divinis appellantur, de quibus (quoniam ad hos titulus iste propriè non pertinet) vid. Reiffenst. *hic* §. 2. & Schmalzg. *eod. tit.* §. 1. add. Pichler §. 3 prout tamen *hic* sumitur, sic Vicarius ille dicitur, qui vices Episcopi gerit in spiritualibus, vel temporalibus, vel utrisque simul, appellaturque Vicarius jurisdictionis: & hic alius est generalis, alius foraneus.

2. *Quis est Vicarius Episcopi Generalis?*

Qui constituitur ab Episcopo cum generali potestate, ut ejus vices gerat in eodem loco, in quo ipse sedem habet, ac jus dicere solet.

3. *Quis Vicarius Foraneus?*

Qui in certa parte diœceseos extra Civitatem sedis Episcopalis, vel in oppidis per Episcopum constituitur, ut ibi jurisdictionem exerceat.

4. *Quid interest, sitné aliquis Vicarius Generalis, vel Foraneus?*

Multum. I. quòd commissio in rescripto Apostolico facta Vicariis generalibus non extendatur ad foraneos. II. Vicarius generalis est in dignitate, non item foraneus. arg. *Clement. 2. de rescriptis*. III. Vicarii generalis tribunal est ipsum tribunal Episcopi, & ideò à Vicario generali non ad Episcopum, sed ad Archi-Episcopum appellatur. At verò à Vicario foraneo, qui separatum tribunal habet, ad Episcopum appellari potest. Engel *hic* n. 5.

5. *Est-*

5. Estne discrimin aliquod inter Vicarium generalem Episcopi, & officialem?

Putant aliqui, quod officialis propriè ille sit, cui tantum spiritualia committuntur: Vicarius generalis verò, qui præter spiritualia etiam temporalium habet administrationem. Sed nisi hoc in Episcopatu aliquo taliter obtineat, ac administratio temporalium ac spiritualium per Episcopum divisa sit, verius est, de jure nullam esse distinctionem adstruendam, sed utrumque pro eodem regulariter accipi debere, prout etiam ita in jure passim confunduntur. Sic enim in *c. 3. de tempor. ordinat.* ille ipse, qui antea dicebatur officialis Episcopi, paucis interjectis lineis vocatur ipsius in spiritualibus Vicarius Generalis. vid. Reiffenst. *hic n. 59. & seq.* Engel. *eod. tit. n. 3.*

6. Sed quomodo differt Vicarius generalis Episcopi à suffraganeo?

Suffraganeus constituitur in rebus ad ordinem Episcopalem pertinentibus, unde etiam appellatur Vicarius in Pontificalibus. Vicarius generalis vero deputatur tantum ad jurisdictionem spirituales contentiosam fori externi. Quam ob rem quoque Vicarius jurisdictionis nuncupatur, uti suprà dictum.

7. Qualis debet esse Vicarius?

Debet esse Clericus *arg. Can. 22. Caus. 16. q. 7.* saltè 25. annorum *c. 7. §. inferiora de elect. rerum*, & causarum forensium peritus, *arg. L. penult. C. de judiciis.* Doctor, vel Licentiatus, saltè in jure Canonico, aut aliàs idoneus. *Trid. sess. 24. c. 16. de Refor.*

Refor. Laicus verò licet non possit esse Vicarius, eò quòd Laicis non liceat tractare negotia Ecclesiastica *c. 2. de judic.* potest tamen esse assessor, vel Consiliarius. *arg. c. 1. de procurat. in 6.* item œconomus vid. *Reiffenst. hic. n. 68.*

8. Potestnè etiam Regularis esse Vicarius?

Potest de licentia sui superioris. Excipiuntur tamen Religiosi mendicantes, qui nec de consensu suorum superiorum hanc dignitatem acceptare possunt. *Clement. 1. §. ad prioratus de Regula. Engel hic n. 9.*

9. Teneturnè Episcopus necessariò constituere Vicarium?

Si diæcesis sit ampla, ut Episcopus per se ipsum omnia expedire nequeat, tenetur sibi Vicarium deligere, secùs, si non sit ampla, ut Vicarii operà indigeat. Capitulum sede vacante tenetur intrà octiduum, vel priorem Vicarium confirmare, vel novum eligere. *Trid. sess. 24. c. 16. de Refor.*

10. Quod est Officium, ac potestas Vicarii Generalis?

Vicarius generalis Episcopi vi sui officii habet jurisdictionem tam in foro externo, quàm interno eandem cum Episcopo, quoad omnia, quæ speciali commissione non indigent. *c. 2. h. t. in 6.*

11. Sed estnè hæc potestas ordinaria vel delegata?

Est ordinaria, nisi specialis sit causa delegata, cum Episcopi & Vicarii sit eadem jurisdictio, & tribunal.

c. 2. de consu. in 6. nec detur appellatio à Vicario ad Episcopum, uti à delegato ad delegantem. *c. 27. de officio delegat.* nec obest I. quod Vicarius fungatur vice alterius, cum non fungatur ex nuda commissione, sed ratione sui officii. II. quod per mortem Episcopi ejus jurisdictio exspiret, cum id sit singulare, eò quod una eademque sit jurisdictio Vicarii, & Episcopi. III. Quod hoc modo videatur dari dominium in solidum penes duos, contra *c. 55. §. 1. de appellat.* cum jurisdictio sit apud Episcopum principaliter, & apud Vicarium vice Episcopi. vid. Pichler. *h. t. n. 4.*

12. Ad quæ indiget Vicarius speciali commissione Episcopi?

Ad omnia, quæ vel specialiter in jure sunt excepta, vel ardua, & magni præjudicii, ac quæ verosimiliter Episcopus nollet sine suo præscitu expediri. Sunt autem excepta : I. Causæ criminales. *c. 2. h. t. in 6.* II. Matrimoniales, cum inter majora & ardua numerentur *c. 12. de excess. Prælat. Trid. sess. 24. c. 20. de Refor.* III. Absolutiones à casibus Episcopo reservatis. *c. 2. de penit. & remiss. in 6.* vel Papæ, à quibus Episcopus potest absolvere tanquam delegatus: poterit tamen Episcopus in his casibus Vicarium subdelegare excepto crimine hæresis. *Trid. sess. 24. c. 6. de Refor.* IV. non potest conferre beneficia, vel ad ea præsentare *c. 3. h. t. in 6.* licet possit præsentatos instituere, non potest dare dimissorias, *c. 3. de tempor. ordinat. in 6.* V. nequit alium sibi substituere Vicarium, cum jurisdictionem habeat alieno beneficio. *L. 5. ff. de jurisdict.* nisi in una vel altera causa *L. 12. §. 1. ff. de judiciis.* VI. non potest visitare diæceses *c. 6. de Officio ordinarii in 6.* vid. Engel *h. t. n. 10. & seqq.* Reiffenst.

fenst. eod. tit. §. 4. per tot. & Pichler hîc n. 5. & segg.

13. Quomodo potestas Vicarii generalis expirat?

I. Per mortem, resignationem, depositionem, vel translationem Episcopi c. 1. h. t. in 6. II. Si Episcopus sit excommunicatus, suspensus, aut interdictus. III. morte, resignatione tacita, vel expressa ipsius Vicarii.

14. Exspiratnè etiam, si alius constituitur?

Non expirat, cùm nec verbis, nec factô fiat revocatio, eo quod possint plures simul esse Vicarii generales: plura de cessatione hujus officii suppeditat cit. Reiffenst. d. §. 4. h. t.

TITULUS XXIX.

De Officio, & Potestate Judicis delegati?

1. Quis dicitur Judex delegatus?

Judex delegatus est is, cui in una, vel pluribus causis potestas cognoscendi, & judicandi commissa est. Unde practicè commissarii vocantur.

2. Quomodo differt à Vicario?

Vicarius (ut dictum tit. præc.) gerit vices alterius, scilicet ordinarii in eodem loco cum tribunali, idemque judicium ac tribunal cum ordinario nec non jurisdictionem ordinariam habere dicitur. At verò delegatus ejus-

ejusmodi jurisdictionem ordinariam non habet, unde etiam à delegato non ad superiorem, sed ad delegantem appellatur. *L. un. C. qui pro sua jurisd.*

3. Quotuplex est judex delegatus?

Delegatorum varia sunt genera, seu species. Alii enim sunt delegati à jure, quorum delegatio est clausa in Corpore juris, ut sunt Episcopi in certis causis contra exemptos, privilegiatos. Alii ab homine. Et hi vel à supremo Principe, superiorem non recognoscentes: vel ab alio inferiore. Alii præterea universales, seu ad universitatem causarum, qui & mandatam jurisdictionem habere dicuntur, alii speciales, seu ad certam, vel certas causas, qui simpliciter nomine delegatorum veniunt.

Quæ est differentia inter delegatum à jure, & delegatum ab homine?

Quòd eorum jurisdictio sit in lege fundata, hæc tantum per specialem commissionem de facto expedietur. Unde citatus à delegato à jure teneatur simpliciter comparere, citatus vero à delegato ab homine tunc, quando ei exhibitæ literæ commissionis. Engel *hic* n. 9.

5. Sed qualis est illa jurisdictio, quam habent delegati à jure, ordinaria, aut delegata?

Delegata: quia non exercetur vi muneris, seu officii v. g. Episcopalis, sed ex speciali legis commissione. vid. Schmalzg. *h. n. 5.* advertendum tamen hic est ex P. Engel ad clausulas illas, quæ plerumque circa ejusmodi delegationes juris exprimuntur. I. enim quandoque

doque Episcopis defertur potestas cum clausula : *authoritate Apostolica* vel *tanquam sedis Apostolicæ delegato*. Et hoc casu Episcopus erit propriè delegatus, ab eoque ad delegantem Pontificem appellatur. II. Aliquando additur particula *etiam* v. g. ut procedere possit etiam tanquam sedis Apostolicæ delegatus, ut in Trid. *sess. 6. de Reform. c. 4. & sess. 22. c. 10.* cujus particulæ est effectus, ut Episcopo censeatur data utraque potestas, ordinaria, & delegata, quâ nimirum uti maluerit. III. quandoque removentur tantum obstacula ordinariæ jurisdictionis, putà, cum dicitur : *non obstantibus privilegiis*, ut in *sess. 5. c. 2. N. questores & sess. 7. c. 5. & 7. de Reform.* & tali casu non censebitur data delegatio, sed revocata duntaxat privilegia, & jurisdictio ordinaria restituta. IV. denique aliquando Episcopis datur specialis potestas v. g. absolvendi dispensandi &c. sinè ullius clausulæ adjectione, ut in Trid. *sess. 24. de Refor. c. 6.* Et tunc censebitur talis potestas eis data speciali jure ordinario.

6. Qui possunt delegare ?

Regulariter omnes judices ordinarii *c. 7. de off. jud. ord. in 6. & 5. L. 16. & seq. ff. de jurisd.* idque non tantum Princeps, & Magistratus majores, de quibus nemo dubitat, sed etiam minores contra Engel *hic n. 7.* quia & hi propriam habent jurisdictionem, quilibet autem id quod sibi proprium est, etiam per alium exercere potest. Schmalzg. *hic n. 9.*

7. Sed potestnè etiam delegatus subdelegare ?

De delegato à Papa, vel alio Principe supremo non est dubium, quin subdelegare possit per text. in *c. 3. c. 28.*

c. 28. & c. fin. h. t. & L. 5. C. de jud. L. un. §. hæc. teneant C. qui pro sua jurisd. idque propter eminentiam potestatis Principis, quem ad hoc delegatus representat: nisi sit electa personæ industria: quod fieri præsumitur. I. In delegatione causæ arduæ, *cit. c. 3. h. t. in fine.* II. Si in rescripti verbis dicatur, *per se ipsum vel personaliter.* III. Si nudum ministerium seu mera executio à Principe sit commissa. Schmalzg. *h. t. n. 10.* Delegati verò ab inferiore judice non possunt regulariter delegare, *pet text. in c. cum causam §. fin. de appell.* ubi hæc potestas ejusmodi delegatis inferioribus expressè denegatur; ibi: *cum non nisi delegatus à Principe causam alii valeat delegare.* Reiffenst. *hic n. 57.* Excipitur tamen, nisi aliquis sit delegatus ad universitatem causarum, tunc enim non quidem totam, sed unam saltèm vel alteram causam, aut articulum alteri poterit committere. II. Si id ei à delegante tacitè, vel expressè fuerit permissum. *cit. Schmalzgr. n. 11.*

8. Quibus delegatur?

Judices delegati possunt omnes esse, nisi lege, vel natura prohibeantur: prohibiti autem sunt, qui qualitatibus his versibus comprehensis non pollent.

Liber, mas, gnarus, cui sit mens, integra fama, Ætas, qui subsit committitur huic benè causa.

Proinde excluditur. I. Servus. *L. 7. §. 1. ff. de recept. qui arbit.* II. Fœmina. *L. 2. ff. de R. J. ignarus. arg. c. 1. de consang. & affinit. amens §. furiosus. Instit. de inutilibus stipulat.* De minore 20. annis dubitatur, propterea quòd non possit esse arbiter compromissarius, licèt partes consentiant, *L. 41. ff. de recept. qui arbitr. recept.* Affirmat tamen Schmalzg. *h.*

t. n. 13. modò sit major. 18. annis , & vel Princeps talem scienter dederit , vel partes in ipsum consenserint , aliàs delegatio erit nulla *c. 41. h. t. L. quidam 47. ff. de re judic.* De Laico verius est , quòd ad causas spirituales Ecclesiasticas etiam cum Clericis de jure delegari non possint *per. c. 2. de Judic.* non obstat , quòd in eos simul cum Clericis tamquam arbitros compromitti possit. *c. 9. de arbitr.* & quòd agere valeant Consiliarios Ecclesiasticos. Quia arbitrium ferre , sicut & Consiliarium agere non sunt actus jurisdictionis spiritualis. Schmalzg. *n. 14. h. t.* non subditus , licet delegationem acceptare possit , cogi tamen nequit *c. 11. h. t. in 6.* prout potest subditus *c. 21. h. t.* Præterea , ut quis possit esse delegatus summi Pontificis debet esse constitutus in dignitate *c. 11. de rescript. in 6.*

9. Quæ causæ possunt delegari?

Regulariter omnes , quæ competunt alicui jure proprio , & ordinario , scilicet vi sui officii. Quæ verò competunt jure speciali , & extraordinario v. g. privilegiò , delegari non possunt. *L. 1. ff. de off. ejus , cui mand. est jurisdict.* unde possunt delegari etiam ea , quæ sunt ordinis , modò is , cui demandatur , habeat ordinem competentem. Sic Parochus rectè delegat potestatem absolvendi alteri Sacerdoti approbato. Episcopus ordinarius potestatem conferendi ordines alteri Episcopo , &c. Schmalzg. *n. 9. h. t.* De mero Imperio dubitatur , an id , præsertim jure Canonico delegari possit ? Negat hoc Zoës. *hic n. 18.* ex eo præcipuè , quòd hoc jure non videatur penes Ecclesiam esse merum imperium : quò facit , quòd jure civili certum sit imperium merum delegari non posse *L. 6. ff. de offic. Procons. L. 1. de offic. ejus.* Sed quemadmodum non est verum jure Canonico non dari merum Imperium , uti dice-

dicemus infra *de Offic. jud.* Ità etiam alterum illud simpliciter negari non potest, sed distinguimus cum P. Engel *in cit. h. t. de offic. jud. n. 27.* inter imperium merum, quod jure ordinario Magistratûs competit Episcopo: & illud, quod ex speciali Privilegio, & commissione, vel delegatione datur Vicario Episcopi, vel Prælato inferiori. Hoc delegari non potest, tum quia non habetur jure ordinario, tum quia electa est personæ industria. Benè verò illud. Nec obstat paritas ex jure civili, quia eò jure merum imperium erat specialis concessionis. Unde, quia hodie ipsis bonis communiter est annexum, & transit ad quemcunque possessorem, sic & eo jure moribus nostris delegari illud posse, extra dubium esse videtur.

10. Potestnè eadem causa simul pluribus delegari?

Potest: uti patet *ex c. 16. h. t.* idquè fieri potest vel in solidum, sive simpliciter. Primo modo fit delegatio, quando datur cum clausula: ut omnes aut duo eorum aut unus procedat. II. Quando aliquid simile ex rescripto non apparet, quo casu non valebit processus per unum institutus *c. 21. h. t.* vid. Schmalzg. *hic n. 17.* Engel *eòd. tit. n. 16.*

11. Quæ est potestas judicis delegati?

I. Cùm jurisdictione delegata censentur omnia concessa, sinè quibus causa commissa ritè expediri non potest. coll. *ex c. 1. 5. & 7. h. t.* II. delegatus Papæ in causa sibi commissa jurisdictionem habet super Ordinarium, unde sub diverso respectu est superior, & inferior. III. Delegatus S. Pontificis. potest non tantùm de causa cognoscere, & decidere, sed etiam sententiam exequi *c. 7. h. t.* vid. Schmalzg. *h. t. §. 6.*

12. *Quod est officium judicis delegati?*

Ut Judex delegatus ritè suo officio fungatur, requiritur. I. ut non procedat ante rescriptum delegationis sibi præsentatum. *c. 12. in fine de appellat.* II. Debet suæ delegationis fidem authenticam facere. *c. 21. h. t. & c. 2. de dilat.* III. Formam factæ commissionis diligenter observare, *c. 22. de rescript.* unde non potest in alia civitate, vel diæcesi nisi ad quam deputatus est, partes citare sinè eorum consensu. *c. 11. h. t. §. in nullo.* Si tamen malitia adversarii delegatus Papæ impediatur, potest alium locum eligere *c. 13. h. t. in 6.* IV. Debet admittere necessarias probationes, & rationabiles exceptiones. *c. 13. h. t.* Cùm superior non censeatur velle præjudicare juri partium, auferendo illis naturalem defensionem. *c. 15. h. t.* V. Debet causam delegatam finire intrà tempus præscriptum. *c. 4. h. t.* poterunt tamen partes terminum præfixum prorogare, nisi delegans prorogationem prohibuerit. *L. 2. §. 2. ff. de judiciis.* Vel terminus sit præfixus ob favorem publicum, à causa verò ad causam, vel persona ad personam nec de partium consensu suam jurisdictionem extendere potest. *c. 32. & 40. h. t.* qua de re vid. plenius cit. Schmalzg. *h. t. §. 5. add. Reiffenst. eod. tit. §. 5.*

13. *Quomodo potestas delegati finitur?*

I. Revocatione, aut morte delegantis re integra. *c. 20. h. t.* II. Morte delegati, nisi facta sit delegatio sub nomine dignitatis *c. 14. h. t.* III. Si delegatio sit invalida *c. 38. h. t.* IV. Lapsu temporis præscripti *c. 24. h. t.* V. Si Judex delegatus per se vel per alium sententiam executioni mandaverit. *c. 9. h. t.* VI. Recusatione suspecti *c. 17. & 25. h. t.* vid. Reiffenst. *hic §. 6. & Schmalzg. ibid. §. 7.*

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

1 Quis dicitur Legatus?

Legatus aliter in jure civili, aliter in jure nostro Canonico accipitur. Jure civili legati olim dicebantur Vicarii Præsidum, & Pro - Consulium, quibus ab ipsis Præsidibus, & Pro - Consulibus jurisdictio mandata fuerat. *L. Vicarius 13. ff. de legat. & t. t. ff. de Offic. Procons.* Jure verò Canonico legati dicuntur Nuntii Apostolici, qui à S. Pontifice ad Reges, & Principes deputantur. Unde Legatus Apostolicus dicitur is, qui à S. Pontifice in certam Provinciam mittitur cum potestate administrandi negotia Ecclesiastica, quæ sunt muneris Apostolici. *Coll. ex c. 1. & 4. h. t. Engel hic n. 1.*

2. Quotuplices sunt legati?

Legati Apostolici in triplici sunt differentia, alii enim sunt legati nati, qui hunc titulum ex singulari Papæ privilegio suæ dignitati annexum habent. Qualis hic in Germania est Archi - Episcopus Pragensis, & Archi - Episcopus Salisburgensis &c. Alii sunt legati missi, qui mittuntur ad aliquam Provinciam, sed non sunt Cardinales, & communiter nuntii solent appellari. Et demum alii de latere sic dicti, quod in consiliis & arduis sint ad latus Pontificis *c. 8. cum seq. h. t.* suntque ex collegio Cardinalium.

3. Quæ est potestas Legatorum in genere?

Legati omnes habent jurisdictionem ordinariam, & concurrentem in Diæcesibus, & Provinciis sibi commissis adeoque generaliter possunt omnia, quæ Episco-

pus ut Ordinarius in sua diœcesi, vel Archi-Episcopus in sua Provincia, imò omnia, quæ potest Pontifex, exceptis iis, quæ S. Pontifici specialiter sunt reservata. ut colligitur ex *c. 1. 2. 3. & fin. h. t. & c. 2. eod. in 6.* unde etiam non tam Legatis Pro-Consulis, quàm potius ipsis Præsidibus & Pro-Consulibus comparantur, eorum verò auditores, quos tales legati constituere solent, iis potius accenseri deberent. Engel *hic n. 1.* Quæ tamen potestas in Germania, præsertim circa collationes beneficiorum, Episcoporum confirmationes, & concurrentiam in prima instantia tum per Concordata Germaniæ, tum per alia privilegia multum est restricta, uti videre est apud Engel *hic n. 5.* specialia autem, quæ legatis de jure competunt, vel non competunt, vid. apud Schmalzg. *h. t. n. 2.*

4. Quæ est specialis potestas legatorum de latere?

Horum potestas dignitate, & autoritate cæteros legatos longè antecellit, & præsentè legato à latere alii legati non possunt nec debent uti insignibus, aut officio suæ legationis, eò quod propter reverentiam majoris judicis suspendatur jurisdictio minoris, per Gloss. *in c. 8. h. t.* Inter cætera ipso jure habet potestatem judicandi exemptos, Abbatumque exemptorum electiones confirmandi *c. si Abbatem 36. §. 1. de Elect. in 6.* quæ è contra aliis legatis nullibi invenitur concessa. Potest etiam conferre beneficia quæcunque suæ Provinciæ, etiam ad sedem Apostolicam devoluta *c. 1. 3. & 4. h. t. in 6. & c. 2. de præb. in 6.* quod tamen rursus in Germania propter concordata & alia privilegia non procedit. vid. Engel *hic n. 5. add. Schmalzg. eod. tit. n. 4. & seqq.*

5. Quid

5. Quid possunt Nuntii.

Eorum potestas ferè tota dependet ex literis legationis, nam jure communi plus non potest, quàm ordinarius Provinciæ, ad quam mittitur *c. 2. h. t. in 6.*

6. Sed quid, si missi sunt cum titulo Nuntii Apostolici, cum potestate legati de latere?

Existimant aliqui in specie P. Pichler *h. t. n. 6.* cum simili titulo missos habere eandem potestatem quam habent legati de latere: contraria tamen sententia quam tenet Engel *h. t. n. 7. Schmalzg. eod. tit. n. 7.* longè probabilior esse videtur, quòd nimirum vi istius clausulæ non majorem potestatem consequantur, quàm in quantum ipsis à Pontifice speciali mandato concessum est. Iste enim titulus de jure scripto est incognitus, & tantùm de Stylo curiæ usitatus, consequenter etiam de jure nulla specialis potestas ipsi est adscripta. Et sicut Vicarius Episcopi cum generali mandato constitutus, ut possit omnia, quæ Episcopus, Procurator, ut possit omnia, quæ Dominus, non tamen potest quædam majoris præjudicii, quæ Episcopus, vel Dominus non fuisset verisimiliter in specie concessurus *c. 4. de procur. in 6.* Ita nec Nuntius, cui data est potestas faciendi omnia, quæ legatus de latere. Nec contrarium probat *L. 1. ff. de tutor.* quia ibi non dicitur, quòd vices Proconsulis aut Præsidis gerens, possit omnia, quæ Pro-Consul, sed agitur tantùm de datione tutoris, quem dare etiam legatus potest *d. L. 1. §. 1.* à particulari autem non rectè infertur ad universale. Pariter nihil evincit *c. 10. de privil.* ubi dicitur, quòd verba Papæ debeant aliquid operari. Operantur enim

relativè. quia se referunt ad mandatum, & Privilegium Pontificium, quod plerùmque in ampliori forma ejusmodi legatis expeditur.

7. *Quid præterea est speciale inter Legatos missos, & Legatos à latere?*

Quòd Cardinali asserenti se legatum credatur sinè alia probatione, modo noscatur esse Cardinalis. Inferiori autem Clerico, vel Prælato asserenti se Nuntium Apostolicum non habetur fides, nisi ostensis literis Papalibus. Text. & Gloss. *in c. fin. dist. 97. c. 31. de off. del.* Ratio differentiae est, quod Cardinales non soleant à curia abesse sinè officio Legationis. Engel *hic n. 8.*

8. *Qualem potestatem habent legati nati?*

De jure communi non habent aliam, quam Archiepiscopi, ex privilegio tamen major plerùmque illis potestas competit, quæ quanta sit, tenor Privilegii inspiciendus erit. Schmalzg. *hic n. 8.*

9. *Quomodo finitur officium, & potestas legati?*

I. Translatione negotii ad Papam *c. 5. h. t.* II. Per Revocationem, ubi tamen probabiliter jurisdictionem non amittit, priusquam Provinciam excedat. *arg. L. 3. ff. de off. Præs. III. Morte Legati, non item Pontificis, eò, quòd Legatus habeat jurisdictionem ordinariam c. 2. h. t. in 6. vid. Schmalzg. h. t. n.*

10. *& fin.*

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarii.

1. Quis dicitur Judex Ordinarius?

Qui habet propriam jurisdictionem, id est, quam jure suo, sive jure Ecclesiasticæ Prælaturæ, vel Magistratûs, quo fungitur, nomine exercet. *L. 5. ff. de jurisd. L. 1. de offic. ejus*, eoque pacto differt à legato, & quolibet alio, qui alieno nomine jurisdictionem exercet. Vallens. *b. t. §. 1. n. 1.*

2. Quomodo acquiritur, sive quis tribuit jurisdictionem ordinariam?

I. Canon vel lex. *c. 9. b. t. L. 1. ff. de offic. ejus cui mand. est. jurisd.* II. S. Pontifex, & alii Principes sæculares. *Can. 33. caus. 2. q. 6. & Canon. 10. caus. 16. q. 7.* Nec non populus habens supremam potestatem, uti in Statu Democratico. III. Consuetudo legitimè præscripta *d. c. 9. b. t. c. ult. eod. in 6. cum simil.* IV. Privilegium *c. 9. vers. non enim infra de judic.* quo modo Universitates, & Collegia licita, quæ leges, & Statuta condere possunt, ex privilegio, vel approbata consuetudine Judicem sibi deligunt ordinarium, veluti universitates Studiorum Rectorem Magnificum. Ipsi verò Judices ordinarii vel Magistratus S. Pontifice, aut Principe inferiores jurisdictionem quidem suam aliis mandare, aut delegare possunt, non tamen tribuere ulli jurisdictionem ordinariam *cit. Can. 33. caus. 2. q. 6. idem Vallens. loc. ut supra n. 2.*

3. *Quis in specie est Judex ordinarius?*

Judex ordinarius Ecclesiasticus in specie est omnis superior, & Prælatus Ecclesiasticus, & quidem per eminentiam S. Pontifex, utpote qui est, & appellatur Ordinarius Ordinariorum. *Can. 17. caus. 9. q. 3.* deinde Cardinales, Patriarchæ, Primates, Archi-Episcopi aliique tales Prælati, quilibet in sua diæcesi, & Ecclesia *c. 1. h. t.* in ordine autem ad hunc titulum Judicis ordinarii appellatione propriè venit Episcopus, qui hic & aliàs passim ordinarius appellatur.

4. *Estne ille, qui jurisdictionem tantum mandatam habet, ordinarius vel delegatus?*

Confundunt quidem plerumque DD. jurisdictionem mandatam cum delegata, consequenter etiam eum, qui mandatam habet jurisdictionem, ut plurimum Judicem delegatum appellant. Proprie tamen loquendo jurisdictio mandata tunc dicitur, quando ea in universum ad omnes generaliter, vel saltem ad omnes unius generis causas committitur, puta quando quis ad totam jurisdictionem ejus nomine exercendam, vel saltè in omnibus causis civilibus tantum, aut criminalibus tantum Judex creatur. *L. 10. cum L. seq. ff. de jurisd.* Cujusmodi mandatam jurisdictionem de jure Canonico habet Vicarius Episcopi, de jure verò civili legatus Proconsulis. Delegatum verò propriè accipimus, qui ad unam tantum particularem causam terminandam Judex constituitur, isque in jure civili, quandoque Judex datus, quandoque delegatus appellatur, *d. L. 16. ff. & L. à Judice. C. de judic.* Engel hic n. 2. Itaque mandata jurisdictio non tam est delegata, quam

quàm ordinaria, & consequenter etiam Judex mandata habens jurisdictionem non delegatus, sed ordinarius rectè dicendus est: non quidem eo sensu, quòd jurisdictionem jure proprio habeat, sed quòd hætenus ordinariè tamquam Judex adiri possit. Et quia jurisdictio, quam exercet, propria est mandantis, adeoque indubitanter ordinaria. idem Engel n. 3.

5. *Quid interest, sitné aliquis ordinarius vel delegatus?*

Plurimum I. enim delegatus secundum dicta in *tit. de off. deleg.* qui non est S. Pontificis, causam sibi commissam alteri delegare non potest, benè autem ordinarius. II. Judex ordinarius quamvis jure saltè Canonico ut suspectus recusari possit, illæ tamen causæ, ex quibus delegatus potest recusari, non semper sufficiunt ad recusandum ordinarium. III. Delegatus ab aliquo alio quam S. Principe non potest exequi suam sententiam *c. 4. de for. comp. & L. 15. ff. de re jud.* Ordinarius verò potest, & debet. IV. Citatus ab ordinario si dubitet de jure citantis, venire debet, & exceptionem suam proponere. *L. 5. ff. de Judic.* citatus verò à delegato non utique, nisi sibi de delegatione prius fides fiat, Gail. *lib. 1. obs. 48. n. 17.* V. Quando jura aliquid committunt ordinariis locorum, tunc appellatione ordinariorum veniunt omnes habentes ordinariam jurisdictionem, nisi ex subjecta materia appareat, tantum Episcopos intellectos fuisse. *Gloss. in c. 3. de offic. ord. in 6.* VI. denique delegatio expirat, si delegans re integra moriatur, non verò officium Judicis ordinarii *c. 2. de offic. legat. in 6.* Excepto Vicario Episcopi, & eò, qui mandatam jurisdictionem habet,

bet, ex speciali ratione, quòd juxta dicta, jurisdictio illa sit propria mandantis, & consequenter unà cum ipso expiret, ità Engel *h. t. n. 5.*

6. *Quod est Officium Judicis Ordinarii?*

De hoc dicemus in tit. *de major. & obed.* ubi de singulorum Prælatorum Ecclesiasticorum potestate & jurisditione agemus.

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

1. *Quis dicitur Judex?*

Judex dicitur, qui jus dicit, potestque describi: quòd sit persona legitima, & vir bonus juris & æquiperitus de negotiis cognoscendi, pronunciandique jus habens, colligitur ex *c. 10. de V. S.*

2. *Quotuplex est Judex?*

Alius est ordinarius, alius delegatus, de quibus suprà. Præterea alius criminalis, qui criminali, & alius civilis, qui civili jurisdictioni præest. Alius quoque nationalis, qui & pedaneus dicitur, & nudam tantum cognitionem causæ habet, neque sententiam ferre potest. Hi, licet ferè consuetudine à foro recesserint, est tamen eorum aliquod vestigium in commissariis, & auditoribus sedis Apostolicæ.

3. *Possuntne omnes esse Judices?*

Possunt omnes, qui non prohibentur: prohibentur autem. I. Surdi, muti, perpetuò furiosi, eò quòd judicio careant. *L. 12. S. 2. ff. de judic.* II.

Servi-

Servi, quia publica munera subire non possunt *d. L. 12. §. 2.* Si tamen servus communi opinione pro libero habitus Judicis munere functus fuit, ob utilitatem publicam ejus acta sustinentur. vulg. *L. Barbarius 3. ff. de offic. Præl.* quem textum DD. hinc extendunt communiter ad alios etiam profanos & Ecclesiasticos, ubi Judex sive fori externi, sive interni ex causa aliqua illegitimus pro legitimo habitus fuit, de quo vid. Zoës. *ad ff. tit. 9. n. 7. & seqq.* III. Fæminæ ex eadem ratione *d. L. 12. §. 2. & Can. 17. Caus. 33. quest. 5.* Excipiuntur tamen illustres, & si jurisdictio castris, aut bonis, in quibus fæminæ succedunt, sit annexa *c. 4. de arbitris.* IV. Minor 25. annis, nisi sit datus à Principe, vel de consensu partium, tunc enim sufficiunt 18. anni *L. 57. in pr. ff. de re jud.* jure tamen Canonico universaliter requiruntur 20. anni *c. 41. off. deleg.* hodie quoque, ubi jurisdictio politica transit ad hæredes per successionem, ea etiam ad pupillos, & alios quoscunque minores vel naturâ prohibitos transmittitur per tutores, curatores, & administratores exercenda. V. Excommunicati, suspensi, & schismatici, *c. 9. de off. jud. ord. can. 4. caus. 24. q. 1. c. 13. §. credentes.* Excommunicatio enim suspendit quamcunque jurisdictionem, *c. 1. de offic. Vic. in 6.* quòd tamen hodie post Concil. Constant. non aliter obtinet, quàm si fuerit publicè denuntiatus, vel notorius Clerici percussor. VI. Infames infamia juris. *L. 12. §. 2. ff. de judiciis L. 2. & 32. ff. de R. I.* quia judicem agere est dignitas, cujus portæ infamibus non patent. VII. Illiterati, & qui carent scientia ad officium Judicis requisita, *Nov. 82. & pr. Inst. de offic. Jud.* legum tamen, & juris peritia absolutè non est necessaria, modò per consiliarios, & assessores possit sublevari. vid. Engel *n. 14.*

4. Quod

4. Quod est officium Judicis?

Officium Judicis est munus publicum cognoscendi, & definiendi res judiciò postulas. P. König *hic* n. 1. unde præcipuè in jure dicendo consistit.

5. Quotuplex est Officium Judicis?

Duplex, nobile, & mercenarium, illud est, quod nulli actioni deservit, dum scilicet judex autoritate juris, vel æquitate motus aliquid facit, quod ordinaria actione non erat petitum, vel quia de stricto jure non competebat actio, fitque vel adjuvando jus commune v. g. dum parti inopi deputatur Advocatus. *L. 4. §. ait Prætor ff. de postulando &c.* vel impugnando jus commune, dum v. g. conceditur restitutio in integrum *c. 1. & 2. de restit. in integrum.* Mercenarium sic dictum, quod Judex suo modo videatur obligatus, sicut mercenarius ad impendendum suum officium actioni propositæ, & secundum eam judicare debeat. P. Engel *hic* n. 21.

6. Potestné Judex ex Officio suo supplere, quæ à partibus ommissa sunt?

Ea, quæ sunt juris potest supplere. *L. un. Cod. ut quæ desunt Advocatis &c.* non tamen, quæ sunt facti, saltè regulariter, ne videatur assumere officium partium.

7. Cur dictum regulariter?

Quia & ea, quæ facti sunt quandoque supplere potest. I. Scilicet, si factum notum sit judici ex actis, vel publicè notorium. II. Si subsit periculum animæ, vel

vel favor boni publici, causæ piæ &c. III. Quando procedit contra absentem, vid. Schmalzg. *h. n.* 23. Pichler *n.* 9.

8. Quæ est obligatio Judicis?

Ut merita, & momenta causæ diligenter discutiat, secundum æquitatem & jura sententiam ferat. *Can. 11. caus. 30. q. 5.* Unde omnis iræ, odii, amoris, vel amicitiae passio ab eo exulare debet. *Can. 79. caus. 11. q. 3. L. 19. §. 1. ff. de off. Presid.* Principaliter autem obligatur secundum allegata, & probata judicare. *Can. 4. caus. 3. q. 7. c. 1. de sent. & re jud. in 6. L. 14. c. de jud.* Quare non potest regulariter sequi sententiam privatam, qua de re tamen vid. Zoëf. *ad ff. tit. de Judic. n. 48. & seqq.* Pichler *cod. tit. n. 6. & seqq.*

9. Potestné Judex aliquando ferre sententiam in favorem alterius?

Non conveniunt in hoc DD. certum tamen est, quòd si favor sit in jure fundatus, ut causarum piarum, miserabilium personarum, in dubio reorum, possessorum, possit Judex cæteris paribus potius v. g. pro reo, quàm actore, pro causa pia &c. judicare, & decidere, *c. fin. de sententia & re judicat.* Similiter etiam certum ferè apud omnes est, quòd si Judex perpensa rei veritate judicet unam opinionem probabiliorem esse alterâ, non possit probabiliore relictâ sequi sententiam minùs probabilem. Imò in favorem alterius sententiam ferre relictâ probabiliore, damnatum est ab Innocentio XI. At verò, si utraque sententia æquali probabilitate nitatur, tunc aliqui existimant, teneri

neri Judicem , vel partes ad transactionem , vel compromittendum in arbitros compellere , si res sit indivisibilis , vel si ipsa , aut pretium ejus est divisibile , cui libet partem æqualem adjudicare. Ut tenet Pichler *b. t. n. 5.* videturque pro hac opinione facere *text. in c. 2. de præsumpt.* contrarium tamen sustinet P. Engel *hic. n. 9.* posse nimirum judicem data utrinque æquali probabilitate amplecti quamcunque voluerit , etiam in favorem amici , ita tamen , ut favor non sit motivum ferendi sententiam , sed tantum in consequentiam veniat ex ratione : tum , quia supposita æquali probabilitate eligendo alterutram partem nihil contra jura agit , consequenter non peccat contra justitiam : tum quia judex absolute tenetur sententiam ferre , *Nov. 125.* & transactiones voluntatis tantum sunt , & non necessitatis , adeoque suadendæ tantum , non imperandæ : imò subindè cautio illa Judici minus honorifica est , quasi (quod sæpius accidit) videatur nescire in causa ardua sententiam ferre : dividere autem utrique adjudicando medietatem propterea posse non videtur , quia debet ferre sententiam conformem libello , quæ talis non esset , si petenti totum , & probanti adjudicaret partem : nec contrarium probat *cit. c. 2. de præsumpt.* cum ibi non dicatur rem litigiosam inter partes esse dividendam , sed solum referatur exemplum Regis Salomonis inter duas mulieres super uno infante litigantes ex simulatione judicium facientis.

10. *Potestné Judex accipere munera?*

Minimè , nè , quidem ab eo , qui justam causam fovet , eò , quòd justitia non sit pretio æstimabilis , nec sententiæ debeant esse venales *c. 11. §. insuper de re-*

rescript. in 6. c. 10. de vit. & honest. Cleric. l. 18 ff. de offic. Præsid. & auth. novo jure C. de panæ judic. Excipiuntur tamen esculenta, & potulenta spontè oblata, vid. König *h. t. n. 25.* Pichler *eod. tit. n. 10.*

11. Sed quid dicendum de sportulis?

Jure civili ordinarius tantum Judex eas accipere prohibetur, eo, quòd supponatur aliunde, scilicet à Principe, republica, vel domino sufficiens habere salarium. Delegatus autem, cum nihil tale habeat, potest aliquid sportularum nomine accipere. *Nov. 82. c. 9.* Quia nemo propriis stipendiis militare cogitur. At verò jure Canonico nec ordinarius, nec delegatus sportulas exigere permittitur. *Cit. 6. 10. de vit. & honest. Cleric. eò,* quòd in hoc foro ordinariè delegatio fieri soleat personæ Ecclesiasticæ, quæ sufficientem sustentationem ex beneficio habere præsumitur. Consuetudine tamen, quasi universali in utroque foro aliud videtur esse receptum. Quam etiam valere, & tolerari posse adstruit Engel *hìc n. 12.* eò, quòd sportulas accipere jure tantum positivo humano sit prohibitum.

12. Quotuplex est in Judice potestas?

Duplex: una, quæ civilibus, & alia, quæ criminalibus causis deservit. Illa communiter jurisdictio, vel mixtum imperium, hæc imperium merum appellatur. vid. Zoës *ff. de jurisd. n. 7. & seqq.*

13. *Quid & quotuplex est Jurisdictio?*

Jurisdictio in genere nihil est aliud, quàm potestas jure publico introducta, ut unicuique, quod suum est, judicis officiò tribuatur, vel potestas publica statuendi de civili, & criminali negotio. *Zoës d. t. n. 3.* In specie verò, sive quatenus opponitur mero Imperio, & dicitur mixtum imperium, est potestas, quæ officio judicis mercenario expeditur, privatam utilitatem respiciens. Et alia est ordinaria, alia delegata, alia civilis, alia criminalis, uti ex præmissis apparet, alia præterea civilis, sive temporalis, quatenus opponitur Ecclesiasticæ, & ad causas merè civiles, sive sæculares, & temporales pertinet. Alia Ecclesiastica, sive spiritualis, quæ circa causas spirituales, & Ecclesiasticas exercetur. Alia contentiosa, alia voluntaria. Illa exercetur in invitos, quò pertinent omnia, quæ jure actionis veniunt. Hæc in volentes, & non contradicentes, quò spectant dispensationes, absolutiones à censuris, & peccatis, administrationes Sacramentorum &c.

14. *Quid est Imperium merum?*

Est potestas, sive jurisdictio, quæ officio Judicis nobili exercetur publicam auctoritatem principaliter respiciens. Vel ut dicit Ulpianus in *L. 3. ff. de jurisd.* est jus gladii ad animadvertendum in facinorosos homines. Hoc hodie plerumque à practicis vocatur jurisdictio alta, Germanicè: Die hohe Obrigkeit, oder Landgerichtliche Herrlichkeit. Item Blut-Gericht, cui opponitur jurisdictio bassa, vel Vogteia, Niedergerichtbarkeit, Vogteyliche, oder Hofmans-Gerechtigkeit,

tigkeit, five uti hic in Austria est in usu, die Grund- und Dorff-Herrlichkeit.

15. Cur vocatur merum?

Merum dicitur, quod principaliter consistat in coërcitione ipsa lege dictante pœnam. *L. 1. §. 4. ff. ad Senat. Consult. Turpil.* ad distinctionem mixti imperii, quod jurisdictioni cohæreat, & uti dictum jus principaliter reddit partibus, controversias definiendo, executio autem tantum fiat à judice in casu, quô partes sunt negligentes. Notandum autem hic est, quod merum imperium certis distinguatur gradibus, quorum tres recenset P. Engel *hic n. 17.* Primus continet pœnam mortis naturalis. Secundus pœnam mortis civilis, qua nimirum alicui jus civitatis Romanæ, & vita civilis aufertur, veluti deportatione, damnatione in metallum, aut ad perpetuos carceres. Et Tertius alias pœnas non capitales, uti v. g. est fustigatio, relegatio, bonorum publicatio &c.

16. Daturné de jure Canonico merum imperium?

Negat hoc absolutè Zoës : *ad tit. de offic. Jud. deleg. n. 18.* eò, quod hoc jure pœna gladii, & sanguinis nulli irrogetur, nec Ecclesia habeat gladium, ut occidat, sed, ut vivificet. Contrarium sustinet P. Engel *h. t. n. 18.* ex ratione, quod utique negari non possit, penes Ecclesiam esse gladium saltè spiritualem, putà excommunicationis, quæ pœnæ capitali comparatur, quia vitam spirituales hominis tollit. Item potestatem degradandi, confiscandi, corporaliter castigandi, & perpetuis carceribus mancipandi, Et li-

cet fortè primus gradus meri imperii, scilicet ademptio vitæ naturalis deficiat, & sic merum imperium secundum omnem suam latitudinem penes Ecclesiam non reperiatur, exinde tamen non rectè sequitur penes eam non esse merum imperium, saltèm secundum aliquos gradus, cum à particulari ad universale non rectè inferatur.

17. *Competitné etiam Academiis?*

Ità hoc quoque adstruit P. Engel *hìc n. 29. per auth. habita. C. nē filius pro patr.* quæ generalis est, & Magistratui Academico in omni negotio jurisdictionem in Scholares attribuit. De nostra universitate Viennensi res dubio caret, propter privilegia specialia eidem concessa, & hætenus quoad hunc passum in viridi observantia retenta.

18. *Quomodo acquiritur jurisdictio?*

Per legem, vel Canonem, deinde per specialem Principis concessionem, vel Privilegium, item per consuetudinem, vel præscriptionem. P. König *n. 7. de offic. jud. ord.* an autem & quali tempore merum quoque imperium præscribi valeat, vid. P. Engel *hìc n. 23. & seq.*

19. *Potestné jurisdictio pactis privatorum acquiri?*

Non, quia jurisdictio est potestas publica, quæ pactis privatorum non datur. *L. 3. c. de jurisd. omni. jud.* Possunt tamen privati jurisdictionem habenti prorogare, quod 4. modis evenire potest. I. De persona ad personam. II. De re ad rem. III. De loco ad locum. IV. De tempore ad tempus. Priori modo

do prorogatur jurisdictio, quando litigantes libero suo consensu subjiciunt se judici, cæteroqui non competenti. *L. 18. ff. de jurisd. L. penult. c. de pactis*, sive sint expresse, sive tacite adeundo judicem scienter incompetentem omissa fori præscriptione *L. 1. & 2. ff. de judic.* modò tamen à jure non sit aliquis prohibitus, ut sunt Clerici, qui jurisdictionem Laici in se nunquam, Judicis autem Ecclesiastici incompetentis, non aliter, quàm cum consensu proprii ordinarii possunt prorogare *c. 12. & c. 18. de for. comp.* Secundo modo, scilicet de re ad rem quando judex certarum causarum jurisdictionem habens ex consensu partium de aliis quoque causis judicium assumit *c. 32. de offic. deleg. L. 74. §. 1. ff. de judic.* Tertio modo de loco ad locum prorogatur jurisdictio, quando delegatio facta est ad certum locum, partes tamen consentiunt, ut & alibi jus eis dicatur *c. 11. §. in nullo de rescr. in 6.* Et Quarto demum, quando partes tempus delegationi præscriptum consensu suo extendunt. Engel hic n. 30. & seqq.

20. *Si cui venditur, vel conceditur castrum, censeturne etiam concessum merum, vel mixtum imperium?*

Distinguunt DD. an merum, vel mixtum imperium sit annexum Castro, & tunc poterit possessor talis castri exercere jus gladii, & jurisdictionem. Quod si autem jurisdictio castro non sit annexa, non transibit ad possessorem. Ratio Primi, quia accessorium sequitur principale. Ratio Secundi, quia separatorum diversa est ratio, nec uno vendito, vel concessio alte-

rum quoque venditum, nisi aliud actum sit. vid. Engel
hic n. 26. & Zoës ad ff. tit. de iurisd. n. 34.

TITULUS XXXIII.

De Majoritate, & Obedientia.

1. Quid est Majoritas?

Est prærogativa, quâ quis aliis est dignior, & ho-
norabilior. P. König hic n. 1.

2. Unde Majoritas hæc desu- mitur?

I. Ex dignitate, & jurisdictione c. 8. de off. Ar-
chidiac. c. 11. h. t. II. Ex ordine c. 15. h. t. III. Ex
benedictione, & consecratione c. 12. & 15. h. t.
IV. Ex dignitate ordinantis, sic ordinatus à S. Ponti-
fice præfertur cæteris c. 7. h. t. V. Ex tempore c. 1.
h. t.

3. Quis jurisdictione, & dignitate in Ecclesiastica Hierarchia cæteris præeminet?

Papa, quippe ille Ordinarius Ordinariorum dici-
tur, habetque de jure communi concurrentem juris-
dictionem, cum omnibus Prælati Ecclesiasticis, ita,
ut quilibet prætermisso suo ordinario possit apud se-
dem Apostolicam agere. Can. 17.

& 21. Caus. 9.

q. 3.

4. Ob.

4. *Obtinetne etiam præeminentiam super Principes sæcula- res?*

Ingens, & valdè delicata est ista disceptatio inter Politicos, & Ecclesiasticos, an Papa sit major Imperatore? in qua P. Engel *hic n. 5.* post allatam triplicem sententiam judicium suum suspendit. De præeminentia dignitatis declaratum est in *Can. 10. dist. 69. & c. 6. h. t.* dignitatem Pontificiam eminere super Imperatoriam. De eminentia autem jurisdictionis communiter traditur, quod Pontifici quidem competat jurisdictio etiam temporalis super omnes mundi Principes, sed tantum in subsidium spiritualis, quatenus est necessaria ad rectam Ecclesiæ, & animarum gubernationem *arg. c. 13. qui filii sint legitimi & c. 13. de judiciis, ac. c. 7. de appellat.* vid. P. Pichler *suprà de offic. judic. ord. n. 8.*

5. *Papa unde dictus, & à quo Pa- patus institutus?*

Papa à græca voce papos, id est Pater Patrum dicitur. Papatum verò jure divino in D. Petrum, & ejus successores à CHRISTO Domino fuisse institutum, fide Catholica credendum, & probatur ex Text. Joan. 21. & Matthæ. 16. vid. Engel *hic n. 2.*

6. *Quid habet singulare Papa præ aliis Prælati Ecclesiasti- cis?*

Quòd à nemine judicetur. Unde in judiciis nec ut suspectus recusari, nec ab eo appellari potest, & ap-
pel-

pellantes à sententia Papæ incidunt in Bullam Cænæ. Engel *hic* n. 6. Præterea S. Pontifex loquens ex Cathedra est infallibilis in decidendis fidei controversiis, etiam extra Concilium generale, ut pulchrè probat Pichler *d. t. n. 7.*

7. *Qualem potestatem habet S. Pontifex?*

Duplex communiter potestas adstruitur S. Pontifici, una ordinaria, & alia absoluta, quæ etiam plenitudo potestatis dicitur. Ordinaria dicitur ea, quæ à jure est regulata. Absoluta verò, quando Papa aliquid pro suo arbitrio contra SS. Canones statuit, vel dispensat, sed non nisi in casibus extraordinariis, in quibus aliàs dispensari non solet, quâ proinde plenitudine potestatis non censetur uti, nisi sit addita clausula, *de plenitudine potestatis, vel non obstantibus &c.* eò, quòd jura sint fundata super ratione, à qua recedere non solet sine causa.

8. *Sed potestné Pontifex dispensare in jure divino?*

Communior distinguit inter jus divinum absolutè, & de se omnes obligans, & obligans tantùm præsupposita voluntate humanâ, ut in voto, juramento &c. In hoc posteriori dispensare posse, concedit, cùm non fiat propriè dispensatio, sed magis relaxatio: in priori verò negat, eò, quòd dispensans debeat esse superior lege, in qua dispensat. Clement. 2. *in princ. de Elect.* declarare tamen posse jus divinum in hoc, vel illo casu non obligare, admittit; in effectu verò parùm differt, sive enim dicatur dispensare sive declarare, semper

per oritur deobligatio à lege. vid. Engel *hic* n. 8.

9. *Obligaturne etiam Pontifex legibus Canonicis?*

Obligatur quidem, sed vi tantum directiva, & secundum dictamen rectæ rationis, non autem coactiva, cum nullum habeat superiorem, cui obedientiam debeat c. 20. *de elect.* vid. *suprà tit. de constit. q. 17.*

10. *Qui proximum post Pontificem locum obtinent?*

SS. Romanæ Ecclesiæ Cardinales.

11. *Unde hi dicti, & quæ eorum Origo?*

Cardinales sunt dicti à Cardine, nam sicut super Cardinem volvitur ostium Domus, ita super hos sedes Apostolica, totius Ecclesiæ ostium quiescit, & sustentatur. Eugenius IV. in constit. *Non mediocri*, originem suam videntur figuraliter habere à sacerdotibus, & Levitis antiqui testamenti, exemplariter verò & quoad officium ab Apostolis, quoad nomen à Sylvestro Papa, vid. Pichler *cit. tit. n. 3.* Schmalzg. *cod. tit. n. 12.*

12. *Quis potest creare Cardinales?*

Solus Pontifex, Imperatoribus tamen, & Regibus quandoquæ jus nominandi certas qualificatas personas

competit, quibus deinde Pontifex Cardinalitiam dignitatem confert.

13. Quot sunt gradus Cardinalium?

Tres. Alii sunt Cardinales Episcopi. Alii Cardinales Presbyteri, & alii Cardinales Diaconi. Hodie sunt numero 72. & singuli habent suos titulos, à quibus denominantur, veluti Hostiensis, Veliternus, Albanus &c. Numerus autem iste est in arbitrio S. Pontificis, ita, ut eum vel augere, vel minuere possit. Teste Azor. apud Schmalzg. *n. 13. de off. jud. ordin.*

14. Quæ sunt prerogativæ, & potestas Cardinalium.

Habent summam post Pontificem Romanum præminentiam. Unde etiam dicuntur Eminentissimi, & licet non sint Episcopi, sunt tamen digniores Episcopis, Archi-Episcopis, & Patriarchis. Maxima verò eorum potestas, & officium est, quòd non tantum orto Schismate Concilium convocare, & de eligendo vero Pontifice convenire valeant, sed alias quoque mortuò S. Pontifice jus eligendi novum Pontificem hodie saltem penes solum Cardinalium Collegium resideat: uti videre est apud Engel *hic n. 20.* De consuetudine quoque dicuntur habere privilegium, quòd ad mortem damnatos, si pileo suo tegant, liberare possint. plura vid. apud Schmalzg. tit. de Offic. jud. ord. *n. 14, & seqq.*

15. Qui

15. Qui sequuntur Cardinales?

Proximum post hos locum obtinent Patriarchæ, deinde Primates, post Archi-Episcopi, & demum Episcopi.

16. Patriarchæ qui, & unde dicti?

Patriarcha nomen est græcum, quod summum Patrem, sive Patrum & Episcoporum Principem denotat: sunt autem illi Prælati, qui non unius tantum Provinciae, sed totius Regni, vel Imperii Episcopis, & Archi-Episcopis præponuntur. *Can. 1. dist. 80.*

17. Quotuplices sunt?

Alii dicuntur majores, alii minores. Illorum (post Romanum Pontificem Basilicæ Lateranensis Patriarcham, & cæterorum Patriarcharum Principem) quatuor in jure numerantur: nimirum Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Jerosolymitanus. Reliqui verò minores sunt. Aquileensis, Venetus, Æthiopiæ, & Indiarum, qui autem, non nisi nomine discrepant à Primatibus. *Can. 2. dist. 99.* unde in jure statuta de Patriarchis, de majoribus intelligenda sunt.

18. Quæ Patriarcharum potestas?

Majorum potestas olim valdè ampla fuit, poterant enim Archi-Episcopis sibi subditis Pallium conferre. De causis illorum cognoscere, eosque ex justa causa depone: Crucem non tantum in suo Patriarchatu, sed ubique summo Pontifice, vel ejus legato de latere non præsentem, præ se ferre. *c. 23. & Clement. 2. de Privilegiis.*

leg. Verùm hodie occupantibus eorum Ecclesias paganis, sunt tantùm titulares.

19. *Qui sunt Primates?*

Primates sunt illi Archi - Episcopi, qui constituti sunt ad regendas Metropoles, seu in alios Archi-Episcopos, & Episcopos non exemptos aliquam Jurisdictionem exercent. *c. 9. h. t.* qualis in Germania olim Magdeburgensis nunc verò Salisburgensis, in Italia Pisanus, in Hungaria Strigoniensis &c. est.

20. *Quæ eorum potestas?*

Jure communi confirmant Episcopos sedi Apostolicæ non immediatè subjectos: audiunt querelas adversus Archi-Episcopos, & negligentiam eorundem supplent, ad eosque ab Archi - Episcopis appellatur, uti videre est apud Schmalzg. *cit. tit. n. 21.*

21. *Qui dicuntur Archi - Episcopi?*

Archi - Episcopi à græca voce Archos, quod primum, seu Principem denotat, dicuntur. Metropolitani verò à Metropoli, seu civitate, quæ aliarum Civitatum, seu Diæcesium est quasi mater. Sunt autem illi Prælati, qui supra Episcopos alios in officio, & jurisdictione eminent. *Can. 1. dist. 12.* districtus eorum vocatur *Provincia*, Episcoporum verò *Diæcesis*, vel civitas, aut Parochia Episcopi, ipsi quoque vocantur suffraganei, quod Archi-Episcopo in conciliis Provincialibus, consecrationibus suffragari jubeantur.

22. Quam potestatem, & jurisdictionem habent Archi-Episcopi?

Duplex in Archi-Episcopis reperitur superioritas. Una respectu suæ immediatæ diæceseos. Altera respectu Archi-Episcopatus. Vigore primæ habent eam jurisdictionem, eaque jura, quæ quilibet alii Episcopi in suis Episcopatibus. Vigore secundæ sunt, & dicuntur Ordinarii omnium Episcoporum suæ Provinciæ, ideoque super eorum causis de jure rectè cognoscunt. *Can. 6. Caus. 10. q. 3. c. 11. in pr. & ibi Abbas n. 2. de Offic. ord. & c. 1. eod. in 6.* nisi quòd jure novo *Trid. sess. 24. de Reform. c. 5.* causæ criminales sint exceptæ: negligentiam quoque eorundem supplent, & electiones suorum suffraganeorum (quatenus S. Pontifici non sunt reservatæ) confirmant, congregantque Concilium Provinciale, qua de re P. Engel pluribus *hic n. 26. & seqq.*

23. Sed habentne etiam aliquam jurisdictionem in subditos suorum suffraganeorum?

In hos nulla competit Archi-Episcopo jurisdictio saltem in prima instantia *c. 11. de Offic. ord. c. 7. de sent. excom. in 6.* paucis casibus exceptis, de quibus Engel, *hic n. 31.*

24. Episcopi unde dicti?

Episcopi dicti sunt à græco verbo Epi- quod super, & scopos, quod intentio significat, unde in *Can. 11. caus. 8. q. 1.* Superintendentes, & in *Can. 1. dist. 21.* Speculatores appellantur: eò, quòd Clero, & populo præsint, & in certo districtu disciplinæ Ecclesiasticæ curam gerant,

25. Quotuplex est potestas Episcoporum?

Duplex: alia est ordinis, quæ dependet ab ordine, & caractere Episcopali, & consistit potissimum in confirmando, ordinando, & consecrando. Alia est jurisdictionis, per quam Episcopus constituitur Judex, & Pastor Ecclesiæ.

26. Quo jure potestas jurisdictionis Episcopis competit?

Gravis est de hoc controversia inter DD. an nimirum Episcoporum potestas immediatè ex jure divino, an verò positivo humano descendat? prout videre est apud Schmalzg. *loc. ut supra* n. 26. qui eam immediatè ab Ecclesia descendere contendit. Sed pugna hæc distinctionis fœdere faciliè conciliatur: nam vel jurisdictionem Episcoporum consideramus in Thesi, ac secundum se, & eatenus utique immediatè à Christo est instituta, vel eam consideramus in Hypothesi quoad certas diœceses, & prout hic vel ille populus est subjectus Episcopo: et sic descendit à S. Pontifice. Pars I. probatur ex actis Apost. 20. v. 28. ubi Paulus ad Episcopos, & Presbyteros Ephesinos inquit, *attendite vobis, & universo gregi, in quo Spiritus Sanctus vos posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Pars II. constat ex *Can. 18. Caus. 24. q. 1. Can. 1. dist. 22.* ibi, omnes Episcoporum cathedras, vel Ecclesiarum cujuslibet ordinis dignitates instituit Romana Ecclesia, & hœc modò intelligendum est, quod dicitur, quod Episcopi in partem tantum sollicitudinis minimè etiam in plenitudinem potestatis sint vocati, *Can. 12, caus. 2. q. 6.* vid. Pichler *de Offic. ord. n. 15.*

27. *In quo consistit Jurisdictio Episcopi?*

Si nomen jurisdictionis latè accipitur, prout etiam ea, quæ sunt ordinis comprehendit, consistit in lege jurisdictionis, & diæcesana: prima tenentur omnes Ecclesiæ tam sæculares, quàm Regulares in ejusdem diæcesi sitæ, nisi sint specialiter exemptæ. *Can. 17. caus. 18. q. 2.* à secunda eximuntur ipso jure Ecclesiæ Regulares, seu Monasteria, etsi aliàs jurisdictioni ordinarij subiecta sint. *Can. 1. caus. 10. q. 1. Can. 8. caus. ead. q. 3.* Capellæ tamen, & Parochiæ Monasteriis incorporatæ subjacent tam legi diæcesanæ, quàm jurisdictionali, etsi monasteria exempta sint. Quod autem fallit, si ipsæ Capellæ vel per præscriptionem, aut consuetudinem, vel privilegium sint exemptæ. *Gloss. in c. 18. de Offic. Jud. ordin. Schmalzg. tit. de Offic. ord. n. 27. add. quæ dicta sunt suprâ in tit. de constit. q. 20.*

28. *Quæ pertinent ad legem diæcesanam, & quæ ad legem jurisdictionis?*

Ad legem diæcesanam præcipuè pertinent, quæ consistunt in recipiendo, ut Cathedraticum, charitativum subsidium, quarta decimationum, quarta mortuorum, quæ & portio Canonica dicitur: Procuraciones, & similia: quamquam omnes ferè istæ exactiones in desuetudinem hodie abierint, teste quotidiana experientia, & dicemus infra ad tit. de censibus. Exceptis Procuracionibus visitationum, & charitativo subsidio P. Pichler *cit. tit. n. 18.* Ad legem verò jurisdictionis spectantia præcipuè consistunt in dando, seu faciendo, ut I. causas cognoscere, sententias ferre *c. 16. de off. Jud. ord.* II. Corrigere, & punire crimina subditorum pertinentia ad forum Ecclesiasticum *c. 1. de*

de off. ord. III. Conferre beneficia *cit. c. 16.* item inquirere de canonica institutione *c. 3. de off. in 6.* IV. prædicare verbum Dei *c. 15. de off. ord.* Trid. *sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. de Refor.* visitare diæcesim. Trid. *sess. 24. c. 3. de Refor.* censuras ferre non tantum verbales, sed etiam reales. *c. 7. de off. ord. in 6.* Condere statuta, concedere indulgentias etiam pro exemptis. Item in pænis à se, vel superiore latis dispensare. *c. 14. §. ad hac de panit. & remiss.* Trid. *sess. 24. c. 6. de Refor.* de quibus vid. Engel *h. t. n. 37. & seqq.* Schmalzg. *de offi. ordin. n. 27. & seqq.*

29. Quousque se extendit potestas Jurisdictionis Episcopi?

Episcopus vi legis Jurisdictionalis generaliter potest omnia in sua diæcesi, quæ Pontifex per totam Ecclesiam, uti habet comune procardicon, & probatur ex *c. 1. de Offic. Archi-Presbyt. & c. 16. h. t.* hinc potest omnia ea facere, quæ paulò ante ad legem jurisdictionis spectare diximus, absolute & independententer à sede Pontificia.

30. Sed potestné etiam in jure communi dispensare?

Volunt hoc aliqui universaliter ex dicta regula, nisi casus aliqui specialiter sint excepti, sed contraria opinio, quam tuetur Engel *hìc n. 48.* verior est, quòd nimirum potestas hæc Episcopis regulariter, & per se non competat: est enim principium juris, quòd inferior non dispense in lege superioris, & quòd unumquodque eo modo dissolvi debeat, quo colligatum est. Nec obstat regula suprà dicta, quia intelligenda est cum certa subordinatione, & salvo jure superioris. Dico autem *regulariter & per se.* Per accidens enim, vel ex consue-

suetudine, vel per Epikiam, & tacitum consensum, &
 multo magis, si ipsum jus id eis tacite, vel expresse
 concedat, possunt in plerisque casibus dispensare. Sic
 ex consuetudine dispensant in lege jejunii, & festorum:
 Per epikiam, quando ex una parte est urgens dispen-
 sandi necessitas, v. g. periculum animarum, scanda-
 lum &c. quod moram non patitur: ex altera verò dif-
 ficilis ad Papam recursus, vel notoria supplicantis pau-
 pertas subest: item quando dubium est, num opus sit
 dispensatione Papali. Tacite concedit ipsum jus, quan-
 do impersonaliter dicit, *dispensetur, dispensari pos-*
sit, dispensative fieri poterit, cum enim per se clarum
 sit Pontificem in jure suo dispensare posse, per hujus-
 modi verba, nè nihil operentur, censetur potestas di-
 pensandi concessa Episcopis. Expresse autem, quando
 id disertis verbis concedit jus commune, ut accidit in
 Conc. Trid. *sess. 24. c. 6. de Refor.* ubi generaliter da-
 tur Episcopis potestas dispensandi in omnibus irregulari-
 tatibus ex delicto occulto provenientibus, modo non
 proveniant ex homicidio voluntario, aut aliis de-
 lictis ad forum contentiosum deductis. P. Pichler. *cit.*
tit. n. 16.

31. Sed quomodo hic intelligendum Trid.
an tantum de irregularitatibus præcisè ex deli-
cto, an verò etiam aliunde v. g. ex bigamia, vel
illegitimis natalibus, aut ex judicio Sanguinis
justo provenientibus?

Sunt aliqui, qui cit. Trid. præcisè ad irregularitates
 ex delicto provenientes restringunt, à quibus autem
 recedit Engel *hic n. 50.* ex ratione, quod facultas di-
 pensandi sit privilegium nemini præjudicans, & tum

Episcopis tum dispensandis favorabile, consequenter latius interpretanda, ut delicti nomine non tantum veniat peccatum in genere morum, vel contra præceptum, sed etiam defectus in virtute, perfectione, lenitate, & similibus, ut in bigamo, illegitimo &c. alias enim manifestè sequeretur aliquod juris inconueniens, quòd nimirum delinquens ex delicto commodum reportaret, & esset melioris conditionis, quàm irregularis non delinquens. Nec obstat, quòd Concilium faciat tantum mentionem delicti, & non generaliter concedat dispensationem: nam Trid. non tantum loquitur de irregularitatibus, sed simul etiam censuris Papalibus, quæ sinè delicto, & quidem mortali non incurruntur, ut propterea delictum censuras maxime respicere, & ad eas principaliter referri videatur.

32. *Sed quando dicitur delictum occultum?*

Item quando censetur ad forum contentiosum deductum?

Communior est, delictum tunc dici occultum, si arbitrio prudentis viri non sit notorium apud plerosque, & aliqua saltè tergiversatione celari possit, licet fors per testes probari possit. Item si ipsa radix sit occulta. Et hinc censent, posse dispensare Episcopum in irregularitate, quam contraxit excommunicatus celebrans, quando excommunicatio est occulta, licet celebratio sit notoria. Pariter si delictum est occultum in loco, in quo dispensatio petitur, publicum verò, ubi est commissum. Dummodò non amplius redeat ad locum ubi est publicum, quia tunc cessat periculum scandalii. Ad forum vero contentiosum tunc sinè dubio deductum censebitur delictum, quando quis super eo civiliter vel criminaliter jam est conventus. Vult autem

Engel

Engel hîc, quòd sufficiat etiam sola citatio, tum, quia regulariter per citationem dicatur iudicium cæptum, *c. relatum 19. c. gratum. 20. de Offic. deleg.* tum, quia hîc ipsò jam periculum divulgationis apertè subest, si tamen iudicium quoquo modo progressum non obtineret, actore fortè ab agendo desistente, vel reo ex defectu probationum absoluto, rediret facultas dispensandi ad Episcopum. Idem Engel *loc. cit.*

33. *Sed quid si Episcopus ipse committeret delictum, quod dispensatione indigeret?*

Non potest quidem secum ipso dispensare, cum nemo in se exerceat jurisdictionem, posset tamen per benignam Canonum interpretationem declarare se non esse obligatum. Consultius tamen fecerit, si confessorio potestatem se absolvendi dederit. Idem Engel *n. 55. h. t.*

34. *Habentné etiam Episcopi aliquam jurisdictionem in Regulares exemptos?*

Non habent, nisi in quantum hæc eis in aliquo casu à jure specialiter concessa reperitur, prout in specie conceditur Episcopis in Conc. Trid. *sess. 6. c. 3. & sess. 7. c. 14. de Reform.* quòd regulares exemptos etiam de licentia sui superioris extra claustra monasterii degentes, ac delinquentes possint corrigere, & punire: quod tamen de propriè degentibus intelligendum est, hoc est de iis, qui longiore aliquo tempore. v. g. Studio- rum causâ extra conventum, & monasterium com- morantur. Unde sub hac constitutione non censebun- tur comprehensi esse illi, qui de licentia suorum superio-

rum per aliquot tantum dies, aut etiam septimanas, v. g. prædicationis, confessionum excipiendarum, vel etiam recreationis causâ hætenus foris existunt. Sicut etiam in ordine ad hanc coërcitionem non censentur esse exclusi Abbates, & Prælati talium Regularium delinquentium, ut benè advertit Reiffenst. *tit. de offic. ord. §. 5. n. 111. & 115.* Plures alios similes casus recensent DD. passim & videri possunt apud præcit. Reiffenst. *d. §. 5 & §. 6. per tot.*

35. Qui sequuntur ordine Episcopos?

Post Episcopos in Curia Romana proximi sunt Prothonotarii Apostolici.

36. Qui sunt isti Prothonotarii Apostolici?

Tales olim dicebantur, qui Martyrum acta, & gesta conscripserant: hodiè autem eorum Officium est, ut annotent ea, quæ in publicis Consistoriis geruntur, & rogati conficiant instrumenta publica.

37. Qui, & quotuplices sunt hodie, & quæ eorum privilegia?

Sunt in duplici differentia, alii enim dicuntur *Participantes*, qui scilicet actu serviunt in Romana curia, quorum olim erant. 7. hodie autem ex bulla Sixti V. sunt 12, Et inter alia eorum privilegia est, quod præcedant Abbates, & alios Prælatos Episcopis inferiores in curia Romana. Alii sunt *non Participantes*, seu *titulares*, qui præter nomen nullam habent dignitatem, nisi eatenus, ut iis causæ papales delegari possint: conceditur ipsis quoquè, ut possint habitum Prælatorum, rochetum, & mantelletum gestare, & super insignibus suis pileo uti. Engel *hic n. 57. & seqq.*

38. Qua-

38. *Qualem præcedentiam habet Vicarius Episcopi Generalis?*

De jure sede plena primum locum obtinet post Episcopum, sede vacante cedit Præposito, Decano, vel alteri, qui primam in Ecclesia Cathedrali ab Episcopali dignitatem obtinet; præcedit autem Canonicos cæteros. Schmalzg. *h. t. n. 8.* & alii apud eundem. Consuetudine tamen in multis locis contrarium observatur, ita, ut propter hoc Officium specialem præcedentiam non habeat. De horum Officio & dignitate jam suprâ dictum in tit. de Officio Vicarii.

39. *Quid dicendum de Capitulo Cathedralis Ecclesiæ?*

Si collegialiter sit congregatum reliquos Prælatos Episcopô inferiores præcedit, nisi quidam inferiores Prælati, ex privilegio, vel præscriptione anteponantur; Singulis verò Canonicis præferuntur Abbates, & cæteri Prælati Schmalzgr. *hîc n. 7.* quam autem, & qualem obtineat authoritatem capitulum sede vacante, videbimus infrâ ad tit. nê sede vac.

40. *Qui sunt Abbates, & quotu- plices?*

Abbas nomen est hæbraicum, & Patrem significat: sunt autem illi Prælati, qui Episcopô sunt inferiores; alii sunt sæculares: alii Regulares, quo reducuntur variarum Religionum Præpositi, ut Generales, qui toti ordini, Provinciales, qui Provinciæ, vel uni congregationi præficiuntur.

41. *Quotuplex est potestas competens Regularium Prælati & Præpositis?*

Duplicem plerumque adstruunt DD. unam Dominativam sive domesticam, aut œconomicam. Et alteram jurisdictionis, quæ iterum est, vel fori interni, vel externi, P. Pichler *suprà ad tit. de Offic. ord. n. 21.* Schmalzg. *ibid. n. 32.*

42. *Quid est potestas Dominativa?*

Est jus quoddam Prælati competens ratione voti obedientiæ, & traditionis sui in Religionem radicaliter ortum, ad imperandum Religiosis ea, quæ sunt conformia instituto Regulari, & ad utendum illorum operibus, prout ad Regularem disciplinam convenire judicaverint.

43. *In quo consistit hæc potestas?*

Consistit, ut plurimum, in gubernatione externa, & œconomia, & similis est illi potestati, quam habet pater in filium Dominus in servum. Unde vi illius possunt subditis suis regularibus imperare ea, quæ instituto sunt conformia *c. 2. & 6. de statu Monach.* Res, & bona Monasterii administrare, eaque in- & extra judicium defendere. *c. 21. de rescript.* atque omnia ea ordinare quæ ad cultum divinum, & Monasterii utilitatem spectant. *Can. 9. caus. 18. q. 2.*

44. *Quid est potestas jurisdictionis, & quomodo differt à Dominativa?*

Potestas ista, est potestas spiritualis, & Ecclesiastica ad claves Ecclesiæ pertinens, in quo etiam principaliter differt à dominativa, vid. Schmalzg. & Pichler *loc. cit.*

45. *Quid*

45. Quid possunt Prælati vi potestatis jurisdictionis?

Pro foro interno possunt absolvere sibi subditos, à quibuscunque peccatis, & censuris, sive ab homine, sive à jure latis, specialiter tamen non reservatis. arg. *c. 29. de Sent. excomm.* item suæ absolutioni reservare casus aliquos, & graviora peccata. Pro foro externo verò possunt corrigere, punire, censuras ferre, incorrigibiles ejicere. arg. *c. 10. de M. & O. 2.* dispensare in votis, juramentis, regularibus observantiis, & aliis, in quibus Episcopus dispensat cum suis subditis, quia respectu suorum subditorum religiosorum obtinent jurisdictionem quasi Episcopalem. arg. *a contrar. Can. 17. Caus. 18. q. 2.* Unde Episcopus quoad ea, quæ spectant ad disciplinam, & observantiam Regularem Domesticam, se immiscere non potest. *c. 5. de tempor. ord.* nisi fortè discretio Abbatis non sufficiat *per c. 2. de sent. excomm.* vel negligens sit, aut alii sint casus, in quibus Episcopo competit jurisdictio in Regulares etiam exemptos, qua de re vid. Schmalz, *cit. tit. de Offic. ord. §. 5. per tot.*

46. An, & qualem potestatem habeant etiam Abbatissæ?

Habent potestatem dominativam tantum, sive œconomicam, & maternam, vi cujus nimirum possunt regere, & administrare Monasterium in temporalibus, officia conferre, & auferre, delinquentes corrigere, & moderata castigatione punire. Potestatem autem jurisdictionis propriè dictam, & quatenus ad claves pertinet, non habent, quia hujus fœminæ jure divino sunt incapaces, adeò ut juxta communem neque

privilegio Pontificis ad eam elevari possint. Tamburin. *de jure Abbat. tom. 4. disp. 32. q. 2.* possunt tamen etiam spiritualia præcepta sibi subjectis imponere, quæ nimirum ad salutem animarum spectant, & regulæ conformia sunt. Item possunt Clericos in beneficiis suis monasteriis pleno jure incorporatis instituere, & ab Officio suspendere. *c. 12. h. t.* quæ tamen institutio non est authorisativa, sed tantum collatio tituli, & possessionis, nec suspensio propriè dicta, sed tantum simplex præceptum, nè celebrent, & muneris sui actus exercent, cum tam suspensio, quam institutio potestatem jurisdictionis præsupponat, cujus, uti dictum, fæminæ sunt incapaces P. Pichler *eod. tit. n. 22.*

47. Habentné etiam Præpositi, aut Decani Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum aliquam jurisdictionem?

Præpositi habent dignitatem, & jurisdictionem in sibi subditos Barb. *J. E. V. L. 1. c. 28. n. 19.* Decani verò jure communi non habent: sæpius tamen ex consuetudine juxta Barb. *lib. cit. c. 26.* cum his verò Episcopum habere concurrentem jurisdictionem docet. Panor. *inc. 4. in 2. repet. de foro comp. n. 50.* Engel *hic. n. 62.*

48. Habentné etiam cæteri Clerici inferiores aliquam præminentiam?

Habent, si scilicet alios dignitate, vel ordine præcedant. Unde Canonici Cathedralium Ecclesiarum cæteros Clericos præcedunt etiam ut singuli, eò, quòd eis causæ papales delegari possint. *c. 11. de rescript. in 6.* ipsi quoque ordinati à S. Pontifice cæteros præcedunt. *c. 7. h. t.*

49. Quid

49. *Quid dicendum de Regularibus?*

Non mendicantes præcedunt mendicantes. Barbos. *de off. Epis. alleg. 78. n. 37.* & ex eo Engel h. t. n. 64. mendicantes verò inter se, & etiam confraternitates Laicorum obtinent tunc præcedentiam, si sunt in possessione juris præcedendi, quòd si nulla possessio probari possit, tunc illi habent prærogativam, qui priùs in illo loco Monasterium obtinuerunt, & confraternitates, quæ priùs Sacris usæ sunt Gregor. XIII. apud Quarant: in summa Bullarii, verbo: *Præcedentia.* vid. Engel hic n. 64. & seq.

50. *Sed quis est Judex in ortis de præcedentia inter Clericos vel confraternitates controversiis?*

Si controversia est inter personas Ecclesiasticas Episcopo superiores, tunc Judex est Pontifex. Si inter inferiores, Episcopus. Trid. *sess. 25. c. 13. de regular.* Si verò lis est inter confraternitates Laicorum, & agitur in petitorio de ipso jure præcedendi, est iterum Episcopus *c. 2. de Judic.* Si autem agitur in possessorio de quasi possessione retinenda vel recuperanda, potest etiam Judex Laicus cognoscere. Ratio quoad petitorium, quia sicut processiones, & deductiones funerum sunt spirituales, ità, ut jus præcedendi in ejusmodi processibus & deductionibus. Quoad possessionem verò: quia eatenus præcedentia est merè quid temporale. P. Pichler h. t. n. 6.

51. *Quid est Obedientia?*

Est virtus moralis inclinans ad faciendum, quod jubetur, eò, quòd jubeatur. Reiffenst. h. t. n. 9.

§ 2. Quibus debetur Obedientia?

I. Summo Pontifici ab universa Ecclesia, & omnibus Christi fidelibus. *c. 2. & 4. & 6. h. t.* II. Cardinalibus à Presbyteris, & aliis clericis Ecclesiæ sui tituli subjectis *c. 11. h. t.* III. Episcopis à suis Diæcesanis in iis omnibus, quæ pertinent ad curam animarum. IV. Prælati, & superioribus Regularibus à suis Religiosis. V. Cuicunque legitimo superiori, idque non tantum, dum iusta præcipit, sed etiam dum dubitatur de iustitia præceptorum, nam licet cum dubio practico operari non liceat, tenetur tamen subditus in tali casu deponere dubium, cum præsumptio stet pro superiore, ut bene docet P. Engel *h. c. n. 66. & seq.*

§ 3. Sed quid, si plures habeat superiores?

Tenetur cuivis obedientiam præstare in iis, in quibus subest. Unde Archi-Episcopo tantum debetur obedientia à subditis Episcopi in casibus, in quibus in eos jurisdictionem habet. Clericus verò habens duo beneficia in diversis diæcesibus, si utrique Episcopo simul obedire nequeat, potest obedire illi, cui prius obedientiam promisit, vel à quo pinguius habet beneficium. *arg. c. 7. de test.* quòd si omnia paria sunt, locus erit electioni, cui obedire maluerit. *L. 3. §. 4. ff. ad S. C. Syllan.*

TITULUS XXXIV.

De Treuga & Pace.

1. Quid est Treuga?

Treuga teutonico vocabulo *Waffen = Stillstand* dicta, est securitas personalis ad tempus præstita, discor-

discordiâ nondum finitâ. Gloss. *in c. 1. h. t.* & in legibus dicitur fœdus, vel induciæ. Vallens. *hic n. 1.*

2. Quotuplex est Treuga?

Duplex: Conventionalis, & legalis. Illa est, quæ ex pacto, & conventionem partium provenit, estque jure gentium servanda. arg. *Can. 3. c. 23. q. 1.* Hæc, quæ per legem, seu canonem introducta est, de qua mentio fit *in c. 1. 2. & fin. h. t.* quæ verò vel nunquam usu recepta fuit, vel iterum abrogata est. Pichler *hic n. 1.*

3. Quid est Pax?

Est perpetua discordiæ peremptio voluntariè inter litigantes facta & sic opponitur Treugæ, quatenus hæc ad tempus tantum, illa verò in totum controversiam finit. Schmalzg. *hic §. 3. in pr.*

4. Cum Pax sit peremptio controversiæ, sive finis belli, quid ergo etiam est Bellum?

Bellum est discordia Principum sive rerum publicarum arma sibi mutuò inferentium, idem Schmalzg. *h. t. n. 1.*

5. Cur dictum discordia Principum?

Quia discordia inter Principem, & subditos dicitur *Rebellio*, inter Rempublicam & subditos *seditio*, inter privatos *duellum*, vel *rixa*. Pichler *h. t. n. 2.*

6. Quotuplex est Bellum?

Bellum aliud est justum, vel licitum, aliud injustum

stum vel illicitum. Deinde aliud defensivum, aliud offensivum. Schmalzg. *loc. cit. n. 2.*

7. *Quid requiritur, ut Bellum sit justum?*

Duplex plerumque in bello spectatur justitia. Una in genere belli, quæ tunc observatur, quando bellum geritur à Principibus superiorem non recognoscentibus. Inferiores enim sine consensu S. Principis bellum gerere regulariter non possunt, nisi in defensionem, vel contra subditos rebelles. *Can. 4. caus. 23. q. 1. Schmalzg. h. t. n. 6.* Altera est in genere causæ, quando nimirum bellum insuper ex causa legitima pro persecutione juris, vel injuriæ suscipitur. Quod enim inter privatos est Judex, hoc inter Principes est gladius. Engel *hic n. 4.*

8. *Estne etiam justa Bellum gerendi causa, si vicini Principis potentia crescat, ac propterea cum tempore rei publicæ nocumentum metuantur?*

Negative respondet P. Pichler *h. t. n. 5.* Si enim justè à Principe vicino inferatur bellum, non potest alter propterea conqueri, eò, quod utatur jure suo, quod verò injustè metuatur inferendum, non est rationabile, sed magis temeraria præsumptio, nisi contrarium jam evenerit, vel sint indicia alia.

9. *Sed quid, si pars lædens offerat congruam Satisfactionem, teneturne pars læsa desistere à Bello?*

Probabilius est, quod teneatur desistere, cum tunc cesset

cesset esse bellum justum, utpote cessante actione & injuria, quæ per dignam Satisfactionem tollitur. *Instit. quib. mod. oblig. toll.* Non obstat, quòd Princeps gerens bellum censeatur fungi officio judicis, qui non tenetur à cæpta causa desistere à punitione rei, quamvis satisfactionem offerat pro delicto, nam in bello non tantum patiuntur hostes, seu rei, sed etiam subditi Principis bellum gerentis: unde saltè propter hos Satisfactionem acceptare tenetur. Schmalz. g. *loc. cit.* n. 8. & Engel n. 11.

10. *Licetné Principibus Catholicis
præsertim diebus festivis bel-
lare?*

Quòd liceat bellum defensivum: imò & offensivum, si tendat ad vindicandam injuriam (vid. tamen Schmalzg. *h. t. n. 2.*) suscipere, dubium non est. Quòd autem etiam die festo non tantum necessitatis, sed commoditatis quaque causâ illud gerere liceat, probatur imprimis quoad causam necessitatis ex *Can. 15. caus. 23. q. 8.* quoad causam verò commoditatis *arg. c. 3. de feriis*, ubi permittitur captura piscium die festo, qui non nisi certis diebus veniunt, & ratio est, quòd lex Ecclesiastica de servando festo non obliget ob magnum damnum emergens, vel etiam magnum lucrum cessans: per DD. communiter *ad d. c. 3. de feriis.*

11. *Potestné, vel an teneatur Papa
Principibus bellantibus pacem imperare, aut cau-
sam discordiæ suâ sententiâ termi-
nare?*

Quidquid sit de potestate, hætenus saltè Ponti-
fe

fex ad id nec tenetur, nec, ut faciat consultum est, prout hic ex Molina rectè docet Engel n. 6. ex ratione, quòd id potius esset, aut esse posset causa multorum malorum, cùm, qui damnetur, facilè in perniciem Ecclesiæ excanderet.

*12. Sed anné Princeps in tractatu pacis
damna subditis illata remittere va-
leat?*

Si bellum fuit justum, potest, etsi essent inviti, si id pax Reipublicæ exigat, eò quòd censeatur utiliter eorum negotium gessisse, & aliunde etiam jus habeat in bona subditorum. Circa remissionem tamen quoad Ecclesias, & damna illis illata, notat P. Engel *h. t. n. 12.* ex Myns. eam fieri non posse sinè consensu superiorum Ecclesiasticorum, cùm de iis Princeps Laicus disponere nequeat.

*13. Anné in bello licitè etiam occidan-
tur innocentes, vel bona eorum sinè
peccato devasten-
tur?*

Certum est, quòd si innocentes putà infantes, fæminæ, Ecclesiastici citra victoriæ dispendium servari valeant, salvâ conscientia occidi, vel trucidari nequeant, eò quòd innocentem occidere per se, & directè, intrinsecè malum sit. Quòd si verò victoria aliter obtineri non possit, ut v. g. si in navi bellica nocentes cum innocentibus reperiantur, poterit hæc etiam cum innocentibus subverti, & sic isti per indirectum submergi, quia concesso fine principali, debet etiam esse concessum id, sinè quo finis ille haberi non potest, idem proportionaliter dicendum est de rebus, & bonis, uti videre est apud Engel *hic n. 9.*

14. Sed

14. *Sed quid dicendum de advocatio- ne infidelium pro auxi- lio?*

Generaliter id licere existimat P. Engel *h. t. n. 8.* si-
ve bellum vertatur contra infideles, si-ve inter Prin-
cipes ex utraque parte Christianos, eò, quòd unicui-
que licitum sit conducere milites pro defensione sui, ac
rerum suarum, & sic quasi instrumento justæ defensio-
nis eorum operâ uti. Dummodo periculum perversi-
onis, vel aliæ ejusmodi malæ circumstantiæ non sub-
sint. Contrarium tenet Zoës *ad ff. de just. & jur. n. 42.* & videtur obstare illud *Exod. 34. v. 12. cave,*
nè unquam cum habitatoribus terræ illius pangs ami-
citiam & Deut. 7. v. 2. non inibis fædus cum iis.

15. *Potestné Pax, & Treuga violari?*

Si nova superveniat causa non est dubium, pacem
violari posse, cùm omnis promissio intelligatur facta
rebus sic stantibus, & aliàs per pacificationem daretur
ansa novas offensas impunè inferendi, quod idem etiam
de Treuga sentit Gail. *de pac. publ. L. 1. c. 4. n. 46.*
Contrarium tamen tenet Myns. *singul. obser. cent. 4.*
obs. 7. eò quòd in treugis lapsus temporis præfixi exspe-
ctari possit.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

1. *Quid est Pactum?*

Est duorum, vel plurium in idem placidum vel con-
sensus *L. 1. §. 2. ff. h. t.* Scilicet de aliquo dan-
do, vel faciendo, ut excludatur sententia, vel opinio,
in quam duo, vel plures conveniunt.

2. *Quo-*

2. Quomodo differt pactum à pollicitatione?

Primò quia pollicitatio est solius offerentis promissio *L. 3. ff. de polli* Deinde pactum statim, ut perfectum est, jure naturæ producit obligationem: pollicitatio verò non aliàs obligat promittentem, quàm si ab altera parte est acceptata *L. 2. §. 6. & L. absenti. 10. ff. de donat. L. 5. C. de contr. stipul.* unde ante acceptationem promittens semper potest pænitere.

3. Sed quare non etiam pollicitatio statim obligat?

Quia omnis obligatio est respectiva, & non nisi ex duorum consensu oritur, ergo donec pollicitatio non est acceptata, non obligat.

4. Sed saltèm hoc non procedit in foro Canonico propter c. 3. h. t. ubi omne promissum jubetur impleri?

Non est hac in parte inter utrumque jus ullum discrimen, neque obstat. *c. 3. cit.* quia est intelligendum de promissione completa, id est acceptata, sicut regulariter verba legum accipienda sunt cum effectu *L. 1. §. 2. ff. quod quisq. jur.*

5. Ex hoc ergò sequeretur, quòd si quis v. g. absentì per nuntium vel literas faceret promissionem, & interim moreretur ante acceptationem, promissio illa non valeret, nec heres ad eam implendam teneretur, quod tamen videtur esse contra *L. 6. c. de don. & c. 9. de off. deleg. in 6.* item regulam, quòd heres teneatur præstare factum defuncti?

Verum hoc est per text. expressum in *L. 2. §. 6. ff. de*

ff. de donat. Nec contrarium probat *cir. L. Codicis*, quia licet ibi dicatur donationes etiam per literas, & nuntium fieri posse, non tamen simul asseritur esse perfectam ante acceptationem, sed tantum valere etiam inter absentes *c. 9. cit.* loquitur de gratia, & privilegio Principis, quod plenioris habet interpretationem, quam simplex privati pollicitatio. Deinde ibi tantum fuit quaestio, an gratia alicui concessa exspiret morte concedentis, unde potest accipi etiam de gratia jam perfecta. Haeres demum tenetur quidem praestare factum defuncti, sed non alias, quam si illud fuerit validum, ac perfectum, vid. Engel *hic n. 5.*

6. *Sed an ergo pollicitatio in nullo casu valebit ante acceptationem?*

Valebit saltem in duobus casibus. I. Si facta fuerit Ecclesiae, vel cuilibet alteri piae causae, ut docent Canonistae passim, quia censetur principaliter DEO fieri, à quo, si sit bona, ad instar voti statim acceptatur. II. Si ex causa aliqua v.g. incendii, ruinae &c. fiat civitati aut Reipubl. *L. 1. §. 5. ff. de pollicit.* quibus potest addi promissio dotis per literas, vel nuntium facta. juxta *L. 9. §. 1. ff. de jur. dot.* ob favorem illius.

7. *Quotuplex est Pactum?*

Pactum variè dividitur. I. In *publicum*, & *privatum*. Publicum est, quod fit ex causa publica, ut de pace, treugis, confederatione Principum. Privatum, quod ineunt privatae personae. II. In *expressum*, quod fit verbis, vel literis, aut aliis signis, & *tacitum*, quod elicitur ex praesumpta voluntate paciscen-

ciscentium v. g. reddito chirographo, vel cautione censetur debitum remissum. *L. 2. §. 1. ff. h. t.* III. In *reale*, & *personale*, hoc restringitur ad personas paciscentium, unde ad hæredes non transit. Illud verò transit ad hæredes, imò etiam successores particulares *L. 17. §. 3. ff. eod.* an autem pactum sit reale, vel personale colligendum ex mente, & verbis paciscentium *L. 7. §. 8. ff. eod.* IV. In *obligatorium*, quò contrahitur obligatio, & *Liberatorium*, quò obligatio tollitur. V. In *nudum*, & *vestitum*.

8. *Quid est nudum, & quid vestitum?*

Nudum est, quod in nudi placiti finibus, seu in sola conventionem consistit, nec nomen certi contractûs v. g. mutui, emptionis &c. à jure habet, nec causam, nec assistentiam juris, scilicet, ut actionem producat. Vestitum è contra, quod vel habet nomen certi contractûs, vel causa, aut juris assistentiam, Vallens. *hic n. 3.* atque hoc magis proprio nomine Synallagma si vè contractus appellatur Engel *h. t. n. 7.*

9. *Quid intelligitur nomine causa?*

Negotium habile, v. g. traditio, datio, aut factum aliquod, quod ex vi justitiæ commutativæ per confirmationem legis producit obligationem validam, ut v. g. dum conventio inita ab uno adimpletur, ea intentione, ut etiam alter eam adimpleat.

10. *Quomodo pacta vestiuntur?*

Variis modis, veluti re, verbis, literis, & consensu, quando in mirum pactum aliquod vel transit in contractum realem per interventum rei, ut accidit in mutuo,

mutuo, deposito, pignore &c. vel verbalem, per solennitatem verborum, ut fit in stipulatione. vel in literalem, per traditionem chirographi in literarum obligatione vel in consensualem per consensum certo modo explicatum, uti est in emptione, venditione, locatione, conductione &c. Præterea per specialem legis assistentiam, quando quidem non transit in specialem aliquem contractum, hætenus tamen eam habet de jure firmitatem, ut actionem producat, quale est pactum donationis §. 2. *Inst. de donat. L. 35. §. fin. c. eod.* Pactum dotis *L. un. c. de rei uxor. act.* Pactum de constituto §. 9. *Inst. de act.* Pactum hypothecæ *L. 4. ff. de pignor.* & plura alia, de quibus Franz *ad Inst. de oblig. n. 27.* Denique per cohærentiam contractûs, quando nimirum pactum aliquod nudum adjicitur in continenti contractui, pacta enim in continenti adjecta contractui, insunt contractui *L. 7. §. 5. ff. de pact.* & producunt actionem saltèm in contractibus bonæ fidei, & juxta plerosque etiam in contractibus stricti juris, qua de re vid. Gletle *select. q. 19. per tot.* Extra hos autem & alios quosdam paucos casus pactum nudum etiam geminatum de jure saltèm civili nullam producit actionem, sed tantum prodest ad exceptionem, & propter obligationem naturalem impedit soluti conditionem. Zoës *ad. tit. ff. de pact. n. 57. & seqq.*

*II. Sed an non saltèm jure Canonico
nuda pacta producunt actionem?*

Affirmat hoc P. Engel *h. t. n. 10.* ex ratione, quòd pactum nudum circa materiam gravem, & notabilem obliget in conscientia sub peccato, propter consensum

jure naturæ obstringentem, Ecclesia autem & jus Canonicum judicet de peccato *c. 13. de judic.* igitur & tribuere debet actionem. Negat è contra Schmalzg. *hic. n. 7.* & Zoës *eod tit. n. 6.* propterea, quod hoc nullibi in Canonibus statutum reperiatur, non debet autem inter hæc duo jura sine textu adstrui differentia *arg. c. 1. de novat* præterea eadem ratio obtinet jure Canonico quæ civili, scilicet, ut amputetur litium frequentia, & nè oris nostri libertas nimium restringatur: ad contraria, resp. idem Schmalzg. *ibidem add. P. König h. t. n. 54.* Verùm ut ut omnia hæc se habeant de jure communi scripto: Moribus certè hodiernis certum est, ex pacto nudo non minùs ac ex stipulatione agi posse, quemadmodum pluribus demonstrat Strick. ad usum moder. *h. t. §. 3.*

12. Quid est Contractus?

Est conventio speciale nomen habens, vel eo deficiente causam. Gletle. *tr. de pact. c. 2. §. 3. n. 7.*

13. Quomodo contractus distinguuntur?

Alii sunt veri, alii quasi contractus: illi qui vero, & reali contrahentium consensu perficiuntur. Hi qui ficto tantùm ac dispositione juris inducto consensu constant. de quibus in *Inst. extat tot. tit. de oblig. quæ ex quasi contr.* Item alii nominati, qui certum, & speciale nomen habent, ut emptio, venditio, &c. Alii innominati, qui certum nomen non habent, habent tamen causam, uti sunt illi vulgares quatuor nimirum, *do, ut des, do, ut facias, facio, ut des, facio, ut facias.* L. 5. ff. *prescript. verb.* Engel *hic n. 11.*

n. 11. Quibus accedit transactio, & permutatio, de quibus verò alibi.

14. Quid speciale habent Contractus innominati?

Hoc, quod in contractibus regulariter sit locus pænitentiae. L. 3. §. 2. & 3. L. 5. ff. de condict. caus. dat. idque etiam re non amplius integra, saltè ex parte dantis, secus est in contractibus nominatis. L. 5. c. de obl. & act. vid. Pichler h. n. 22.

15. Sed licetné universaliter in omnibus contractibus innominatis pænitere?

Ponunt aliqui exceptionem, I. Si causa sit favorabilis, qualis est causa pia, dotis, libertatis &c. II. Si contractus sit juratus, aut aliàs pænitentiae renunciatum. III. In transactione in qua regulariter nunquam locus est pænitentiae. Engel h. n. 12.

16. Quomodo contractus alterius dividuntur?

Alii sunt unilaterales, seu Analagmatici, in quibus una tantum contrahentium persona obligatur. Alii bilaterales, seu synalagmatici, in quibus utraque obligatur. Alii consensuales, verbales, literales, & reales, civilis, & juris gentium, de quibus in institutis & ff. passim. Alii demum bonæ fidei. Alii stricti juris.

17. *Quid sunt contractus stricti
juris, & quid bonæ fi-
dei?*

Contractus stricti juris dicuntur, in quibus interpretatio fieri debet secundum id, quod expressis verbis conventum est. Bonæ fidei dicuntur non ex eo, quod opponantur contractibus malæ fidei, cum in omni contractu bona fides desideretur. *L. 31. ff. de pos.* sed ex eo, quod in illis interpretatio fiat secundum æquum, & bonum, etiamsi id verbis expressum non sit, quales sunt commodatum, depositum, & omnes cæteri in §. 28. *Instit. de act.* enumerati, reliqui verò ibi omitti stricti juris nominantur.

18. *Proceditne hæc differentia
etiam de jure Canonico?*

Putant rursus nonnulli jure Canonico nullam talem adstruendam esse differentiam, sed omnes contractus esse bonæ fidei, tum propter *c. 6. de don.* ubi donatio dicitur, habere largam interpretationem, quam tamen jure civili stricti juris esse apud omnes constat, per *L. 22. ff. de donat.* Tum etiam quod distinctio ista videatur esse mera subtilitas juris civilis. Ast affirmative subscribit Engel *hic n. 20.* I. Ex eo, quod inter hæc duo jura sine textu non sit adstruenda differentia. II. Quod etiam hoc jure distinctio ista satis clarè referatur in *c. 2. de depos.* Nec contrarium probat. *c. 6. cit. de donat.* quia loquitur in casu de donatione facta ad pias causas, & quidem à viro nobili, ubi aliquis non præsumitur parcè seminare pro anima, ut secus adhuc sit in aliis donationibus.

19. *Qua.*

19. *Qualis præterea est præcipua differentia inter contractus bonæ fidei, & stricti juris?*

Hæc notabilis : quòd contractus bonæ fidei, quibus dolus dedit causam, sint ipso jure nulli, saltèm ex parte decepti. *L. 7. ff. de dol. mal.* Contractus autem stricti juris mero jure valent, & competit tantùm decepto exceptio, si nondum implevit contractum, si verò jam implevit, & alia desint remedia, actio de dolo malo tamquam ultimum subsidium. *L. 5. c. de inutil. stipul. & L. 36. ff. de V. O.* vid. Zoës. *loc. cit.* Ratio differentiæ consistit partim in exuberantia fidei, partim verò quia in contractibus bonæ fidei requiritur consensus non tantùm in corpus, sed etiam in causam, secùs ac in contractibus stricti juris. Zoës *ad ff. de dol. mal. n. 2. & seqq.* Dicitur verò dolus dare causam contractui, quando quis eò præcognito absolutè non fuisset contracturus, unde si nihilominus contraxisset, non tamen taliter, sic dicitur incidere tantùm in contractum, & talis dolus neque contractus bonæ fidei, neque stricti juris annullat, sed datur tantùm decepto actio ex eodem contractu ad damni reparationem. *L. 9. pr. ff. de dol. mal. & L. 13. §. 4. & 5. ff. de act. empt.*

20. *Quæ, & qualis obligatio oritur ex pacto, vel contractu?*

Constat in jure triplicem communiter adstrui obligationem, una dicitur naturalis tantùm, altera civilis tantùm, & tertia civilis, & naturalis simul. Hòc

suppositô distinguendum est, vel enim pactum habet pro fundamento obligationis solum consensum cui lex nec assistit, nec resistit, & consurgit obligatio naturalis tantum. Vel pactum agnoscit lex, eique assistit, ut fit in contractibus, & pactis vestitis & oritur obligatio naturalis, & civilis simul. Vel lex expressè resistit pacto tamquam turpi, & contra bonos mores, & tunc nulla, nec civilis, nec naturalis obligatio oritur. Quod si autem lex solam solennitatem juris consideret, nulla subexistente naturali æquitate, prout accidit in obligatione literarum, tunc producit obligatio civilis tantum. Engel *hic* n. 23.

21. *Qui sunt effectus istarum obligationum?*

Effectus obligationis naturalis præcipuus est, quod licet non producat actionem. *arg. L. 7. §. 4. ff. de pact.* producit tamen exceptionem. Deinde quod naturaliter debitum solutum repeti non possit. *L. 10. ff. de O. & A.* Obligationis naturalis, & civilis simul, quod pariat actionem, & si non elidatur per exceptionem, exactionem. *L. 27. §. 2. ff. de pact.* Civilis verò tantum quod pariat actionem, non tamen exactionem, cum per exceptionem actio elidatur *§. præterea Inst. de except.*

22. *Quid debet præstari in contractibus, quando v. g. res in contractum deducta perijt aut deteriorata est?*

Pro diversitate, & natura contractuum subinde præstatur dolus tantum, subinde dolus, & lata culpa simul

simul, subinde etiam levis, quandoque levissima simul. Casus autem regulariter non præstatur, ita DD. passim. Quid autem sit dolus, & quid culpa, item casus fortuitus vid. apud Engel *hic* n. 23. & Pichler n. 19.

23. *Sed quando in specie dolus, vel culpa debet præstari?*

Dolus in omni contractu est præstandus, nec valet pactum in contrarium. L. 27. §. 4. ff. h. t. nisi de dolo jam commissio, circa præstationem culpæ generalis regula traditur, quod si contractus cedat in utilitatem solius dantis, v. g. in deposito, præstatur tantum dolus, & lata culpa, quæ in contractibus dolo comparatur. L. quod nerva 32. ff. depos. Si in utilitatem solius accipientis, ut in commodato, præstatur etiam levissima. Si in gratiam utriusque, ut in locato conducto, levis tantum, non etiam levissima: sed de hoc dicetur pluribus in Lib. 3. ubi de contractibus in specie agemus.

24. *Possuntne omnes pacisci, vel contrahere?*

Regulariter omnes, qui liberum consensum præstare, eumque manifestare possunt, & vel naturâ, vel jure non prohibentur. Ratio est, quod jure naturali ad inducendam obligationem plus non requiratur, quam paciscentium consensus liberè præstitus, Pichler h. t. n. 9.

25. *Qui ergo prohibentur?*

Natura prohibentur infantes. L. 1. §. 13. ff. de O. & A. II. Mente capti, amentes, furiosi extra dilu-

dilucida intervalla §. 8. *Inst. de inutil. stipulat.* III. Surdi, & muti, si consensum exprimere nequeant. Jure verò, & quidem Canonico Prælati, administratores rerum Ecclesiasticarum sinè solennitatibus debitis. *tot. tit. de reb. Eccles. alien.* Nec non Religiosi sinè consensu expresso, tacito, vel præsumpto suorum superiorum, cùm velle, & nolle non habeant *c. 2. de testa. in 6.* Contractus aut pacta ex præsumpto, vel tacito consensu inita irritare possunt superiores etiam de re aliàs licita, quia habent potestatem dominativam in subditorum voluntates. Jure civili servi *L. 14. ff. de O. & A.* saltèm ut civiliter obligentur. Item Prodigii, quibus à Magistratu administratio interdicta est, quia æquiparantur furiosis. *L. 6. ff. de V. O.* Deinde Pupilli & Minores sinè autoritate suorum tutorum, aut curatorum *pr. Inst. de auth. tut. & L. 3. c. in int. restit.* Et præterea Filii Familias certis casibus.

26. *Sed obligaturne pupillus sinè autoritate tutoris contrahens saltèm naturaliter?*

Vulgaris, & anceps est ista disceptatio. Pro affirmativa videtur facere. I. Quod ad obligationem naturalem nihil plus requiratur, quàm verus, & deliberatus consensus, qualem utique pupillus saltèm infantia major (de infante enim, vel infantia proximo certum est apud omnes, eum nullo modo obligari) valide elicit. II. Varia juris loca, ut *in L. 21. ff. ad leg. falcid. L. 44. ff. de solut. L. fin. ff. de jurej. L. 4. ff. ad Senatus C. Trebell. L. 3. ff. de recept. arbitr. L. 43. de V. O. L. 3. §. 4 de negot gest. L. 19. §. 4. de donat.* quibus generaliter asseritur, pupillum sinè tutoris autoritate contrahentem obligari. Negativam è con-

è contra suadent *L. 59. ff. de O. & A. & L. 29. & 41. ff. de Con. ind.* cum similibus, ubi perspicuè asseritur, pupillum nec naturâ debere nec naturaliter obligari. Pro conciliatione respondent plerumque D.D. pupillum obligari quidem naturaliter, id est, de facto propter consensum, qui revera subest, non autem jure naturæ, vel naturali, sive in conscientia & cum effectu, sive, ut alii dicunt, non obligari obligatione vera, & efficaci, obligari tamen obligatione ficta, & inefficaci, eò quòd consensus ille propter debile pupilli judicium per leges sit infirmatus, & irritatus, ità *Franz ad Instit. de auth. tutor. n. 15. & seq. Glethe Select. q. 21. & novissimè Perill. D. Kees eòd. tit. n. 10.* & sic facilè solvuntur illæ leges, quibus adstruitur obligationi pupilli accedere posse fidejussorem, ut in *L. 8. §. 6. fidejuss. L. 127. de V. O.* item, quòd obligatio pupilli possit deduci in novationem. Licet enim pupillus quoad se efficaciter non obligatur, effectu eatenus respectu ipsius irritato, manet tamen semper obligatio de facto, vi cujus saltèm alter eam in se recipiens obligetur, imputare enim sibi debet, quòd tali obligationi accesserit, vel eam in se receperit. Aliæ leges, vel etiam taliter diluuntur, vel explicari possunt de casu, quando pupillus factus est completior. vid. etiam Engel *hic n. 30.* ubi in specie *ad L. 25. §. 1. ff.* quando dies leg. ced. singularem quandam interpretationem habet.

27. *Proceditné etiam idem de minoribus?*

Circa hos est distinguendum, an sermo sit de obligatione personali tantùm, an verò de obligatione, & alienatione rerum: deinde, an habeant curatores, nec nè.

nè. Personaliter possunt se obligare etiam curatorem habentes sinè illius auctoritate. *L. puberes 101. de V. O.* quia curator datur rebus, & non personæ, si verò agatur de alienatione rerum & non habeant curatorem, tunc possunt quidem contrahere circa res mobiles, salvo tamen beneficiò restitutionis in integrum. Circa immobiles verò, vel pretiosas opus habent decreto iudicis. *L. 22. c. de administ. tutor. vel Curat. L. 4. c. de præb. minor.* quòd etiam de illis, qui veniam ætatis impetrârunt, communiter intelligunt DD. per *L. 3. c. de his, qui veniam atat.* Curatorem verò habentes non aliter valide contrahunt, quàm Curatoris auctoritate, & decreto Prætoris interveniente, saltèm in immobilibus & pretiosis. *L. 3. c. de in int. restit. minor. & t. t. C. de præd. minor.* Engel hìc. n. 32.

28. Quid dicendum de filiofamilias?

Filius impubes nè quidem authore patre se obligare potest. *§. 10 instit. de inutil. Stipul.* licèt id secùs sit in pupillo respectu tutoris. Rationem disparitatis, quare nimirum pupillus authore tutore possit efficaciter obligari, & non item filiusfam. impubes authore patre? assignat Engel hìc n. 35. pubes verò potest quidem contrahere, ità tamen, ut in peculio adventitio ordinario accedat consensus patris saltèm tacitus. *L. fin. §. 5. c. de bonis, quæ liberis.* In profectitio, ut saltèm causa patris paciscatur. *L. 46 ff. de pecul.* quoad peculium verò castrense, vel quasi, item adventitium saltèm extraordinarium non indiget consensu patris, cùm hujus plenum dominium, & administrationem habeat. *L. 39. ff. de act.* & O quid verò sint, & quomodo distinguantur ista peculia, vid. apud Engel hìc n.

33. & Civilistas passim in tit. *Instit. per quas personas.*
add. P. Pichler. n. 7.

29. *Quomodo obligatur filiusfamilias ex
mutuo sinè consensu, vel præscentu patris
contracto?*

Regulariter non obligatur, idque beneficium S. C. Ma-
cedoniani L. 1. & seq. ff. & c. ad S. C. M. Quod ex-
tenditur de jure civili, etiamsi sit locupletior factus, vel
pecunia mutuata adhuc exstet post mortem patris per
L. 9. §. 2. ff. ad S. C. M. quod ita introductum est in
odium fœneratorum, uti videre est apud Zoës ad ff. eod.
tit. n. 1. & 2.

30. *Cur dictum regulariter?*

Quia plures sunt casus, quibus exceptioni huic lo-
cus non est, ut I. si filiusfamilias sit miles, vel habeat
bona castrensia, vel quasi. L. fin. §. 1. C. ad S. C. M.
II. Si communi errore credebatur esse sui juris. L. 3. ff.
eod. vel se simulaverit patrem familias L. 1. C. eod.
III. Si mutuum constiterit in alia re fungibili, sinè ta-
men fraude. SCti. L. 7. §. 3. ff. eod. IV. Si pater con-
senferit. L. 12. & 16. ff. eod. vel ratum habuerit L. 7.
§. 15. ff. eod. V. Si pecunia sit conversa in utilitatem
patris. L. 7. §. 12. ff. aut à patre negotiationi fuerit
præpositus. L. 7. cit. §. 11. VI. Si ad probabilem mo-
dum in studia, vel legationes sit acceptum mutuum L.
2. §. 5. C. eod. aut in eam rem, quæ patris oneribus in-
cumbit, veluti ad dotandam sororem. L. 7. §. 2. ff. eod.
VII. Si pro alio fidejussit sine fraude. per d. L. 6. in pr.
VIII. Si cum Paterfamilias est factus, partem debiti solvit.
d. L. 7. §. fin. vel rem pignori dederit L. 9. ff. eod.

13. Sed

31. *Sed prodestnè hæc exceptio tantùm filiisfamilias?*

Non tantùm ipsis, sed etiam eorum hæredibus, & successoribus. *L. 7. §. 10. ff. ad S. C. M.* nec non fidejussoribus & mandatoribus. *L. 9. §. 3. eod.* nè quòd unà viâ prohibetur, altera permittatur. Extenditur etiam ad filiasfamilias *d. L. 9. §. 2.* Item ad nepotes *L. pen. C. eod.* propter eandem rationem, Nec interest, an hætenus sint in potestate, vel ea liberati *L. 7. §. ff. d. t. 4.* quia satis est semel illegitimè datum esse mutuum. Prodest denique etiam Patri non tantùm filiò vivò, sed & eò mortuò. *L. pen. C. eod. tit. Zoës. eod. n. 4.*

32. *Habetnè exceptio hujus S. C. locum etiam in conscientia?*

Negat hoc Fachin : *lib. 2. contr. c. 62. in fin.* per *L. 10. ff. ad S. C. Maced.* ubi dicitur, obligatio naturalis manere, & *L. 9. §. & seq. ff. eod.* ubi non datur soluti repetitio. Affirmat è contra Engel *h. t. n. 38.* & Schmalig *eod. tit. n. 13.* ex ratione, quòd lex justa in foro fori, sit etiam regulariter justa in foro poli, & quia aliàs privilegium hoc foret sine effectu, si ad id, à quo illud absolvit, stringeret lex conscientiae. Nec contrarium probat. *cit. L. 10.* quia quantumcunque verum sit manere obligationem naturalem, ea tamen est sine effectu, sicut ea, quæ juxta paulò ante dicta est in pupillo : quò modò etiam solvitur *L. 9. cit.* quia enim manet in filiofamilias aliqua obligatio, licèt inefficax, ideò mirum non est, quòd soluti non habeat repetitionem, præsertim, quia facta solutione deficit ratio Senatus Consulti. Accedit, quod ista exceptio origine sua sit odiosa, & non

& non tam in favorem filiorumfam. quam potius in odium creditorum introducta. Secus ac est in exceptione ætatis in pupillis. Sed hoc ita, si filiusfam. ex pecunia mutua accepta non sit factus completior, si enim hoc esset, vel pecunia adhuc extaret, licet in foro fori prædicta exceptio nihilominus adhuc locum habeat, per text. apert. in *L. 9. §. 2. ff. d. t. in foro tamen poli eam tali in casu filiofam. non opitulari, rectius existimat P. Engel & Schmalzg. loc. cit.*

33. Sed quid, si mutuans ignoravit Scitum?

Si ignorantia sit supina & crassa, certum est apud omnes talem non excusari: si autem sit inculpata, & tolerabilis rursus existimat P. Engel *h. t. n. 40.* excusationi esse locum per text. in *L. 7. & seq. ff. de igno. jur. & facti.* quod maximè fortè procederet in iis personis, in quibus aliàs toleratur ignorantia juris, ut sunt minores. *L. 15. §. fin. ff. de minor.* mulieres, milites, rustici. &c. Hoc ipsum tamen idem Engel ibidem restringit ad eum casum, in quo mutuans filiofamilias occasionem mali non dedit, neque peccato ejus cooperatus fuit. arg. *L. 9. ff. de f. & facti ignor.* ibi: ubi non est delictum. *item L. 2. c. de in jus vocando.* & rationem assignat, quòd sciens malitiam peccati ex sola ignorantia pæna, à pæna (exceptâ censurâ) non excusetur, juxta Mol. *tract. 5. de f. & f. D. 71. n. 9.*

34. Sed poteritne filiusfam. renunciare huic beneficio?

Non est dubium, quin renunciatio simplex sinè juramento non teneat, quia ea facilitate renunciat, quâ mutuum accepit, eademque manet creditoris improbitas,

bitas, in cuius odium hoc SC. est introductum, non etiam in favorem filiifam. Zoëf. *d. t. 27.* De jurata verò non conveniunt DD. propterea quòd regulariter omne iuramentum servari debeat, quod sinè salutis dispendio servari potest. *c. 28. de jurej.* Invalidum tamen renunciat Zoëf. *de loc. n. 28.* ex ratione, quod hoc iuramentum vergat in præjudicium tertii, scilicet patris, sitque contra bonum publicum, cuius favore hoc SC. est introductum, non etiam filii, uti dictum. vid. tamen etiam Engel *hic n. 42.*

35. Quomodo Tutores, Prælati & æconomi, & alii rerum alienarum Administratores pacisci possunt?

Liquidum jus remittere non possunt. *L. 22. c. h. t.* *L. 46. in fine ff. de administrat. tut.* At in commodum eorum, quibus sunt præfecti rectè paciscuntur. *L. 28. §. 1. ff. h. t.*

36. Sed quid juris in mutuo per ejusmodi administratores & æconomos accepto?

De civitate specialiter constitutum est in *L. 17. ff. de rebus cred.* quòd non aliter obligetur ex tali mutuo, quàm si pecuniæ in ejus utilitatem versæ sint, quod postea extensum est ad Ecclesias & Monasteria per *auth. hoc ius porrectum C. de S. S. Eccl. & Nov. 120. c. 6.* Idemque juris est in mutuo per tutores & Curatores contracto; quia pupilli, Ecclesiæ & respublicæ in jure æquiparantur *L. 3. C. de jure reip.* Zoëf. *ad ff. de reb. cred. n. 46.*

37. Quid

37. *Quid autem dicendum, si quidem civitas, vel Monasterium ad mutui acceptionem consenserint, pecunia tamen casu. v. g. furto, aut incendio apud Administratorem perierit?*

Ad hoc respondet P. Engel. *hic n. 43.* teneri Ecclesiam, & civitatem: ex ratione, quod sufficiat pecuniam ab initio legitime esse datam, & quia jura præcipue tantum Ecclesiis, & civitatibus contra malitiam administratorum, non verò adversus casus fortuitos prospicere voluerunt, & probat hoc *L. 17. ff. de in rem verso*, ubi hoc ita constitutum in domino respectu servi.

38. *Sed sufficitne solus consensus Civitatis, vel capituli, vel an præter hoc teneatur adhuc nihilominus Creditor versionem probare?*

Nec requiri hoc in casu versionis probationem, sed tam civitatem, quam Monasterium ad solutionem talis debiti absolute teneri, simpliciter adstruit Zoës. *d. t. n. 43.* & Fachin *lib. 2. contro. 77. arg. c. penult. de fidejuss.* arg. à sensu contrario. Panort. verò *in d. c. de fidejuss.* solum consentit, si solutio possit fieri ex rebus mobilibus, negat autem, si ex immobilibus, pretiosis aliàs alienari prohibitis fieri debeat solutio, eò, quod ejusmodi rerum alienatio citra evidentem Ecclesiæ utilitatem, vel necessitatem non procedat, quæ non adest, ubi de versione non constat. Sententiam tamen Zoës. & Fachin, tamquam in æquitate fundatam præfert Engel *hic n. 44.* ex ratione, quod durum foret, cre-

N

dito.

ditorem tali in casu ad tam grave onus adhuc adstringere, qui ab initio legitimè dedit pecuniam, qui plerumque etiam tamquam extraneus id tam facilè probare non posset, cùm è contra Ecclesiæ, vel capitulo magis incumbere videatur, administrationi Prælati, vel œconomi invigilare. Id quod etiam ità facilè concedi potest, quatenus Ecclesia, vel monasterium de sola versione excipit. At si constaret pecuniam omninò non versam, sed ab œconomo, vel Procuratore fortè notoriè ad alienos usus expensam esse, non viderem Ecclesiam, vel monasterium citra dictam probationem ad solutionem condemnandam esse.

39. *Possuntne omnes res in pactum deduci?*

Possunt regulariter, nisi fortè non sint in commercio humano. §. 2. *Inst. de inutil. Stipul.* vel aliàs pactum jure civili, aut Canonico reprobetur, prout universaliter reprobantur pacta contra bonos mores vel ad delictum invitantia. *L. 26. & 27. ff. de V. O.* pactum Advocati cum Cliente de quota litis, & Medici cum ægroto *L. 7. ff. mand.* pacta de succedendo vel non succedendo. *L. fin. ff. de suis, & legit. hæred. & L. 15. & 19. C. de pactis.* Pacta Simoniacæ. *t. t. de Simonia*, & alia similia plura, de quibus latè Schmalzg. hoc *tit. §. 3. per tot.* add. Reiffenst. *eod. tit. §. 2. n. 58. & seqq. & §. 3. per tot.* Zoës. *ad ff. h. t. n. 17. & seqq.*

40. *Possumusne etiam tertio redè pacisci?*

Regulariter quisque tantum sibi, & suis hæredibus *L. 17. § si pactus ff. h. t.* non etiam aliis pacisci debet. *§. 19.*

§. 19. *Inst. de inutil. Stipul.* unde Stipulatio tertio facta non tantum de jure civili per *cit. L.* sed etiam probabilius jure Canonico est nulla. *arg. c. 1. d. N. O. N. & c. 2. de usur in 6.* uti docet Engel. *h. t. n. 16.* Nisi quod putet, stipulationem ejusmodi valere saltē ut pollicitationem absenti factam ad eum effectum, ut ille eam acceptare, vel si causæ piæ facta fuerit, revocari propterea non valeat, per regulam, si actus non valet, ut agitur, valeat, ut valere potest. Non obst. *c. 2. de usuris.* ubi licet agatur de causa pia, tamen acceptatio requiritur: Nam Stipulatio, de qua ibi, facta quidem fuit ex causa pia, non tamen causæ piæ, quæ diversæ sunt.

41. *Nullo ergo in casu licet pacisci tertio?*

Licet saltē, si intersit ipsius paciscentis. *arg. §. 18. Inst. de inutil. Stipul.* ubi tamen non interesse affectionis, sed pecuniarium considerandum, vel paciscens sit in potestate ejus, cui paciscitur *L. 17. §. fin. ff. h. t.* aut generalis rei alienæ administrator existat, uti tutor, Curator &c. *L. 22. c. h. t.* vel denique persona publica. v. g. Judex, Notarius *L. 1. §. 15. ff. de Magist. conveni.* idem Engel *d. t. n. 15.*

42. *Sed quomodo stante priore decisione solvatur illud, quod dicitur in L. 39. ff. de negot. gest. licere alienam conditionem etiam ignorantis & inviti meliorem facere?*

Ad hoc resp. P. Engel *h. c. n. fin.* id tunc tantum procedere, quando id fieri potest absque eo, quod alius

quidam per hoc oneretur, aut in obligationem inducatur, uti præcipuè fit in liberationibus v. g. in solutione creditori pro debitore etiam invito facta, ubi nullus per hoc oneratur, & creditoris tamen interest suum consequi. Secus est quando agitur de obligatione inducenda in favorem tertii, tunc enim, cum stipulantis nihil intersit, non volebant jura tertium hoc modo posse onerari.

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

1. Quid est Transactio?

Transactio germanicè ein Vergleich, ein Vertrag dupliciter sumitur, vel latè: prout denotat omnem compositionem cujuscunque rei, aut negotii etiam non litigiosi quomodocunque factam *L. 229. ff. de V. S. c. 2. h. t.* vel strictè: quatenus significat compositionem, seu terminationem rei dubiæ, & litigiosæ datò aliquò vel retentò initam. Et hoc posteriori modo sumpta definitur: quòd sit rei dubiæ, & controversæ conventa, & non gratuita decisio. *L. 1. ff. L. 2. C. 38. C. h. t. c. 7. X eod.*

2. Quæ sunt requisita Transactionis?

Ex data definitione apparet, quòd I. debeat esse non gratuita, hoc est datò aliquò, vel retentò *d. L. 38. C. h. t.* II. quòd debeat interponi super re dubia, hoc est, circa quam lis vel mota jam est, vel timetur movenda *L. 2. C. d. t.* unde si unum vel alterum desit, non est transactio propriè dicta, sed vel amicabile compositio, vel alius contractus innominatus. vid. Engel hic n. 2. & Reiffenst. *h. t. n. 11. C. seqq.*

3. Quo-

3. Quotuplex est transactio?

I. Alia est realis, quæ & successores obligat : alia personalis, cujus obligatio tantum transigentes ligat : alia jurata, alia non jurata : alia pænalis, cui nimirum pæna est adjecta, alia judicialis, alia extrajudicialis &c. Lauterb. ad ff. h. t. §. 5. & duob. seq.

4. Estne omnibus permissum transigere?

Regulariter omnibus, qui plenam habent suarum rerum administrationem, easque alienandi potestatem. *arg. L. in re mandata C. mandati.* Hinc I. excluduntur pupilli & minores nisi conditionem meliorem faciant. *L. 5. §. 1. ff. de adm. tut.* idem est de prodigis. *L. 6. de V. O.* II. Tutorum, Curatorum, Syndicorum, & aliorum administratorum potestas transigendi à potestate alienandi desumenda est, cum transactio sit species alienationis *L. 1. §. 1. 9. ff. si quid in fraud.* consequenter quatenus alienare non possunt, eatenus quoque nec transigendi potestatem habent. III. Procurator, nisi sit in rem suam datus. *L. 12. ff. de pactis,* vel speciale mandatum habeat. *L. 13. ff. h. t.* generale non sufficit *L. 60. ff. de procurat.* nisi cum libera *arg. c. 4. de Procurat. in. 6. L. 18. ff. eod.* IV. Pater de bonis filii emancipati *L. 10. ff. h. t.* sub potestate verò constituti, solum de adventitiis ordinariis *L. 8. §. penult. ff. h. t.* V. Vasalli hæredes fideicommissio gravati, & possessores Majoratumum absque consensu eorum, quorum interest, *L. 2. feud. tit. 52. vid. Schmalzg. h. t. n. 5. & 6.*

5. *Licetnè super omnibus rebus transigere?*

Licet quoque regulariter, nisi alterutro jure prohibitum reperjatur: prout jure civili non licet transigere super relictis testamentò, non visis tabulis *L. 8. ff. h. t.* item super criminibus non capitalibus. *L. 18. c. h. t.* nec non judiciis famosis. *L. 4. §. fin. cum L. seq. de his, qui not. infam.* qua de re Zoëf. *h. t. n. 21. & seqq.*

6. *Super quibus rebus jure Canonico prohibitum est transigere?*

I. Super re spirituali dato vel retento aliquo temporali *c. 4. & 9. h. t.* Compositio tamen amicabile fieri potest dato spirituali pro spirituali exceptis beneficiis, super quibus nulla admittitur transactio onerosa sine autoritate superioris inita. *c. 4. & seq. h. t.* eò, quod ratione commodi temporalis beneficio annexi periculum sit Simonia. II. Super jure Patronatûs. *c. 9. h. t.* III. Super matrimonio dissolvendo *c. 5. h. t.* Sponsalia tamen dubia transactionem non respuunt, cum mutuo consensu dissolvi possint. Kœnig *h. n. 12. vid. Schmalz. h. t. n. 7. & seqq.* adde Reiffenst. *h. n. §. 2. & 3. per tot.*

7. *Qui sunt effectus transactionis?*

Varii: I. quòd æquiparetur sententiæ, & vim habeat rei judicatæ. *L. 20. C. h. t.* II. rebus, ac litibus incertis finem imponit. *C. 1. 10. eod.* III. legitimè facta non potest rescind, *L. 5. C. h. t.* nè quidem per rescriptum Principis. *L. 16. C. eod.* aut prætextu novorum instrumentorum. *L. 19. & 29. C. eod.* vid. rursum

Sum Schmalzg. d. t. n. 15. & Reiffenst. §. 4. eod. tit.

8. An, & qualis actio competit ex Transactione?

Si stipulatio non intercessit, nulla competit actio, sed tantum exceptio *L. 17. c. h. t.* quia tunc non egreditur terminos pacti nudi, ex quo constat non dari actionem. Si tamen non præstet conventa adversarius, actioni pristinae, quæ non est sublata, locus erit, quâ actor aut consequitur id, quod ea debetur, aut quod transactione continetur. *L. 28. c. eod. Zoëf. ad ff. h. t. n. 49.* Si verò stipulatio intercessit, ad promissum præstandum, agitur actione ex stipulatu. *L. 6. & L. 33. c. d. t.* vel si pæna adjecta, agitur ad illam consequendam, & ad data repetenda, vel transactionem implendam, ad utrumque enim agi nequit. *L. 37. & L. 40. c. eod.* nisi pæna cum expressa clausula adjecta sit, ut qui prius contractui stare renuerit salva nihilominus manente obligatione pænam solveret *L. 16. & 17. d. t. Lauterb. ad ff. eod. t. §. 31.* si etiam nulla stipulatione interposita, alter contractum adimplevit, contra renuentem dabitur actio præscriptis verbis, vel ad contractum implendum, vel ad interesse *d. L. 6. & d. L. 33. C. d. t.*

9. Quomodo infirmatur Transactio?

Variè, ut I. per justum errorem v. g. calculi, nisi etiam de illo specialiter transactum sit. *L. un. c. de err. calculi.* II. Propter vim & metum per actionem quod metûs causa. *L. 13. c. h. t.* Idem est de dolo *L. 4. & L. 19. c. eod.* III. Propter falsa instrumenta, ex quibus transactio inita *L. pen. c. h. t.* IV. Ob mutuum consensum, unius enim non sufficit. *L. 14. c. h. t.*

10. *Sed anné etiam propter enormem læsionem?*

Negant hoc communiter DD. per *L. 78. §. fin. ff. ad SC. Trebell. & L. 65. §. 1. ff. de cond. ind.* est enim transactio bono publico introducta, quam etiam ob instrumenta noviter reperta rescindi non convenit. *L. 19. & 29. c. h. t.* nisi manifesta calumnia sive dolus detegatur *d. L. 65. §. 1. de cond. ind.*

11. *Quid si læsio sit ultra dimidium, habebitné saltém locum L. 2. 6. de rescind. vendit.?*

Negativam propugnat Fachin. 2. *contr. 26.* eò, quòd uti dictum transactio pro bono publico sit introducta litium sopiendarum causâ, & videtur id satis apertè probare *cit. L. 78. §. fin. ff. ad SC. Trebell.* cui adstipulatur P. Pichler *hic n. 7.* Affirmativam tamen tanquam æquiores tenet Engel *h. t. n. 14.* Cùm æquitati sit contrarium, ut quis cum alterius jactura locupletetur, & justitia commutativa exigat æquitatem inter contrahentes. Accedit, quòd eadem ratio vitandi damni, quæ pugnat pro rescindenda venditione, militet etiam in transactione. Zoës. *ad ff. h. t. n. 47.* Interim non negat rarò huic remedio esse locum, eò, quòd læsio non æstimanda sit à lite, sed à dubio litis eventu.

12. *Potestné judex aliquem cogere, vel ei imperare transactio- nem?*

Non potest, nec debet hoc facere. *Nov. 124. c. 4.*
quia

quia transactiones voluntatis sunt, & non necessitatis, & quia nemo tenetur cedere jure suo, nisi fortè jura utriusque partis valde sint obscura, & intricata, vel pertimescatur turbatio pacis publicæ. P. Pichler *hìc* n. 4.

13. Sed potestné saltem suadere, si alterius jura sint clara?

Negat hoc etiam P. Engel *hìc* n. 15. eò, quòd debeat dare cuique suum, nisi etiam *hìc* concurrant circumstantiæ aliud suadentes, puta, quia timeri potest appellatio, licèt frivola, vel novæ lites, aut difficultates circa executionem sententiæ.

14. Obligantné pacta, & transactiones etiam successores?

Distinguunt communiter DD. inter successorem hæreditarium, & inter successorem in officio, & dignitate. Ille utique obligatur, quia hæres tenetur præstare factum defuncti. Non item alter, eò, quòd iste non habeat causam, vel titulum ab antecessore, sed à collatione aut institutione Superioris, vid. Engel *hìc* n. 17.

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

1. Quid est Postulatio?

Postulare *hìc* nihil aliud est, quàm advocare, sive desiderium suum vel amici in jure apud eum, qui jurisdictioni præest exponere. L. 1. ff. *h. t.* unde licèt

N s

quan-

quandoque Procuratores, imò ipsi litigantes dicantur postulare, propriè tamen Advocatis convenit.

2. Quis dicitur Advocatus?

Advocatus (aliàs Patronus causæ, orator, vel Causidicus dictus) dicitur is, qui pro altero præsentè postulat, & ei authoritate, consiliò, & operâ suâ in iudicio assistit. Schmalzg. *hic n. 2.*

3. Qui possunt postulare?

Regulariter omnes sufficiente doctrinâ, & juris peritiâ instructi. *L. 2. c. h. t.* nisi quis specialiter prohibitus reperiatur. *arg. L. 43. ff. de procur.*

4. Qui ergò prohibentur postulare?

Quidam prohibentur edictò Prætoris, ut minores 17. annis, propter defectum perfecti iudicii, quo opus est in postulando. *L. 1. §. 3. ff. h. t.* mulieres, quia id non fert sexûs verecundia, & quia advocare est munus virile. *L. femina de R. I.* Infames, quia est honorificum. *d. L. 1. §. 4.* Alii lege, ut Iudices, & arbitri in ea causa, in qua judicant. *L. 6. c. h. t.* Alii iudicis sententiâ, quos nimirum Iudex repellit, vel ob delictum, vel ob contumaciam. *L. 5. & 7. c. h. t.* Alii Canone, scilicet religiosi sinè consensu superiorum, nisi pro causa Monasterii. *c. 2. h. t.* Hodie plerorumque iudiciorum usu non alii ad munus advocandi admittuntur, quàm Doctoratûs, vel saltèm Licentiatûs gradu insigniti, & non nisi immatriculati.

5. Licetné Clericis advocare?

Licet quidem, sed non nisi pro suis Ecclesiis, contra Ecclesiam

clesiam verò postulantes privantur suis beneficiis tamquam ingrati *c. fin. h. t.* quod idem obtinet in eo, qui duas habens Ecclesias uni contra alteram servit. Gloss. *in c. fin. cit.* nisi vel superioris jussus. *arg. L. 6. ff. h. t.* aut officii necessitas excuset. *L. 6. §. 13. ff. quæ ut indig.* Permittitur etiam iis advocare pro sanguine junctis, nec non miserabilibus personis *c. 1. & 3. junctæ Gloss. h. t.* & hoc ut plurimum tantum in judiciis Ecclesiasticis. In tribunali autem Laicorum nec non in causa sanguinis saltè pro actore contra reum, propter periculum irregularitatis advocare iis penitus interdicitur *c. 1. & 3. cit. & c. 9. ne clerici vel Monach.* Pichl. *hic n. 4.* add. de hac materia Schmalzg. *h. t. §. 2. per tot.*

6. Quæ est obligatio postulantium seu Advocatorum?

I. Ut merita causæ in judicio proponant. *L. 14. c. de Advocat. divers.* II. Ut à fallaciis, fraudibus, falsis allegationibus, aut perversis interpretationibus abstineant, *L. 14. §. 1. c. de judiciis.* III. Ut vitent convitia, maledicta &c. *L. 6. §. 1. c. h. t.* IV. Ut lites non protrahant, *cit. L. 6.* causam susceptam diligenter tractent. *cit. L. 14.* nec deserant sinè justa causa. *L. 13. §. 9. c. de judiciis.* V. Ut non accipiant immodicum honorarium. *L. 5. c. h. t.* vid. Pichler *hic n. 5.* & Schmalzg. *n. 17.*

7. Quæ sunt Privilegia Advocatorum?

Alia sunt personalia. Ut I. nobilitas. *L. 7. c. h. t.* unde Advocati dicuntur privilegium suæ nobilitatis habere in corpore juris clausum. II. Participatio privilegio-

giorum militarium, iis exceptis, quæ militibus ob ignorantiam concessa sunt *arg. L. 14. c. eod.* III. Immunitas à tortura, carcere. *arg. L. 8. c. de quest.* item pænis ignominiosis, ut fustigatione, suspendio &c. *arg. L. 16. §. 3. & L. 28. §. 2. & ult. ff. de penis.* IV. Usus vehiculorum in loco, ubi Princeps residet. *arg. L. un. c. de honorat. vehi.* Alia sunt realia, quo refertur immunitas ab oneribus realibus, & personalibus. *arg. L. 6. c. de Profess. & Med.* II. Exemptio à recipiendis hospitibus, & militibus. *L. 6. de Advocat. divers. jud.* III. Beneficium competentiae. Plura vide apud Schmalzg. *h. t. n. 18. & tit. 1. L. 5.* Scotanum Exa. juris *lib. 3. tit. 6. & seq.*

8. Possuntne Advocati à Clientibus suis exigere Salaria?

Immoderata, & excessiva non possunt exigere. *L. 5. c. h. t.* unde non erat ferendus ille Advocatus, qui ante aliquot annos pro una certa scriptura 10. millia florenorum dari sibi petiit, moderata autem illis debentur, *d. L. 5. c. h. t.* & si pacto sibi non prospexerint, implorato nobili Judicis officio tantum Judex judicabit, quantum habita ratione laboris, dignitatis, scientiae & difficultatis causæ arbitrio prudentis viri videbitur. *L. 1. §. 10. L. 4. ff. de variis, & extra cog. de quota litis* verò pacisci absolute prohibentur. *L. 6. c. d. t. & L. 13. ff. de pact. cò,* quòd talia pacta facile invitent ad dolos & fraudes.

9. *Licetne Advocatis orare causas dubias,
& quid de defendenda causa minus
probabili?*

Potest imprimis orare dubias, ut cum communi docet Reiffenst. in Theol. morali *Tr. 1. dist. 3. n. 3.* modo non sit causa apertè iniqua. Probabiliorem autem non tenetur sequi, sæpè enim probabilia sunt vera, & magis probabilia falsa, & quod ab uno dubium, vel minus probabile, aut etiam iniquum reputatur, alteri æquum, & justum perspicitur, quia quot capita, tot sententiæ. vid. Pichler *hic n. 6.*

10. *Quis constituit pauperibus Ad-
vocatos?*

Iis judex deputabit advocatum, qui gratis eis patrocinari debebit, ad quod etiam compelli poterit. *L. 7. c. h. t.*

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

1. *Quis dicitur Procurator?*

Procurator propriè est, qui ex mandato aliena negotia administrat. *L. 1. ff. h. t.*

2. *Quomodo Procurator distinguitur
ab Advocato?*

Procurator ab Advocato differt, I. Quòd prioris officium sit privatum, vile, & onerosum. *L. 34. c. de decurio.* Advocati verò nobile, & publicum.

4. de

4. *de Advocat. divers. jud.* II. Procurator fit dominus litis *c. 1. de Procurat.* non item Advocatus. *L. 1. c. de erroribus Advocat.* III. Advocatus debet esse jurisperitus. *L. 11. cod. de Advocat divers. jud.* in procuratore non tam scientia, quàm diligentia requiritur. Solent autem hodie plerumque Advocati simul constitui Procuratores. Engel *h. t. n. 2.*

3. Quotuplices sunt Procuratores?

I. Alii sunt speciales, seu ad certa quædam negotia *L. 1. § 63. ff. h. t.* Alii universales, seu omnium negotiorum, qui, si habeant liberam potestatem agendi, vel gerendi omnia, quæ ipse Dominus in causa, vel negotio potest, dicuntur universales *cum libera c. 4. h. t. in 6.* II. Alii sunt judiciales, qui constituuntur ad lites, & alii extra judiciales, qui negotiis vacant. *L. 33. § 43. h. t.* judiciales vel sunt in rem suam, si scilicet Dominus cessit jura, & actiones, ut emolumenta ex lite pertinerent ad procuratorem. *L. 33. §. fin. § 55. ff. h. t.* ubi hoc singulare, quod si peremptionem sit consecutus cessionem, non possit plus exigere ab illo contra quem cessio est facta, quam ipse revera solvit. *L. 22. § 23. c. mandati.* Vel in rem alienam, si in utilitatem Domini negotia gerant.

4. Qui possunt dare Procuratores?

Omnes, qui non prohibentur prout in specie dare prohibentur Procuratores excommunicati *c. fin. h. t.* nimirum ad agendum: ad defendendum enim dare possunt cum defensio sit juris naturalis, consequenter nemini adimenda *c. 7. de judic.* & qui liberam rerum suarum administrationem non habent, ut sunt pupilli, & minores

nones sine consensu tutorum, & curatorum. *L. 11. c. h. t.* eadem est ratio de prodigis. *arg. L. 6. de V. O. & 40. ff. de R. I.* plura vid. apud Pichler *hìc n. 5.* adde Schmalzg. *h. t. §. 2. per tot.*

5. Qui possunt constitui Procura- tores?

Constitui similiter possunt omnes, qui non sunt prohibiti. Sic minor 17. annis, nè quidem ad negotia constitui Procurator potest *c. 5. §. fin. h. t. in 6.* & ad lites, non nisi major 25. annis, quod jure quidem Canonico certum est per *c. 5. h. t. in 6.* eò quòd non habeat legitimam personam standi in judicio, & quia judicium facile posset fieri elusorium per restitutionem in integrum. Jure tamen civile contrarium tuetur Zoës. *ad ff. h. t.* tum per *§. eadem lege Instit. ex caus. manum non lic.* tum quia annò 17. expletò admittitur ad postulandum, non obstante fundamento contrariæ sententiæ, quia id tantum verum est, quando minor suo nomine comparet in judicio, non etiam quando alienis rebus præfectus est. vid. tamen P. Pichler *hìc n. 8.* de aliis prohibitis vid. Engel *hìc n. 6. et seqq.* et Schmalzg. *§. 3. per tot.*

6. In quibus causis constitui possunt Procura- tores?

In omnibus civilibus etiam famosis *L. 6. §. 2. ff. de his qui not. infam.* uti videre est apud Schmalzg. *h. t. n. 13.* In criminalibus ex parte accusatoris non admittitur Procurator propter pœnam talionis, in quam inscribere debebat accusator, quæ non potest fieri in procuratorem, nisi pœna relegationis sit minor *c. 5. h. t. L. 1. ff. an per*

per al. caus. appell. Hodiernis tamen moribus indistinctè admittuntur, cum pœna talionis sit sublata. vid. Pichler *hic* n. 9. Ex parte verò rei absentis non tantum ad allegandas causas absentiae, sed etiam defendendum admittitur procurator *c. 4. h. t. l. 3. c. de accusat.* si tamen reus sit præsens, non admittitur procurator, nè judicium reddatur elisorium. *c. 15. de accusat.* Schmalzg. *h. t. n. 21. & 22.*

7. Quid præterea requiritur, ut quis ritè officio Procuratoris fungatur?

Regulariter, ut quis possit in judicio agere, requiritur, ut sit sufficienti mandato instructus: nam gesta à Procuratore falso, vel qui legitimo mandato caret sunt ipso jure irrita *arg. c. 4. v. Nos verò h. t.* nisi ea dominus ante sententiam definitivam ratihabuerit *arg. c. 10. de R. J. in 6.* vid. tamen Zoës. *ad ff. h. t. n. 17.* pro reo verò absente mandatò de jure non indiget, dummodo præter cautionem de rato insuper caveat judicatum solvi *L. 40. §. 2. & L. 64. ff. h. t.* nam publicè interest absentes defendi *L. 33. §. 2. eod.*

8. Cur dictum regulariter?

Quia plures sunt casus, in quibus Procurator ex præsumpto mandato admittitur. I. Si dominus sit præsens, & non contradicat. *L. 18. ff. mandati.* II. Si habeat instrumenta ad causam pertinentia. *c. 34. de off. deleg.* III. Si sint consortes ejusdem litis. *L. 2. C. de consort. ejusdem lit.* IV. Si sint personæ conjunctæ *L. 35. ff. h. t.* V. Si maritus pro rebus uxoris agat. *L. 21. C. h. t.* VI. Si Episcopus aut Prælatus bona, aut jura Ecclesiæ perdat, vel defendere negligat, possunt Canonici agere singuli pro iisdem absque mandato. *c. 1. de restit. spoliat. c. 34. de test.* nam & ipsorum interest jura

iura Ecclesiæ salva servari. Gloss. in c. 34. V. per ex-
cept.

9. Qualem Procuratores habent po- testatem?

Hæc desumenda est ex mandato, quod si generale fuerit non extenditur ad ea, quæ speciali mandato indigent. Licet Principalis dixerit, constituo te Procuratorem etiam in iis, quæ speciale mandatum requirunt, eò, quod in generali concessione non veniant ea, quæ quis vero similiter non fuisset in specie concessurus, vid. Pichler *hic* n. 11. Quod si autem aliqua specialia enumerasset Principalis, vel mandatum sit cum libera, tunc procurator poterit etiam ea, quæ speciale mandatum desiderant, dummodo non sint magni præjudicii. Engel *hic* n. 14. ubi ex Bartolo tradit id etiam obtinere in literis credentialibus legatorum, quod nimirum Principalis non obligetur, si legatus aliqua in præjudicium ejus gessisset, nisi quædam expressa fuissent majoris momenti, & ut gestis ab eo plena fides haberetur.

10. Ad quæ exigitur speciale man- datum?

I. Ad causas criminales criminaliter intentas. II. ad iuramentum Calumniæ. *Clement. 2. h. t.* III. ad iuramentum litis decisorium Adversario deferendum, *c. 4. h. t. in 6.* IV. ad transigendum, paciscendum, compromittendum, petendam restitutionem in integrum, *cit. c. 4.* V. ad tractandam causam matrimonialem. VI. Ad donandum, debitum remittendum. VII. Ad beneficiorum renunciationem. &c. Schmalz. *h. t. n. 27.* Ratio horum omnium est, quod omnes istæ causæ cen-
seantur.

seantur esse de gravioribus, quæ nunquam in generali mandato comprehenduntur.

11. Potestné Procurator etiam alium sibi substituere?

Ad negotia datus potest, excepto matrimoniô *C. fin. h. t. in 6.* ad lites verò datus, non aliter, quàm post litem contestatam, quia in uno, & altero casu censetur electa esse industria personæ: nisi in posteriore casu datus sit in rem suam, aut substituendi potestatem à Domino acceperit *c. 1. h. t. in 6. L. 8. 11. & 23. eod. idem Schmalzg. loc. cit. n. 36.*

12. Quomodo obligatur Procurator domino, & qualiter iste vicissim Procuratori?

Debet domino rationem gestorum reddere, & quæ consecutus est, restituere. *L. 46. §. 4. ff. h. t. si dolô, vel culpâ damnum intulit, tenetur illud resarcire L. 11. & 13. C. mand.* quam in rem datur domino actio mandati directâ, è contra tenetur quoque dominus Procuratori non tantum expensas factas ratione negotii gesti resarcire. *c. 6. h. t.* etiamsi in causa succubuerit, aut sinè culpa sua inutiliter gesserit *L. 56. §. fin. ff. mandati*, sed etiam damna, quæ occasione mandati directè passus est, reparare, idquæ per actionem mand. contrariam *d. L. 46. §. 5. h. t.* intellige, si salarium ordinarium non habeat procurator, si enim habeat, non actio mandati, sed locati locum haberet in utroque *§. 13. Inst. de mand.* ratio horum desumitur *ex L. 7. ff. testament. quemad. aperiant.* quòd nimirum nemini debeat officium suum damnosum esse. Dico autem occasio-

casione mandati, nam si dum negotium domini gereret, naufragio, aut à latronibus spoliatus res suas amiserit, dominus non tenetur *L. 26. §. 6. ff. mand.* quia hæc casui imputanda, qui regulariter à nemine præstatur. Non obstantè, regula prædicta, quòd officium suum nemini damnosum esse debeat; quia intelligitur quoad damnum directè ex officio, non ab extrinseco proveniens. Engel *hic n. 18.*

13. Nocetnè verò dolus, vel culpa Procuratoris domino?

Nocet. *L. 10. C. h. t.* imputet enim sibi dominus, quòd de fidiore procuratore sibi non prospexerit. Et hoc adeò, ut adversus acta per talem procuratorem non restituatur, sed hætenus tantum contra procuratorem actione mandati consulere sibi debeat, uti dictum. Si tamen procurator solvendo non sit, putat Engel *hic n. 27.* & Zoëf. ad *ff. h. t. n. 22.* de æquitate saltem actionem restitui in adversarium. *per. L. 7. §. pen. ff. de dolo & L. 8. §. 1. ff. mand.*

14. Quomodo Officium Procuratoris expirat?

Variè: veluti I. mutuo consensu utriusque, Procuratoris scilicet & Principalis. *L. 24. ff. h. t.* II. per revocationem re integra, re autem non integra Procurator revocari non potest, nisi iusta sit causa, v. g. quia factus est inimicus domini, adversarii hæres &c. *c. 2. h. t. in 6.* ex quibus causis etiam Procurator potest liberationem petere. *L. 8. §. fin. ff. h. t.* III. Morte Principalis re integra, si tamen mors ignoretur, acta etiam post mortem Principalis valent *§. 10. Inst. de mand.* idem est,

si procurator ignoret revocationem fuisse factam. *c. 33. de rescript.* Quod tamen patitur fallentiam in matrimonio. *c. fin. h. t. in 6.* item in causa Ecclesiæ, & beneficiæ: in his enim expirat mandatum per mortem Prælati vel Rectoris Ecclesiæ, etiam re non integra, & post negotium cæptum *Clement. ult. h. t. IV.* Mortis ipsius Procuratoris. *L. 57. ff. de judic.* cum censeatur electa personæ industria. *Wesenb. ff. h. t. n. 11.* V. Si dominus ipse causam tractet etiam post litem contestatam. *c. 8. h. t. in 6.* plura vid. rursus apud Schmalzg. *h. t. §. 7. per tot.*

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

1. Quis dicitur Syndicus?

Syndicus propriè ille dicitur, qui alicujus universitatis communi mandato ejusdem causas administrat, curat, & prosequitur *L. 1. §. 1. ff. quod cujusque univers. nom.* König. *hic. n. 1.*

2. Quomodo distinguitur à Procuratore, Administratore &c.?

Differt à Procuratore, quòd hic constituatur à privatis, Syndicus verò ab aliqua universitate. Ab Administratore, quia Administrator præest rei pecuniariæ, Syndicus causis litigiosis. Ab actore, quia hic ad unam tantum causam constituitur, Syndicus ad omnes. Ab œconomo, seu dispensatore Ecclesiæ, quia huic res Ecclesiæ gubernandæ committuntur, Engel *hic n. 2.* Schmalzg. *eod. tit. n. 1.*

3. Qui

3. Qui possunt Syndicum consti- tuere?

Syndicum constituunt solæ universitates & communitates, non autem requiritur, ut omnes de communitate consentiant, sed sufficit, ut duæ partes ex tribus sint præsentibus, & major præsentium pars consentiat, arg. L. 3. & 4. ff. eod. quod cujusque univers. c. 1. de his, quæ fiunt à maiore parte. Engel loc. cit.

4. Qui vicissim possunt Syndici con- stitui?

Constitui possunt omnes, qui procuratores esse possunt, nec aliàs sunt inhabiles: nec requiritur, ut sint de universitate. c. 9. de procurat. Imò Syndicus Monasteriorum non debet constitui unus ex Religiosis. c. un. h. t. nè per strepitus forenses à divino servitio abstrahantur, quòd si tamen utilitas monasterii exposceret: putat P. König. h. t. n. 3. posse cum licentia superioris in causa saltèm particulari admitti, arg. can. 35. caus. 16. q. 1.

5. Qualem habet Syndicus potesta- tem?

Eandem, quæ aliàs competit Procuratori cum libera. Unde omnia potest, quæ aliàs speciale mandatum requirunt, nisi aliud in mandato sit expressum. P. Pichler h. t. n. 4. Schmalzg. n. 6.

6. Quomodo finitur Officium Syndici?

Iisdem ferè modis, quibus mandatum Procurato-
rium.

rium *cit. L. 6. in fin.* nisi quod morte constituentium non exspiret, quia communitas semper permanere intelligitur, *L. 7. §. 2. ff. quod cujusque univers.*

TITULUS XL.

De his, quæ vi metusvè causa fiunt?

1. Quid est Vis?

Vis propriè accepta definitur *in L. 2. ff. quod metûs caus.* cui resisti non potest.

2. Quid est Metus?

Est instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio *L. 1. ff. eod. tit.*

3. Quotuplex est Vis?

Vis prout hic sumitur, alia est absoluta, sive præcisa, alia non absoluta, sive causalis, vel conditionalis. Illa est factum aliquod ab extrinseco, sive coactio corporalis, ad quam passum nihil confert, nec concurrit, ut, si alicui inevitabili violentia è manu aliquid eripiatur, aut genua ante idolum curventur: & hæc absolutè tollit voluntarium, & excludit omnem consensum. Hæc est violentia quædam compulsiva tantum, quæ voluntarium simpliciter non tollit, illud tamen diminuit, ut aliquis det, vel faciat aliquid non daturus, neque factururus, si vis exterior abesset.

4. Quo-

4. Quotuplex est Metus?

Metus imprimis alius est *justus*, qui ab habente potestatem justè incutitur, ut dum v. g. Episcopus fert vel intentat delinquentibus censuras, vel alius Magistratus carcerem, aut vincula. Alius *injustus*, quando nimirum is, qui aliquem percellit nullum jus habet: ut dum latro, vel alius malevolus homo mortem, vel alia mala minatur, aut actu intentat, ut pecunias extorqueat. Deinde alius est *gravis*, qui ob grave aliquod malum. v. g. mortis, mutilationis, infamiæ &c. incutitur: ita, ut cadat in constantem virum. Alius *levis*, quando non imminet ejusmodi majora mala, vel si etiam intententur, non tamen, nisi ab homine, qui facile sperni, vel eludi potest. Alius præterea ab *intrinseco*, & alius ab *extrinseco* proveniens, ille, qui provenit à causa naturali non libera, puta à morbo, incendio, ruina, naufragio &c. Denique alius est metus, quem juristæ vocant reverentialem, quem habent liberi erga parentes, uxor erga maritum, subditi erga dominum.

5. Quis, & qualis Metus ponit justam excusationis causam?

Inprimis nullus Metus, quantumcunque gravissimus excusat aliquem pro foro interno à peccato respectu actûs jure divino, vel naturali prohibiti. Ratio, quia pro nullo metu debet quis, vel potest peccatum mortale committere, ut dicitur in c. . *h. t.* Imò si actus etiam tantum lege humana sit prohibitus, si tamen ex eo lex divina, vel naturæ læderetur, adhuc non excusat. Unde non licet comedere carnes die veneris, si id petatur in contemptum authoritatis Pontificiæ, vel potestatis

clavium, quia simul violaretur lex naturalis, & divina, ut dictum in tit. de constit. P. Pichler *hic* n. 5. Engel n. 13. *h. t.* Pro foro autem externo requiritur regulariter metus gravis cadens in constantem virum injuste incussus, nec sufficit levis.

6. Sed valentne actus, vel contractus per metum gesti ipso jure?

Regulariter nullus actus, vel contractus per metum gravem celebratus, est ipso jure irritus, sed valet hactenus, & tantum præbet rescissioni causam: quod probatur per *L. 21. in fin. ff. h. t.* ubi dicitur, *quamvis se liberum esset, noluissem, coactus tamen volui*, unde colligunt communiter DD. quod coacta voluntas sit etiam voluntas. Huc facit, quod dicitur *Instit. de except. in pr.* eum, qui metu coactus promisit, jure civili obligatum esse. Objicitur quidem *L. 22. ff. quod met. caus.* ubi dicitur extortum ab eo, qui in carcerem detrusus, nullius esse momenti, & *L. 1. C. de rescind. vend.* ubi venditio metu extorta, decernitur irrita. Sed respondetur hoc tantum esse intelligendum quoad effectum, non etiam quasi ipso jure actus essent nulli: minus obstat quod metus videatur tollere consensum, arg. *L. 116. ff. de R. J.* nam hoc æquè duntaxat procedit quoad consensum liberum, non etiam absolutum, reliquas object. vid. apud Pichler *hic* n. 12. add. Schmalzg. *eod. tit. n. 9. & seqq.*

7. Quare dictum regulariter?

Quia sunt aliqui actus, qui ob metum gravem injuste incussum sunt ipso jure nulli, veluti I. Contractus matrimonii *c. 14. & seq. de sponsal. & matrim.* II. Professio religiosa *c. 1. h. t.* III. Promissio & constitutio dotis,

tis. *L. 21. §. 3. ff. quod met. caus.* & similes alii, de quibus Schmalzg. *h. t. n. 19.* Reiffenst. *hic §. 3. per tot.*

8. *Proceduntne dicta etiam de contractibus bonæ fidei per metum extortis?*

Nulla hîc est differentia inter contractus bonæ fidei, & stricti juris, sive ille det causam, sive incidat in contractum, eò, quòd nullibi in jure sit expressa. Nec ad rem facit, quòd dolus dans causam contractui bonæ fidei reddat illum ipso jure nullum. Nam hoc ibi ita constitutum, non etiam hîc. Rationem autem differentiae inter utrumque passum assignat P. Engel *hic n. 3.* quòd nimirum in contractibus bonæ fidei consensus habeat implicitam conditionem: *si ita est, uti dicitur*, ergo si per dolum aliter sit, deficit conditio, & consequenter etiam consensus, in metu autem objectum consensus plenè ponitur, & tantum coactio ad consentiendum adhibetur, quæ coactio causat solum involuntarium secundum quid, non simpliciter. Non obstat, quòd etiam in metu dolus insit, quia hoc eatenus tantum procedit, quatenus dolus in genere significat omnem malignam alterius læsionem, non autem quatenus magis propriè, & specificè significat callidam machinationem, alias object. vid. apud Zoës. *ad ff. h. t. n. 9. & seq.*

9. *Qualiter ergo, sive quo juris remedio succurritur metum passo?*

Distinguendum est, an metum passus, contractum, vel conventionem jam compleverit, nec nè. Primo casu competit ei actio quod metus causâ, quâ petere à Ju-

dice potest, ut rescindatur contractus, & res tradita sibi restituatur cum fructibus, & omni causa. *L. 9. §. 7. junct. L. 12. in pr. ff. h. t.* Secundo verò casu exceptio ejusdem nominis, cui enim datur actio, ei etiam, & multò quidem magis concedenda est exceptio. *L. 156. §. 1. de R. J.* vid. Schmalzg. *hic*, n. 24. add. Pichler. *eod. tit. n. 13.*

10. Sed quid, si actui per metum extorto accedat juramentum?

Si finè salutis æternæ dispendio servari potest, eò obligatur jurans, ità, ut nec exceptionem, nec actionem habeat *c. 3. h. t.* unde *in c. 8. de jurej.* dicitur, juramentum etiam gravissimo metu extortum servandum, dummodo id fieri possit finè peccato, & non vergat in præjudicium animæ, vel tertii. Potest tamen petere relaxationem à superiore, vel judice Ordinario, imò, etsi non petatur relaxatio, potest judex ex Officio illud relaxare, & metum passum in pristinum statum restituere. Schmalzg. *hic* n. 22. & seq. quomodo etiam exaudiendum est *c. 28. d. t.* ubi innuitur juramentum vi extortum non esse servandum, scilicet mediante absolutione, & relaxatione. Engel *hic* n. 4.

11. Quid sentiendum de metu reverentiali?

Metus reverentialis secundùm se non est sufficiens ad irritandos actus ex eo factos, nisi alia concurrant adminicula, v g. asperitas vultûs, indignatio, mala tractatio, importunæ preces. Coll. ex *Can. 8. caus. 20. q. 1. c. 11. de spons. impub. & c. 2. de pact. in. 6.* & ratio est, quia aliàs plerique actus à liberis, uxore, vel subditis initi essent invalidi, aut saltèm rescissioni obnoxii,
cùm

cùm facilè probare possent, se ob reverentiam contradicere non ausos. Schmalzg. *h. t. n. 4. 5. & 6.* vid. Zoës *ad ff. h. t. n. 21.* ubi etiam ad quædam contraria responderet.

12. Quenam requiruntur ad hoc, ut actus, vel contractus ex causa metus rescindi, vel retractari valeat?

Requiritur I. Ut metus sit gravis cadens in constantem virum. *L. 5. & 6. h. t.* cujus exempla referuntur in *L. 3. 4. 7. 8. h. t. & L. 7. c. eod. c. 1. 2. & 6. h. t.* Minor tamen metus sufficit in muliere, quàm in viro, puero, quàm adulto &c. Engel *hìc n. 12.* II. Ut metus sit præsens, non suspicio tantùm, quæ vana est. *L. 7. h. t.* Unde minæ non ponent justum metum, sed adversus eas cautio potiùs de non offendendo peti deberet, nisi tamen minæ procedant ab eo, qui eas exequi solet, & potest, ipsaque cautio speretur non pro futura. Engel *hìc n. 17.* III. Ut sit incussus injustè & per injuriam: hinc damnatus, si eligat ducere meretricem, ut liberetur à morte, tenet matrimonium. Zoës. *ad ff. h. t. n. 17.* IV. Ut sit incussus ab extrinseco: hinc non est irritandum matrimonium metu mortis, vel timore inferni contractum cum concubina. Reiffenst. *h. t. n. 29.* in se autem, an in liberis suis patiatur quis metum, vel injuriam non refert. *L. 8. in fin. h. t.* idem est de uxore, aliisque consanguineis. Zoës *ad ff. h. t. n. 20.* V. Aliqui requirunt, ut metus ad effectum actionis, vel exceptionis incussus sit directè ad extorquendum actum, vel contractum, consequenter non esse rescissioni obnoxium contractum ob metum ex alio fine intentatum, ut notat Engel

Engel *h. t. n. 19.* contrarium tenet Pichler *eôd. tit. n. 14.* & Schmalzg. *n. 27. & seq.* ubi vid.

13. *Sed annè ei, qui metum fortè tantum levem passus est, nullo juris auxilio succurrendum sit?*

Jure actionis & ex edicto Prætoris non habet remedium, quia ad actionem, quod met. caus. requiritur metus gravis, uti dictum. Æquitas tamen suadet, ut ei saltè per implorationem officii nobilis succurratur. Ex ratione, quòd nemo debeat, cum alterius jactura, & injuria locupletari, nec ex delicto suo commodum reportare. Quò facit, quòd consentiens ob metum levem sit tantum in culpa, alter verò in dolo, potior autem debet esse conditio illius, qui tantum in culpa est, quàm qui in dolo versatur. vid. Treutl. *vol. 1. disp. 11. q. 27.*

TITULUS XLI.

De in integrum Restitutione?

1. *Quid est Restitutio in integrum?*

Restituere in integrum in genere nihil aliud est, quàm aliquem in pristinum statum reponere: unde Restitutio in integrum est in pristinum statum repositio, sive redintegratio. *coll. ex L. 24. §. 4. ff. de minorib. L. 1. c. sent. poss.* plenius verò describitur, quod sit remedium extraordinarium à Præторе introductum, quò læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt, justa, & probabili de causa per officium judicis reducuntur, ità *Com. & Coll. ex L. 1. & seq. ff. h. t.*

2 Qua-

2. Quare dicitur remedium extraor- dinarium?

Quia regulariter non datur, ubi aliud remedium extraordinarium læso competit: Dico *regulariter*, quia quando remedium extraordinarium est pinguius ordinariò, & læso magis proficuum, potest utrumque competere, arg. L. 3. §. 1. ff. *Nauta, caupones*. P. Engel hic n. 1.

3. Ex quibus causis datur hoc re- medium Restitutionis in inte- grum?

Ex variis: nominatim autem competit, & accomo-
datur hoc beneficium illis, qui vel ex causa metûs, ut
in *tit. quòd met. caus.* vel propter dolum alterius *tot.*
tit. ff. de dol. mal. vel ex causa ætatis, de qua sub *tit.*
ff. de minor. 25. ann. vel ex qualibet alia iusta cau-
sa, ut habetur in *tit. ex quibus caus. major.* læsi,
vel circumscripti sunt. L. 1. 2. & 7. ff. *h. t.* Est enim
Restitutio nomen generis, & eæ, quæ ex dictis causis
tribuuntur species.

4. Quid requiritur ad hoc, ut mi- nor restituatur in inte- grum?

Debet imprimis constare de ætate, si ab adversa-
rio negetur. L. 4. de *in integr. rest. minor.* deinde
de læsione, sive ea contigerit dolo adversarii, sive ci-
tera ejus dolum. L. 5. & 8. c. de *caus.* si quid autem
fatò, aut quod cuivis patrifamilias majori contingere
potuif-

potuisset, acciderit, cessabit restitutio. *L. 11. §. 4. & L. 24. §. 1. ff. de minor. 25. ann.*

5. *Ex quibus causis restituuntur majores?*

Varias enumerat Prætor in prima edicti sui parte, *L. 1. ff. ex quib. caus. maj.* in fine autem subjungit clausulam generalem, *si qua alia mihi justa causa videbitur*, eò quòd multi evenire possint casus, qui desiderent restitutionis auxilium, nec singulariter enumerari potuerint. Hinc quoties æquitas restitutionem suggerit, ad hanc clausulam est recurrendum. *L. 26. in fin. ff. d. t.* in specie verò causam justam restit. in integr. in majore ponit absentia reipubl. causâ, idem est, de alia qualibet probabili, vel necessaria absentia, ut, si absit Studiorum causa, vel detineatur in vinculis &c. Zoës. *ad ff. d. t. n. 4.*

6. *Daturne hoc beneficium etiam hæredibus, & successoribus?*

Datur per text. expressum in *L. 6. ff. de in integ. restit.* etsi circumscripti, aut læsi dici nequeant, qui non contraxerunt, cùm restitutio detur in rem ipsam, & ratione negotii gesti. Zoës. *d. t. n. 2.* vid. Schmalzg. *h. t. n. 17.*

7. *Competitne etiam aliis edicto non expressis v. g. Ecclesiis, Locis piis &c.*

Competit etiam Ecclesiis, idque exemplo minorum

rum *c. 1. h. t.* quia Ecclesiæ funguntur jure minorum. *c. 3. d. t.* Engel *hic n. 3.* add. Reiffenst. *h. t. n. 32.* Idem juris attribuunt communiter DD. Xenodochiis, five Hospitalibus, item Collegiis Clericorum, & aliis piis locis, autoritate Episcopi confirmatis, quia & hæc jure quasi minorum funguntur, & per administratores reguntur. Schmalzg. *h. t. n. 2.* accommodatur etiam reipubl. per administratores læsæ. Ex eadem ratione. *L. 4. c. ex quib. caus. maj. & L. 3. c. de jur. reip.* Mulieres quoque, rustici, milites &c. qui juris ignorantia excusantur, ad hoc beneficium recurrere possunt, si peritiores consulere non potuerunt. Engel *hic n. 5.*

8. *Restituiturné minor etiam contra minorem, vel Ecclesia contra aliam Ecclesiam, aut alium æque privilegiatum?*

Videtur non posse restitui, eò, quòd trita sit juris regula, quòd privilegiatus non utatur suo privilegio contra privilegiatum, sed affirmatur communiter, si nimirum unus sit læsus, & alter lædens. per text. in *L. 11. §. fin. ff. de minor.* ubi hoc ità de minore, & *c. 3. h. t.* ubi id de Ecclesia quoque constituitur. Ratio est, quia regulariter in omnibus causis potior debet esse conditio illius, qui certat de damno vitando, quàm ejus, qui agit de lucro captando, ad Regulam oppositam respondetur, eam procedere, si par sit utriusque causa, puta, quòd uterque læsus sit, ut in *cit. L. 11. §. fin.* in altero exemplo, ubi non datur restitutio minori contra minorem, si unus dedisset pecuniam mutuam, & alter eam dissipasset prodigè, quia tunc uterque

que certat de damno vitando, secus, si causa sit diversa, imò tunc negatur suppositum, quod tali casu concurrat privilegiatus cum privilegiato, quia lædens pro hîc, & nunc non est privilegiatus, eò, quòd jura læsis tantum, non lædentibus succurrant, pulchrè Reiffenst. *h. t. n. 44. & seq.*

9. *Gaudentné minores beneficio restitutionis in integrum, etiam in causis spiritualibus v. g. matrimonio, professione, ordinibus?*

Contra hæc non datur restitutio, & quidem in matrimonio, & professione, quæ comparatur matrimonio carnali propter indissolubilitatem, in ordinibus verò propter characterem indelebilem, nec in ordinibus, vel Professione quis potest dici læsus, cum sint de meliori bono; nisi allegetur eorum nullitas, ex errore circa substantiam, vel metu gravi, aut alia justa causa, tunc enim Religiosus intra quinquennium à die Professionis computandum potest coram ordinario nullitatem ejus proponere. *Trid. sess. 25. c. 19. d. Reg. vid. Engel hic n. 23.*

10. *Quid dicendum de Clerico minore, si inconsultò, & cum damno renunciavit beneficio?*

Negant aliqui tali casu competere restitutionem, eò, quòd in causis beneficialibus minor habeatur pro majore *c. fin. de judic. in 6.* sed communius affirmatur, eò, quòd edictum Prætoris de restitutione minorum generaliter emanaverit, à qua minor in restitutione beneficii

beneficii nullibi, neque jure civili, neque Canonico invenitur exceptus. Nec contrarium probat *c. fin. cit.* quia hoc non procedit universaliter, sed tantum in favorabilibus v. g. ut tanquam major in judicio stare possit. Engel *hìc n. 21.* add. Reiffenst. *h. t. n. 83.*

11. Sed quid si beneficium resignatum jam alteri fuerit collatum?

Restituendum adhuc esse, docet Engel *hìc n. 22°* per *L. 9. in J. R. & L. 13. §. 1. ff. de minor.* quibus legibus minor restituitur, etiam re non amplius integra. Non obst. *L. 24. §. 2. eòd. tit.* ubi re non integra non datur restitutio, quia text. loquitur in casu repudiatæ hæreditatis à minore, quam nunquam habuit, & sic quando minor præcisè lucrum quærit. add. Zoës. *ad ff. de minor. n. 9. & seq.* Reiffenst. *h. t. n. 85.*

12. Prodestne beneficium restitutionis minoris etiam Majori, si is est consors litis, vel negotii cum minore?

Distinguunt DD. an causa sit individua, an verò dividua: si est individua, restitutio minoris prodest etiam majori, secus si est dividua. *L. 47. §. 1. ff. de minorib. L. un. c. si in com. eademque caus.* vid. Engel *hìc n. 14.*

13. Sed quid dicendum de fidejussore minoris?

Refert, an sola læsio cum privilegio ætatis præbeat
P causam

causam restitutioni, an dolus adversarii, sive an minor præcisè ob lubricum ætatis læsus sit, an verò dolo adversarii circumventus. Posteriore hoc casu prodest restitutio etiam fidejussori. *L. 2. c. de fidejuss. minor.* quia rei cohæret. In primo verò subdistinguendum est, an fidejussor simpliciter accesserit, id est, non tanquam pro minore, sed tanquam alio quolibet majore: an verò propter incertum ætatis, ac restitutionis, sive contemplatione juris Prætorii: si prius? proderit similiter fidejussori. *L. 51. ff. de procur. & L. 89. de acqu. hered. L. 41. h. t.* Si posterius non prodest. Ratio disparitatis est, quia in hoc posteriore casu id ipsum ita inter contrahentes actum esse videtur, ut nimirum restituto minore solvat fidejussor, consequenter est provisio specialis, quâ non debet frustrari creditor, nec in necem ejus subveniri fidejussori. *L. 13. in pr. ff. de minor.* vid. Zoës. *ad ff. eod. tit. n. 51.* ubi etiam ad contraria respondet.

14. *Contra quos datur restitutio?*

Competit contra eos, cum quibus negotium gestum est, & qui læsioni causam dederunt, eorumque hæredes. *L. 13. §. 1. h. t. & L. 6. & 7. c. eod.* unde regulariter adversus tertium possessorem non datur, eò, quòd cum eo nihil gestum sit. Perez *ad Cod. tit. qui & advers. quos.* nisi ea, quæ ex edicto, quod metus causa accommodatur, quia licet personalis sit, est tamen in rem scripta *L. 9. §. fin. ff. eod. tit.* Zoës. *ibid. n. 27.*

15. *Sed an saltèm minor adversus tertium possessorem restitui non possit?*

Non restituitur regulariter ex dicta ratione, quòd
cùm

cùm tertio nihil ei negotii intercesserit, quod tamen declarant DD. ut restituatur minor, etiam contra tertium. I. Si tertius ille rem minoris mala fide comparaverit v. g. per interpositam ad id alterius emptoris personam, uti est casus in *L. 13. §. 1. ex L. 14. ff. de min.* II. Si tertius ille fuerit quidem in bona fide, prior tamen emptor non sit solvendo, *d. L. 13. §. 1.* aut minor grande damnum pateretur. *L. 9. in pr. ff. eod. tit.* vel aliàs ipsius intersit rem potius, quàm pretium habere, putà, quòd res majorum suorum fuerit. *L. 35. ff. eod. Zoës. ibid. n. 56.*

16. An detur contra Parentes?

Ità hoc expressè affirmatur in *L. 2. C. si advers. rem. jud. & L. 2. C. si adv. donat.* sed videntur hæ, & aliæ similes leges nominatim sublatae, atque correctæ esse, per *L. fin. c.* quibus & advers. quos. quæ est una ex recentissimis constitutionibus Codici repetitæ prælectionis insertis, vid. Perez *d. t. qui & adv. qu. add. Treutler vol. 1. disp. 11. & duab. seqq.*

17. Coram quo Judice petenda est restitutio in integrum?

Peti debet coram judice Rei ex generali regula, quòd actor forum Rei sequatur. *L. 2. C. ubi & apud quem.* Hodiernis tamen moribus teste Zoës *ad. ff. h. t. n. 5.* in pluribus Provinciis restitutionem in integrum concedit solus Princeps, aut supremum ejus consilium, prout & hic in Austria nostra obtinet.

18. Intrà quod tempus debet peti Restitutio?

Olim erat annus utilis à tempore læsionis factæ , computandus. *L. 1. ff. quib. ex caus. Maj.* hodiè verò est quadriennium , quod ab initio est utile , id est non currit justè impeditis , postea verò continuum. *L. fin. c. de temp. in integ. restit.* Atque olim quidem erat constitutum inchoandæ , & finiendæ restitutioni. *L. 6. c. eòd. Clement. XI. h. t.* Hodiè verò eam inchoasse sufficit , teste Stryckio *U. M. ff. h. t. §. 9.*

19. Quando incipit hoc tempus, seu quadriennium?

Minoribus currit à tempore adeptæ majorennitatis , majoribus verò à tempore læsionis. *L. ult. pri. c. de temp. in integ. restit.* Circa Ecclesias , & loca pia non conveniunt DD. P. Engel *h. t. n. 11.* censet quadriennium hoc incipere , primùm à tempore scientiæ , five læsionis cognitæ , eò , quòd aliàs non satis prospectum esset indemnitati Ecclesiarum , quæ ob continuam Officialium , & Administratorum mutationem non tam facilè in res suas inquirere possunt , & probare id videtur *c. 2. h. t. in 6.* arg. à sensu contrario facit. *c. 1. eòd. t.* ubi licèt quidem negetur Ecclesiæ restitutio post quadriennium , additur tamen , nisi rationabilis causa subsit. Contrarium tenet P. Pichler *hìc n. 14.* vid. tamen Schmalzg *h. t. n. 40.* Quomodo autem tempus computari debeat , si major , vel minor succedit minori , vel majori , videri potest Zoës *ff.*

h. t. n. 49.

20. Quis

20. Quis est effectus Restitutionis?

Impetrata Restitutione debent omnia in statum pristinum reponi, & unusquisque jus suum recipere. *L. 24. §. 4. ff. de minor.* Ità, ut alter rem, alter premium recipiat.

21. Sed quid dicendum de fructibus?

Non est concors circa hoc DD. sententia, aliqui enim simpliciter affirmant cum re etiam fructus restitui debere, alii simpliciter negant. Optima fortè est sententia media, quam tenent Pichler *h. t. n. 11.* & Schmalzg. *eod. tit. n. 49.* qui sic discurrunt. Vel enim læsio contigit ex contractu aliquo, vel negotio gratuito, & lucroso, quia minor vel Ecclesia aliquid inconsulto donavit, hæreditatem repudiavit, beneficium, vel dignitatem resignavit &c. Et tunc fructus (demptis saltè expensis) restituendi sunt cum ipsa re: ratio est, quia hoc casu contigit læsio, tum circa ipsam rem principalem, tum etiam circa fructus: aut verò læsio contigit occasione contractûs onerosi, putà per venditionem, permutationem, & subdistingunt: aut enim læsio facta est principaliter in pretio, putà, quòd minoris vendita sit res, Ecclesiæ, vel minori adeò fortè non necessaria, aut verò in substantia tantum, eò, quòd pretium quidem justum sit, hætenus tamen non expediat rem talem alienari. Priori casu cum re ipsa, si repetatur, etiam fructus saltè parti pretii correspondentes restitui debent, quia minor v. g. læsus est non solum in rei venditione, sed etiam in pretio, & illa parte fructuum, quos servasset, vel recepisset. Posteriori autem casu res sola, & non fructus restitui debent. Ratio, quia sic læsio non contigit in fructibus,

sicut enim emptor ex re percepit fructus, ita potuit minor ex pretio, quod ponitur esse æquale consequenter lucrum æquale facere. Et hæc sententia apertissimè fundatur in *L. 27. §. 1. ff. de minor.* ubi JC. totam suam decisionem præcisè ad æqualitatem conatur reducere, ut ille, qui restituitur, neque sit in damno, sed nec etiam in lucro. Quòd si autem major aliquis ex edicto de majoribus impetraverit restitutionem, tunc juxta sententiam præallegati Pichler procedendum foret, prout aliàs in materia fructuum proceditur circa bonæ vel malæ fidei possessorem: ita nimirum, ut si mala fide rem nactus fuerit, omnes fructus restituere teneatur, si verò bona fide, ante litis contestationem tantum exstantes, post litis verò contestationem universos. *L. 22. c. de 2. V. & L. 25. §. 7. ff. de petit. hered.* cum similib. ad contraria respondet idem eòd. *tit. n. 12.*

TITULUS XLII.

De Alienatione Judicii mutandi causâ facta.

1. *Quis dicitur alienare Judicii mutandi causâ?*

Qui propter litem, quam metuit, aut prævidet sibi ab alio movendam, rem in potentio rem, aut difficilioris conventionis adversarium malitiosè, seu animo vexandi alienat. Pichler *hìc n. 1.* & desumitur ex *L. 1. & seq. ff. nec non c. 2. h. t.*

2. *Qua-*

2. *Quale remedium competit læ-
so per talem Alienatio-
nem?*

Talis habet duplex remedium, unum ex jure ff. quod est actio in factum Prætorium, quâ Prætor succurrit ei, in cujus fraudem alienatio facta est ad consequendum omne id, quanti suâ interest, alienationem taliter factam non esse. Alterum jure Codicis, quod est actio in rem competens adversus quoscunque possessores, ita Zoës. *ad ff. h. t. n. 2.* & patet ex *L. 1. L. 3. §. 3. & L. 4. §. 5. ff. h. t. L. un. c. h. t.*

3. *Potestné actor utroque hoc remediô
experiri?*

Potest, si velit vel actione in factum agere contra alienantem, vel actione in rem contra tertium *d. L. un. c. h. t.* quin & utramque simul intentare, quia tendunt ad diversa, illa ad consequendum interesse, hæc ad rem ipsam, & dantur contra diversos, prior contra alienantem, posterior contra possessorem. Schmalzg. *hic n. 4.* Si tamen actione in rem prius actum fuit adversus tertium, & exactio secuta, is, qui alienavit, liberabitur, quia cum possessor rem, vel æstimationem præstitit, non interest amplius actoris. At verò, si alienans præstitit quidem id, quod interest, adhuc potest contra possessorem agere, quia actio ista ex parte alienantis est pænalis, pænæ autem exactio non perimit rei persecutionem. *L. 95. §. 9. ff. de solut.*

4. *In quibus judiciis habent locum hæc remedia?*

Tam in realibus, quando nimirum alienata est res, quàm in personalibus, quando cessa, vel alienata est actio ad rem, si per ejusmodi alienationem, vel cessionem conditio debitoris fiat durior. Zoës. *d. t. n. 9.*

5. *Quid requiritur, ut duplex hoc remedium competat?*

Requiritur, I. Ut vel dominium, vel saltèm possessio rei sit in alium translata, sive titulo oneroso, sive lucrativo. II. Ut id fiat judicii mutandi causâ. III. Propter judicium futurum, seu imminens, quia si judicium jam fuisset captum, alienatio rei litigiosæ esset ipso jure nulla, & sic actione hac opus non foret. IV. Dolo malo, hoc est ea intentione, ut conditio actoris fiat deterior. V. Ut fiat inter vivos, & non per ultimam voluntatem, quia tunc nemo censetur dolosè agere. Colliguntur hæc ex *L. 1. 4. & 8. ff. h. t. & L. 24. comm. divid.* P. Pichler *hic n. 3.* & Schmalzg. *eod. tit. n. 5.*

6. *Quid specialiter constitutum est in hoc titulo jure Canonico?*

Primum est, quod juxta *c. 1. h. t.* vi rescripti impetrati ante alienationem contra alienantem non tantùm alienans, sed etiam possessor rei alienatæ, si fraudis fuit conscius, coram judice delegato conveniri possit: licèt aliàs rescripta ad lites extendi non possint à persona ad personam. Alterum, quòd approbentur leges civiles alie-

alienarum litium redemptiones prohibentes, & nominatim Clericis sub censuris inhibetur, nè emant, vel cedi sibi faciant res litigiosas, & causas sæculares, ut Laicos actores in suum forum Ecclesiasticum trahant, ut patet ex c. 1. & 2. h. t.

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

1. Quis dicitur Arbiter?

Arbiter sumitur vel genericè, vel specificè: genericè dicitur omnis ille, qui ad aliquod negotium æstimandum, & terminandum sive à jure, sive ab homine assumitur. Specificè autem, & propriè accipitur pro arbitro compromissario, de quo potissimum in præf. tit.

2. Quotuplices sunt Arbitri?

Alii sunt necessarij, qui ex dispositione legis, Canonis, vel statuti localis constituuntur, exempla sunt in c. 39. de off. & pot. Jud. delegat. c. 11. eod. in 6. L. fin. c. de Jud. Alii sunt voluntarij, seu compromissarij, quos partes ex suo beneplacito eligunt.

3. Quia est Arbitrator, & num differat ab Arbitro?

Solent quidem hi duo passim inter se confundi, propriè tamen loquendo Arbitrator est ille, qui ad negotia extrajudicialia v. g. ad perficiendos contractus ea intentione assumitur, ut secundum naturalem æquitatem simpliciter & sinè ullo ordine judicij pronunciet. Unde etiam pressius loquendo germanicè Schiedmann, & sententia illius arbitramentum dicitur. Arbiter verò

Judex compromissarius sive ein Schieds-Richter, sententia verò illius laudum, sive arbitrium appellatur. Ab hoc verò differt rursus Mediator, seu amicabile compositor, quòd mediator det potiùs consilium, quàm ut judicium, & sententiam suam edicat, & nec partes tenentur ejus decisionem sequi, nec ille officium susceptum prosequi. arg. *L. 13. §. 2. ff. de recept. arbitr.* vid. Pichler *hìc n. 3.*

4. Quomodo differt Arbiter compromissarius à Judice?

Pæcipua inter utrumque est differentia. I. Quòd Judex publica authoritate constituatur, consequenter ad id cogi possit. *L. 61. de Appellat. L. 3. §. 1. h. t.* Arbiter autem compromissarius privata. Judex habet jurisdictionem, unde sententiam à se latam exequi potest, non autem Arbiter, utpote à privatis electus. arg. *L. 3. c. de jurisd. om. Jud.* Quare non potest testes cogere, contumaces punire, vel sententiam executioni mandare. vid. Schmalzg. *hìc n. 2.*

5. Quæ est discrepantia inter Arbitrum juris, & compromissarium?

I. Arbiter juris, cùm constituatur ex dispositione legis, vel statuti, magis compelli potest ad munus hoc suscipiendum, quàm arbiter compromissarius, qui tantum susceptum prosequi tenetur *L. Labeo 3. ff. de recept. arbitr. c. 61. de appellat.* II. arbitri juris habent jurisdictionem quasi ordinariam, at verò arbitri compromissarii nullam, sed tantum cognitionem. III. ab arbitro juris non secùs, ac à sententia Judicis appellari potest, quia sunt veri Judices *c. 11. de officio deleg.*
non

non etiam ab arbitris compromissariis *L. 32. §. 14. ff. de recept. arbitr. & L. 1. C. eod.* Schmalzg. *h. t. n. 3.*

6. Qui possunt compromittere in Arbitros?

Omnes, quibus est permixsum transigere. *c. 5. h. t.* Pichler. *h. t. n. 4.* specialia vid. apud Schmalzg. *eod. h. t. n. 6. & seq.*

7. Qui possunt esse Arbitri?

Hoc officio fungi possunt omnes, quibus non est specialiter interdictum. *L. 7. ff. h. t.* uti sunt v. g. servi, & mulieres *L. fin. Cod. h. t.* nisi mulier de jure communi, vel consuetudine habeat jurisdictionem in subditos, uti Abbatisa. *c. 4. h. t.* vel ex privilegio Principis. arg. *c. 26. de V. Sig.* item Laici in causa spirituali. *c. 8. h. t.* & alii, de quibus Schmalzg. *h. t. n. 12.*

8. Possuntne plures in eodem negotio esse Arbitri?

Possunt: communiter tamen consulitur, ut plures numero impares eligantur, ne arbitrium ex paritate votorum reddatur elusorium. *c. 1. h. t.* an autem omnes debeant praesentes esse, dependet ex forma compromissi: regulariter praesentes esse debent, arg. *L. 17. ff. h. t.*

9. Quid

9. *Quid juris, si Arbitri ferant sententiam, sed votis disparibus, & distinctis, v. g. unus condemnavit Titium in 30. alius in 20. tertius in 10?*

Ex sententia Ulpiani in *L. 27. §. 3. ff. h. t.* persolvenda est summa minima, nam in hoc, eò quòd insit majori, omnes conveniunt. vid. Pichler *hic n. 8.* Notat tamen Engel *hic n. 2.* id non procedere, si differentia foret nimia. v. g. primus in 100. & tertius in 30. condemnaret, sed tunc obtinere *L. 8. C. de Judiciis.*

10. *Quibus in causis compromitti potest?*

Ordinariè admittitur compromissum in iis tantum causis, quæ bona, & patrimonium nostrum concernunt, ac de quibus transigere licet. Engel *hic n. 4.* & Pichler *n. 6.* specialia vid. apud Schmalzg. *eòd. tit. n. 16.*

11. *Quomodo constituitur Arbiter compromissarius?*

I. Nudo pacto. II. Per stipulationem. III. adjectâ poenâ ab eo solvenda, qui laudo non steterit. IV. Adjecto juramento, saltèm de jure Canonico *c. 2. h. t.* nam jure civili juramentum compromisso adjectum est nullum. *Nov. 82. c. 11.* Pichler *n. 2.*

12. *Quod est officium Arbitri?*

I. Ut officium susceptum ante pronunciatum laudum invitis partibus non deponat, sed debet liti finem im-
impo-

imponere. *L. penult.* alioquin poterit à Judice ordinario ad prosequendum officium cogi. *L. 3. §. 1. ff. eod. II.* debet servare formam Judicii (nisi partes voluerint, ut de plano procedat) adeoque laudum in præsentia partium, quas ad hoc citare debet. *c. 10. eod. in 6* pronunciare: & quidem intrà tempus, & in loco determinato. Quòd si nec locus, nec tempus in compromisso determinatum, intrà tempus congruum, & in loco ubi compromissum, *L. 21. §. 10. ff. h. t.* dummodo non pronunciet die feriato, tale enim arbitrium est nullum, arg. *L. 3. C. de feriis.* vid. Pichler *hìc n. 9.*

13. Quis est effectus prolati arbitrii?

I. Quòd arbitrium imponat finem causæ, ità, ut ab ea appellare non liceat, sive iniquum sit, sive æquum. *L. 27. ff. §. 2. h. t.* nisi sit dolo latum vel præjudicans Ecclesiæ *c. 2. 3. & 5. eod.* II. acta coram Arbitro retinent vim probandi in quolibet judicio inter eosdem compromittentes. *L. 5. §. fin. C. h. t.* III. Si stipulatione factum est compromissum, laudum parit actionem ex stipulatu, vel incerti ad interesse. *c. 9. L. 27. cit. §. fin.* quòd si verò compromissum esset adjectà pænà, tunc oritur actio vel ad pænam, vel ad ipsam rem consequendam. *cit. c. 9. & L. 27. §. fin. cit. de cernit C. de receptis* nudò verò pactò constitutum, licèt quidem de jure non producat actionem, moribus tamen eandem firmitatem habet, quàm stipulatione conflatum. Strick. *ad usum mod. ff. de recept. arbitr. §. 2.* idem est. si compromissum sit homologatum, scilicet, quia partes per decendum nihil movendo contra tacuerunt, *L. 5. C. h. t.* Pichl. *hìc n. 10.* add. Schmalzg. *eod. tit. n. 31. & seq.*

14. Quid

14. *Quid si pars aliqua esset graviter læsa per arbitrium, cum ei non competat appellatio, dabiturnè saltèm reductio ad arbitrium boni viri, seu judicis ordinarii?*

Conveniunt ferè DD. quod ab arbitramento propter quamcunque gravem læsionem peti possit reductio per *L. 30. ff. de oper. libert.* & rationem: quòd arbitrator, cum non servet juris ordinem, faciliùs iniquam sententiam ferre possit, quæ correctione indigeat. Engel *hìc n. 7.* Sed circa arbitrium, sive laudum non est concors sententia, uti videre est apud Schmalzg. *eòd. tit. n. 36.* placet illius sententia media, distinguens, scilicet, an arbitrium jam sit tacitè, vel expressè homologatum, an verò non: illo casu non dabitur reductio, *L. 27. §. 2. ff. de recept. arbitr. & L. 5. c. h. t.* Altero verò casu habet adhuc locum reductio *cit. L. 5. V. sin autem c. h. t.* Atque sic facilè conciliantur jura circa hunc passum contraria, ut nimirum ea, quæ reductiõnem admittunt, procedant de arbitrio necdum homologato, vel solo arbitramento, reliqua verò de arbitrio homologato. Pichler *hìc n. 11.*

15. *Sed quando habendum est laudum pro homologato in ordine ad hunc effectum, ut reductio ampliùs peti non valeat?*

Diversæ etiam circa hunc passum sunt DD. sententiæ, aliqui enim reductiõnem usque ad 30. annos admittunt, alii eam denegant post 10. dies, quam posteriorem tenet Engel *hìc n. 8.* eaque praxi conformior, & tutior saltèm, sive certior esse videtur.

16. *Coram quo Judice petenda est
reductio?*

Putant aliqui petendam esse coram Judice, vel superiore arbitratoris, eò, quòd sit quædam quasi species appellationis: sed rectius alii sentiunt, debere eam peti coram ordinario, scilicet illo, coram quo aliàs agi debuisset, si compromissum factum non fuisset; ex ratione, quòd petitio reductionis sit mera provocatio ad judicem competentem, qualis est judex rei ordinarius. vid. Schmalzg. *hic. n. 38.*

17. *Poteritnè autem aliquis à Judice re-
ductionis, siquando illa locum habuit,
appellare?*

Videtur quidem fortè dicendum, quòd sic: ex eo, quia judex talis absolute procedit ut ordinarius, à quo datur appellatio, negat id tamen P. Engel *hic n. 10.* ex ratione, nè detur reductionis reductio, & lis ex lite oriatur. vid. tamen contrarium tenens Schmalzg. *h. t. n. 39.*

18. *Quid si compromisso adjecta sit pæna,
teneturnè petens reductionem eam persolvere, & an
illa quoque pæna censeatur commissæ, si sen-
tentia à Judice reductionis lata
controveniat?*

In priori casu videndum est an justa fuerit causa reductionis petendæ, vel non: si primum? non tenebitur ad pænam, per text. in L. 132. ff. de V. O. si secundum? tenebitur L. 122. § fin. ff. eod. tit. Alterò verò casu pæna omnino

omnino erit commissa; quia compromissum ex prima partium intentione habet istum sensum, ut sub pœna solvatur, quidquid vel bonus vir electus, vel bonus vir legalis, id est Judex pronunciârit. Engel *hic n. 11. & 12.*

19. Quomodo officium Arbitri, & totum compromissum finitur?

I. Morte compromittentium etiam unius tantum. *L. 27. 32. c. fin. h. t.* II. Morte Arbitri. *c. 50. de test. etiam unius. c. 30. & 42. de off. deleg.* nisi prius fuerit apposita manus, vel adjecta clausula: *si omnes non possint, arbitrentur reliqui.* III. Recusatione arbitri tamquam suscepti *L. 15. ff. de recept.* IV. Mutuo compromittentium consensu, arg. *c. 1. de R. J.* V. Lapsu temporis arbitrio præfixi *L. 32. §. 3. 11. & fin. ff. h. t.* VI. finita causa per sententiam. *L. 19. ff. c. 11. eod.* VII. Interitu rei *L. 32. cit. §. 5.*

FINIS LIB. I.

LIBER

LIBER II.

TITULUS PRIMUS.

De Judiciis.

1. Quid est Judicium?

Judicium, prout hic sumitur, nihil aliud est, quam legitima Controversiæ, quæ inter actorem & reum intercedit, apud Judicem transactio ac definitio, ita Comm. & dicitur Judicium, quasi Jurisdicium, sive Jurisdictio, quod in eo Jus dicatur. Valleng. *hic n. 1.* alias diversas Judicii acceptiones, vid. apud Schmalzgr. *h. t. n. 2.*

2. Quotuplex est Judicium?

Judicium aliud est sæculare, cui præest Judex sæcularis, sive Laicus: aliud Ecclesiasticum, quod expeditur per Judicem Ecclesiasticum: aliud Spirituale, in quo tantum Causæ spirituales vel illis annexæ tractantur: aliud temporale, quo Causæ merè temporales & profanæ discutuntur. Aliud possessorium, in quo agitur de possessione retinenda, vel recuperanda, quo pertinent interdicta. Aliud petitorium, in quo de Proprietate disceptatur. Aliud summarium, in quo de plano proceditur neglecto juris ordine: aliud ordinarium, in quo secundum præscriptam Juris formam causa ventilatur. Aliud criminale, quando agitur ad poenam publicam; aliud civile, quando poena Actoris applica-

plicatur. Plures alias divisiones vide apud cit. Schmalzgr. *hic n. 5. & seqq.* add. Pichler *h. t. §. 2.* & Reiffenst. *n. 33. & seqq.*

3. *Quæ personæ constituunt Judicium?*

Aliæ sunt principales, ut 1. Judex, qui Causam decedit. 2. Actor, vernaculâ *der Kläger*, qui in Criminalibus dicitur Accusator, *Ankläger* / cujus vices quandoque subit fama, vel notorietas facti. 3. Reus *der Beklagte*. Aliæ minùs principales, ut Assessores, Auditores, Notarii, Secretarii, tabelliones, Advocati & Procuratores, &c. de quibus vid. Schmalzgr. *h. t. n. 13. & seqq.*

4. *Quando incipit Judicium?*

Respectu Judicis, & in ordine ad spectandam illius Jurisdictionem, incipit statim cum Citatione: Citatio enim inducit præventionem & litis pendentiam. Clem. *ult. ut lit. non cont.* Respectu partium verò, & in ordine ad litigantes, Judicii principium etiam hodie adhuc propriè est litis Contestatio, de qua infra *tit. de lit. contest.* eò, quod per hanc demum quasi contrahatur, & partes ad invicem in Judicio persistere sibi obligentur. Strick. *ad us. mod. ff. h. t. §. 4.* ità ut neuter adversario dissentiente recedere valeat. *L. 5. C. de o. & a. nisi velit, ut temerarius litigator, in expensas condemnari. §. 1. Inst. de pæn. temer. litig.*

5. *Quis et quotuplex est effectus Judicii?*

Varius 1. perpetuat actionem, aliàs tantum certo tempore competentem, *L. un. C. ex delictis defunct.* Hinc actio injuriarum, quæ temporalis est, & intra annum institui debet, Judicio inchoato fit perpetua. 2. interruptit præscriptionem, *L. ult. C. de præscr. 30. vel*

vel 40. an. 3. imponit utrique litiganti obligationem, se sistendi & finem litis expectandi, *L. 3. ff. de pecul.* 4. acta coram Iudice competente tenent, & fidem quoque faciunt in alio Iudicio, modo inter easdem personas, & in ordine ad eundem finem eundemque effectum producantur, arg. *c. 18. caus. 2. q. 1. & c. 2. de except. in 6.* 5. inducit novationem actionis, ita, ut res, quæ antecederet ex contractu debebatur, nunc ex Iudicato debeatur. *L. aliam. ff. de novat.* vid. Schmalzgr. n. 77.

6. Qui possunt agere in Iudicio?

Omnes, qui legitimam in Iudicio standi personam habent. *L. 2. C. qui legit. pers. standi & c.* nec aliunde impediti aut prohibiti reperiuntur.

7. Qui ergo sunt illi, qui in Iudicio agere non possunt?

Regulariter in Iudicio stare non possunt pupilli, & minores 25. annis sine tutorum vel Curatorum interventu. *L. 4. C. de auth. prest. & L. 2. C. qui legitimam pers.* alias enim sententia contra minorem indefensum lata est ipsò Jure nulla. *L. 45. §. 2. L. 54. in pr. ff. de re Jud.* nisi veniam ætatis impetrasset, *L. 10. C. de appell. L. 5. C. de temp. in integr. restitut.* aut causa sit spiritualis, ut matrimonialis vel beneficalis. *c. fin. h. t. in 6.* aut momentaneæ possessionis, *L. fin. C. qui legit. pers.* item si sententia lata in favorem illius fuerit. *L. 14. C. de procurat.* Schmalzgr. hic n. 26. Et ideo si minor curatorem fortè non habet, dandus est ei curator ad lites etiam invito. *§. 2. Inst. de Curat.* Minoribus assimilantur prodigi. König *h. t. n. 32.* Huc pertinent filii famil. circa quos tamen di-

stinguendum, contra quem agant, an contra Patrem; an contra extraneum? cum patre si velit litigare filius familias: indiget consensu, sive veniâ Prætoris. *L. 13. ff. de in jus voc.* si cum extraneo, consensu Patris opus habet, etiamsi major sit 25. ann. *C. ult. §. fin. h. t. in 6.* ita, ut Judicium, quodcunque contra illum latum, sit ipsò jure nullum. *L. 8. §. sancimus C. de bon. quæ lib. & L. 1. §. fin. C. de annal. exc.* nisi agat in causis spiritualibus, aut super peculio Castrensi vel quasi, vel non sui sed alterius nomine actionem instituat, Schmalzgr. *hic n. 28.* Demum jure Canon. specialiter agere prohibentur excommunicati excommunicatione majore, *c. 7. h. t. cum simil.* etiamsi non sint denunciati, non obstante Bullâ Martini V. quia hæc iis in eorum favorem non patrocinator. vid. cit. Schmalzgr. *hic n. 32.*

8. Quid dicendum de Religiosis?

Religiosi absque Consensu sui Superioris nec per se, nec per alium possunt suscipere Judicium, arg. *C. fin. de sepult. in 6.* quia nec velle nec nolle habent. Quod tamen fallit in pluribus Casibus, quos refert Schmalzgr. *h. t. n. 38.* 1. si habeant aliquod beneficium etiam manuale, 2. si ex licentia superioris absint à Monasterio. 3. Pro conservatione juris sibi ex professione competentis. 4. Quando accusandus vel Judicialiter denunciandus est ipse Superior *C. 11. de accus.* adeò ut insuper in hoc posteriore casu expensæ quoque de Monasterio suppeditari debeant, *d. C. 11. de accus.* add. P. König. *h. t. n. 35.* ubi tamen monet, non esse Consultum Religiosis, ut cum suis Prælatis contendant, eò quòd plerumque causa Prælati potentior esse soleat.

9. *Sed potestne Prælatus agere sine Consensu Conventûs vel Capituli de bonis ad Monasterium vel Ecclesiam pertinentibus?*

Potest regulariter, ut probatur ex *Can 9. Caus. 18. q. 2. c. 21. de rescript. c. 19. §. fin. de Elect. &* ratio est, quia Prælati habent liberam administrationem rerum ad Monasterium vel Ecclesiam pertinentium; *dict. jurib.* omnis autem talis administrator potest agere de bonis administrationi suæ commissis, *L. 2. §. 2. C. de Furej. prop. cal.* Excipiuntur tamen rursus causæ arduæ. *c. 4. & 5. de his quæ fiunt à Prælatiis.* & alii quidam particulares casus, uti videre est apud Pichler *h. t. n. 10.* add. Schmalzgr. *eodem tit. n. 39. & seqq.* König *hic. n. 37.* an autem idem jus agendi competat Abbatis, & cæteris regularium superioribus, nec non Parochis & Rectoribus Hospitalium vel aliorum locorum piorum, vid. cit. Schmalzgr. *d. loc. n. 40.*

10. *Qui possunt conveniri in Judicio?*

Omnes quicunque ex contractu vel delicto se obligare vel obligari possunt, & specialiter non prohibentur, quales rursus sunt pupilli & minores, qui sicut sine tutorum & curatorum consensu agere vetantur, ita, & sine eorundem interventu conveniri non possunt. *L. 1. & 2. C. qui legit. person. L. 54. ff. de re jud. L. 24. C. de Procur. cum similib.* quò etiam ex dispositione juris communis spectant Magistratus temporales majores cum imperio, *L. 48. ff. h. t.* quod tamen hodie, ubi plerique ejusmodi Magistratus sunt perpetui, non amplius observatur, teste praxi & quotidianâ experientiâ, filius familias verò licet sine consensu Patris exceptis præmissis casibus, agere in judicio non possit, ha-

Et tamen ex omnibus causis (modò pubes sit,) æquè ac paterfamilias obligatur, ac per consequens etiam tanquam paterfamilias actionibus personalibus, tam ex delictis quàm ex contractibus conveniri potest, *L. 57. ff. de judic.* idemque etiam est in actionibus realibus ratione peculii castrensis, & quasi, nec non adventitii irregularis, *arg. L. 4. §. 1. ff. de castren. pec.* quoad profectitium verò & adventitium regulare solus pater suscipit actiones, *§. 1. in fin. Inst. per quas pers. cuique acquir.* Lauterb. *ad ff. h. t. §. 31.* add. Schmalzgr. *hìc n. 28.* Pariter excommunicatus, quamvis à facultate agendi in iudicio arceatur, conveniri tamen rectè potest; nè ex malitia sua commodum reportet; an verò per se ipsum aut per Procuratorem respondere possit, vel debeat, vid. cit. Schmalzgr. *h. t. n. 36.* & Pichler *hìc n. 11.* P. König. *n. 39. & seqq.*

TITULUS II.

De Foro Competenti.

1. Quid est Forum Competens?

Omissis variis acceptionibus, de quibus Schmalzgr. *hìc n. 1.* forum, prout hìc accipitur, est in genere locus, in quo judicia exercentur. *c. 10. de v. s.* quatenus verò habet respectum ad personam, quæ jurisdictioni illius loci immediatè est subiecta, dicitur forum competens, Vallens. *hìc num. 1. & 2.*

2. Quotuplex est forum?

Forum imprimis aliud est *commune*, quod olim Romani Imperii subditis Roma fuit, *L. 33. ff. ad municip.* hodie vero Clericorum, *arg. c. 20. h. t.* aliud *particulare*, cui aliquis vel ratione habitationis, vel alia de causa subjicitur, hoc autem aliud porrò est *Ec-*
clesia-

eclesiasticum cui præsidet Judex Ecclesiasticus quâ talis. Aliud *seculare*, cui Judex sæcularis sive Laicus similiter quâ talis præfectus est. Ecclesiasticum subdividitur in *internum* & *externum*, hoc, quod etiam forum fori dicitur, est : quod se habet circa causas fori externi, in eoque Reus plerumque secundum allegata & probata absolvitur & condemnatur. Illud verò, quod vicissim forum poli, vel forum conscientiae, item forum DEI appellatur, *Can. ult. caus. 17. q. 4.* versatur potissimum circa actus internos. Estque rursum vel *Sacramentale*, ad quod pertinet administratio poenitentiae; vel *non Sacramentale*, ad quod pertinent ea, quæ extra sacramentum exercentur, ut dum dispensatur in votis, impedimentis matrimonii occultis &c. Porro forum externum ulterius dividitur in *contentiosum*, in quo exercetur Jurisdictio in invitos, & ad invicem contendentes; & *voluntarium*, in quo volentibus & non contendentibus Jurisdictio accommodatur, prout fit v. g. in collatione ordinum, sacramentorum administratione, legitimatione, arrogatione &c. plures alias divisiones, vid. apud Schmalzgr. *hic n. 2.* Denique forum aliud est *competens*, in quo aliquis rectè conveniri potest, & debet, & aliud *incompetens*, in quo nec debet nec potest conveniri, Pichler. *h. t. n. 1.*

3. Quibus modis quis sortitur forum?

Ordinariè quatuor modis, nimirum : ratione domicilii, delicti, contractûs, & rei sitæ, *c. 20. h. t.* Reiffenst. *hic n. 15.* Schambog. *h. t. n. 4.* DD. commun.

4. Quid & quotuplex est Domicilium?

Domicilium in genere nihil aliud est, quàm locus, quem aliquis vel de facto inhabitat, vel saltèm inde or-

tus est. Et hinc dividitur in *domicilium naturale* five *originis* : & in *accidentale seu habitationis*. Domicilium originis est , in quo Pater alicujus fuit legitimus civis , five municeps vel incola vulgò *Insaß* , *Beysaß* , &c. *L. 1. 6. ff. ad Municipal. L. 7. C. de Incol.* etiamsi alio in loco natus sit. *L. 3. C. de Municip.* Illegitimè nati matris sequuntur domicilium. *L. 1. & 9. ff. ad Municip.* Domicilium verò habitationis , in quo aliquis de facto commoratur & habitat. Et hoc iterum duplex est , unum verum & proprium , in quo quis habitat animo perpetuò ibi manendi , nisi quid avocet. *L. 7. C. de Incol.* Alterum quasi Domicilium , quando quis in aliquo loco quidem habitat , sed non animo perpetuò ibi persistendi.

5. *Quomodo constituitur verum Domicilium?*

Putant aliqui sufficere solum animum , alii nudum habitationis factum , uti videre est apud Lauterb. *dissert. de Domicil. n. 86.* Sed verius est , neque solum animum sinè habitatione , neque solam habitationem sinè animo sufficere , sed utrumque requiri , & coniunctim adesse debere ; quod probatur manifestè per *L. 17. §. 13. & L. 20. L. 27. §. 2. ff. ad municip. L. 4. L. 7. C. de incol.* cum similib. idem Lauterb. *loc. cit.* add. Engel *hic n. 7.* & Pichler. *n. 60.* cum seq. ubi ad contraria quædam respond.

6. *Potestne aliquis in duobus locis habere Domicilium?*

Potest omnino , ut patet ex *L. 5. L. 6. §. 2. & L. 27. §. 2. ff. ad municip.* modò tamen in utroque loco

loco æqualiter habitet, v. gr. in uno per hyemem, & in altero per æstatem. Schmalzgr. *h. t. n. 13.* Lauterb. *cit. diff. n. 139.* Nec obstat, quod aliquis duorum locorum civis esse non possit. Quia hoc imprimis non est verum, & contrarium firmat Wehner. *observat. pract. voce Häußlich.* Vid. cit. Lauterb. *d. loco. n. 144.* Dein est plus esse civem quam incolam vel subditum, unde licet fortè aliquis non possit esse plurium locorum civis, non tamen sequitur, quod nec plurium locorum incola vel subditus esse non valeat. Schmalz. *loc. cit.*

7. *Sed an sola Domus vel prædii in aliquo loco possessio constituat Domicilium?*

Minimè : idque per *L. 17. §. 13. L. 27. §. 2. ff. ad municip.* adeò ut licet quis majorem in aliquo loco habeat bonorum suorum partem, & sese tanquam paterfamilias instruxerit, si tamen ibidem non habitet, sive ut practici loquuntur, wann er es mit rucken nicht besizet ; Domicilium eo in loco haud censetur constitutum arg. *L. 7. C. de incol. L. 6. §. 2. L. 27. §. 2. ff. ad municip.* Lauterb. *d. loc. n. 65.* contrarium tenet Carpzov. *de process. execut. tit. 3. art. 1. n. 27. & seqq.*

8. *Quomodo autem probatur aliquis habuisse in aliquo loco Domicilium, si de animo non constet?*

Præsumitur hoc saltèm, si quis pristinò domiciliò derelicto, vel rebus, quas alibi possidebat, venditis in alium locum migravit, seque & familiam suam eò transtulit, ac ibidem commoratus fuit. Item si ali-

Qs

quis

quis decem annis continuis in aliquo loco habitavit, & focum & lares suos ibi habuit, arg. *L. 27. §. 1. ff. ad municip. L. 2. C. ubi Senat. & L. 2. C. de incol.* & pluribus aliis de causis, de quibus König *h. t. n. 12.* modò tamen de animo contrario non constet. Schmalzgr. *hic n. 11.* pulchrè Lauterb. *cit. dissert. num. 102. cum multis seqq.*

9. Qualiter ergo aliquis sortitur forum ratione Domicilii?

Qui Domicilium habitationis in aliquo loco constituit, eo ipso subjicitur etiam inferioribus illius loci Magistratibus, & ibidem fit non quidem Civis propriè dictus (nisi Jus Civitatis, das Bürger = Recht, specialiter impetraverit) sed incola, sive Beysatz = Einwohner, aut uti hìc plerumque dicimus, Grundhold. & probat *L. 7. C. de Incol.* in verbis : *cives quidem origo, manumissio, allectio vel adoptio, incolas verò domicilium facit.* Et hinc coram illis quoque tamquam Judicibus competentibus in prima Instantia forum sortitur & regulariter in omnibus Causis, in quibus illi Jurisdictionem habent, conveniri potest. *L. 29. ff. ad municip. L. 19. §. 2. ff. de Judic. & C. 17. h. t.* & quidem non tantum personalibus, sed etiam realibus actionibus, de rebus quoque non tantum ibi, sed etiam alibi sitis, *L. ult. C. ubi in rem act. L. 2. C. de Furisd.* & sive agatur de rebus mobilibus (de quibus aliunde minus dubium est) sive de immobilibus vindicandis arg. *cit. L. ult. ubi in rem actio*, præterea quoad actiones personales nihil quoque refert, sive illæ venerint ex Contractu, sive ex delicto, sive Contractus sit initus & delictum commissum in loco Domicilii, sive extra illum,

illum, five reus sit præsens five absens, uti rursum solidè exhibet Lauterb. *cit. dissert. de domic. thes. 54. & 56.* ratio horum omnium est: quòd nimirum forum Domicilii sit generale, concurrens cum omnibus, nè aliàs nihil speciale habere videatur. Engel hic *n. 14.* add. Schmalzgr. *h. t. n. 15.* Reiffenst. *eodem n. 28. & seqq.* Pichler. *n. 42.*

10. Sed quid Juris, si in duobus locis aliquis habeat Domicilium?

Tunc in omnibus illis incola dicitur. *L. 5. ff. ad municip.* ibidèmq; pariter forum sortitur ità, ut in electione actoris sit, in quo loco illum convenire velit arg. *L. 2. §. 3. ff. de eo quod certo loco.* Lauterb. *d. loc. th. 57.*

11. Fundatne etiam quasi Domicilium forum?

Dubium non est, quin fundet Jurisdictionem fori pœnitentialis, tribuâtque Jus Parochiæ, adeò, ut talis subjiciatur Parocho illius loci, in quo hætenus habitat, non tantùm in ordine ad sacramentum pœnitentiæ ibidem recipiendum, sed possit etiam cœtera sacramenta (excepto ordine) ab Episcopo vel Parocho ejusdem loci recipere, ut latè probat Sanchez. *de matr. libro 3. disp. 23. num. 12.* Engel hic. *n. 8.*

12. Sed anne idem obtinet circa Jurisdictionem fori externi?

Certum etiam est, quod in loco quasi Domicilii sortiatur quis forum, & conveniri ibidem possit super Contractibus & delictis inibi gestis vel commissis, ratio clara; quia tunc si non ratione quasi Domicilii,

lii, sic saltè m ratione delicti aut contractûs forum nanciscitur. *C. ult. h. t.* Reiffenst. *hic n. 36.* difficultas ergo tantum est de Contractibus vel de delictis alibi gestis vel commissis. Negat hoc P. Engel *hic n. 10.* Saltè m si locus veri Domicilii non sit valdè remotus, & actor sine magnis sumptibus et incommoditatibus ibidem agere possit, prout nimirum sæpius accidit, quòd forenses & peregrini propter debita alibi contracta in loco ubi reperiuntur, vel moram trahunt, arrestentur, usque dum solvant, aut datis pignoribus vel fidejussoribus idoneè caveant. Gail. 2. *obs. 44. n. 20.* Ratio est, quia appellatione Domicilii non venit quasi Domicilium. *L. 7. C. de incol.* ergo statutum de Domicilio non est trahendum ad quasi domicilium. Contrarium tamen tenet Reiffenst. *hic n. 30.* & Schmalzgr. *n. 17.* add. Pichler *h. t. n. 63.*

13. Potèstne hodie adhuc aliquis in foro originis conveniri?

Olim unusquisque in eo poterat conveniri, etiam si alibi domicilium habitationis constituisset, *L. 6. C. de incol.* eratque forum hoc tantæ, authoritatis, ut & renunciari non potuerit, *L. 4. C. de municip.* Verum hoc hodie amplius non obtinere passim testantur Doctores, sed hôc ipsô, quòd aliquis alibi domicilium certum constituit, mox forum originis extinguitur, ut nec commodis nec incommodis amplius fovi valeat civis originarius. Gail. *Lib. 2. obs. 30. n. 11.* etiam si quis in loco originis deprehendatur. Franz. *ad ff. de judic. n. 26.* vid. tamen Strick. *ad usum moder. ff. de Judic. §. 18.* ubi notat, illud hodie etiam adhuc absolutè non exoleuisse, sed toties hodie quoque adhuc aliquem in loco originis conveniri posse, quo-

se, quoties dubium est, an Domicilium suum alibi constituerit. Ità quoque, quando filius alibi separatim Domicilium nondum constituit, forum originis, seu Domicilii paterni agnoscere tenetur, idem Strick, *ibid.*

14. *Quid Juris hodie est circa forum commune?*

Poterant non minùs etiam olim omnes Romæ tanquam in communi Patria conveniri, ut constat ex *L. 33. ff. ad municip.* Sed & hoc hodie præsertim in Germania amplius non obtinet, teste cit. Strick, *d. l. §. 10.* eò quòd Roma sedes Imperatorum esse defuerit: & licet aliqui putent, quod ubi Imperator, ibi Roma, adeoque in loco aulæ etiamnum hodie unumquemque conveniri posse, tamen & hoc non videtur posse obtinere: ex ratione, quòd civibus in omnibus Germaniæ partibus beneficium primæ Instantiæ sit concessum, & legibus Imperii confirmatum, vi cujus proinde facultatem habent provocandi ad primam Instantiam, si in aula conveniantur. add. Schmalz, *h. t. n. 29.*

15. *Sed an non saltèm Clerici, vel etiam Laici in Causis spiritualibus hodie quoque adhuc Romæ conveniri possint?*

Affirmatiuè ad utrumque respondet Schmalzgr. *h. t. n. 27. & 28.* modò ibi existant & justam causam, domum advocandi (prout est, si domi ad respondendum melius essent instructi, quàm in Curia Romana) non habeant. Rationem primi reddit, quòd Roma in ordine ad Clericos hodie adhuc communis

munis sit Patria, communi Patre, scilicet Pontificē ibidem existente; Ratio secundi, quia in Causis spiritualibus Laici æquē ac Clerici summo Pontifici sunt subiecti. add. Pichler, *hic n. 58.* & Reiffenst. §. 5. *per tot.*

16. *Ubi & coram quo Iudice vagi sunt conveniendi?*

Hi ubique forum sortiuntur, ubi deprehenduntur, adeoque ibidem etiam rectē conveniuntur, non tantum super contractibus & delictis ibidem gestis, vel commissis, sed etiam de iis, quæ alibi gesserunt vel commiserunt. Reiffenst. *hic n. 46.* add. Stryck. *ad usum moder. ff. de Iudic. §. 18.* ubi docet eos etiam in foro originis conveniri, eoque evocari posse, etiamsi ibidem de facto non reperiantur, ex ratione, quod illud forum nunquam mutasse censeantur, adeoque id pro Domicilio rectē habeatur.

17. *Quomodo res sita tribuit forum?*

Ratione rei sitæ tenetur unusquisque respondere coram Iudice loci, sive territorii, ubi res sita est, per text. express. in *C. 3. & fin. h. t. L. fin. C. ubi in rem act.* etiamsi aliàs quoad personam suam ibidem non sit subiectus, & aliud forum recognoscat, *C. 1. in pr. de privil. in 6. & L. 19. in pr. ff. de Iudic.* Schmalzgr. *h. t. n. 50.* ac sive ibidem reperiat, sive non; text. in *C. fin. §. ult. ut lit. non contest. & L. 2. C. ubi in rem act.* Engel *hic n. 24.* vid. Schmalzgr. *n. 35.* ubi ad Contraria respondet, modò tamen actione reali agatur: nam actio personalis personam sequitur, adeoque vel in loco Domicilii vel Contractus esset instituenda, idem Schmalzgr. *hic n. 51.* König. *h. t. n. 27.* concordat quoad omnia
praxis

praxis fori Austriaci. Ratio verò horum omnium est, tum quia in actione reali potior rei, quàm personæ habetur consideratio: tum quia in tali loco probatio Causæ expeditior, & executio sententiæ facilior est: tum denique, quia non videtur justè detractari Judicium loci, cujus Jurisdictionem & protectionem res ibidem sita experitur.

18. Proceditne hoc indistinctè tam de rebus immobilibus quàm mobilibus?

De immobilibus nullum dubium est, quin ibi, ubi sitæ sunt, peti debeant. De mobilibus verò distinguunt plerumque Doctores, an res, quæ petitur, talis sit, quæ hætenus in aliquo loco persistit, vel saltem transitorie deprehenditur? veluti si quis cum meo equo, vel alia simili re per civitatem iter faciat. Primo casu tenetur reus respondere ibi, ubi res est. *L. 19. §. 19. §. 2. vers. at si quo. & leg. 38. in fin. ff. de Judic. L. fin. C. ubi in rem act.* Secundò verò non item, sed in Domicilio suo conveniendus foret. *cit. L. 19. §. 2do. de Judic.* quia tali casu res non censetur constituta in loco, quæ transit. arg. *L. 32. §. 2. de usu & usu fr. legat. L. 78. §. fin. & L. 86. ff. de Legat 3.* Interim tamen quia plerumque difficile est, rei Domicilium sequi, usu ferè ubique obtinuit, ut res etiam transitoriè in loco, ubi deprehenditur, arrestetur, ac tam diu detineatur, donec reus de Judicio sisti, & re ubi opus fuerit exhibenda sufficientem Cautionem præstiterit. vid. Engel *hic n. 17.* Pichler *n. 84.* add. Schambog. *n. 17.*

19. Sed

19. *Sed annè Reus, ibi ubi res sita est, necessario conveniri debet, vel an etiam possit conveniri in loco Domicilii?*

Discors est circa hunc passum Doctorum sententia. In puncto tamen Juris communiter obtinuit, quod in arbitrio actoris sit, an Reum coram Judice Domicilii, vel rei sitæ convenire velit, tum per *cit. at. L. fin. C. ubi in rem act. & L. un. C. ubi de hered.* tum per rationem, quod nimirum forum Domicilii ordinarium sit, & generale, ac cum quovis alio concurrat. vid. Pichler *hic n. 87.* ubi ad contraria respondet. At verò in praxi & usu forensi etiam hic in Austria prævalet sententia contraria. Ratio est, quia actio realis principaliter respicit ipsam rem: ergo merito ibi debet proponi, ubi res est.

20. *Quomodo forum acquiritur ratione Contractûs?*

Sicut ratione rei sitæ tenetur aliquis respondere ibi, ubi res est, ita ratione Contractûs, vel quasi contrahens subjicitur judici illius loci, in quo Contractus est initus, licet alibi Domicilium habeat, *C. ult. h. t. & C. 1. eod. in 6. L. 19. ff. de Judic. Reiffenst. h. t. n. 80. Pichler. n. 75.* Idem est, si quis in aliquo loco promiserit se soluturum, cum & iste ibidem contraxisse videatur. *L. 21. ff. de O. & A.* Engel *hic n. 19.* ita tamen, ut et hic rursus non excludatur forum Domicilii, ex ratione in quæst. mox præced. alleg. Pichler *loco cit.* P. König *hic n. 42.*

21. *Sed*

21. Sed obtinentne dicta in omni Contractu ?

Non : sed patiuntur fallentiam 1. in dote quæ in Domicilio mariti exigenda. *L. 65. de Judiciis.* 2. Si aliter inter partes tacitè , vel expressè conventum , & solutio in alium locum collata est. *L. 19. §. 2. h. t.* 3. si quis sciens cum advena statim discessuro fide habita de pretio contraxisset. *eād. L. 19. §. 2. vers. nam ubi.* nisi tamen ea intentione ad locum se contulisset , ut ibi contraheret. *dict. L. 19. §. 2. vers. at si quis ab eo :* aut advena ejusmodi sit homo vagus & de fuga aut mutatione Domicilii suspectus ; tunc enim contra eum in loco Contractûs rectè procederetur etiam per viam arresti , ut vel respondeat , vel idoneè caveat de judicio sisti. arg. *L. 2. §. 6. ff. de Judic.* aut si ex post ad locum Contractus revertatur , ibique ad tempus moretur , aut denique si quæstio sit de eo , quod statim in ipso contractu est implendum , ut si pretio soluto nolit tradere rem venditam. vid. Engel *hic n. 22.* 4. Fallit in Legatis , qui licet in aliquo loco ante legationem contraxerunt , non possunt tamen de ejusmodi debitis durante legatione conveniri , nisi noviter ibidem contraxerint. *L. 2. §. 3. & seqq. & L. 24. ff. de judic.* 5. Mercatores venientes ad nundinas non possunt conveniri ratione debitorum alibi contractorum , benè tamen propter debita in nundinis contracta. *L. un. C. de nund.*

22. Sed quid si contrahens in loco contractûs amplius non deprehendatur, poteritne eò evocari ?

Jure civili plerique tenent, Reum in loco Contractûs

tractûs indistinctè conveniri posse, etiamsi ibidem non deprehendatur, ob generalitatem text. in *L. 19. §. 1. ff. de Judic.* at verò jure canonico contrarium aperte decisum est in *c. 1. §. contrahentes. h. t. in 6.* quam posteriorem sententiam probat, eamque usu fore passim receptam testatur Strick. *ad usum moder. ff. d. t. de judic. §. 21.* non obstante *cit. L. 19. §. 1.* Quia ibi imprimis non agitur de conveniendo aliquo ex contractu, sed de administratoribus & reddendis rationibus ob gestam administrationem, ubi hoc est speciale, quod in loco, ubi administratio gesta fuit, reddi debeant. *L. 1. C. ubi de ratiocin.* Dein verba illa: *neque ibi domicilium habeat*, non idem inferunt, ac verba: *etiamsi ibi non deprehendatur*: potest enim aliquis Domicilium in aliquo loco non habere, & tamen ibi præsens esse.

23. *At quomodo exaudiendus Pontifex in cit. C. 1. h. t. in 6. dum dicit: contrahentes absentes non posse invitos evocari ad locum Contractûs & nihilominus addit, quòd si citari contemnant, missio in eorum bona fieri possit?*

Volunt aliqui hoc absolutè fieri posse, verùm quia missio in bona est pœna contumaciæ, contumax autem dici non potest, qui comparere non tenetur; Ideo non immerito amplecti poterit interpretatio P. Engel *hic n. 24.* existimantis, textum hunc quoad dictam secundam Dispositionis partem intelligi debere in casu, quo aliunde Jurisdictio citantis fundata est, ut Reum invitum vocare valeat, quod pluribus modis accidere potest. 1. Ut paulò antè dictum, si quis administrationem in aliquo loco gessit. 2. Si con-

contrahens se omnino submiserit Judicio loci contractûs renunciando simul foro proprii Domicilii. 3. Si promiserit se soluturum non tantum in certo loco, sed etiam certo tempore v. gr. Viennæ in nundinis Pentecostalibus. Et 4. si in loco Contractûs semel comparuerit, ibique præventus, vel litem contestatus fuerit.

24. *Quomodo quis ratione Delicti forum sortitur?*

Eadem ferè ratio est delicti in aliquo loco commissi, quæ Contractûs celebrati; unde non minùs delinquens quoque subicitur Jurisdictioni Judicis illius loci, in cujus territorio delictum commissum est. *c. 14. & fin. h. t. C. 1. de raptor. L. 1. & aurb. qua in provincia C. ubi de crimin.* Ratio autem consistit; tum ut purgetur scandalum, & alii exemplô pœnæ à simili delicto arceantur; tum ut vindicta tribuatur loco; qui per delictum offensus & injuria affectus est: tum denique quòd in tali loco faciliores probationes haberi possint. Engel *hic n. 25.*

25. *Sed quis in hoc genere est propriè locus delicti?*

Ille in quo maleficium inchoatum vel consummatum est. *L. 1. C. ubi de criminib.* Hinc si aliquis puellam rapuit in unius Judicis territorio, in alterius verò violenter cognovit, de raptu rectè unus, & de stupro alter rectè judicabit. Idem est, si quis in uno territorio aliquem apprehendit, & in alio eundem spoliavit, nam quoad capturam unus, & quoad spolium alter Judex est competens. P. König. *h. t. n. 57.* quòd si idem individuum scelus in uno territorio cœptum, in altero perfectum sit, ut si alibi explosum sit

sclopetum, alibi occisus homo ; probabilius est Judicem utriusque loci concurrere circa puniendum hujusmodi delictum, & dari locum præventioni. *d. L. 1. C. ubi de crimin.* idem König *ibid. n. 58.*

26. *Quid autem dicendum, si quis in confinio duorum territoriorum auf der Gränz = Schaidung occisus reperiatur?*

Tres sententias recenset citat. P. König *hìc n. 59.* Ipse autem sicut & P. Engel *h. t. n. 32.* mediam & quasi quartam amplectitur, statuendo utriusque territorii Judici cognitionem, ac definitionem competere, darique rursus præventioni locum, tum per *d. L. 1. ubi de crimin.* tum quia in dubio semper mediâ viâ incedendum. vid. tamen Schmalzgr. *hìc n. 68.* Pichler *n. 66.*

27. *Quomodo procedendum Judici, si reus in loco delicti non reperiatur?*

Stando in Jure communi distinguunt plerumque Doctores, an citatio ad eum adhuc in territorio citantis pervenerit, nec ne ? si primum : potest contra reum non comparentem procedere in contumaciam, bona ipsius annotare, & in ea immissionem, aut bani aut excommunicationis sententiam decernere *c. 19. h. t. c. 2. & seqq. ut lit. non contest. L. 1. C. de requir. reis.* Ratio : quia per citationem in territorio factam, reus jam præventus, & subjectus est in ordine ad hanc causam. Si secundum : tunc citatio est inutilis & sinè effectu, quia extra territorium jus dicenti impunè non paretur. Si tamen bona aliqua ibidem

dem sita habeat, poterit saltem adhuc vel per edictum ad valvas, vel per litteras mutui compassus citari ad hoc, ut compareat, & satisfactionem præstet; si vero in termino præfixo non comparuerit, bona ejus similiter annotari, in eaque immissio decerni. P. König & Schmalzgr. *hic* n. 61. add. Engel *eod.* n. 37.

28. *Potéstne Judex vel ejus ministri fugitivum persequi in alieno territorio?*

Per se & ordinarie non potest hoc facere, multò minùs capere reum in alieno territorio. *arg. c. fin. de Const. in 6. & L. ult. ff. de Jurisdic.* quia hujusmodi persecutio & apprehensio est actus Jurisdictionis necessariæ, quam regulariter nemo in alieno territorio exercere potest. Nisi fortè prædo, latro, grafator, aut alius similis perturbator reipublicæ fuerit; hos enim taliter persequi permissum est, ut sistantur illi Judici, ubi capiuntur; ut habet *Recess. Imp. august. de anno 1559.* Pariter belli Dux milites sui exercitus fugitivos, maritus uxorem, Prælati regulares suos Religiosos, ubicunque eos deprehenderint, capere possunt; *arg. L. 1. C. ubi quis de Curiali.* unde dici solet, Prælati totum mundum esse pro territorio contra religiosos fugitivos, Pichler *hic* num. 71.

29. *Sed an saltè erga litteras requisitoriales sive mutui compassus tenebitur Judex existentem ad Judicem loci delicti remittere?*

Olim de jure Romano hoc debebat fieri, ut pa-

tet ex *L. 7. §. fin. ff. de accus. L. 28. §. 7. ff. de pæn.* cum similibus. Hodie autem ista remittendi necessitas ubique ferè sublata est, ità, ut quilibet Magistratus delinquentem intra territorium suum deprehensum ob crimen etiam alibi commissum punire, & pœnà condignâ plectere possit, & consequenter remissiones ejusmodi non nisi ex urbanitate & benevolentia fieri solent, petitis insuper literis reversalibus, quòd hæc remissio non sit futura in præjudicium jurisdictionis judicis remittentis. vid. Schmalzgr. *hic n. 64.* Excipitur tamen casus, quo judex loci, ubi delinquens commoratur, minore præditus sit potestate, quàm requiritur ad pœnam condignam infligendam, ut si v. gr. hîc in Austria reus alicujus delicti capitalis deprehendatur in territorio, cujus judex non habet Jurisdictionem criminalem, tunc enim tenetur eum sistere Judici superiori sive *Dem Land = Gerichtsherrn.* Pichler *hic n. 72.* add. Strick, *ad usum moder. ff. de judic. §. 26. & seqq.*

30. *Obtinéntne dicta de competentia fori ex causa delicti etiam in foro Ecclesiastico, & circa personas Ecclesiasticas?*

Omnino per text. & Doctores in *c. 14. h. t.* ubi etiam specialis illa decisio habetur, quòd judex loci delicti possit ferre sententiam & Clericum in sua Diœcesi delinquentem pro gravitate delicti beneficiis etiam alibi obtentis privare, ita tamen ut executio hujus sententiæ fiat per Episcopum illius Diœcesis, in cujus beneficia sita sunt Engel. *hic n. 33.*

31. *Sed*

31. *Sed potestne Abbas alicujus Monasterii Clericum alienum in suo Monasterio delinquentem punire?*

Si non habeat Jurisdictionem quasi Episcopalem non potest eum punire, quia tales Clerici ratione delicti non ipsi, sed Episcopo subjiciuntur: Si tamen gravius fuerit delictum, & Clericus talis suspectus sit de fuga, poterit eum saltem capere ad hoc, ut illum ordinario suo præsenteret, idem Engel *hic* n. 34.

32. *Suntne præter enumeratos 4. adhuc etiam alii modi sortiendi forum?*

Sunt utique plures speciales. Sic enim 1. Clerici, studiosi, milites habent speciale privilegium, ut non nisi coram suis Judicibus conveniri, ab iisque puniri, & plerumque etiam alibi capti ad eos remitti debeant; 2. Speciale etiam aliquod forum est ex *L. diffamari. C. de ingenuis & manu: & L. si contendat. 28. ff. de fidejuss.* 3. Quandoque fit Judex competens per præventionem, prorogationem, reconventionem. 4. Ex qualitate Causæ; ut quia est Causa spiritualis, mixta, vel connexa. 5. Denique causæ feudales non nisi coram Judicio feudali tractari debent.

33. *Ubi ergò conveniendi sunt Clerici?*

Clerici omnes, utpote exempti à Jurisdictione Laicorum Jure communi conveniendi præcisè sunt coram Judice Ecclesiastico, sive civiliter sive criminaliter agatur, quemadmodum patet ex *c. 4. 8. & 17. de Judiciis. c. 4. 12. & 15. h. t. authent: Statuimus.*

tuimus. C. de Episcop. & Cleric. adeò ut Judex sæcularis præsumens jurisdictionem aliquam exercere in Clericos, censuras Ecclesiasticas, sive excommunicationem incurrat. *c. 2. h. t. in 6. & c. 4. de immunit. Eccles. in 6.* Quod procedit non tantum de Clericis in majoribus, sed etiam minoribus ordinibus constitutis, imò & in habentibus tantum primam tonsuram, *per Conc. Trid. sess. 23. c. 6. de reform.* modo unam ex ibidem præscriptis conditionibus observent. vid. Engel hîc *n. 42.* Habétque locum etiam in Religiosis sive Regularibus omnibus utriusque sexûs, licet sint Laici conversi *Lev = Brüder. Can. 18. caus. 11. q. 1. c. 5. 10. 33. de sent. excomm.* cum similib. Et juxta communem extenditur etiam ad eorum novitios. Item ad Fratres & sorores tertii ordinis S. Francisci & S. Dominici, si tamen habitum gestent, & vivant in Communi, imò juxta multos, etiamsi vivant in privatis ædibus, saltem quoad fœminas. Idemque obtinet in Eremitis non Religiosis, in communi tamen viventibus, & secundùm modum ab Episcopo approbatum, vel si saltem voto paupertatis edito, aut suscepta obligatione habitum deferentes alicui Ecclesiæ vel Oratorio sub obedientia Episcopi vel alterius Prælati deserviant. Pichler hîc *n. 16.* Reiffenst. *n. 190.*

34. *Quid dicendum de Clericis conjugatis?*

Quod in criminalibus causis ipsi (& probabiliter etiam eorundem uxores arg. *L. fin. C. de incol. & L. 8. ff. de senator.* cum similib.) gaudeant fori privilegio satis conveniunt Doctores per *c. un. de Cleric. conjug. in 6.* de causis vero civilibus negat Schmalzgr. *h. t.*

h. t. n. 86. per cit. c. un. d. tit. Verùm quidquid sit de jure Decretalium, hodie saltèm aliter dicendum videtur per *Conc. Trid. dict. sess. 23. c. 6.* ut probat Engel infrà *lib. 3. de Cleric. Conjug. n. 7.* modo tamen tales Clerici in ea sint conditione, prout *cit. Trid. & d. c. un.* requirit, nimirum ut contraxerint cum unica & virgine, tonsuram ac habitum Clericalem deferant, & præterea ex deputatione Episcopi ministerio alicujus Ecclesiæ deserviant.

35. Gaudéntne etiam familiares sive Domestici Clericorum eodem fori Privilegio?

Negat hoc iterum cit. Schmalzgr. *d. loc. n. 87.* tùm, quia hoc nullo jure cautum reperitur, tùm quia nec Clerici in minoribus constituti hoc Privilegio gaudent, nisi beneficium vel alia requisita à Trid. habeant, affirmativa tamen videtur esse Communior & praxi recepta, per *c. fin. de offic. archid.* ubi supponitur familiares Episcopi esse sub jurisdictione illius. Nec obstat ratio à Clericis in minoribus desumpta: quia familiares non ratione sui, & principaliter, uti Clerici, sed accessoriè tantùm & intuitu Domini forum hoc hætenus sortiuntur, igitur sufficit eos hætenus in familia esse.

36. Sed quo jure exemptio ista Clericorum est inducta, divino scilicet an humano?

Difficillima est ista controversia, aliqui enim tenent simpliciter eam ex jure divino positivo descendere, uti in specie sentit Engel hìc *n. 38. per text. in c. 30. de juris. & c. 4. de censib. in 6. Trid. session. 25. c. 20.*

de Reform. Reiffenst. *h. t. n. 220.* Alii e contra illam juri positivo humano attribuunt, uti videre est apud cit. Reiffenst. *n. 193. & seqq.* Schambog. *hìc n. 34.* Schmalzgr. *num. 97.* optima fortè est sententia media, quam tenet cit. Schmalzgr. *n. 98. h. t. &* alii ab eo allegati, dicentes exemptionem hanc Clericorum à foro sæculari, immediatè quidem esse juris humani, originaliter tamen & initiativè descendere ex jure divino, concord. P. Pichler. *hìc n. 18.* licet sub aliis terminis; & desumitur ex allegato *Trid. sess. 23. c. 6. de reform.* ubi immunitas hæc dicitur constituta DEI ordinatione & Canonicis sanctionibus. Ex sanctionibus quidem Canonicis, quatenus nimirum ex jure Canonico passim confirmata, & Privilegia ab Imperatoribus statui Clericali concessa, recepta, & approbata sunt. Ex DEI verò ordinatione, quia exemptio hæc originem & initium suum ex jure divino trahit, & ad imitationem legis antiquæ, quâ Sacerdotes & Levitæ à potestate reliquarum tribuum exempti, Aaroni summo sacerdoti & ejus successoribus tantum subiciebantur, in novo testamento introducta fuit. Contrariorum solutionem vid. apud eundem Schmalzgr. & Pichler loc. allegat.

37. Extenditne se hoc fori Privilegium etiam ad res & bona Clericorum, ità ut super iis quoque non nisi coram Judice Ecclesiastico conveniri valeant?

Stando in jure communi verius & probabilius est, Clericos non tantum ratione sui & quoad personas, sed etiam quoad res & bona sua esse exemptos, probatur i. ex variis utriusque juris textibus, præsertim ex *Can. 2. can. 8. can. 42. & 43. caus. 11. q. 1. c. 12. h. t. auth. sed hodie, & auth. statuimus C. de Episcop.*

scop. & Cleric. quibus absolutè traditur, Clericos ad forum sæculare trahi non posse, non distinguendo inter actiones reales & personales. Prob. 2. ratione, quia res & bona tanquam personæ accessoria sequuntur conditionem personæ, juxta illud; quæ religiosis adhærent, religiosa fiunt, *L. 43. ff. de re vind. object.* vid. apud Schmalzgr. *n. 81. h. t.* & Pichler. *hïc n. 23.* adde Reiffenst. *h. t. n. 211. & seqq.*

38. *Ubi conveniendus est Clericus, qui ante susceptum Clericatum contraxit vel deliquit?*

Communior sententia distinguit: vel enim talis Clericus ante susceptum Clericatum jam præventus est à judice sæculari per citationem, aut litis contestationem, vel non. Si primum? respondere debet coram Judice sæculari: Ratio; quia ubi Judicium cœptum, ibidem finiendum: *c. 19. h. t. & L. 30. ff. de judic.* Si secundum? conveniri debet coram judice Ecclesiastico: quia Privilegium superveniens unumquemque regulariter eximit à priore onere, quo tenebatur, *c. 16. de privil. L. 15. §. 3. & L. 30. ff. de excusat. tutor.* Schmalzgr. *hïc n. 88* Reiffenst. *n. 262.* Quod præcedit, etiamsi ea intentione suscepit Clericatum, ut se à jurisdictione sæculari eximat; quia utitur jure suo, idem Schmalzgr. *loc. cit.* Notant tamen Doctores, quòd in causis criminalibus post præventionem procedat quidem Judicium Judicis sæcularis, quoad pœnam pecuniariam vel confiscationem bonorum, quoad corporalem verò committenda sit coërcitio judici Ecclesiastico, vid. tamen Engel *h. t. n. 53. & seqq.*

39. *Sed*

39. *Sed an idem est vice versâ, si nimirum Clericus vel Religiosus Novitius in Clericatu aut Novitiatu delictum aliquod patra-
vit, & postea ad sæculum redie-
rit?*

Videtur idem esse, quia hic delinquens in sæculo assumpto postea Clericatu judicandus est à judice Ecclesiastico, quia Clericus factus, & à jurisdictione sæculari exemptus est: tunc deferens habitum Clericalem, judicari etiam debet à Judice etiam Laico, quia Laicus effectus & potestati Laicali subiectus est. Dicendum tamen cum communi negativè; quia ad gaudendum Privilegio attenditur status temporis, quo delictum patratum, *L. 1. in pr. ff. de pæn.* sed quando delictum commissum fuit, erat exemptus à jurisdictione Laicali, ergò, non obstat ratio dubitandi; quia negatur paritas: nam Laicus transeundo ad Clericatum non tantum mutat forum, sed etiam statum, unde porro inconveniens & multum dedecens esset, eum à judice sæculari puniri, quod non est in altero casu, Schmalzgr. *dict. loc. n. 89.*

40. *Quid si Clericus dimiserit habitum, vel in flagranti crimine deprehendatur, potestne à Judice seculari puniri, vel saltem apprehendi & incarcerari?*

Clericus dimittens habitum, non quidem hoc ipso amittit Privilegium Clericale, nisi tertio ab Episcopo monitus non resipuerit, *c. 25. & c. 40. de sent. excomm.* si tamen in flagranti crimine fuerit deprehensus, & de fuga suspectus sit, poterit saltem à Judice sæculari apprehendi ad eum effectum, ut mox Judi-
dici

dici Ecclesiastico sistatur ac extradatur. Engel *hic* n. 48. add. Schmalzgr. *h. t. n. 91.*

41. Potestne Clericus Privilegio fori renuntiare?

Videtur hoc dicendum *primò* per *Can. 42. & 47. caus. 11. q. 1.* ubi prohibetur tantum Clericos ad forum sæculare pertrahi, pulsari, scilicet invitos, 2. quia Sixtus II. Papa legitur se sponte purgasse coram Concilio authoritate Valentiniani Imperatoris congregato. Contrarium tamen certum est per ead. Jura alleg. & *c. 12. h. t.* Ratio ibi redditur, quia hoc Privilegium non est introductum in favorem singulorum, sed in favorem ac reverentiam totius Ordinis Clericalis. Unde etiam *hic* non habet locum regula: quòd favori suo unusquisque renuntiare valeat. ad opposita resp. Pichler *hic* n. 27. adde Schmalzgr. *h. t. n. 102. & seqq.* ubi etiam refert pœnas renunciantium huic Privilegio.

42. Sed an saltem Privilegio vel consuetudine potest obtineri, ut Clerici conveniantur coram Judice sæculari?

De Privilegio summi Pontificis non est dubium, quin is potestatem hanc saltè quoad certas personas vel causas possit concedere vel delegare cuipiam sæculari Judici vel principi, prout ita hætenus multis Principibus concessisse legitur, uti videre est apud Reiffenst. *h. t. n. 236.* De consuetudine autem maximè dubitatur, eò quòd hoc Privilegium sit juris diuini, uti dictum 1. & talis consuetudo immediatè adversetur libertati Ecclesiasticæ passimque reprobetur in jure Canonico tanquam corruptela, ut *c. 8. & 17. de judic.* ac quot annis *in bulla cœna.* Hoc tamen non obstante

stante videmus ferè ubique Clericos maximè in causis realibus debere respondere coram Judicibus sæcularibus. Imò hìc in Austria constat Abbates & Prælatos activè & passivè stare coram excelso Regimine etiam in personalibus, quod etiam ad Parochos recognoscen-tes beneficia de jure Patronatûs Cæsarei die *Kayserliche Pfarren* extenditur.

43. *At quo pacto aut fundamento potest nihilominus hæc consuetudo sustineri?*

Hic rhodus, hic salta! Tres tamen communiter adferuntur rationes. Prima fundatur in jure supremæ advocatiæ Regibus & Principibus sæcularibus in Ecclesias & personas, ac bona Ecclesiastica competente. Secunda in Jure reservationis: Siquidem Imperatores & Principes soliti sunt in erectione Episcopatum & monasteriorum sibi reservare & de facto reservasse censentur cum consensu Ecclesiæ Jus exercendi Jurisdictionem in omnia bona Ecclesiis & Clericis eorumque subditis attributa vel donata. Et tertia in tacito Consensu Pontificis ejusmodi consuetudines scientis, & non reclamantis, Pulchre & solidè P. Pichler *h. t. n. 25. & 26.* ubi etiam ad contraria respondet.

44. *Quid dicendum de foro studiosorum ac militum?*

Habent etiam hi speciale fori Privilegium, vi cuius ipsi quidem studiosi, ac à fortiori Doctores & Professores in aliquo studio generali vel Academia immatriculati non nisi coram Universitatis Rectore vel Senatu Academico *per auth. habita. C. ne filius pro Patr.* Milites verò coram Magistro militum Duce aut Colonello vel eorum Auditore, per *L. 6. C. de jurisd. omn. Jud.* tum in Criminalibus, tum in Civilibus

bus causis conveniri & accusari possint. Vid. Schmalzgr. *hic* 109. & *seqq.* Pichler. *n.* 31. & *seqq.* *h. t.*

45. *Gaudéntne hoc Privilegió etiam cessatores vel Cassatores, sive ii, qui otio tempus terunt, & plus temporis cassationibus quàm studiis impendunt?*

Negant hoc multi, *per cit. auth. habita*, ibi: *qui causá studiorum peregrinantur*; alii tamen communius affirmant, dicentes Privilegium hoc tam diu durare, dum ob ignaviam eó priventur, & excludantur. Exempló Clericorum & militum, qui pariter tam diu fori sui privilegió gaudent, donec gradu suo dejecti, aut soluti sacramentó, dimittantur, ut de Clericis constat, *ex c. 10. de judic. de militibus ex L. fin. ff. de re milit.* vid. cit. Schmalzgr. *n.* 114. & Pichler *n.* 39. *h. t.*

46. *Sed potéstne Magistratus Academicus Jurisdictionem suam exercere etiam in studiosos Clericos?*

Distinguunt Doctores an Magistratus academicus omnino constet ex sæcularibus, uti apud acatholicos, an verò prout apud nos Catholicos, sit corpus mixtum ex sæcularibus & Clericis. Primo casu nulla competit jurisdictio, sed tales Clerici eorum Episcopo loci essent conveniendi. Secundo vero casu, utut aliqui existiment, in optione esse studiosorum, maximè Clericorum, an coram Rectore, an verò Episcopo loci conveniri malint, usu tamen jam passim obtinuit, ut studiosi etiam Clerici apud Consistoria Universitatum conveniantur, & judicentur electione illa penitus sublata, cit. Pichler. *hic n.* 40. vid. tamen Schmalzgr. *n.* 119. *h. t.*

47. *Quid*

47. *Quid speciale habet forum Leg. diffamari, C. de inger. & manum?*

Hoc habet singulare, quòd licet regulariter nemo agere cogatur, *L. un. C. ut nemo invitus ag. cogat.* ex *L. diffamari cit.* tamen competit diffamatis hoc Privilegium, quòd possint diffamantem invitum ad judicem citare, ut diffamationem probet, vel si in ea deficiat, perpetuum ei imponatur silentium, Engel *hic n. 56.* Pichler. *n. 91.*

48. *Sed quis est hic Judex competens, maxime si uterque, diffamans nimirum & diffamatus sint diversæ Jurisdictionis?*

Judex in hoc passu semper est ille, sub cujus jurisdictione moratur diffamatus, adeòque diffamatus non habet opus adire Judicem diffamantis, sed immediatè eum citat ad suum Judicem, & is ibi comparere tenetur, non obstante regulâ, quòd actor sequatur forum rei. Ratio, quia in hac causa diffamans interpretatione Juris censetur esse actor, vid. Schmalzgr. *hic n. 128.*

49. *Habétne Citatio ista ex d. L. diffamari locum ex omnibus causis?*

Videtur præcisè habere locum in solâ statûs diffamatione, eò quòd de hac sola loquatur, & sit Privilegium exorbitans, quod contra Juris regulas tam facile extendi non debet, sed dicendum remediò huic locum esse in omni causarum genere. Esto enim, quòd citata Lex nominatim loquatur statûs diffamatione, ratio tamen Legis, ut bonorum virorum fama contra malignorum obtrectiones facta tectaque conservetur, est generalis, cit. Schmalzgr. *n. 129.*

50. *Sed*

50. *Sed quid si diffamans est Clericus?*

Tenetur nihilominus comparere coram Judice Laici diffamati, ex dicta ratione, quòd videatur esse actor, actor autem indistinctè tenetur sequi forum rei, idem Schmalzgr. n. 130. *hic*.

51. *Quid est beneficium Legis : Si contendat 28. ff. de fidejussor.?*

Vigore hujus beneficii (quod propterea priori est multum affine,) potest unusquisque, qui ab alio timeat sibi litem movendam, pariter adire judicem proprium, ac implorando officium illius nobile, petere, ut adversarius cœteroquin etiam non subjectus citetur, ad eum effectum, ut citans possit proponere exceptionem suam, declaratque Judex se vel non esse debitorem, vel saltè legitimam exceptionem adversus citatum sibi competere, si nimirum citatus compareat, & exceptionem elidere non possit; si verò non compareat, ut ei silentium perpetuum imponatur, vid. rursus cit. Schmalzgr. *hic* n. 133. & *seqq.*

52. *Habétne etiam hoc remedium locum in omnibus causis?*

Conceptum quidem specialiter est de fidejussore, cui beneficium divisionis competit, ex ejus tamen æquitate generali extenditur etiam ad alios casus, idem Schmalzgr. *loc. cit.*

53. *Quid est præventio?*

Præventio dicitur, per quam unus Judex jurisdictionem alterius cœteroquin competentis prævenit, ità, ut iste causæ præventæ se nequeat intromittere, Reiffenst. *hic* n. 165.

54. Quomodo præventio inducitur?

Per solam citationem, eamque etiam unicam, scilicet primam *text. & Gloss. in c. 19. h. t.* proceditque hoc, etiamsi citatio solum verbalis fuerit nam adhuc præferri in causæ cognitione debet, qui prius citavit, licet postea alius citasset realiter, seu per captiorem. Engel *hic n. 52.* Schmalzgr. *n. 136.* vid. tamen negant. Reiffenst. *h. t. n. 174.*

55. In quibus causis est locus præventioni?

In causis mixti fori, & illis, quarum cognitio diversis Judicibus concurrenter competit, Engel *hic n. 51.*

56. Quæ requiruntur ad hoc, ut præventio dicatur legitimè facta?

1. Ut citatio sit valida, non facta à Judice incompetente, *L. pen. C. ne de stat. defunct.* nisi citatus ultrò compareat, & perseveret in Judicio. 2. Ut citatio ista pervenerit ad notitiam citati. solum enim Decretum Citatorium, antequam executioni mandatum & citato intimatum sit, non sufficit ad præventionem. 3. Ut in causa civili fiat ad instantiam sive petitionem partis Schmalzgr. *hic n. 137.* Engel *n. 52.*

57. Potestne Actor post citationem reo factam variare, eumque coram alio Judice competente convenire?

Distinguit hic Schmalzgr. *n. 130.* vel enim reus citatus comparuit, vel contumaciter emanit: si prius? locus est regulæ, *L. 30. ff. de Judic.* ubi Judicium coeptum, ibi finiendum. Si posterius? poterit coram alio
Judice

Judice conveniri, neque audietur, si petat remitti ad Judicem, cujus citationem contempsit, nisi purgare velit contumaciam, & damna & expensas solvere, nec non cautionem de Judicio fisci præstare.

58. Quid est prorogatio & quot modis fit?

Prorogatio nihil aliud est, quam Jurisdictionis Judicis cæteroquin non competentis consensu partium ultra fines proprios extensio: quando nimirum aliquis voluntariè consentit in Judicem non suum, sive quando in se extendit Jurisdictionem Judicis, cui aliàs vel omnino non, vel saltèm in illa causa non est subjectus, Reiffenst. *hic n. 122.* quod fit quatuor modis. 1. De persona in personam. 2. De re in rem sive de causa in causam. 3. De tempore in tempus, & 4. de loco in locum, uti dictum suprà *lib. 1. tit. de off. jud. quest. 19.*

59. Estne etiam adhuc hodie locus prorogationi?

Negant hoc multi, asserentes prorogationis usum hodiernis moribus omnino esse sublatum, eò quòd hodie omnis Jurisdictio ordinaria cæperit esse patrimonialis & feudalis, atque Imperator Imperii Statibus concesserit privilegium, vi cujus eorum subditi nequeant coram alio Judice conveniri. Contrarium tamen existimat Strik. *ad usum moder. ff. de Jurisdict. §. 22.* & firmat usus frequentissimus renuntiationis fori, de qua partes etiamnum hodie in Cautionibus & Contractibus sæpissimè paciscuntur. Er wolte cum renuntiatione fori darummen stehen und haßten, thue sich seiner ordentlichen fori und Instanz hiermit per expressum begeben, qualis renunciatio aliàs foret otiosa & frustra-

nea , interim verò nihil vetat , quò magis Domini & Dynastæ possint suis subditis prohibere , nè ad alienum tribunal citati compareant , imò earum causas alibi introductas pro qualitate rei ad se avocare , vid. Pichler *hic* n. 94. Sed hoc ità de prorogatione voluntaria sive conventionali : de prorogatione enim legali , sive necessaria , quæ fit per reconventionem , (de qua in tit. 3. infra ,) nemo dubitat , usum ejus hodie adhuc esse in viridi observantia , cit. Strick. *locò ut supra*. Plura de hoc foro prorogationis vid. apud Schmalgr. *h. t. n. 145. & seqq.* add. cit. Pichler. n. 96. & Reiffenst. n. 139.

60. Quomodo competentia fori oritur ex qualitate causæ?

Competentia ista resultat vel quia causa , de qua agitur , est merè spiritualis , & Ecclesiastica , vel merè temporalis & profana : vel mixta ex spirituali & temporali , vel quia causæ habent connexionem , vel demum , quia causa feudalisis , uti dictum supra in quæst. 32.

61. Ubi ergò tractari debent causæ spirituales & Ecclesiasticæ?

Causæ istæ , sive vertantur inter personas Ecclesiasticas , sive Laicas , præcisè ac privativè tractari debent coram Judice Ecclesiastico , adeò ut si Judex sæcularis de facto se immiscuerit , possit ipsi per Ecclesiasticum fieri inhibitio sub censuris , c. 2. & 3. de Judic. Engel *hic* n. 61. Proceeditque hoc sive causa sit merè spiritualis , sive spirituali annexa : ut puta si agatur de valore professionis religiosæ , de obligatione voti , aut Juramenti , de beneficiis Ecclesiasticis , de electionibus Canonicis , de Jure Patronatûs , Sepulturæ ; item de Jure decimarum , de matrimonio & sponsalibus , &c. Saltem si de earundem

rundem causarum Jure directo & principaliter quæstio instituat; si accessorie tantum veniant, vel lis super possessorio tantum vertatur, potest plerumque Judex etiam Laicus cognoscere. vid. Engel *hic* n. 62. super decimis tamen item super jure Patronatus hic in Austria immediatè coram Excelso Regimine tam in petitorio, quàm possessorio actiones institui debent, teste quotidianâ observantiâ.

62. Proceditne hoc etiam in dubio si v. g. dubitetur an hæc vel illa causa pertineat ad Cognitionem Judicis Ecclesiastici vel secularis, an reus conventus sit Clericus vel non. Vel si versemur tantum in quæstione facti, putà an matrimonium sit contractum, juramentum præstitum, &c.

Affirmat hoc in utroque casu P. Pichler *h. t.* n. 45. & 46. per c. 12. de sentent. ex comm. in 6. ubi in specie deciditur; quæstionem, an aliquis sit Clericus, decidendam esse à Judice Ecclesiastico tantum. Videtur tamen in secundo præsertim casu haud improbabilis esse sententia contraria, maximè si judex summarie tantum procedat, & subsistat in merâ quæstione facti, petendo sibi, v. g. exhiberi literas ordinationis, sive formatas, vel testimonium copulationis, den Copulations Schein, &c. ac quàmprimùm circa valorem dubium aliquod emerferit, causam subito ad Judicem Ecclesiasticum remittat, uti pluribus fortè dicetur infra in *tit. de Ord. cognit. interim*, vid. etiam Reiffenst. *suprà* de Judic. n. 66, & seqq.

63. Quis est Judex competens in Causis mixti fori?

In causis mixti fori datur locus præventioni, ità, ut

Judex præventus non possit se amplius intromittere in negotium, & illud avocare ad se, minùs impedire prævenientem in cognitione & decisione causæ, L. 7. ff. de judic. Engel *hic* n. 67. Pichler. n. 54. & dictum suprà de for. prævent.

64. *Sed quæ causæ dicuntur mixtæ?*

Aliæ sunt Civiles aliæ Criminales. Civiles mixtæ dicuntur, quæ vel originaliter sunt sæculares, propter certam tamen qualitatem spirituales habent respectum ad forum Ecclesiasticum, quales sunt contractus, quibus adjectum Juramentum, testamenta Laicorum, quibus inserta legata pia, &c. Vel sunt originaliter quidem Ecclesiasticæ, sed propter aliquam qualitatem temporalem dicunt quandam relationem ad forum sæculare; quorsum referri possunt causæ decimarum, Juris Patronatûs, si in hujusmodi causis præcisè super merito facto, vel possessione, præscindendo à petitorio disceptetur. Criminales è contra causæ mixtæ dicuntur, quæ versantur circa crimina, quorum pœnæ ab utroque Jure tam Civili, quàm Canonico statuuntur: uti sunt blasphemia, hæresis, perjurium, usuræ, concubinatus, fornicatio, &c. Hodie tamen in criminibus præsertim atrocioribus pœnæ Juris Canonici utpote medicinales tantùm, non multum attenduntur, sed vindictio eorundem, saltem quoad Laicos, permittitur Judici Sæculari, vid. Engel *hic* n. 71. Reiffenst. num. 148. & seqq. & dicetur infra ad titulum de pœnis.

65. *Si quis ob delictum est punitus in foro Ecclesiastico, poteritne etiam puniri à judice sæculari?*

Si pœna, quâ punitus est in foro Ecclesiastico, fuit delicto proportionata, non potest à Judice Laico denuò puniri,

puniri, *arg. L. 4. §. fin. ff. nauta caup.* Secus si pœna non fuit proportionata, prout juxta dicta plerumque evenit in criminibus atrocioribus, vid. Engel *hic* n. 76. & Reiffenst. n. 163.

66. Quæ causæ dicuntur connexæ?

Quæ inter se ita sunt colligatæ, ut cognitio unius necessaria sit ad alteram ritè cognoscendam, Schmalzgr. *suprà de Judic. n. 72.*

67. Unde oritur hæc connexio?

Connexio hæc oritur vel à personis, contra quas agitur, ut si plures sint cohæredes, tutores, socii, &c. Vel à re controversa, de qua plures quæstiones principaliter vel incidenter moventur, veluti si actum de divortio ex causa adulterii, deinde de restitutione & amissione dotis, &c. vel demum ex generalitate actionis, uti est actio tutelæ, negotiorum gestorum super rebus, vel negotiis in diversis locis sitis, vel gestis, vid. Engel *hic* n. 78. & seqq. add. Schmalzgr. *loc. cit. n. 73.*

68. Ubi causæ connexæ discutiendæ?

Regulariter coram eodem Judice, *arg. c. 1. de seq. possess. c. 3. de rescript. in o. L. 10. c. de Judic.* ubi pro regula adstruitur, causæ continentiam non esse dividendam. Ratio verò consistit, tum in utilitate publica; nam interest reipublicæ lites contrahi, *d. L. 13. c. de Jud.* tum, nè partes super eadem re vel causa in diversis judiciis litigare cogantur, ac proinde cum dispendio et temporis & sumptuum in diversos Judices distrahantur.

69. Quare dictum regulariter?

Quia hoc non semper nec necessario procedit, sic

enim *primo* valet divisio & processus in diversis Judiciis, si reus de Continentia causæ non excipiat, Engel *hic* n. 83. *Secundo*: Si Judex coram quo una ex connexis causis ventilatur, respectu alterius sit incapax, tunc enim non tantum potest, sed debet dividi continentia: nam licet connexio det Jurisdictionem, sicut prorogatio, non tamen tollit incapacitatem. Unde si causa spiritualis, vel Ecclesiastica coram Judice Laico incidat, remittenda est ad Judicem Ecclesiasticum, judicio civili interim pendente, c. 5. *qui fil. sint legit.* & sic in pluribus aliis casibus, quos vid. apud Schmalzgr. *tit. de Jud. n. 75.* Præterea notandum hinc est ex Lauterb. *ad ff. tit. de quib. reb. ad eund. Jud. eat.* conjunctionem hanc causarum connexarum olim fuisse necessitatis. Hodie verò in arbitrio Actoris esse dicitur, utrum causas conjungere, an dividere, & coram diversis Judicibus instituere velit.

70. *Sed quis hic est Judex competens?*

In causis, quarum connexio provenit ratione rei, vel actionis generalis, expeditum est, Judicem connexorum illum esse, coram quo vel jam causa est præventa, vel alius respectu rei vel causæ principalis est competens, hinc coram quo Judice institutum est possessorium, coram eo etiam ventilari debet petitorium, *de L. 10. c. de Judic. c. 1. de caus. poss. & propr.* & rei vindicatio ibi proponenda, ubi prius actum ad exhibendum. Pariter Judex Ecclesiasticus, qui judicavit de divortio ex causa adulterii, judicare etiam potest de restitutione & amissione dotis, c. 2. *de donat. int. vir. & ux.* & coram quo actum de sponsalibus, eorumque resolutione, coram eo etiam agendum de restitutione arrharum & donativorum. Eodem modo negotiorum gestor conventus super negotio quod gessit

fit in loco , debet ibidem respondere super eo , quod gessit in alio : sic denique Judex aditus per hæreditatis petitionem in loco ubi est major bonorum pars , cognoscit etiam de bonis alibi existentibus , ad eandem hæreditatem pertinentibus , Engel *loc. ut supra*.

71. Sed quid dicendum , si connexio oriatur à personis , quæ diversos habent Judices , vel si v. gr. inter plures hæredes , vel socios actio fam. hercisc. vel comm. divid. institui debet , vel plures correi diversæ jurisdictionis conveniendi sunt ?

Inspecto jure communi videtur esse in arbitrio actoris , ubi causam malit prævenire , ita , ut reliqui non possint ad suum forum provocare , sed teneantur propter causæ continentiam coram eodem Judice respondere per *Leg. 1. & 2. ff. de quib. reb. ad eundem Jud.* ubi non distinguitur an plures correi ejusdem vel diversi fori sint & *ibi Godefr.* in notis cujus sententiæ est etiam P. Engel *hic n. 79.* Alii tamen communius tenent illum Judicem tali in casu esse adeundum , qui respectu omnium correorum superior est , ut , v. g. hic Viennæ Excelsum Regimen , in Imperio Camera Imperialis , ita Gail. *lib. 1. obs. 32. n. 3.* Minsing. *Cent. 1. obs. 4.* & Doctores passim *ad L. 1. & 2. cit.* quæ posterior sententia saltém ad præcavendas ambages tutior est.

72. Ast qualis Judex est adeundus , si Clericus & Laicus sint correi ?

In causa Civili distinguit Engel *h. t. n. 47.* an causa sit dividua vel individua ? Primo casu putat utriusque correi Judicem proprium esse adeundum. Secundo au-

tem, causam coram Judice Ecclesiastico esse tractandam, quia dignius trahit ad se minus dignum. Verum quia ista ratio pugnat etiam pro casu priore, & præterea continentia causæ regulariter non est dividenda; ideo in utroque casu idem probabilius dicendum, prout etiam Civilistæ hic non distinguunt, sed Laicum corream in foro Clerici conveniri debere simpliciter statuunt. Brunem. *ad d. L. 1. & 2. n. 6.* vid. Pichler *h. t. n. 101.* Hinc quia hic in Austria Abbates & Prælati juxta superius præmissa activè & passivè immediatè ad Excelsum Regimen pertinent, meritò in facti emergentia, ubi lis contra Abbatem & alium Laicum foret intentanda contra utrumque, etiamsi Laicus aliàs sit alterius fori, coram Excelso Regimine esset experiendum. Aliud est in Causa criminali, nam etsi etiam hoc casu multi Doctores sentiant Clericum & Laicum correos criminis ab eodem Judice, & quidem Ecclesiastico judicari debere. Pichler *hic d. n. 101.* Quia tamen hodierna consuetudine raro, aut fere nunquam saltem in gravioribus delictis etiam mixti fori Ecclesia procedit contra Laicos, ideo praxi conformius esse existimat Engel *loc. cit.* ut Clericus ad Ecclesiasticum, Laicus ad sæcularem Judicem mittatur *add. Schmalzgr. h. t. n. 140.*

73. *Quis est Judex competens in Causis feudalibus?*

Causæ feudales sive quæstiones super feudis occurrentes regulariter ad Dominum directum ipsius feudi *den Lehen = Herren* & subinde Pares Curia *die Lehen = Männer* sive Vasallos ejusdem Domini pertinent, ibique in Curia *vor der Lehen = Stuben* tractari ac decidi debent, uti apud omnes constat & sumitur *ex Lib. 1. feud. tit. 18. & Lib. 2. tit. 55. §. fin.*

74. *Qua-*

74. *Quare dictum regulariter?*

Quia quandoque cognitio in Causis feudalibus ad Judicem loci ordinarium pertinet.

75. *Quando ergo Dominus directus in causa feudali adiri debet?*

Tunc, si lis oriatur inter duos vasallos ejusdem Domini, putâ : quia alter partem forte feudi petit, quam alter possidet, quo casu solus Judex erit, etiam sine paribus Curiae. Engel *hîc n. 84.* vid. Schmalzgr. *ad tit. de Judic. n. 65.*

76. *Quando apud Pares Curiae causa tractanda?*

Pares Curiae tunc judicant, quando lis est inter Dominum & alium ipsius Vasallum quâ talem, ut quia fatetur quidem se esse Vasallum, negat tamen Domino pro parte vel in totum servitia, vel quia negat feudum esse commissum. Ratio, quare hoc Casu Dominus excludatur, est : quia nemo potest esse Judex in causa propria. idem Engel *hîc n. 98.*

77. *Quando adeundus est Judex ordinarius?*

Quoties lis oritur inter Vasallum & extraneum, vel etiam inter Dominum & extraneum, v. gr. quia extraneus partem aliquam feudi tamquam propriam vindicat, aut servitutem, aut aliquid simile præten-
dit. Idem est, si lis vertatur inter Dominum & Vasallum, sed iste negat se esse Vasallum, vel Dominus Pares Curiae non habeat. Ratio quare his quoque casibus Dominus excludatur, eadem est, sicut prius, quia

quia nimirum esset Judex in causa propria & pro suo interesse, quod est contra Jura. Ratio vero quare neque Pares Curiae admittantur, quia hi extra causam feudalem aliis negotiis extraneis se immiscere non possunt. vid. Schmalzgr. *cit. tit. n. 66.*

78. Proceduntne dicta de Judice feudali etiam si Vasallus sit Clericus & Dominus directus Laicus?

Omnino *p. c. 6. & 7. h. t.* quia Dominus feudi habet in Causa feudali jurisdictionem ordinariam privativè quoad alios Judices, & ideo etiam Clericus Judicium illius recognoscere debet, plura de hoc vid. apud Reiffenst. *ad t. de judic. §. 5. per tot.*

79. Quid Juris, & quis est Judex, si de ipsa fori competentia, sive jurisdictione quaestio oriatur?

Ex universali omnium Doctrina, unusquisque Judex tam ordinarius, quam delegatus potest cognoscere, an sit sua Jurisdictio, & si cognoscit suam esse, eam mandatis poenalis contra non obtemperantes defendere. Engel *hic n. 96.* & probatur manifestè per *Leg. 5. ff. de judic. L. 2. ff. si quis in jus voc. L. un. ff. si quis jus dicent. & c. 2. de rescript.* Non obstat regula, quod nemo in propria causa Judex esse debeat. *L. un. C. ne quis in sua caus.* Quia hoc tantum procedit quando agitur de interesse pecuniario, vel si ageretur de totali fundamento Jurisdictionis, ut si quaeratur, an certum territorium vel districtus ad Jurisdictionem Judicis pertineat, secus est circa Jurisdictionem in Causis particularibus, in quibus cogno-

cognoscendis plus oneris quàm commodi percipitur.
idem Engel *loc. cit.*

80. *Sed tenetúrne aliquis statim comparere, si citetur à Judice non competente?*

Si incompetentia est notoria, ut quia citatus munus est privilegio in corpore juris clauso, veluti Clerici Studiosi, vel Doctores, non tenetur comparere. *L. fin. ff. de jurisd.* si verò est dubia, vel citatus non habeat tale privilegium, debet eatenus comparere, ut exceptionem fori declinatoriam proponat. *c. 7. de privileg. in 6. & L. 5. ff. de Judic.* Engel ut *suprà num. 98.*

TITULUS III.

De Libelli Oblatione.

1. *Quid est Libellus?*

Nomine libelli venit in genere omnis scriptura : Prout autem est hujus loci, definitur, quod sit brevis Scriptura claram aëtoris petitionem, ejusque causam continens. P. König. *hic n. 2. & commun.*

2. *Quæ sunt partes præcipuæ Libelli?*

Hæ tres : nimirum Narratio facti, medium concludendi, & ipsa conclusio. Engel *h. t. n. 1.*

3. *Quid observandum aëtori circa narrationem in libello ejusque Conclusionem?*

Debet curare, ut factum dilucidè & perspicuè cum circum-

circumstantiis necessariis exponat, & quid, quale, quantum, à quo petat declaret conclusionemque aptè ac secundùm actionis institutæ formam & naturam ipsi à lege tributam formet; qua in re omne artificium libelli positum est, & in civilibus præsertim causis potissimam partem efficit, quia ex eo actionis genus investigandum. Singula hæc requisita vulgato illo versiculo comprehenduntur:

*Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, &
à quo,*

Recte compositus quisque libellus habet.

Vid. Lauterb. *ad ff. tit. de edend.* & ibi Doctores passim.

4. Quid est medium concludendi & quotuplex?

Medium concludendi nihil aliud est, nisi causa petendi, sive jus, ex quo agitur: & est duplex, proxima & remota, quæ pro varietate actionum etiam variatur, nam in actione personali proxima est obligatio, remota vero Contractus, vel quasi, delictum, vel quasi, ex quo obligatio nata est. In reali actione causa proxima est dominium, remota titulus vel modus, per quem Dominium translatum est. Schmalzgr. *hic n. 3.*

5. Qualis causa exprimi debet in libello?

In actione reali necessariò exprimenda est causa proxima, & licet utile sit etiam addere remotam, si de ea actor certus est, non tamen semper expedit, præsertim, si de ea sit dubium. König *h. n. 38.* In perso-

personali exprimenda est causa remota, nam cum eadem res pluribus ex causis possit esse debita, refert scire, ex quo titulo petatur, tum ut Judex conformem libello ferat sententiam, tum ut reus deliberare possit, an velit contendere, vel solutionem præstare. vid. Engel *hic* n. 3. & 4. Schmalzgr. n. 3. & plenè Reiffenst. n. 11. & seqq.

6. *Estne etiam necesse, ut nomen actionis in libello exprimatur?*

Jure Canonico certum est, hanc necessitatem non adesse, per *text. in C. 6. de Judic.* Jure verò Civili volunt aliqui nomen actionis esse exprimendum, per *L. 1. in pr. ff. de edend. L. 3. C. eodem.* Sed verius est etiam hoc jure id absolutè non requiri, modò libellus ità concipiatur, ut ex narratione facti & Conclusionem erui possit, quo genere actionis agatur. per *L. 69. ff. de fidejuss. & L. 3. C. ad SC. Maced.* id quod etiam Praxis sufficienter declarat. Leges autem quæ opponuntur explicandæ sunt non tam de nomine actionis, quàm potius de apta Libelli conceptione. vid. Pichler *hic* n. 6. Schmalzgr. n. 2.

7. *Possuntne plures actiones in eodem libello cumulari?*

Possunt, modò non sint incompatibiles. *L. 11. ff. de jurisd.* quod utilitatis causa introductum est, nè plura judicia institui necesse sit, ubi omnia uno possunt absolui. Dicuntur autem incompatibiles, quæ elective tantum concurrunt, & quantum una alteram tollit, vel contraria vel invicem præjudiciales sunt. Exempla vid. apud Schmalzgr. *hic* n. 9. add. Pichler *h. t.* n. 7. ad *ff. t. de edend. §. 24. & tit. de O.*

de O. & A. §. 95. & seqq. De consuetudine tamen, & in praxi fori austriaci cumulatio ista non admittitur regulariter, adeò ut etiamsi plures obligationes ex eodem principio v. gr. mutui descendant, nihilominus ex qualibet separatim agi debeat, uti videre est apud Sutting. *obs. 17. per tot.*

8. *In quibus Casibus oblatio libelli est necessaria?*

Regulariter in omnibus Judiciis plenariis & ordinariis, in summariis verò sicut & in brevioribus & levioribus causis non est semper necesse libellum scripto tradi, sed sufficit actoris petitionem coram Judice nudis verbis proponi, prout in praxi quoque sæpissimè ita observatur, quod nimirum in ejusmodi casibus ad nudam actoris petitionem reus citetur & sine ulla prævia formalis libelli oblatione causa de plano decidatur. vid. Schmalzgr. *hic n. 11.*

9. *Quid agendum Judici si libellus sit ineptus vel vitiosus?*

Si omninò ineptus est, ita, ut nec appareat, quid actor velit, nec jus agendi benignâ interpretatione inde colligi possit, talis libellus ex officio est rejiciendus. Idem est, si ex alia causa sit vitiosus, quamvis subinde, si reus nihil opponat, vel clausulam salutarem, putâ: *peto mihi justitiam administrari omni meliori modo & formâ &c.* contineat, toleretur. Pichler *h. t. n. 9. & 10.*

10. *Quæ cause reddunt libellum ineptum vel vitiosum?*

Plerumque hæc quinque 1. si contineat contradictionem

ditionem 2. si sit obscurus. 3. incertus 4. generalis & 5. si alternativè conceptus. Schmalzgr. *n. 5. hic.*

11. An nulli sunt casus, quibus etiam valet libellus alternativus sive incertus vel generalis?

Sunt plures, sic 1. alternativa petitio sustinetur in casu *leg. 2. C. de rescind. vend.* vel ad supplementum pretii, vel ad restitutionem rei. 2. quando incertum est, an res quæ petitur, adhuc extet, tunc enim disjunctivè peti potest vel res, vel æstimatio. 3. quando petitur restitutio adversus contractum, testamentum, sententiam, potest enim concludi, ut vel contractus pronuntietur nullus, vel si valet, adversus eum fiat restitutio &c. Libellus verò generalis recipitur 1. in actione tutelæ, negotiorum gestorum, pro socio & universim, quando agitur Judicio sive actione generali. 2. in petitione fructuum damnorum &c. 3. in petitione hæreditatis. Pichler. *n. 10. cit.* add. Schmalzgr. *n. 7. eod. tit.*

12. Potestne actor libellum semel oblatum mutare vel emendare & quamdiu?

Emendatio libelli (quæ hîc nihil aliud est, quàm declaratio, correctio, vel suppletio, quando nimirum salvâ libelli substantia, retentâque eâdem re petitâ & causâ petendi, circa accidentalia tantum aliquid declaratur, additur vel detrahitur) ordinariè usque ad conclusionem in causa & sententiam definitivam est permissa, mutare autem libellum (quod fit, quando ipsa libelli substantia variatur, veluti, quando repudiata priore causâ agendi, alia substituitur, vel novum actionis genus assumitur, aut res omnino diversa petitur)

T

non

non nisi usque ad litis contestationem, & hoc insuper non aliter, quàm refutis expensis, permittitur, ità communis, & concordat fori austriaci praxis, juxta Sutting. *obs.* 16. vid. Reiffenst. *h. t. num.* 26. & *seqq.* Schmalzgr. *n.* 13.

13. Qui sunt effectus libelli oblatis?

Hi præcipui. 1. obligat actorem ad proseguendam causam, nisi reus ipse consentiat in cessationem. *auth. qui semel. C. quomod. & quand.* 2. probat contra libellantem, quoad ea, quæ in libello sunt asserta. *arg. L. 13. C. de non num. pec.* 3. interruptit præscriptionem. *L. 3. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* 4. à die intimationis facit rem litigiosam, quò minus vendi, donari aut alio modo alienari amplius possit *arg. clem. 2. ut lite pendente.* & 5. obligat Judicem ad ferendam sententiam libello conformem. Pichler *hìc n.* 12. add. Reiffenst. *n.* 38.

14. Quid consequitur ad libelli oblationem?

Debet ejus copia reo exhiberi, sive per Judicem, sive per partem mediantibus apparitoribus, sive Executoribus pro varietate styli curiarum, ipsèque reus desuper citari ad respondendum. Quæ citatio adeò est necessaria, ut sine ea totus processus sit nullus, & juxta communem nec Papa nec Imperator ex plenitudine potestatis eam possit omittere, & dare sententiam partibus non citatis. Schmalzgr. *hìc n.* 15.

15. Quid autem est citatio?

Citatio est actus legitimus, quò quis mandatò Judicis juris experiundi causà in Judicium vocatur. Engel *h. t. n.* 9.

16. Quo-

16. Quotuplex est citatio?

Quantum ad propositum alia est verbalis, quæ fit per nuntium verbis vel literis, alia realis, quæ per apprehensionem & Capheram perficitur: & alia Edictalis, quæ expeditur per publicum edictum in aliquo loco affixum. Præterea alia simplex, alia peremptoria: illa est, quæ absque præcisa comparitionis comminatione & ulterioris termini denegatione concipitur: hæc, quâ præcisa comparendi necessitas imponitur, alias divisiones vid. apud Schmalzgr. n. 16. & seqq. Reiffenst. 43. & seqq. h. t.

17. Quorsum citatio facienda?

Debet fieri ad Domum solitæ habitationis ipsius rei, & si citatus se occultet, & nec ipse, nec ipsius familia citationem recipere velit, poterit eam nuntius vel portæ domûs affigere, vel in ipsa domo quoque modo deponere, talisque citatio arctabit perinde citatum, ac si propriis manibus recepisset, Engel hic n. 11.

18. Cui credendum, si nuntius dicat citationem se legitimè insinuasse, alter vero id neget?

Regulariter nuntio credendum propter fidem publicam, & Juramentum, quo plerumque ejusmodi nuntii sunt obstricti, vel saltem obstricti esse debent. Si tamen citatus etiam sit persona fide digna, & spectatæ authoritatis, Juramentoque assereret nunquam sibi citationem factam esse, huic magis quàm nuntio credi debere existimat idem Engel ibid. n. 12.

19. Quando habet locum citatio realis?

Plerumque in criminalibus tantum Causis. In ci-

vilibus verò non aliter, quàm si reus vel in comparando est contumax, vel de fuga suspectus, cit. Engel *n. 13.* Schmalzgr. *n. 17.*

20. Quando Edictalis?

Si reus citandus vel latitet, vel sit vagabundus, vel contradictores sunt incerti, ut in subhastatione vel inventatione bonorum defuncti & universaliter quando reus aliter citari non potest, vid. Schmalzgr. *h. n. 18.* & fusè de utraque citatione Reiffenst. *§. 3. per tot. h. t.*

21. Quos operatur citatio effectus?

1. Inducit litis pendentiam, ut nihil innovari possit.
2. Operatur præventionem. *c. 19. de foro competent.*
3. Perpetuat Jurisdictionem delegati, *c. 20. de offic. delegat.*
4. Interrumpit præscriptionem *L. fin. C. de annali except.*
5. Juxta aliquos perpetuat actiones, quod tamen negat König *h. t. n. 98.* plura de citatione vide apud authores allegatos.

TITULUS IV.

De Mutuis Petitionibus.

1. Quid hic per mutuas petitiones intelligitur?

MUtuae petitiones nihil aliud significant, quàm conventionem ex parte actoris & reconventionem ex parte rei, ut proinde hic propriè agatur de reconventionibus.

2. Quid ergò est reconventio?

Ea nihil est aliud, quàm secunda conventio, sive reciproca petitio, quâ scilicet reus viso actoris libello vicissim aliquid ab eo petit. Reiffenst. *hic n. 2.*

3. Ubi

3. Ubi reconventio proponenda?

Coram Judice Conventionis *L. 14. C. de sent. & interloc.* five ille sit ordinarius five delegatus *c. 1. h. t.* Schmalzgr. *hic n. 4.* ubi ad contraria respondet. Secus est in arbitro. *p. c. 6. de arbitr.* Zoës. *ad ff. de re judic. n. 32.*

4. Habétne locum in omnibus Causis?

Habet regulariter, nisi aliquæ sint exceptæ, *L. 1. ff. de extraord. cognit.* etiamsi aliàs non sint connexæ, & actiones diversæ v. g. una realis altera personalis, quâ instituitur reconventio. Pichler *h. n. 7.* Schmalzgr. *n. 9.*

5. Quæ Cause sunt exceptæ?

Primo excipiuntur Criminales, quia non relatione criminum, sed innocentia reus se purgare debet. *c. 1. & 2. caus. 3. quest. 11. L. 4. ff. de publ. Jud.* 2. Causæ Executivæ, ut in debitis confessatis, item deposito & commodato. *L. 11. C. de posit. c. 2. de depos.* 3. Causa spoli, propter privilegium spoliati, qui ante omnia restituendus. 4. Omnes Causæ à Jurisdictione Judicis, coram quo facta est conventio, exemptæ, uti Causæ spirituales respectu Judicis Laici, Causæ feudales extra personam Domini directi & pares Curia. Pichler *n. 7. cit.* add. Reiffenst. *n. 6. & seqq. h. t.*

6. Quis potest reconvenire & quem?

Reconvenire potest omnis ille, qui convenitur, modo facultatem agendi habeat. *L. 14. cit. & auth. & consequenter C. de sentent. & interloc.* hinc recte excipiuntur excommunicati, banniti, & proscripti, quia non possunt agere. Schmalzgr. *n. 5.* Similiter re-

conventio institui regulariter potest adversus quemlibet actorem etiamsi sit alterius fori, cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere contra se Judicem in eodem negotio non debet dedignari. *d. L. 14. & auth. cit. C. de sent. & interloc.*

7. Sed potestne etiam Clericus reconveniri coram Judice Laico?

Negant hoc multi spectato Jure Communi, in specie Schmalzgr. *n. 6. & seqq.* Pichler *n. 3.* fundamentum eorum est, quia jura Canonica universaliter prohibent Clericum conveniri coram Judice Laico. *c. 2. 4. & 12. de foro comp.* ergò etiam non potest reconveniri, quia reconventio est secunda conventio. Deinde; quia si hoc fieri posset, tunc fieret ob tacitam prorogationem. arg. *L. 14. cit.* sed Clericus neque tacite neque expresse potest prorogare Jurisdictionem Judicis Laici. *cit. c. 4. & 12.* Ergò. Verum affirmativa est communior & in praxi certa, ut probat Reiffenst. *h. t. num. 27.* Ratio est; quia reconventiones utroque jure sunt approbatæ, & Clerici nullibi inveniuntur excepti. ad opposita respondet idem Reiffenst. *loc. cit.*

8. Quis est effectus reconventionis?

Duo principales, 1. prorogat Jurisdictionem seu inducit competentiam Judicis, ac facit, ut actor, licet aliàs non subjectus, quoad negotium reconventionis subjiciatur Judici conventionis. *cit. juribus.* 2. Parit simultatem cognitionis sive facit processum simultaneum, ità, ut utraque Causa conventionis & reconventionis simul sit ventilanda, & unâ sententiâ terminanda. Pichl. *hìc n. 8.* add. Schmalzgr. *n. 12.*

9. Quan-

9. Quando proponi debet reconventio,
ut dictos effectus operetur?

Ad hoc ut reconventio producat effectum simultanei processûs, necesse est, eam proponi in ipso litis exordio, aut saltem statim post litis contestationem *c. 1. h. t. & Clem. 2. vers. verum de V. S.* At verò quoad effectum prorogationis potest proponi usque ad Conclusionem in Causa *c. 3. de rescript. & auth. & consequenter C. de sent. & interloc. juncta Nov. 96. c. 2. Schmalzgr. h. t. n. 13.* de praxi tamen simultaneitas illa processûs rarò habet locum, & licet reus cum ipsâ exceptione reconventionem suam proponere velit, tamen hoc plerumque non admittitur, sed tenetur eam separato libello proponere, uti videre est apud Loüngartler. *in con. & discord. jure comm. & austr. tit. 16. de reconvent.* nisi fortè in debitis confessatis & liquidis.

TITULUS V.

De Litis Contestatione.

1. Quid est litis Contestatio?

Est Judicii constitutio facta affirmatione unius, & contradictione alterius. Engel *hîc n. 1.*

2. Quomodo & quando inducitur?

Per responsionem rei ad petitionem actoris, hoc autem fit dupliciter vel affirmativè vel negativè; affirmativè: quando reus fatetur quidem factum vel rem gestam, negat autem actori exinde jus competere, & se condemnari posse. Negativè verò, quando simpliciter negat libellum actoris, dicendo: nego narrata prout

narrantur, & libellata prout libellantur in genere & specie. Lauterb. *ad ff. tit. de Judic. §. 21.*

3. *Estne litis contestatio, si Reus simpliciter fateatur vel affirmet intentionem actoris?*

Minimè, nam tunc cessat tota lis & contradictio ac consequenter etiam Judicium, adeò, ut sententiâ quoque non sit opus, sed Judex executionem duntaxat discernere debeat: in confessum enim nullæ sunt partes Judicis, quia jam habetur pro Judicato *L. 1. & L. 6. ff. de confessis.* Lauterbach. *d. t. §. 21.* add. Reiffenst. *b. t. n. 5. & seqq.*

4. *Sed quid si reus respondeat quidem ad actoris libellum, sed dicat hoc se tantum informationis causâ facere, & protestetur contra litis contestationem?*

Nullam etiam in hoc casu esse litis contestationem docent communiter interpretes, eò, quòd ad omnem litis contestationem requiratur animus litem contestandi, saltèm implicitus, quem non censetur habere, qui protestatur. Dein quia per litis contestationem dicimur quasi contrahere in Judicio, nemo autem invitus agere, vel contrahere tenetur. Lauterbach. *loc. ut supra §. 16. in fin.* Pichler *hic n. 2.* pulchrè Reiffenst. *n. 10. b. t.* in praxi tamen protestatio ista tanquam actui contraria non attenditur, teste Sutting. *obs. 37. n. 4.* modò reus ad petitionem actoris respondeat.

5. *Estne litis contestatio in omni Judicio absolutè necessaria?*

In omni Judicio ordinario litis contestatio & qui-

dem formalis, seu ut alii dicunt, solemnis absolutè debet intervenire; quia est fundamentum & lapis angularis Judicii, ità ut eà omisà de rigore Juris vitietur processus & sententia *c.un. h. t. L. 1. & auth. offeratur C. eod.* In Judicio verò extraordinario, & sumario, ubi proceditur simpliciter, & de plano, absque figura Judicii, litis contestatio saltem solennis omitti potest, & sufficit quælibet Rei responsio, ut Judex, audita utrîmque parte judicet, quod sibi æquum videbitur. *Clement. 2. de V. S.* vid. Pichler *hic num. 4.* Schmalzgr. *eod. n. h. t.*

6. Quis est effectus litis Contestationis?

Præcipui isti, 1. quod per eam in Judicio quasi contrahatur. *L. 3. §. 11. ff. de Pecul.* obligenturque partes, ut neuter altero invito possit litem deferere. *L. 13. §. 2. & 3. C. de Judic.* 2. per eam quoque actiones temporales perpetuantur, ut durent 40. annis, & actiones pœnales incipiant transire ad hæredes, & contra hæredes. *§. 1. Instit. de perpet. & temp. act. 3.* constituit Adversarium in mala fide, saltem Juridica in ordine ad interrumpendam præscriptionem, & amittendos fructus. 4. Per eam Procurator fit Dominus litis. 5. Impedit libelli mutationem. P. Engel *h. t. n. 6.* plures alios effectus recenset Schmalzgr. *hic n. 8.* & Pichler *n. 6.* add. Vallenf. *§. 2.*
per totum.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

1. *Quæ est ratio istius rubricæ?*

Quia, uti in priore titulo dictum, litis contestatio est basis ac fundamentum omnis Judicii ordinarii, ergò hoc ipso regulariter non valet testium receptio, nec sententia inde secuta, quin imò utraque est ipsò Jure nulla & inanis. *c. 1. & 2. h. t.*

2. *Proceditne illa regula universaliter?*

Non: Sed fallit pluribus casibus. 1. In Judiciis summariis, quia enim in his simpliciter ac de plano proceditur, neque necessaria est litis contestatio, nec libelli oblatio, hinc etiam in iis lite non contestata testes & aliæ probationes rectè recipiuntur. Schmalzgr. *h. n. 2.* Reiffenst. *n. 6.* 2. fallit etiam in judiciis ordinariis, quoties adest periculum, nè per mortem vel absentiam diuturnam testium spes & facultas testimonii intereat, tunc enim lite necdum contestata valet testium receptio *c. ult. §. 1. h. t.* vid. Reiffenst. *hic n. 7. & seqq.* Idem est 3. in receptione testium ad perpetuam rei memoriam, quando nimirum quis timet, litem sibi super aliquo negotio movendam, & interea pariter fieri posset, ut eo tempore testium copia deficiat. *cit. c. §. sunt & alii h. t.* vid. Schmalzgr. *hic n. 4. & seqq.* 4. Quando proceditur per viam inquisitionis ex officio super aliquibus excessibus, tunc possunt etiam testes recipi absque ulla litis contestatione. *cit. c. ult.*

c. ult. h. t. Non obſt. *c. 22. de ſent. & re jud. & c. 15. de purg. can.* quia procedunt de inquisitione ſpeciali ad inſtantiam partis inſtitutæ. *cit. c. ult.* verò agit de inquisitione facta ex officio. vid. Reiffenſt. *hic n. 21. & ſeq.*

3. *Habéntne modò dicta locum, ſive verſemur in Cauſis civilibus ſive criminalibus?*

Habent locum tantum in Cauſis civilibus : in criminalibus enim nunquam recipiuntur teſtes ante litem conteſtatam, eò quòd in iis agatur de graviffimo vitæ & ſanguinis præjudicio, ubi accuſatori tam facilè aliquid non eſt indulgendum, ſed is debet habere probationes præſentes, eâſque luce meridianâ, clariores, aliàs obtinet potiùs diſpoſitio *L. ult. C. de probat.* quòd præſtet nocentem dimittere, quàm innocentem condemnare. Fallit tamen, hoc etiam 1. niſi cauſa criminalis civiliter tantum ſive ad intereſſe merè privatum & pecuniarium fuerit intentata. 2. Quando agitur de probanda Rei innocentia, cujus favore poſſunt teſtes quocunque tempore recipi. *arg. c. 41. de teſtib.* 3. Quando ſuper crimine aliquo proceditur per viam inquisitionis ex officio. vid. Reiffenſt. *hic n. 24. & ſeqq.*

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

1. *Quid eſt Juramentum Calumniæ?*

Eſt illud, quod ex Diſpoſitione Juris Communis præſtatur tam ab actore, quàm reo ſuper tota cauſa, quod bona fide, ſive credendo ſe habere juſtam cauſam litigandi, non autem animo calumniandi per decurſum

cursum totius litis agere, vel respondere velit. Reiffenst. *hic n. 2.* requisita illius expressit Glossa his verbis:

*Istud juretur, quòd lis sibi justa videtur,
Et si quaeretur, verum non inficietur.
Nil promittetur, nec falsa probatio detur,
Ut lis tardetur, dilatio nulla petetur.*

2. *Quomodo differt à Juramento malitiæ & de veritate dicenda?*

A juramento malitiæ differt 1. quòd illud super tota causa, hoc verò non nisi super particularibus articulis, ob specialem malitiæ suspicionem exigatur. 2. Illud non nisi post litem contestatam exigì potest, hoc verò tam ante, quàm post litem contestatam *c. 1. & 2. h. t. in 6.* à juramento autem de veritate dicenda differt in eo, quòd Juramentum Calumniæ sit juramentum tantum credulitatis, alterum verò scientiæ & veritatis. Reiffenst. *n. 6. & seqq.*

3. *Qualem habet in Jure necessitatem?*

Jure communi juramentum hoc, si ab altera parte exigatur, est de substantia processûs Judicialis, ac per se in omnibus Causis est præstandum, ac si ab actore recusetur, ille cadit lite, & reus est absolvendus. Si verò à reo, habetur pro confesso, uti pluribus videre est apud Reiffenst. *h. t. §. 2. & 3. per tot.* adde Pichler *h. t.* Dictum autem Jure communi, nam de Praxi hujus inferioris Austriæ rarissimus est ejus usus, & non nisi in Causis revisionum & apud Consistoria Ecclesiastica in Causis appellationum adhuc præstatur. Plura de hoc juramento pro exigentia juris communis videri possunt apud authores citatos.

TITU-

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

1. Quid est Dilatio & quotuplex?

Dilatio in genere est justum temporis spatium, quod ad actum aliquem Judiciale[m] perficiendum conceditur Actori vel Reo, à Lege, à Judice, vel ex convention[e] partium. Unde dilatio alia est legalis, quæ à lege absque ministerio Judicis, aut litigantium conceditur, alia Judicialis, quam dat Judex ipse ex præcepto, seu permissione legis, alia conventionalis, quæ ex convention[e] partium competit. vid. Reiffenst. *h. t.* §. 1. Porro dilationum Judicialium aliæ sunt *Citatoria*, aliæ *Deliberatoria*, aliæ *Probatoria*, & aliæ *Executoria*.

2. Quæ dicuntur Dilationes Citatoria?

Quæ dantur citatis, & in jus vocatis, ut commodè pervenire possint ad Judicium.

3. Quæ Deliberatoria?

Quæ conceditur Reo, ut, viso Actoris libello, secum deliberet, cedatne an contendat, & se instruat, cogitetque, quid Actori in Judicio respondeat. *c. ult. h. t.*

4. Quæ Probatoria?

Quæ dantur Actori ad suam intentionem & Reo ad exceptionem probandam.

5. Quid Dilatio Executoria?

Quæ impertitur Reo condemnato per sententiam ad satisfaciendum.

6. Qua-

6. Quales terminos de jure constitutos habent istæ Dilationes?

Jure Communi pro Dilationē citatoria, si Citatio est simplex 10. dies, si peremptoria, 30. statuuntur. *auth. qui semel. C. quomodo & quand.* Pro deliberatoria 20. dies post communicatum libellum. Pro probatoria 3. menses, si ex provincia, in qua lis agitur, sex verò, si ex aliena, & 9. si ex ultra marina petendæ sint probationes. Engel *hîc n. 4.* Executoria demum regulariter habet 4. menses *L. 2. & 3. C. de usur. rei Jud.* Sed hæc omnia usu & consuetudine Curiarum longè aliter observantur, & pleræque dilationes hodie sunt arbitrariæ, ac si quæ etiam determinatæ sint, ex justa tamen causa prorogari à Judice possunt, & quotidie prorogantur, modò durante adhuc termino dilationis concessæ petatur prorogatio. vid. Pichler. *h. t. n. 3.* Valleng. *§. 2.* hîc & latè Reiffenst. *§. 2. 3. & 4. eod. tit.* adde quoad Praxin forens. Austriac. Suttinger. *obs. 25. per tot.*

7. Quis est effectus Dilationum?

Tres præcipui assignantur. Primus, quòd dilatio uni concessa etiam profit alteri parti litiganti; adeò ut Reus neque re integra datæ semel dilationi renuntiare possit. Secundus: quòd excuset à pœna & mora, eaque durante officium Judicis conquiescat, adeò, ut si quid innovatum fuerit, sit ipsò jure nullum. Tertius, quòd actum, qui in assignato dilationis termino fieri debuerat, perimat, ità ut pars postea comparens, non amplius audiatur, si Judex ad ultiora procedere possit, etiamsi prius non pronuntiet dilationem esse finitam. vid. Schmalzgr. *hîc n. 22. & seqq.* Sed hic tertius effectus in praxi fori Austriaci rursùm tam strictè non obser-

observatur teste quotidiana observantia. Plura de dilationibus ex tota hac materia vid. apud auth. cit.

TITULUS IX.

De Feriis.

1. Quid sunt feriæ?

PRout sunt hujus loci, sunt dies ab actibus Judicialibus vacui, quibus nimirum forensis strepitus, & Jurisdictionis exercitium conquiescere jubetur. *c. 5. h. t. L. 5. ff. eod.* Porro hæ feriæ secundum *c. 1. h. t.* forent à vespera in vesperam computandæ, usus tamen obtinuit, ut à media nocte usque ad alteram mediam noctem computentur. Engel *hic n. 14.*

2. Quotuplices sunt feriæ?

Aliæ sunt *solemnnes & ordinariæ*, quæ vel ad Divinum cultum, ut sunt dies festi (quæ etiam dicuntur feriæ sacræ) vel ad fructus colligendos (quæ profanæ appellantur) sunt institutæ, ut sunt feriæ messium, & vindemiarum. Aliæ dicuntur *repentinæ*, seu *extraordinariæ*, quæ scilicet pro necessitate occurrente ab Imperatore vel Rege indicuntur vid. Schmalzgr. *hic n. 3.*

3. Quis potest indicare ferias?

Sacras universales per totum Christianum orbem statuit solus summus Pontifex *c. 1. Dist. 3. de cons.* particulares verò & pro sua Diœcesi Episcopus (quæ etiam à Regularibus aliàs exemptis observandæ sunt, ex Constitut. Concil. *Trident. sess. 25. c. 12. de Reg.*) cum consensu tamen Cleri, & populi. *c. fin. h. t.* vid. Schmalzgr. *hic n. 14.* Hodie verò ex usu Consensus populi non requiritur Engel *hic n. 6.* Principes sæculares

culares solum ferias profanas indicunt. *L. 4. c. h. t.* non item sacras. *Constit. Innocentii Decimi Anno 1653. die 6. Octob.* emanata, quæ incipit. *cum nuper.* Reiffenst. *hic n. 13.* & cit. Schmalzgr. *n. 8. & seqq.* ubi ad Contraria respondent.

4. *Quæ negotia & quales actus tempore feriarum sunt interdicti?*

Imprimis in feriis sacris prohibentur exerceri omnia opera & negotia servilia & rustica, nec non mercatus, five nundinæ publicæ & solennes. *c. 1. & 3. h. t.* quoad nundinas tamen legi huic consuetudine omnium ferè locorum derogatum est. Pichler *hic n. 9.* Engel *n. 10. & 11.* Deinde in feriis tam sacris, quàm profanis interdictus est omnis strepitus forensis & actus Judiciales contentiosæ jurisdictionis, adeo, ut ejusmodi actus regulariter quoque sint nulli & invalidi *L. 1. ff. h. t. & C. fin. eod.* idem Pichler *n. 6.* add. Reiffenst. *h. t. n. 27.*

5. *Qualiter licet exercere opera liberalia in feriis sacris, præsertim si id fiat ex intentione lucri?*

Opera ejusmodi veluti studere, docere, legere, scribere, pingere &c. nunquam sunt prohibita, neque officit intentio lucri, eò quòd lucrum vel merces non mutet naturam operis. Pichler *cit. n. 9. hic.*

6. *Süntne etiam tempore feriarum interdicti actus Jurisdictionis Voluntariæ?*

Minimè, saltem ii, qui de plano & sine cognitione causæ expediuntur, uti est concessio privilegiorum, dispensationis &c. datio tutoris vel Curatoris, testamen-

mentorū exhibitio & publicatio, manumissio, emancipatio &c. text. & Doctores in *L. 2. ff. h. t.* si autem cognitionem quandam requirunt, & sic quasi mixti sunt, veluti arrogatio impuberum, unio prolium, decretalis bonorum possessio, &c. rectius inter prohibitos reputari debent. cit. Pichler. *n. 7.* P. König *n. 10. h. t.*

7. *Sed nullusne est casus, in quo etiam actus Jurisdictionis Contentiosæ tempore quoque feriarum validè & licitè exerceri possunt?*

Duo Casus plerumque excipiuntur, nempe Casus necessitatis & pietatis: ob necessitatem licitè tractantur actus tales Judiciales, quando est periculum in mora, nè nimirum vel actio vel res pereat, aut per dilationem deterior fiat, nè testes postea comparere nequeant, nè reus vel debitor fugiat &c. *c. fin. h. t.* & *L. 10. C. eod.* ex Causa pietatis rectè expediuntur Causæ piæ, alimentorum futurorum, mercedum, pacis & concordia &c. *arg. L. 43. ff. de relig. & sumpt. fun. can. 17. caus. 22. quest. 5.* idem Pichler *n. 6.* cit. Reiffenst. *n. 37. & seqq.* plura alia & in specie an ac quomodo die feriato valeat libelli oblatio, citatio, ejusque insinuatio, examen testium &c. vid. apud Schmalzgr. *h. t. §. 2. per tot.* add. cit. Reiffenst. *§. 3. per tot.*

8. *Possuntne partes feriis ultrò renuntiare?*

Si velint renuntiare feriis sacris, non possunt hoc facere, sed acta manent invalida. *c. fin. cit.* pactis enim privatorum nequit juri publico derogari. At verò feriis profanis, veluti messium, vindemiarum &c. quæ
 U
 magis

magis ad privatam utilitatem sunt introductæ, valent renuntiare. vid. Reiffenst. *n. 31. & seqq. h. t.*

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

1. Quid est Ordo Cognitionum?

EST modus servandus à Judice in examine plurium quæstionum, quæ in eodem Judicio inter easdem personas concurrunt. P. König *hic n. 1.*

2. Quis ergo Ordo servandus in discutiendis causis?

Tres communiter à Doctores solent assignari regulæ. Prima est, quòd ea quæstio prius excutienda fit, quæ viam parat ad cognitionem alterius, sic possessionis cognitio præmittenda est proprietatis cognitioni, ut sciatur, quis petitoris onera sustineat, quis commodo possessionis fruatur. *L. 37. junct. L. 62. ff. de Judic. L. 13. de 2. V.* Secunda, quod illa quæstio prius terminari debeat, quæ alteram perimit, seu præjudicium gignit. Hinc si mulier judicio petitorio agat ad vindicationem mariti, ille autem excipiat de consanguinitate, prius est de exceptione consanguinitatis cognoscendum, quia hac probata prior quæstio seu petitio perimitur *c. 1. h. t.* vid. Vallens. *hic n. 3.* aliud exemplum suppeditat P. König *hic num. 7.* 3. Quod quæstio major præferenda sit minori, sic causa criminalis præfertur civili. *Can. 3. §. civil. caus. 3. quest. 11. & L. fin. C. de Ord. Jud.* quod tamen fallit, si civilis præjudicat criminali *Can. 4. §. si crimen caus. 3. quest. 11.* vel si actoris interest civilem prius dirimi *L. 1. C. de appel.* Quòd si civili ab Actore præpositæ
Reus

Reus opponat criminalem per modum exceptionis, utraque simul decidenda est *L. 3. C. de ord. Jud.* at si per modum actionis, criminalis præfertur, suspensa civili. *L. fin. C. de ord. Jud. & lege 37. ff. de Judiciis* vid. König *hic n. 8.* adde Reiffenst. *n. 10. h. t.*

3. *Sed quid dicendum, si in Causam principalem incidat quæstio de qua Judex Causæ principalis principaliter non potest cognoscere?*

Distinguendum est, an solum non possit de ea principaliter cognoscere, quia est tantum incompetens respectu causæ incidentis: an verò, quia est incapax jurisdictionis in illo genere causæ. Si primum: Judex causæ principalis non obstante incompetencia poterit cognoscere de causa incidenti. *L. 3. C. de Judic. L. 1. C. de ord. Jud.* ubi Judex hæreditatis cognoscit incidenter de causa Statûs, licet de illa principaliter non possit cognoscere. Ratio est, quia causa incidens tali casu connexa est cum principali, causæ autem connexæ, si aliud non obsit, ab uno eodemque Judice sunt tractandæ per dicta in titulo de foro competente. Si secundum: Judex causæ principalis supersedere interea debet in cognitione causæ principalis, donec quæstio incidens definiatur ab eo Judice, ad quem de Jure pertinet, ut v. g. si quæstio incidens sit spiritalis vel Ecclesiastica. *c. 5. & c. 7. qui fil. sint legit. ratio disparitatis est, quia incompetencia jurisdictionem tantum restringit ad certum genus causarum, nec impedimentum ponit in persona. Incapacitas verò jurisdictionem ipsi omnino denegat, & in persona ejusdem impedimentum ponit. vid. Schmalzgr. hic n. 8. & seqq.*

TITULUS XI.

De plus Petitionibus.

1. *Quid est plus Petitio?*

EST inordinata Actoris postulatio aliquid ultra debitum à reo apud Judicem petentis.

2. *Quando & quibus modis aliquid plus peti dicitur?*

Quatuor modis, *re*, *tempore*, *loco*, & *causa*. *Re* plus petere dicitur, qui majorem summam vel quantitatem petit, quàm debeatur. *Tempore*, qui ante diem petit, vel ante conditionem obligationi adjectam, necdum verò existentem. *Loco*, qui petit alio in loco, quàm convenit, ut solveretur. *Causa*, qui id, quod in genere vel alternatim debetur in specie vel præcisè petit.

3. *Quæ est pœna plus petentium?*

Olim plus petens cadebat tota causa §. 33. *instit. de action.* postea autem rigor iste sublatus, & Constitutione Imperatoris Zenonis constitutum fuit, ut is, qui plus tempore petit, inducias illius temporis, quod conatus est antevertere, duplicare cogatur, veluti si uno mense petierit citius, quàm petere debuit, expectare tenetur per duos menses, & insuper litis expensas reo solvere. Qui verò *re*, *causâ*, vel *loco* plus petit, ex Constitutione Justiniani condemnatur in omne damnum, quod sua petitione reo intulit, & præterea debet pendere triplum ejus, quod ob majorem quantitatem libellis Conventionis comprehensam viatoribus, hoc est executoribus sportularum nomine præ-

Standum fuit; vid. Doctores passim ad citatum §. 33. *de action.* Notat præterea P. Engel *hïc n. 4.* pœnas istas non incurri, si actor id malitiosè non fecerit, & causam justam erroris allegare possit. Imò in praxi pœnæ istæ plus petentium §. 33. *cit.* ampliùs non observantur, easque hodiernis moribus passim esse abrogatas, testatur Hoppius *ad Inst. eod. §. 33.*

TITULUS XII.

De Causa Possessionis & Proprietatis.

1. *Quæ dicitur causa Possessionis, & quæ Proprietatis?*

Causa possessionis dicitur, in qua principaliter agitur de possessione, vel quasi, veluti dum Actor contendit Possessionem rei controversæ sibi restitui debere præscindendo interim, an ad se Jure Dominii pertineat, vel non? atque hoc appellatur Judicium possessorium: Proprietatis verò est, in qua Actor principaliter contendit se esse Dominum, vel quasi, juris vel rei controversæ, & hoc appellatur Judicium petitorium; utro autem judicio, possessorio vel petitorio agatur, ex conclusione libelli potissimum est intelligendum, nam si actor concludat adversarium suum sibi condemnari ad restitutionem rei, agit judiciò petitorio, si verò se Dominum rei pronuntiari petat, agit possessorio, vid. Vallens. *hïc §. 1. n. 1. & 2.*

2. *Quid est proprietas?*

Est Jus, de re aliqua plenè, ac liberè disponendi, nisi id Jure aut conventionem prohibeatur, ità Perillu-

stris Dominus Kees in *Comment. ad Justit. de rerum divisio*, n. 26.

3. Quid est Possessio?

Possessio est detentio rei corporalis, cum affectione eandem sibi habendi. Perill. D. Kees. *Instit. de interdictis* n. 60. König *h. t.* n. 3. & colligitur ex *L. 1. §. 20. ff. de acquir. vel ammitt. possess.*

4. Quotuplex est Possessio?

Triples communiter adstruitur, naturalis tantum, civilis tantum, ac naturalis ac civilis simul. Naturaliter possidet, qui rem tenet animo quidem sibi habendi, sed absque jure, & opinione Dominii. *L. 13. §. 1. ff. de publicia. in rem. act.* Civiliter possidet, qui rem detinet animo & opinione Dominii, id est rem sibi ut suam habendi. *L. 6. §. 1. ff. de acquir. vel ammitt. possess.* Naturaliter & Civiliter simul possidet, qui rem non tantum corporaliter detinet, sed etiam animo affectioneque Dominii, ita ut nullus alius eam aliquo modo detineat aut possideat. vid. Valleng. *hic* §. 1. n. 7. Possessio naturalis tantum ab aliis etiam appellatur possessio facti: & civilis possessio Juris; civilis verò & naturalis simul, possessio Juris & facti. vid. Reiffenst. *h. t.* n. 12. & seqq.

5. Quot modis agitur de possessione?

Tribus, atque ita triplex est Judicium possessorium, nimirum adipiscendæ possessionis, retinendæ, & recuperandæ. Valleng. *cit.* §. 1. n. 11. *h. t.* hæc verò remedia possessoria in jure dicuntur interdicta, sive extraordinariæ actiones in factum. *pr. Inst. & per rubr. ff. de interd. sive extraord. action.* de quibus vid. cit. Perill.

Perill. D. Kees. *d. t. Inst. de interd. & Civilistæ* passim ibid. add. Valleng. *loc. cit. n. 12. & seqq.*

6. *Quale remedium habet agens Judicio petitorio?*

Vel agitur pro vindicatione rerum corporalium v. g. fundi, domûs, equi &c. & competit rei vindictio; vel vindicantur res incorporales, sive Jura, servitutes v. g. jus venandi, decimandi &c. & hoc casu proditæ sunt duæ actiones, unâ confessoria, quâ actor adstruit tale jus sibi competere, & ideo etiam illud probare debet, altera negatoria, quâ negat actor jus vel servitutem reo deberi, quod proinde reus debet docere & probare, de quibus rursùm Civilistæ passim *ad §. 1. & 2. Inst. de action. Schmalzgr. h. n. 41.* Quòd si verò agatur solum de jure ad rem, ut sit in omnibus Contractibus, tunc competunt actiones personales ex iis descendentes.

7. *Quid faciendum, si uterque litigantium se rem possidere contendat?*

Communitè à Doctoribus sequentes tradi solent regulæ. 1. Si uterque probat actus possessorios v. g. Juris decimandi, venandi &c. pronuntiandum est pro illo, qui probat antiquiorem possessionem, cum possessio recentior hoc casu præsumatur vitiosa. *arg. c. 9. de prob.* 2. Si neuter probet antiquiorem possessionem, ille præfertur, cujus possessio est munita titulo. 3. Si in titulo etiam sunt æquales, is obtinebit, qui produxerit testes numerò plures minus suspectos. 4. Si omnia sint æqualia, quod vix eveniet, Judex pronuntiabit secundum formam interdicti: Ut possidetis, ita possideatis. vid. Engel *hic n. 6. & seqq.* add. Pichler *h. t. n. 28. & seqq.* ubi ad contraria respondet.

8. *Potestne Judicium possessorium & petitorium simul in eodem libello cumulari?*

Negant hoc multi propter *L. 3. C. de interd. & L. 13. C. de rei vind.* quibus juribus perspicue deciditur, causam possessionis prius esse determinandam antequam ad causam proprietatis deveniatur, & dictum supra, de mutuis petitionibus: Contrarium tamen verius est, per *c. 3. 4. ac 6 h. t. & L. 18. ff. de vi & vi arm.* ubi pendente rei vind. seu petitorio judicio respondet J. C. nihilominus recte agi interdicto. *& L. 12. ff. de acquir. vel ammitt. poss.* ubi similiter adstruitur, non denegari interdictum, uti possidetis ei, qui coepit vindicare; Ratio consistit in utilitate publica, ut lites diminuantur, & ex duabus fiat una. Valleng. *h. t. §. 4. n. 2.* Non obstant leges in contrarium adductæ, quia recte exaudiuntur in casu, quo uterque litigantium & de possessione & de proprietate contendit, ita ut neuter eorum onus probandi dominium in se velit suscipere sed in alterum rejicere. Nam tunc, quia sciri non potest, uter litigantium probare debeat Dominium, ideo eo casu prius debet decidi possessorium, quam petitorium. At verò quando quis ab initio statim suscipit in se probationem possessionis & Domini, cessat ista incertitudo & ratio. Valleng. *cit. §. 4. n. 1. h. t.* Et hoc quidem in interdicto adipiscendæ & recuperandæ, saltè de Jure Canonico minus habet dubium propter textum express. *in c. 3. & seqq. h. t.* minus habet dubium. vid. tamen Lauterb. *ff. de interd. §. 24. confer.* etiam Zoës. *ad ff. eod. tit. n. 7. & 8.* & Schmalzgr. *h. t. n. 60.*

9. *Sed*

9. Sed proceditne etiam hoc in interdico retinenda?

Major circa hoc est difficultas, & plurimi tuentur negativam. 1. Propter repugnantiam, quam admittere videtur cumulans, quod uter hoc possessorio affirmet se possessorem *L. 1. §. est igitur. ff. uti possid. petitoriô* verò agens videatur possessionem attribuere adversario, aut saltem ei renuntiare. 2. Propter text. in *C. 5. h. t.* ubi tantum fit mentio cumulationis petitorii cum possessorio adipiscendæ & recuperandæ. vid. Menoch. *de recup. poss. remed. 3. num. 512. & seqq.* Lauterbach. *cit. tit. §. 25.* Dicendum tamen hoc interdictum cum petitorio rectè cumulari posse. per *c. 4. & 6. h. t.* ubi Pontifex indistinctè admittit cumulationem, quò facit *L. 12. §. nihil de acquir. vel ammitt. possess.* ubi illi, qui cœpit vindicare, non denegatur interdictum, uti possidetis, quod est retinendæ, ut si post petitorium propositum proponi possit, non sit ratio, cur & ab initio utrumque conjungi non valeat. Ad contraria respondet Zoëf. *cit. tit. n. 10.* add. Pichler *h. t. n. 30.* & Schmalzgr. *ibid. n. 63.*

10. Quid autem dicendum, si actor ab initio egit petitorio, in eoque deficiat, poteritne eò suspensò recurrere ad possessorium, vel contra?

Affirmativa in utroque casu communius est recepta, modò adhuc non sit in causa conclusum. per *c. 5. h. t. & L. 12. ff. de acquir. vel ammitt. possess.* Ratio est, quòd Possessio nihil habeat commune cum proprietate, non enim videtur possessioni renuntiâsse, qui rem vindicavit. *d. L. 12.* & multò minus petitorio,

rio, qui egit possessorio, ratio autem, quare hæc variatio post conclusionem in causa jam censetur esse renuntiatum ulterioribus probationibus, & causa jam dicitur penè decisa. Zoës. *h. t. n. 8.* vid. Schmalzgr. *hic 69.* & Valleng. *n. 7.* ubi etiam ad contraria respondent. Plura circa hanc materiam suppeditat idem Schmalzgr. *h. t.* & plenissimè Reiffenst. *eod. tit. per totum.*

TITULUS XIII.

De Restitutione Spoliatorum.

1. *Quid speciale continet iste titulus?*

IN hoc titulo specialiter agitur de remedio recuperandæ possessionis, licet enim priore titulo generaliter de causa possessionis actum fuerit, quia tamen circa restitutionem spoliatorum multa singularia occurrunt, ideo etiam specialis iste titulus rectè hic formatus fuit. Valleng. *hic §. 1. n. 1.*

2. *Quis hic spoliatus dicitur?*

Qui vel vi, vel clàm de possessione rei alicujus corporalis vel incorporalis veluti beneficii Ecclesiastici, aut alterius juris ejectus, vel aliàs injustè privatus est: nec interest an privatio, vel spoliatio ista à privato, vel etiam à Judice, vel Magistratu acciderit. *c. 7. h. t.* neque enim Judici sub fiducia Magistratûs quidquam contra Jus facere permittitur. *L. 32. ff. de injur.* ne inde nascatur occasio injuriarum, unde Jura descendunt *L. 6. C. unde vi.* Valleng. *h. t. §. 5. n. 1.* Schmalzgr. *hic n. 15.*

3. *Qua-*

3. Qualia competunt remedia spoliato ad recuperandam possessionem?

Spoliatus habet triplex remedium, unum ex Jure Civili, quod dicitur interdictum *unde vi*, & duo ex Jure Canonico scilicet primum ex *c. sæpè contingit 18. h. t.* & alterum ex Canonico *redintegranda. 3. caus. 3. q. 1.*

4. Quomodo & ad quid competit interdictum unde vi?

Interdictum hoc datur ei, qui vi dejectus est, item hæredi ejus & cæteris successoribus contra eum, qui per se, vel alium dejecit vel dejici mandavit, aut etiam dejectionem ratam habuit. *L. 1. §. 23. 44. juncto §. 12. & 14. ff. de vi & vi arm.* ad hoc ut spoliatus ante omnia restituatur in pristinam possessionem. *Valens. hic §. 1. n. 3. Reiffenst. n. 7.* Competit autem tantum ad recuperandam possessionem rerum immobilium. *d. L. 1. §. 4. & 6. de vi & vi arm.* nam si res mobilis per vim erepta sit, interdictum hoc non accommodatur, sed tunc recurrendum est ad actionem vi bonorum raptorum, vel furti, vel ad exhibendum *d. L. 1. §. 6.* nisi accessorie cum fundo vel ædibus etiam res mobiles petantur. *L. 1. in pr. & §. 6. cit. L. 9. C. unde vi.* idem *Vallens. cit. §. 1. n. 2. h. t.* de hoc interdicto plenius & ex professo tractant Civilistæ ad *tut. ff. de vi & arm.* ubi *Zoës. & Lauterbach. add. Reiffenst. h. t. §. 1. per tot.*

5. Quid, & quale est beneficium *c. sæpè 18. h. t.*

Beneficium hoc propriè & præcisè ex Jure Can. descendit, & introductum est in subsidium interdicti unde

de vi, nam cum per hoc interdictum non satis fuerat consultum spoliatis, eò quòd non detur contra tertium possessorem, etiamsi malà fide possessionem nactus sit. *L. 7. ff. de vi & vi arm. Zoës. eod. tit. n. 11.* ideoque sæpiùs evenerat, quòd priores possessores amisso possessionis commodo plerùmque totà causà cadebant, ipsàmque rei proprietatem amittebant, eò, quòd in rei vindicatione propter difficillimam dominii probationem facile defecerant. Hinc in *cit. cap. 18.* constituit Pontifex; quòd spoliatus possit agere ad recuperandam possessionem adversus quemlibet possessorem spoliationis conscium, sive is rem immediatè à spoliato acceperit, sive mediatè etiam à possessore bonæ fidei intermedio. *Vallens. §. 2. n. 1. & 2.* Ratio ibi redditur: quòd nimirum multum non intersit quoad periculum animæ, an quis injustè invaserit alienum, an sciens injustè possideat: Dictum autem: *Spoliationis conscium* Nam hoc remedium non competit adversus eum, qui rem possidet ignorans eam vi invasam, hoc enim casu cessat periculum animæ sive peccati, quòd sine scientia non committitur, idem *Vallens. loc. cit. n. 3. & Reiffenst. n. 28. & seq.*

6. Quid continet beneficium Can. redintegrandæ. *Caus. 3. q. 1.*

Hoc beneficium latissimè patet, estque cæteris plenissimum, datur enim adversus quemlibet possessorem, quamvis ipse non spoliaverit, nec etiam spoliationis sit conscius, sed bonæ fidei possessor, & sive cum vitio sive absque vitio, sive cum titulo, sive absque titulo ad eum res pervenerit, sive res mobilis sit, sive immobilis sine ulla temporis præfinitione. *d. Canon. redintegrandæ, & ibi Gloss.* ad exemplum actionis quod metûs

metûs causâ, quæ coërcet non tantum personam vim facientis, sed datur etiam adversus omnes eos, ad quos res pervenit. *L. 9. §. ult. ff. quod met. causâ Valleng. hic §. 3. n. 1. & 2. Reiffenst. n. 31. & seqq.* Cujus remedii etiam Civilistæ faciunt mentionem, illudque praxi receptum & frequentissimum esse dicit Lauterb. *ad. ff. de vi & vi arm. §. 22.* licet in eo cum Gailio dissentiat, quod non admittat id etiam contra bonæ fidei possessorem competere. Sed contrarium de praxi tuentur Mynsing. *cent. 3. obs. 85. n. 3. & seq.* Strick. *de action. forens. sect. 2. memb. 2. §. 22.*

8. Quæ sunt pœnæ spoliantium?

Primò: Spoliator ante omnia debet restituere rem oblatam, & quidem plenè, id est cum fructibus, damnis & accessionibus ac omni causa. *c. 11. h. t. L. 1. §. 31. 40. & 41. ff. de vi & vi arm.* Et si spoliator neget se res aliquas particulares abstulisse, quas spoliatus prætendit, dabitur spoliato in defectum aliarum probationum juramentum in litem. *per L. 9. C. unde vi.* Engel *hic n. 1. & 2.* Qui autem & quales fructus in specie à quolibet possessore sunt restituendi, vid. Civilistæ passim. *ad §. 35. Instit. de R. D. & Reiffenst. h. t. §. 6. Schmalzgr. §. 2. à n. 38. usque ad finem hic.* Secundò: Jure Civili specialiter constitutum est in *L. 7. C. unde vi*, quod spoliator, si Dominus sit rei per vim ablatae amittat Dominium, si autem Dominus non fuerit, præter restitutionem insuper rei æstimationem præstare debeat.

9. Habétne autem pœna cit. *L. 7. C. unde vi*: etiam de jure Canon. locum?

Affirmat hoc P. Engel *num. 14.* eò, quod isto jure nullibi

nullibi sublata, vel immutata esse reperitur, imò satis clarè recepta esse videtur in *c. 2. caus. 16. q. 6.* cum hac tamen limitatione, quod in Causis quidem profanis Dominium propter violentiam perditum acquiritur spoliato: in beneficialibus verò beneficium per vim occupatum, quamvis auferatur ab occupante, non pleno jure acquiratur ei, qui possidebat, nisi aliunde titulum habeat: idque ideo, nè detur vitiosus ingressus ad beneficia, quæ sine canonica institutione obtineri non possunt. *c. 1. de R. J. in 6.* Notat autem P. Engel loco alleg. præfatam constitutionem *d. L. 7.* quantum ad hanc pœnam ammissionis Domini, vel præstandæ æstimationis hodie paucis in locis usu esse receptam, sed magis pœnæ arbitrariæ tantum locum esse: prout etiam hîc in Austria usus illius amplius non extat, ex quo ejusmodi violentiæ certâ duntaxat pœnâ pecuniariâ videlicet 150. flor. æstimantur. vid. tamen Lauterb. *ad ff. de vi & vi arm. §. 20.*

10. Sed proceditne Dispositio hujus tituli de restitutione facienda in omni spolio?

Regulariter spoliatus ante omnia semper est restituendus. *c. 1. in fin. h. t. L. 1. C. si per vim. cum similib.* quod adeò verum est, ut spoliator non audiat in suis exceptionibus, nec spoliatus teneatur respondere ad objecta, priusquam adversarius restituerit, quod vi ablatum est. *c. 7. in fin. h. t. L. 1. C. si per vim. L. 7. C. ad leg. Jul. de vi publica.* licet de Dominio excipiat, hoc est, dicat se esse Dominum rei de cujus possessione Actorem dejecit. *c. 1. h. t. & c. 1. eod. in 6.* unde in *c. 5. h. t.* dicitur, quòd etiam prædo restitui debeat. Valleng. *hic §. 4. n. 1. & 3.* Concordat praxis, ubi omnes ejusmodi exceptiones ad separatum remittuntur, & interea restitutio decernitur.

11. Sed

11. Sed quid si ex actis, documentis vel Confessione partis apertè constet, nullum jus competere spoliato, competere autem spoliatori?

Restitutionem nihilominus esse faciendam propugnat quidem Fachin. *lib. 8. controuv. cap. 16.* negativam tamen juri & æquitati magis conformem esse dicit P. König *h. t. n. 6.* eamque defendit Zoës. *ad ff. de vi & vi arm. n. 17. & 18.* & ad Decretal. *h. t. n. 12. junct. n. 13.* probatur 1. per *c. fin. h. t. in 6.* ubi possessor spoliatus ab eo, pro quo est jus commune, nequaquam dicitur esse restituendus. 2. per *L. 31. ff. depos.* quæ vult Dominum rei depositæ concurrentem cum fure deponente præferendum esse. 3. per *c. 6. de caus. poss. & propr.* ubi constituitur, quòd si constet de Causa proprietatis, non sit attendenda causa possessionis, frustraneum enim foret concedere restitutionem prædoni contra Dominum, cui mox eam restituere cogeretur, ad contraria respond. author. cit. loco alleg. add. Reiffenst. *hic n. 62. & seqq.*

12. Quid debet probare spoliatus petens restitutionem?

Hæc duo, quod nimirum ante spoliationem fuerit in possessione, & deinde quòd spoliatus sit, prout desumitur ex *c. 10. de offic. deleg. & L. 1. §. 21. ff. de vi & vi arm.* vid. Reiffenst. *hic n. 54.* concordat praxis apud Sutting. *obs. 13. per tot.* quomodo autem & qualiter possessio probetur vid. latè apud Schneidew. *ad instit. §. 4. n. 45. & seqq. de interd.*

13. Qui-

13. Quibus casibus cessat, vel denegatur restitutio spoliato?

Plures circa hunc passum afferuntur limitationes, siue fallentiæ, uti videre est apud Engel *hïc n. 4. & seqq.* & Reiffenst. *§. 4. per tot.* Præcipuè sunt: 1. Si ex actis & documentis vel confessione partis manifestè constet nullum jus competere spoliato, competere autem spoliatori. Uti mox dictum *in q. 11. vid. cit. Reiffenst. hïc n. 76. & seqq.* 2. si restitutio non possit fieri sine periculo animæ, Exemplum est in causa matrimoniali, quando v. g. marito restitutionem uxoris petenti opponitur impedimentum dirimens matrimonii, tunc enim restitutio tantum fit quoad cohabitationem & rem domesticam, non etiam quoad thorum, donec cognoscatur super ejusmodi impedimento dirimente. *c. 13. h. t.* debet tamen uxor hoc casu probationes habere paratas & in continenti, nam alias plenariè adeoque etiam quoad thorum esset restituenda *d. §. 13. §. pen.* non obstante quod non minus & hïc quoque animæ & peccati fornicationis periculum subesse videatur, nam ad hoc respond. alleg. Reiffenst. *n. 89.* Idem est 3. si timeatur damnum irreparabile veluti si in eadem causa matrimoniali petatur restitutio uxoris, & illa excipiat de magna mariti sævitia, tunc enim non alias restituitur, quam si maritus de ea honestè tractanda sufficientem præstiterit cautionem, imò si tantum sit viri odium & austeritas, ut mulieri non possit satis esse cautum, non debet restitui, sed usque ad seriam viri emendationem in loco honesto sequeltrari *cit. c. 13. h. t.* Engel *hïc n. 8. ubi n. 9.* adhuc aliam limitationem in eadem causa adstruit, & plura circa hanc restitutionem in matrimonialibus vid. apud Schamb. *h. t. n. 16. & seqq.* 4. denegatur quo-

quoque restitutio, quotiescunque jus commune assistit spoliatori, & resistit spoliato, nisi spoliatus insuper doceat de titulo. Exemplum desumitur *ex c. 2. h. t. in 6.* ubi Canonici alicujus Ecclesiæ spoliati à Parocho decimis intra fines suæ Parochiæ perceptis non restituuntur, ex dicta ratione. vid. rurs. Reiffenst. *hïc n. 8. & seqq.* ubi ad contraria respondet, plures limitationes pete ex Reiffenst. *cit. §. 4.*

TITULUS XIV.

De Dolo & Contumacia.

1. Quomodo sumitur hïc dolus?

Dolus in genere aliàs dicitur, omnis calliditas, machinatio, fallacia ad circumveniendum, fallendum & decipiendum alterum adhibita, ut dictum *lib. 1. de pactis*, hïc tamen eatenus tantùm sumitur, quatenus adhæret contumaciæ, & is in dolo esse censetur, qui in Judicio comparere vel respondere recusat. P. Engel *h. t. n. 1.* ac proinde licet rubrica hæc duas quodammodo partes habere videatur, communius tamen pro una tantùm accipitur. Schamb. *hïc n. 1.* vide tamen etiam de dolo in genere hic tractantes Schmalzgr. Reiffenst. & Pichler *§. 1. p. t.*

2. Quid est contumacia & quotuplex?

Contumacia hïc nihil aliud est, quàm ergà Judicem commissa inobedientia, estque duplex: vera vel ficta. Vera est, quando aliquis tribus edictis, vel unò peremptoriò pro tribus personaliter citatus, dicit se nolle venire, vel saltem cum certum est citationem ad eum pervenisse, in Judicio tamen non apparet. Ficta verò seu præsumpta, quando aliquis, qui personaliter

utpote latens, citari non potuit, per edictum publicum ad valvas vel domum ejus affixum citatus fuit, & in termino non comparuit.

3. Quibus modis committitur contumacia?

Variis: 1. veluti non veniendo in Judicium, quando nimirum legitimè citatus non comparet. *L. 53. ff. de Jud.* vel comparet quidem, sed non instructus. *arg. c. 6. h. t. & c. 1. §. fin. de appell. in 6.* 2. non respondendo, vel si respondeat quidem, sed obscurè, quia paria sunt non respondere, & respondere obscurè. *L. 11. §. 7. ff. de interr. injur. fac.* 3. in recedendo absque Judicis licentia infectò negotiò. *c. 4. h. t.* 4. in non jurando ad mandatum Judicis. *L. manifesta ff. de jurej. junct. c. ult. de jur.* ubi idcirco actor recusans juramentum sine justà causâ cadit ab actione; reus autem habetur pro confesso. 5. in non restituendo ad Judicis præceptum: quò casu res manu militari auferitur *L. 68. ff. de rei vind. & 6.* in non exhibendo v. g. non restituendo pignus, vel non edendo rationes: ut patet ex *L. 28. §. 1. ff. de appell.* quos casus complectitur Gloss. in *c. ex litteris h. t.* sequentibus versiculis:

Non veniens, non restituens, citiusque recedens,

Nil dicens, pignusque tenens, jurareque nollens,

Obscurèque loquens, isti sunt jure rebelles.

vid. Reiffenst. *hìc n. 45.*

4. Quid

4. *Quid requiritur ad hoc, ut aliquis in non veniendo pro contumace haberi valeat?*

Hæc duo. 1. trina citatio, aut una peremptoria à competente Judice facta, & citato legitimè intimata. 2. ut non adsit justa causa, propter quam citatus comparere non potuit. *L. 53. cum seqq. ff. de re jud. & L. 8. & 9. C. quomod. & quand.* quod intelligendum in ordine ad effectum, ut possit contra eum procedi ad sententiam, vel ad immiſſionem in ejus bona: Nam quoad expensas & damna parti alteri in præfixo termino comparenti refarcienda habetur omnino pro contumace, etiam prima vel secunda vice non comparens. Pichler *hic n. 13.* Reiffenst. *n. 62.*

5. *Habendusne est pro contumace, qui non comparet horâ, vel die designatâ, comparet tamen seriùs vel die sequente?*

Inspecto jure communi non censetur esse contumax, quia illa die, licet non ad horam determinatam comparet, eò, quòd tota dies citato cedat. *arg. §. 2. de V. O.* Eodem modo saltem de æquitate non tenetur Judex, etiamsi pars petat, condemnare ut contumacem, qui mox altera die comparet. *c. 2. 4. de offic. deleg.* vid. Reiffenst. *hic n. 68. & seqq.* Pichler *n. 14.* De praxi tamen hoc rariùs obtineret, sed si citatus Judice pro tribunali sedente non sit præsens, proceditur hoc ipsò in contumaciam, nisi justa aliqua causa excuset, quò casu solent ad petitionem decerni novæ citationes ad purgandam contumaciam.

6. Potestne etiam actor fieri contumax?

Potest, non tantum reus, de quo minus est dubium, sed etiam actor: imò gravior est contumacia actoris quam rei, eò, quòd ipse invitus, ille spontaneè ad Judicium veniat. Nec obstat, quòd invitus nemo agere compellatur; quia hoc verum est re adhuc integra, & antequam actor libellum in Judicio porrexerit, atque citatio ad reum pervenerit. Schmalzgr. *hic n. 46.* add. Reiffenst. *n. 78. & seq. h. t.*

7. Quæ sunt pœnæ contumaciæ?

Variæ pro diversitate casuum. Sic enim contumacia quandoque coërcetur litis damnò. *L. 53. ff. de re jud.* quandoque mulctâ per judicem inflicta. *L. 2. ff. si quis in jus voc.* subinde condemnatione in expensas *c. 6. h. t.* vel aliter Judicis arbitrio, si non sit solvendo. *c. 5. h. t.* interdum ad Judicium invitus ducitur & incarceratur *L. 8. C. quom. & quand.* quandoque punitur rei sequestratione. *c. 2. h. t.* interdum etiam excommunicatione afficitur *c. 3. ut lit. non cont.* & subinde missio in ejus bona decernitur, uti videbimus titulo sequenti. Vallenf. *hic n. 4.* latè Reiffenst. *§. 5. hic per tot.*

8. Quæ causæ excusant à contumacia?

Harum aliquot recensentur in *L. 53. & 54. ff. de re judic.* veluti adversa valetudo, majoris causæ occupatio, absentia reipublicæ causâ, citatio ad tribunal superius, ætas pupillaris, vel minorennis, quò spectat puerperium vel graviditas mulieris, tempestas, aut vis fluminis, prohibitio vel retentio proprii Magistratûs. *L. 2. ff. si quis caution.* & aliæ ejusmodi plures. vid. Schmalzgr. *hic n. 42.* Universim verò omnes causæ, quæ

quæ accessum ad Judicem reddunt citato vel impossibilem, vel difficilem, excusant à contumacia. Pichler *hic* n. 13.

9. Quomodo procedendum adversus contumaces?

Jure communi distinguendum est inter actorem & reum contumacem; deinde an lis jam sit contestata, vel non. Itaque si actor in die emissæ citationis non compareat, & libellus quidem exhibitus, lis verò necdum contestata sit, evocabitur ad rei instantiam tribus edictis, & si non comparuerit, anni spatium ei relinquitur, quò finitò si in contumacia perstiterit, erit in arbitrio rei, an velit petere se ab instantia absolvi cum refusione expensarum & damnorum, vel negativè litem contestari atque onus probandi in se suscipere, & ità usque ad sententiam definitivam etiam absente actore procedere. Idem obtinet, si post litem contestatam actor contumax fiat, ità tamen, ut annò non expectatò Judex post citationem mox procedat in causa principali usque ad sententiam, & actorem contumacem in expensas condemnet. *L. properandum §. 2. C. de Jud. Nov. 112. c. 3.* Si verò reus & quidem ante litem contestatam sit contumax, tunc poterit actor petere immissionem in bona rei ex primo Decreto (de qua in tit. seq.) vel si bona non habeat, ut citetur realiter, arrestetur vel excommunicetur *c. 1. ut cit. non cont. L. 8. C. quom. & quand.* Post litem autem contestatam datur electio actori, an aliquo jam ex recensitis remediis uti velit, an verò potiùs causæ suæ confidens malit in ipso negotio principali procedere, testes & instrumenta producere & sententiam expectare, ità Engel *hic* n. 5. & seqq. adde

Schmalzgr. *n. 43. & seqq.* & latè Reiffenst. *§. 3. h. t. der tot.* Sed circa hunc procedendi modum praxis variat, & in specie annus ille aëtori post trinam citationem de jure concessus hìc saltem in Austria ampliùs non observatur. Unde usus & modus cujuslibet tribunalis meritò erit observandus.

10. Estne contumax necessariò semper condemnandus?

Non semper, præsertim si lite contestata liqueat de intentione aëtoris vel rei; nam ut loquimur absentiam rei supplet præsentia Dei; & ideo si aëtor intentionem suam plenè probaverit, reus contumax condemnatur, sin minùs absolvitur. *cit. L. properandum §. 4. C. de Judic. L. 37. ff. eòd.* ob solam enim contumaciam reus aëtoe non probante causa cadere non debet. vid. Sutting. *obs. 1. n. 7.* circa reos tamen hic in Austria per edictum ante aliquot annos publicatum novissimè cautum est, ut si quis post exhibitum sibi ab aëtoe libellum intrà terminum non responderit, & contumax fiat, hòc ipsò pro confesso habeatur, & aëtori in rem petitam ac expensas litis condemnari debeat.

11. Potéstne contumax appellare?

Verè contumax non appellat, *L. 1. C. quor. appellat. non recip.* imò nec supplicare potest Principi pro revisione causæ. Schmalzgr. *hìc n. 56.* fictè autem si ve præsumptivè tantùm contumax potest appellare, vel restitutionem in integrum petere. *c. 18.* & ibi Abb. *n. 17. de sent. & re jud.* vid. Reiffenst. *hìc n. 147. & seq.*

TITULUS XV.

**De eo, qui mittitur in possessionem
causa rei servandæ.**

1. Quid est missio in bonorum possessionem?

Est Jussio sive Decretum Judicis, quô alicui bona alterius, vel eorundem possessio attribuitur.

2. Quotuplex est hæc missio?

Duplex, una ex primo, & altera ex secundo decreto.

3. Quando ad eam devenitur?

Plerumque ob contumaciam rei, quando is vel sui copiam non facit, vel contumaciter solvere recusat. *L. 2. in pr. & §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. eatur.* Hic in Austria usus ejus potissimum obtinet in executivis in denen Schuld = Sachen & primum Decretum apud Excelsum Regimen, & Judicium Provinciale Mareschallicum dicitur Ansatz. Apud alia Judicia die Haupt = Spörr. Secundum verò die Einantwortung oder Urlaub und Commission. Suttinger *obs. 112.* juncta *obs. 119.*

4. Quid Juris consequitur actor ex missione in bonorum possessionem ex primo decreto?

Tunc neque dominium rei, neque etiam veram possessionem consequitur, sed tantum detentionem: quia ejusmodi missio fit duntaxat rei servandæ causâ, ut eam custodiat actor, dum interim veniat responsurus reus. *c. 1. h. t. & L. 9. §. 1. L. 12. quib. ex caus. in poss.*

poss. Tribuit tamen hoc primum decretum etiam Jus pignoris Prætorii. *L. 2. C. de prætor. pign.* Sutting. *cit. obs. 112. num. 8.* ubi notandum, quod jure veteri missio unius Creditoris proderat omnibus Creditoribus reliquis, etiam qui missi non erant, ita, ut ex hoc pignore nemo alteri præferretur. *L. 12. in pr. ff. de reb. auth. jud. possid.* sed hoc jure novo est immutatum per *Nov. 13. c. 4. §. 1.* concordat praxis, vi cujus obtinens prius primum decretum den *Ansatz* oder *Spörr* reliquis præfertur. Sutting. *loc. ut supra. junct. obs. 107.* Requiritur verò, ut primum hoc decretum executioni realiter sit mandatum, daß das Gut wirklich angesetzt, oder gespörret worden seye. Aliàs præfertur, qui prius executionem obtinuit, der den *Ansatz* oder *Spörr* vorhero führen lassen, etiamsi possessori res tradatur, prout quotidie practicatur, & testatur Sutting. *cit. obs. 107. n. 2.* & per tot. impeditus tamen immitteri, habetur pro immisso, adeoque & executio facienda, pro realiter facta, si debitor manu violenta eam impediverit, idem Sutting. *obs. 112. n. 4.*

5. Quando secundo decreto opus est?

Distinguendum rursus est jure communi inter actionem realem & personalem. In actione personali opus non est hoc secundo decreto, scilicet reo post missionem non comparente intra annum; quia tunc actor, elapso anno, statim, id est, absque alio Judicis decreto consequitur veram rei possessionem, in quam missus est. *c. 1. h. t.* verum in actione personali, quia reo contumace intra annum non comparente, eò anno elapsò, non statim acquiritur actori possessio rei, in quam missus est, opus est secundo Judicis decreto, ad hoc, ut veram rei possessionem consequatur. *c. 1. §. in aliis. ut lite non contest.* Vallens. *h. t. n. 3.*

6. At cur non similiter opus est secundo decreto in actione reali?

Quia in actione reali actor dicit rem esse suam, idque propter contumaciam rei verum esse præsumitur; in actione verò personali actor tantum debitum allegat, & nullum jus circa rei possessionem, unde opus est secundo decreto, quò ipsi hæc possessio adjudicetur. Engel *h. t. n. 4.* confer Reiffenst. *h. t. n. 31. & seqq.* Cæterum & in hoc rursus praxis multum discrepat: imprimis enim annus ille, de quo mox dictum, juxta præmissa quoque *in tit. præc.* amplius non conceditur, sed obtentò primò decretò apud Excelsum Regimen, vel Judicium Provinciale Mareschallicum nach erhaltenen Ansaß mox elapsò terminò 14. dierum ulterior Executio Anbott und Edict, & deinde post sex septimanas secundum decretum Urlaub und Commission, apud alia Judicia verò, die Schäß- und Einantwortung post triduum; imò apud Prætorium der Kayserschen Schranen secundo statim post intimationem factam die peti & impetrari potest: uti constat ex praxi. Deinde apud præfatum Excelsum Regimen nec non Judicium Provinciale Mareschallicum in actionibus personalibus, tum realibus utroque decreto opus est, plura de hac materia præsertim in ordine ad jus commune vid. apud Schmalzgr. & latè apud Reiffenst. *h. t. per tot. add. Lauterb. ad ff. tit. quib. ex caus. in possess. eat. & titulo seq.*

TITULUS XVI.

Ut lite pendente nihil innovetur.

1. *Quid statuitur per hanc rubricam?*

Hoc singulare, quòd nimirum lite pendente nihil innovari, sed omnia in eodem statu permanere debeant, in quo erant tempore litis inchoatæ. Schamb. *hìc n. 4.*

2. *Quid est lis pendens, & quàm diu durat?*

Lis pendens dicitur, quando inter duos vel plures mota est controversia, & in Judicium deducta super aliqua re: durat autem litis pendentia, donec cesset controversia vel per sententiam vel per transactionem, aut aliam partium cessionem tacitam, vel expressam. P. Pichler *hìc n. 1.*

3. *Quando inducitur litis pendentia?*

Per citationem à competenti iudice legitimè factam, & reo debitè insinuatam, idem Pichler *hìc n. 2.* & colligitur *ex Clem. 2. h. t.* adde Reiffenst. *h. t. n. 4. & seqq.*

4. *Quis est effectus litis pendentiae?*

Primus, isque præcipuus, quòd nimirum uti dictum, litè pendente nihil sit innovandum, & si quid attentatum, sive innovatum fuerit, debeat in pristinum statum revocari, ac antequam revocetur, parte opponente impediatur processus ad ulteriora, Engel *hìc n. 6.* Secundus, quòd lite pendente possessor suæ possessionis commodo non debeat privari, sed æque durante lite ac prius fructus ex re possessa percipere valeat.

Ter-

Tertius, lite pendente rescripta aut privilegia in præjudicium alterius impetrata non expressa mentione litis pendentiae censentur esse subreptitia. Idem Engel *n. 2. & 3.* add. Reiffenst. *h. t. n. 10. & seqq.*

5. An & qualiter alienatio rerum litigiosarum est prohibita?

Res & actiones litigiosæ lite pendente exceptis quibusdam casibus universaliter prohibentur alienari. *can. ult. caus. 11. q. 1. c. 3. & 4. h. t. L. 2. & ult. C. de litigios.* si autem contra hanc prohibitionem de facto res, vel actio alienata fuerit, tunc Jure quidem ff. alienatio subsistit, & tantum ope exceptionis infirmatur *L. 18. ff. de R. V. L. 1. §. fin. ff. quæ res pign. vel hypoth.* verum de Jure novo Cod. alienatio ipso jure nulla censetur *per L. 2. cit. & L. 4. §. 1. C. de litigios. junctâ L. 5. C. de legib. Lauterb. ad ff. eod. tit. §. 15.*

6. Qui sunt casus, quibus rei litigiosæ alienatio permittitur?

In *cit. L. ult. C. de litigios.* excipiuntur isti casus
1. Si alienatio fiat dotis vel ante nuptias donationis nomine. 2. Ex causa transactionis. 3. Quæ fit nomine divisionis rerum hæreditariarum, vel per legati, aut fidei commissi causam, ut si actio vel res litigiosa alicui per testamentum vel codicillum sit relicta: quibus addi potest alienatio necessaria v. gr. per bonorum publicationem, vel si res litigiosa tempore peritura esset, tunc enim datur licentia alienandi saltem sub cautione idonea. *cit. Lauterb. d. t. §. 18.*

7. Quæ

7. *Quæ sunt pœnæ alienantis rem litigiosam?*

Interest : an contrahentes sciverint rem esse litigiosam, an non? qui non scivit, nullam incurrit pœnam, sicut nullam contraxit culpam, si uterque scivit, tunc si alienatio est facta per emptionem, venditionem, emptor amittit pretium, & tantundem venditor debet conferre de suo, ac utraque quantitas fisco applicatur, res vero litigiosa manet in suo statu, & nulli cedit. Si alienans solus scivit, debet pretium reddere ignorantibus, ac insuper tertiam partem pretii, vel æstimationis rei, reliquas autem duas partes fisco inferre. Si denique solus accipiens sciret, non modò debet restituere rem, sed etiam pretium perdit, fisco applicandum; cit. *L. ult. pr. & §. 1. C. de litigios.* vid. Lauterb. *ad ff. eod. tit. §. 19. & 20.*

8. *Sed licétne ante litem inchoatam alteri jus suum vel actiones indistinctè cedere?*

Actiones liquidæ, quovis titulo transferre licet: controversas donare quidem licet, non tamen vendere, & si venditæ sunt pro levi pretio, reus condemnatus non tenetur plus solvere, quàm emptor pro lite exposuit, ne lites sopitæ resuscitentur. *L. 22. & seq. C. Mandati.* Potentioribus verò vendere actiones dubias, sub amissione Juris, si quod venditor habet, est prohibitum. *L. 2. C. ne liceat potentioribus.*
Engel *h. t. n. 5.*

TITULUS XVII.

De sequestratione Possessionis & fructuum.

1. Quid est sequestratio & quotuplex?

Sequestratio est rei litigiosæ apud tertium (qui propterea sequester dicitur) depositio: estque duplex, alia voluntaria, alia necessaria. Illa est, quæ fit partis utriusque consensu: Hæc verò: quæ fit per Judicem, idque vel ex officio, dum rem litigiosam mandat sequestrari, vel ad petitionem partis unius, altera contradicente.

2. Estne sequestratio jure permessa?

Sequestratio voluntaria semper est permessa; quia partes possunt sibi ipsis, si volunt, præjudicare, remque litigiosam, donec lis decidatur apud tertium custodiendam deponere. Necessaria autem sive Judicialis regulariter est prohibita; quia processus non debet inchoari ab executione, nec possessor durante lite possessionis commodo privari. *L. un. C. de prohib. sequ.* vide Reiffenst. *hic n. 14. & seq.*

3. Sed an & quibus casibus sequestratio etiam judicialis est licita?

Potest pluribus casibus esse licita, primò si possessio est valde litigiosa, & periculum est armorum. 2. Si reus Possessor est suspectus de dilapidatione, ut quia est pauper, vel malè morigeratus, aut aliàs solitus est substantiam suam dilapidare. Si periculum est, nè res tempore Judicii deterioretur, aut pereat, & sic in pluribus aliis casibus, quos vide apud Reiffenst. *n. 18. & seqq.*

4. Quid

4. *Quid requiritur ad sequestrationem ritè faciendam?*

Ut Judex motu proprio, seu ex officio nobili procedat ad sequestrationem, requiritur causa aliqua gravis & publica v. gr. periculum armorum. Quando autem ex officio mercenario, seu ad petitionem partis ad eam procedit, tunc necesse est primò, ut Judici saltem summarie constet de jure petentis sequestrationem. 2. Ut fiat cum cognitione causæ & parte alterâ auditâ. 3. Ut ex parte ejus, contra quem petitur, sit aliqua suspicio dilapidationis, vel aliud simile periculum, idem Reiffenst. *h. t. n. 37. & seq.*

5. *Transitne possessio rei sequestratae in sequestrum.*

Minimè, sive sequestratio sit necessaria, sive voluntaria, nisi aliud actum vel expressum fuerit. De necessaria omnes conveniunt, & ratio est, quia hæc fit solummodo custodiæ causâ. *c. 2. h. t. & L. 39. ff. de acqu. vel amitt. poss.* de voluntaria patet similiter ex eo, quòd non minùs & hæc sit species depositi, nulum autem depositum ex vi & naturâ suâ sine expressa partium conventionione transfert possessionem in depositarium, sed solum fit custodiæ causâ. *L. 1. L. 6. & 17. ff. depos.* vid. cit. Reiffenst. *n. 42. & seq.* adde Pichler. *n. 5. & 6.* ubi ad contraria & resp.

6. *Quomodo impeditur sequestratio?*

Impediri potest sequestratio 1. si reus cautionem sufficientem præstet per pignora, vel fidejussores de judicio sisti, aut de re integra ac illæsa conservanda. 2. Si is, contra quem petitur, doceat in continenti de jure suo. cit. Pichler *hic n. 4.* ubi præterea ex Harpr. & com-

communi notat partem, cujus res est sequestrata, posse ex ea petere alimenta, & expensas litis necessarias, si aliunde non habeat.

TITULUS XVIII.

De confessis.

1. Quid est confessio?

PROUT hic accipitur, est ejus, quod ab adversario intenditur in Judicio, vel extra illud asseveratio. Schmalzgr. h. t. n. 1. König: eod.

2. Quotuplex est confessio?

Confessio dividitur primò in Judiciale & extrajudiciale. Illa est, quæ fit in Judicio c. 2. h. t. Hæc quæ extra Judicium fit. Secundò, in simplicem, & qualificatam. Illa est, quæ fit purè, & sine aliqua quantitate restringente aut excusante, ut si quis fateatur se commisisse crimen. Qualificata est, quando adjicitur aliquid restringens. v. g. homicidium esse quidem commissum, sed propter necessariam defensionem sui. 3. in expressam & tacitam. Expressa est, quæ fit verbis, scriptura, vel aliò signò voluntatem significante. Tacita est, quæ ex aliquo facto colligitur, vel à lege fingitur intervenisse. Exempla sunt in lib. 5. ff. de his qui notant. infam. c. 32. de sim. c. 7. de præsumpt. & c. 2, h. t. in 6. 4. Confessio alia dicitur discreta, quæ fit cum expressione causæ, ex qua nata est obligatio. Alia indiscreta: quando nulla obligationis causa exprimitur. P. König h. t. n. 2. & seq.

3. Quid operatur confessio judicialis?

Confessionis Judicialis, si rectè facta est, varii sunt effectus. 1. est plenissima probatio. L. 5. c. transact. omnesque probationes alias per testes, vel instrumenta

menta factas infringit. 2. efficit notorium *c. 5. de cohab. Cleri: & mulier.* viamque appellationi præcludit. *c. 13. de appell.* 3. Actorem relevat ab onere probandi vel ex toto, si nempe reus confiteatur omnia contra se proposita, vel ex parte, si expositionibus & articulis in libello contentis confiteatur solum aliquos. 4. Tollit præsumptionem juris & de Jure ita, ut contra hanc admittatur propria confessio, licet nulla alia probatio. 4. Recipitur etiam post conclusionem in causa, imò retractat sententiam, licet jam transierit in rem judicatam. 6. Denique inter alios plures effectus habet vim sententiæ & rei judicatæ, ut patet *ex lib. 1. ff. de confess. & lib. un. 6. eod.* ita, ut in confessum nullæ sint partes Judicantis. *Lib. 25. S. fin. ff. ad L. aquil. vid. Pichler hic n. 7. add. Schmalzgr. n. 20. & seqq. Reiffenst. n. 62. & seqq.*

4. Cur dictum si ritè facta est?

Quia ut confessio judicialis prædictos sortiatur effectus, plura requiruntur, quæ Glossa *in cap. fin. h. t.* his versibus exprimit.

Major, sponte, sciens, contra se, jus fit & hostis,

Certum, lisque, favor, jus, nec natura repugnet.

Itaque 1. confessio debet fieri à majorenni, nam facta à minorenni vel nulla est, vel per restitutionem in integrum annullatur. *Lib. 6. S. 5. ff. h. t. sponte:* Nam si quis metu compulsus aliquid fateatur, confessio non valet, vel cessante metu revocari potest. *Lib. 1. ff. de quest. 3. sciens,* id est, ut confessio sit facta cum pleno usu rationis, non ex quadam passione prædominante. 4. *contra se;* quia confessio facta in favorem confiten-

fitentis, nec in articulo mortis vim habet probationis *L. 6. de prob. §. ubi ius fit*: videlicet coram Iudice competente; facta enim coram Iudice incompetente tantum vim habet extra Judicialis *c. 4 h. t. 6. Hostis*: id est, ut Confessio Judicialis fiat præsente adversario, vel ejus Procuratore, tutore vel Curatore. *L. 6. §. 3. ff. h. t. & L. fin. §. 3. ff. de interrog. in jur. fac.* aliàs enim non probat, saltem de puncto Juris Civilis per jura citata. de æquitate tamen Canonica contrarium tenet Engel *hic n. 12. 7. Certum*: id est de re non dubia sed certa, quia super re dubia & incerta non potest fieri certa sententia. 8. *Lisque*, id est, de re litigiosa de qua videlicet est controversia. vid. P. König *hic non 15. 9. Favor*, id est non repugnans Causæ favorabili de Jure communi, ut si quis confiteretur contra valorem Matrimonii. *c. 5. de eo, qui cognovit. 10. Jus nec natura repugnet*, hoc est, non debet esse contraria juri, aut rerum naturæ, qualis esset, si quis validè se professum esse Religionem ante 16 ætatis annum confiteretur, unde si quis fateatur se Titium occidisse, debet constare Titium esse occisum. Quod Practici corpus delicti sive visum repertum appellant, & in omni processu criminali ante omnia intervenire debet. Videatur hæc requisita plenè explicans Reiffenst: *hic n. 17. & seqq.*

5. *Habeturne confessus ita pro judicato, ut nulla amplius opus sit sententia?*

Ita hoc indistincte videtur dicendum ex *L. 25. cit. ff. ad L. aquil & L. 1. ff. ac L. un. C. h. t.* Rectius tamen cum communiori distinguitur inter causas criminales & civiles. In criminalibus requiritur semper sententia definitiva, sive confessio præcedat litis contestationem sive non, ut patet ex

6. 2. h. t. & L. 5. ff. de custod. & exhibit. seor. In civilibus verò interest an confessio facta stante vel post litis contestationem. Primo casu non est opus sententiâ, sed sufficit præceptum judicis de solvendo, per L. 21. ff. de Judic. & L. un. C. h. t. Secundo autem casu debet intercedere sententia per c. 10. de transact. L. 3. & 5. ff. h. t. Schmalzgr. hic n. 16. & seqq. Pichler n. 9. ubi ad contraria respondet, add. Reiffenst. n. 73. & seqq.

6. *Estne opus ad hoc, ut confessio dicatur judicialis, quod sit facta judice pro tribunali sedente.*

Vult hoc P. Engel hic n. 13. & videtur suadere ratio, siquidem ea communiter confessio judicialis dicitur, quæ fit in Jure, L. un. C. h. t. Jus verò ibidem dicitur locus, in quo Judicandi gratiâ Judex sedet. L. per ff. de J. & J. vid. tamen id negantem P. König h. t. n. 18.

7. *Quid dicendum: si confessio facta quidem sit in Judicio, acta autem propter non servatum ordinem cassata fuerint?*

Talis confessio adhuc pro judiciali habenda est. Quia ad valorem confessionis nullus processus requiritur, & potest aliquis ante litem inchoatam judicialiter confiteri, proinde si Judicium & omnia acta judicialia sint nulla, talis confessio ante Judicium coeptum, sive ante litis contestationem facta censebitur. P. König hic n. 19.

8. *Potestne confessio in Judicio facta revocari?*

Non potest regulariter: Quia confessus in Jure habetur pro Judicato. L. fin. C. h. t. nisi revoca-

tio fiat in continenti, tunc enim si viderit aliquis se errasse, poterit se corrigere, & confessionem revocare *arg. c. 7. de testib. cogend.* Dicitur autem in continenti fieri revocatio, si non interponatur correctioni suæ intervallum, ut loquitur *c. 7. cit.* quod Judicis arbitrio relinquendum. vid. Reiffenst. *hic n. 79.*

9. *Sed éstne tunc opus probare errorem vel rem aliter se habere?*

Si revocatio fiat in continenti non est opus, sed sufficit præcisè revocare, allegando errorem. Secus si fiat ex intervallo, vid. Reiffenst. *n. 78. juncto n. 78. juncto n. 80.*

10. *Nocétne confessio Advocati vel Procuratoris principali?*

Distinguendum est imprimis, an Advocatus vel Procurator ex mandato speciali confessus aliquid est in præjudicium Domini: & tunc valet confessio, nec revocari potest, ut per se patet & probatur ex *C. 2. de capell. monach. & c. 2. de sent. & re Jud L. 20. in pr. ff. de interrog. in Jur. faci.* An verò instructus tantum mandato generali ad agendum. Et tunc subdistinguendum est: aut enim spontè & absque ulla necessitate ultrò aliquid confessus est: aut verò confessio facta per viam contentiosæ Jurisdictionis, putà quia in Judicio interrogatus respondit. Primo casu non præjudicat Domino, quia talis confessio censetur esse donatio, seu ultronea juris renuntiatio, qualis non tenet, si fiat absque speciali mandato: estque pro hoc textus expressus in *L. 6. §. 4. ff. h. t.* qui de tali confessione communiter intelligitur. Secundo vero casu nocet Domi-

no, quia ex necessitate officii debebat respondere. Ita Reiffenst. hic n. 90. & seqq. Zoes. ad ff. h. t. n. 7.

11. Sed an Domino sive principali in tali casu nullum superest remedium?

Est utique, quia talis confessio per ipsum Dominum, vel etiam procuratorem potest revocari: idque vel in continenti (quod etiam in triduo fieri intelligitur *L. ult. C. de error. advoc.*) quò casu non est opus alià probatione erroris, vel ex intervallo: modò in hoc casu error probetur. Per dicta in *qu. 10. & 11.* vid. cit. Reiffenst. *loc. alleg.* ubi idem taliter procedere tradit in confessione Prælati respectu Ecclesiæ, & tutoris vel Curatoris respectu pupilli vel minoris.

12. Valétne confessio à Judice dolosè vel fictè sub spe impunitatis promissæ elicitæ?

Nihil probat ista confessio, nec ex ea Reus potest condemnari, si eam (prout potest) revocaverit; quia est per injuriam ac illegitimè obtenta: si tamen comperta falsitate in ea perseveraverit, tunc ex hac ratificatione, sive iterata confessione erit locus pœnæ ordinariæ. Engel hic n. 23. & latè Reiffenst. n. 149. & seqq. h. t. ubi J. contraria resolvit.

13. Quid Juris in Confessione per tormentam judiciale extorsa?

Confessio quoque ista non probat, saltèm plenè, nec præjudicat confitenti per text. & rationem in *L. 1. §. 23. ff. de quest.* nisi postero (vel ut in pluribus locis, uti hic obtinet:) secundo vel tertio die ad banchum juris seu ad locum publici tribunalis reductus, & extra tormentorum conspectum positus rursùm confiteatur
cri-

crimen, factamque confessionem ratificet. Requiritur autem, ut tortura legitimè processerit, aliàs enim, etsi Reus confessionem repetat, imò millies Ratificet, nihil probat, nec præjudicat Reo. Ut ex Myns. notat Pichler *hic* n. 10. vid rurs. Reiffenst. *h. t.* n. 137. & seqq.

14. *Tenetúrne Reus interrogatus à Judice fateri veritatem, nempe debitum vel delictum suum?*

Communis & probata est responsio, quòd si Judex legitimè & servato juris ordine procedat, teneri Reum absolute fateri veritatem; quia juxta sacras literas & rationem naturalem quilibet tenetur obedire superiori legitimè præcipienti. Secus est, si Reus non fuerit legitimè interrogatus: tunc enim saltem in criminalibus potest amphibologica locutione & artificio interrogationem Judicis elidere, sicut interrogationem hominis privati, quia tunc Judex habet se instar privati, nec ei taliter jus interrogandi competit. Ut probatur ex *C. 17. 19. & 21. de accus.* & Reus écontra non mentitur, sed tantum gravi de causa veritatem tacet. Porro in dubio & ubi non constat, an Judex legitimè interroget, facilius omnes concedunt, non teneri Reum contra se fateri, quia in dubio melior est conditio possidentis. Ità Engel *hic* n. 20. & Pichler n. 17. Quando autem Judex legitimè interrogare censeatur, tradit idem Pichler. n. 18.

15. *Sed an prior illa decisio de Judice legitimè interrogante obtinet etiam in criminibus gravioribus & capitalibus?*

Volunt hoc aliqui, uti videre est apud Engel *loc. cit.*

cit. sed benignior videtur esse sententia contraria ad-
struens Reum in ejusmodi delictis gravioribus pœnam
mortis, vel æquivalentem inferentibus non peccare
mortaliter negando crimen, quàm diu spes est evaden-
di, etiamsi juridicè interrogetur, quia præceptum hu-
manum, quale est Judicis, non solet obligare cum tan-
to damno. Item argumentum à minori ad majus, quia
nemo potest cogi ad dicendam veritatem contra suum
consanguineum. *L. 4. ff. de testib. L. 6. c. eod.* ergò
neque contra se ipsum. Engel ut suprà add. Pichl. *n. 19.*
& *20.* latissimè autem hanc totam controversiam exa-
minat Reiffenst. §. 7. *per totum. h. t.*

16. *Qualem vim habet confessio ex- trajudicialis?*

Hæc fit vel literis vel verbis. De literali con-
fessione trita est regula: Scriptura etiam privata ple-
nè probat contra scribentem. *L. 11. & seq. auth. si quis C. qu. potior in pign. L. 26. §. fin. ff. depos.*
etiamsi nulli testes accesserint: modò Scriptura legiti-
mè fuerit recognita. *Arg. L. 21. in fin. C. ad Leg. Corn. de falsis* Et siquidem fit confessio obligatoria,
habeat causam debendi, v. g. empti, mutui, &c. expref-
sam. Aliàs enim saltèm plenè non probat. per text. in
C. 14. de fid. Instr. concordat. praxis apud Sutting.
Obs. 71. per tot. Scriptura tamen liberatoria vel quit-
tatoria expressionem causæ non desiderat. I auterb. *ad*
ff. h. t. §. 22. Verbalis confessio rursus fit vel præ-
sente & acceptante adversario: & tunc juxta omnes
habet vim plenæ probationis, quia cadit in promissio-
nem. *d. L. 26 ff. depositi. & lib. 25. ff. de probat.*
vel eo absente: & hæc juxta plerosque tantùm semi-
plenè probat, alii tamen eidem etiam plenam tribuunt
proba-

probationem, modò animò deliberato facta, & per duos saltè integræ fidei testes probata sit. Idem Lauterb. *d. t.* §. 23. vid, iterum plenè Reiffenst. *hìc* §. 2. *per tot.*

17. *Quid operatur extrajudicialis confessio in criminalibus?*

Non probat, saltè plenè, nec sufficit ad condemnationem, sed tantum facit indicium ad torturam, si indicia proxima concurrant. v. g. si quis de ejusmodi delicto suspectus spontè illud confessus sit, vel se jactaverit, & hæc confessio, vel jactatio per duos testes probetur. Lauterbach. §. 27.

18. *Quid dicendum de confessione sacramentali?*

Hæc nihil probat, sive per Confessarium, sive per auscultantem reveletur, nam talis confessio non fit homini, sed Deo. Engel *hìc* n. 24. Reiffenst. n. 132. & *seqq.*

21. *Sed quid si per Schedam confessionalem fuerit revelata?*

Nihil probat talis scriptura, nec Judex potest contra taliter denunciatum inquirere, vel eum punire neque comprehendere, Reiffenst. *hìc* n. 135. idque ob reverentiam Sacramento pœnitentiæ debitam; & quia talis scheda à tertio, etiam Judice inventa inducit figillum, vel Sacramentale, vel saltè naturale obligans inventorem ad non revelandum. vid. Schmalzgr. *h. t.* n. 30. & *seqq.* ubi ad contraria respondet: nisi pernicies quædam pertimenda foret. Tunc enim res quidem v. g. conspiratio, incendium &c. detegi deberet,

non tamen persona nominanda foret. Lauterb. *cit. tit. §. 30.*

Plura ad hunc titulum spectantia, præsertim de confessione Reorum, & interrogatione de sociis criminis vide apud auth. cit.

TITULUS XIX.

De Probationibus.

1. Quid est probatio?

PROBATIO est rei dubiæ apud Judicem controversæ, per legitimos modos facta ostensio. P. Engel. *h. t. n. 1.* König *eod. n. 2.*

2. Quotuplex est probatio?

Probatio dividitur in artificialem & inartificialem. Illa est, quæ arte & industria probantis comparatur, & ex ipsis visceribus causæ, seu ex ipso facto locis intrinsecis extrahitur. Inartificialis est, quæ accipitur extrinsecus v. g. à testibus, Juramento &c. Utraque subdividitur, in plenam & semiplenam. Plena est, quæ ita probat, & Judicem informat, ut possit ex illa ferre sententiam. Semiplena est, quæ Judici non facit plenam fidem, sed tantum opinionem ingenerat, veluti si quid probetur per unicum testem omni exceptione majorem, vel per privatam Scripturam. Porro ex plenis aliæ dicuntur plenissima, & harum est usus in criminalibus per *L. fin. C. h. t.* vid. Pichler *hic n. 2. & 3.* add. Reiffenst. *n. 9. & seqq.* Schmalzgr. *n. 7. h. t.*

3. Cui incumbit onus probandi?

Generaliter is probare debet, qui dicit aliquid, vel affirmat in præjudicium alterius *L. 2. ff. & L. 1. C. de pro-*

probat. unde quia Actor plerumque affirmat, Reus verò negat, regulariter onus probandi incumbit Acto-
ri, non verò Reo neganti. *L. 21. ff. h. t. L. 8. L. 23. C. eod.* quod adeò verum est, ut Actore non proban-
te, Reus sit absolvendus, & si nihil præstiterit, id est
nullam probationem pro se attulerit. *C. fin. §. sanè de
jurejur. L. 4. C. de edend.*

4. *Süntne casus, in quibus etiam Reo incumbit probatio?*

Sunt plures: nam 1. si Reus excipiendo aliquid af-
firmat, tenetur suam affirmationem probare, quia sic
excipiendo Reus subit vices Actoris. *L. 19. ff. h. t.*
2. Si pro Actore stet præsumptio Juris, in Reum trans-
fertur onus probandi. *L. 24. & 25. ff. h. t.* vel
Actor pro se habeat possessionem. 3. Si Judex legiti-
mè transferat onus probandi in Reum, illi v. g. defe-
rendo Juramentum purgatorium in Judicio, quod est
instar probationis, nec recusari potest. *C. fin. de Ju-
rejurand.* Item si Reus onus probandi suscipiat.
C. 1. de restit. spol. 4. Quædam personæ privilegia-
tæ relevantur ab onere probandi. Sic Creditor ur-
gens solutionem contra civitatem vel Ecclesiam, debet
probare pecuniam mutuò acceptam conversam esse in
utilitatem Ecclesiæ vel Civitatis. *C. 1. de Depos. c. 2.
de solut.* 5. In Judiciis diversoriis & communibus, qua-
lia sunt, finium regundorum, familiæ herciscundæ, in-
terdictum uti possideris, uterque tenetur probare; quia
uterque est Actor & Reus. *§. retinenda. 4. Instit.
de Interd. c. ex literis 3. h. t.* Schmalzgr. *hic n. 28.*
Reiffenst. *n. 125. & seqq.*

5. Sed quid si Reus se fundet in negativa?

Vel 1. suam responsionem fundat in negativa qualitatis, si scilicet neget alicui inesse qualitatem, quæ eidem communiter & naturaliter, aut etiam accidentaliter inest. v. g. Titium esse legitimum, potentem ad usum matrimonii, habere legitimam ætatem ad ordines &c. vel 2. fundat in negativa juris v. g. Titium non posse ordinari, testamentum esse nullum &c. vel 3. in negativa facti prægnantis, quæ virtualiter in se continet affirmativam v. g. Titium non renuntiâsse sponte beneficio. vel 4. fundat se in negativa facti vestita circumstantiis loci, temporis, personæ &c. ut si neget se Viennæ exstitisse eo tempore, quo Actor affirmat. ibi esse commissum homicidium. Vel demum 5. fundat se in negativa facti pura, id est non determinata ad circumstantias v. g. simpliciter negando se occidisse, contractum celebrâsse. In primis quatuor casibus tenetur Reus suam exceptionem probare, non autem in ultimo. Ratio prioris est, quod tales negativæ includant virtualiter affirmativas v. g. Titium esse extra matrimonium natum, exstare legem aut Canonem, cur Titius non possit ordinari, Titium renuntiâsse coactè, tempore homicidii commissi fuisse alibi. Ratio verò posterioris, quod de hoc procedat regula: quod per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit. *C. 23. de Elect.* vid. Pichler *hic n. 5.* adde Lauterb. ad *ff. h. t. §. 26. & seqq.* & Reiffenst. *hic n. 43. & seqq.*

6. Quis est effectus probationis plenæ?

1. Juxta eam debet pronuntiari sententia *c. 4. caus. 3. q. 7. L. 6. §. 1. ff. de offic. presid.* 2. post
cri-

crimen plenè probatum non ad purgationem Canonica. *c. 12. h. t. 3.* Plenè probans non potest adstringi mittitur Reus ad Juramentum confirmatorium *c. 2. eod.* Pichler *h. t. n. 11.* P. König *eod. n. 30.* & *segg.* add. Schmalzgr. *n. 11.*

7. *Qualem vim habet semiplena?*

Licet non faciat plenam fidem, faciat tamen ut Reo possit indici purgatio Canonica, vel in eum transferatur onus probandi, vel Actori deferatur juramentum suppletorium, & hoc mediante fiat plena probatio. Quandoque sufficit etiam ad torturam, & multò magis ad inquisitionem faciendam. Imo nonnunquam ad ipsam ferendam sententiam: sic propter semiplenam probationem impeditenti Matrimonii, potest Judex per sententiam inhibere, ne contrahatur matrimonium. *c. 12. de Sponsal. c. 2. de consang.* Pichler. *loc. cit.* add. Schmalzgr. *n. 15. h. t.*

Possuntne plures probationes semiplenæ conjungi ad faciendam unam plenam?

In Civilibus non admodum arduis, & si tendant ad eundem finem, possunt taliter conjungi. *c. 13. h. t. c. 27. de test. c. 32. de simo. L. 5. c. de prob.* Sic duæ præsumptiones, unus testis cum fama publica, plenam constituunt probationem. Dicitur autem in civilibus: nam in criminalibus quando nimirum ad pœnam corporalem agitur, & civilibus arduis, non sufficiunt duæ semiplenæ, nisi saltèm moralem pariant certitudinem. arg. *L. fin. C. de prob.* König *h. t. n. 5. 6. & 7.* add. Reiffenst. *hìc num. 98.* & *segg.*

9. *Quot*

9. Quot sunt species probationum.

Sunt plures, & regulariter novem numerantur. 1. Est per evidentiam rei. 2. Per confessionem propriam. 3. Per aspectum sive ocularem inspectionem. 4. Per testes. 5. Per instrumenta. 6. Per Juramentum. 7. Per præsumptionem. 8. Per famam. Et 9. quandoque etiam fit probatio per sculpturas lapidibus v. g. impressas, quæ omnes sequenti versu exprimuntur:

*Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum,
Jurans, confessus, præsumptio, fama probavit.*

10. Quid est ocularis inspectio?

Ocularis inspectio vulgo ein Augenschein est, quando Judex rem, de qua controversia est, vel per se ipsum inspicit, vel commissarios, aut alias personas ad eam inspiciendam deputat. Engel *h. t. n. 10.*

11. Quibus in causis locum habet?

Non tantum in civilibus v. g. si agatur de confini-
bus, terminis mutatis vel mutandis. *tot. tit. ff. fin. re-
gund.* novi operis nuntiatione, in controversiis ædifi-
ciorum &c. sed etiam in criminalibus, dum dubium
est, an vulnus inflictum fuerit lethale, nec ne? idem
Engel *hic n. 11.*

12. Quam vim habet ocularis in- spectio?

Ritè facta plerumque facit validissimam probatio-
nem. *c. 4. c. 13. de prob.* adeò ut locum habeat, casu
quo lege vel statuto, aliæ probationes non admittun-
tur, nec sententia respectu illius transeat in rem Judi-
catam,

catam, sed per aliam rescindi possit, & debeat. vid. Schmalzgr. *h. t. n. 18. & seqq.* add. Pichler *n. 14.*

13. Quid est fama, & quomodo differt à rumore?

Fama, prout est hujus loci: *Est communis hominum alicujus loci de aliqua re sermo, & publicum Judicium, ex sola suspitione certo tamen autore proveniens.* Differt à Rumore, quòd hic sit *particularis sermo seu assertio ex sola suspitione & Autore proveniens*, adeoque temeraria Vulgi vox. Pichler *h. t. n. 12.* Potest autem fama oriri vel à bonis & fide dignis personis, vel à malis & suspectis de proprio commodo, quæ posterior non attenditur *c. 24. de accusat.*

14. Qualem probationem facit fama?

Fama per se & regulariter plenam probationem non facit, quia est sæpe fallax, teste experientia, & dictum unius facile sequitur multitudo, ut notat Pontifex *in c. 12. de purg. can.* In causis tamen civilibus, si legitimè fuerit probata, plerumque facit semiplenam probationem, per *L. 3. §. 2. ff. & c. 27. de test.* vid. Reiffenst. *ad tit. seq. de testibus n. 400. & seqq.*

15. Quid nominatim requiritur ad hoc, ut fama saltèm semiplenè probet.

Debet esse uniformis, solida, constans, & perpetua.
2. Debet originem habere à personis honestis & fide dignis. 3. Debet esse legitimè probata, cit. Reiffenst. *loc. alleg. n. 393.*

16. Quomodo fama probatur?

Potest probari per testes duos vel plures probatæ fidei,

fidei, & integræ opinionis. Isti autem debent jurato deponere se audivisse à majore parte populi, id est illorum, qui scire poterant, & ad quos spectabat scire, & saltem duas personas nominatim exprimere, à quibus audiverunt, & quæ asseruerunt se vidisse, idem Reiffenst. loc. ut supra n. 394. & seq. Pichler hìc n. 13.

17. Facitne fama etiam in criminalibus semiplenam probationem?

In ordine ad pœnam infligendam, nec plenæ, nec semiplenæ probationis vim habet, quia ad hunc effectum requiruntur probationes luce meridiana clariores; *L. fin. C. de prob.* Schmalzgr. hìc n. 24. sufficit tamen ad inquisitionem specialem *c. 19. & 14. de accusat.* item ad incarcerandum diffamatum, si de fuga sit suspectus, imò si vehemens sit, aut aliis adminiculis adjuncta ad torturam, juxta Carpzov. *p. 3. q. 120. n. 27.* & de Jure Canon. inducit purgationem. *Can. 5. caus. 2. q. 4.* Quandoque etiam dat facultatem infamatum ab officio & beneficio suspendendi. *c. 10. de purgat.*

18. Nunquam ergò facit plenam probationem?

Facit quandóque præsertim quando factum est antiquum, occultum, probatu difficile, peccati periculo obnoxium: sic juxta *c. 2. de Consang. & affin.* ad dissolvenda sponsalia de futuro, & contrahendum matrimonium sola fama sufficit. Ratio videtur esse scandalum evitandum, quod propter communem hominum æstimationem de impedimento dirimente facile oriretur, item periculum, ne matrimonium nulliter & inæstuosè contrahatur. P. Engel *h. t. n. 20.* Plura de probationibus & in specie qualis debeat esse probatio, & an

& an semper requiratur plena : item de prævalentia probationum in concursu, nec non de tempore sive termino probationum, ac restitutione in integr. adversus omittas probationes vid. apud Reiffenst. *h. t. §. 3. 4. 6. & 7. per tot.*

TITULUS XX.

De Testibus & Attestationibus.

1. Quid sunt testes & quid eorum attestationses ?

Testes sunt personæ, quæ ad rei fidem faciendam ad instantiam partis à Judice vocantur, & examinantur. Attestationes verò ipsorum testium depositiones sive asseverationes super facto aliquo. Schmalzgr. *hic n. 1.*

2. Qui possunt esse testes ?

Regulariter omnes, qui non prohibentur. *L. 1. §. 1. ff. h. t.* prohibentur autem aliqui in totum, idque vel à natura, vel à lege aut Canone, & aliqui secundum quid, qui communiter ad tres classes revocantur. Ad 1. pertinent, qui pro certis personis. Ad 2. qui contra certas personas. Ad 3. qui in certis causis testari nequeunt.

3. Qui sunt prohibiti in totum ?

In totum testari non possunt 1. mente capti, furiosi, ebrii, infantes, utpote quibus nullum plenè est consilium, quò spectant impuberes saltem infantia proximi juxta communem. Proximi autem pubertati non videntur in totum repellendi, ut probat Lauterb. *ad ff. h. t. §. 13. & seq.* & quòd saltè post pubertatem possint

possint testari de iis, quæ in impubertate viderunt vel audiverunt, tradit Engel *hic n. 13.* add. Reiffenst. *n. 77.* 2. Arcentur à testimonio cœci à nativitate. arg. *can. 15. caus. 3. q. 9. & c. 37. h. t.* Item muti & surdi simul; nam mutus aut surdus tantum, si distinctè scribere, aut mentem suam evidenti signo demonstrare potest, rejiciendus non est. Lauterb. *d. t. §. 12.* 3. Servi, non originarii vel adscriptitii vulgò *Leibeigene*, sed propriè dicti. *L. 7. ff. h. t.* Reiffenst. *hic n. 69. & seq.* quibus tamen nequaquam annumerandi sunt religiosi, qui licet in aliquibus æquiparentur servis, testari tamen possunt. *c. 51. h. t. c. 8. de dolo. & contu.* saltèm de superiorum suorum consensu tacito vel expresso. Quòd si aliter fecerint, validum quidem est testimonium, non tamen licitum. P. Engel *h. t. n. 11.* 4. A testimonio dicendo jure saltèm canonico excluduntur infames infamiâ juris. *c. 54. h. t.* Jure autem civili eos admittit Lauterb. *loc. cit. §. 18.* licèt fateatur eos esse suspectos, nec omni exceptione majores. Porro infames infamiâ facti nec civili nec canonico jure prohibitos esse censet idem Lauterb. *ibid.* vid. Reiffenst. *h. t. n. 42. & seqq.* 5. Excluduntur personæ viles, quales sunt inopes, & mendici. *L. 3. ff. h. t.* nisi personæ sint honestæ, de quibus nulla haberi potest suspicio, pretio conducti. *c. 1. h. t.* 6. Excommunicati non tolerati sive vitandi, qui ex officio sunt repellendi. *c. 8. de sent. excom.* tolerati verò tantùm ope exceptionis removentur à testimonio dicendo. arg. *c. 13. de hæret: in 6.* vid. cit. Reiffenst. *n. 48. & 44.*

4. Qui prohibentur testes esse pro certis personis?

Tales sunt 1. parentes & liberi pro se invicem *I. 9. & l. 6.*

& L. 6. C. h. t. 2. Fratres & sorores nec non alii consanguinei, amici & affines L. 4. & 5. ff. h. t. 6. 12. caus. 3. q. 5. 3. Conjux respectu conjugis. d. L. 4. quod etiam ad sponsum & sponsam, imò ad concubinam & amaziam extendit Reiffenst. *hic n. 114.* 4. Denique universim reprobatum testimonium domesticum, & testes quos aliquis ex domo sua producit. L. 3. C. h. t. & c. 24. eod. vid. tamen declarationes & exceptiones apud cit. Reiffenst. §. 4. *hic per totum.* add. P. König n. 13. & seqq. & Engel n. 24. & seqq. h. t. De subditis licet aliqui dubitent, communis & praxi recepta est sententia, eos pro Domino rectè testimonium ferre, modò duo concurrant, 1. ut priùs ipsis relaxetur juramentum subjectionis quoad hunc actum particularem. 2. quòd non agatur de proprio eorum commodo & interesse. Engel n. 29.

5. Quibus est interdictum testimonium dicere contra certas personas?

1. Parentibus & liberis contra se invicem L. 6. C. h. t. 2. Conjugi contra conjugem. L. 4. ff. h. t. 3. Libertis contra Patronum. L. 12. C. h. t. 4. Vasallis contra Dominum. 2. feud. tit. 33. §. 1. 5. Inimicis capitalibus contra inimicos. c. 19. de accus. 6. Judæis, paganis & qui à fide defecerunt contra Christianos & orthodoxas. can. 24. & 25. caus. 2. q. 7. 7. Sociis criminis c. 10. h. t. 8. Laicis in Causa criminali contra Clericos c. 14. h. t. 9. Advocatis contra suos Clientes saltè in eadem Causa, in qua patrocinium præstant. arg. L. fin. ff. de test. quibus accedunt tutores & curatores contra suos pupillos vel minores. P. Engel h. t. n. 22. conferatur tamen & hic rursus cit. Reiffenst. §. 5. & 6. h. t. per tot.

6. *Qui sunt testes inhabiles in certis causis?*

Respectu certarum causarum testes regulariter esse nequeunt: 1. Minorennis 20. annis in causis criminalibus. *L. 20. ff. h. t.* nisi veritas aliter haberi non possit, aut agatur de probanda Rei innocentia, aut versemur in criminibus exceptis. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 20.* 2. Clericis & Religiosis interdictum est testimonium in causa sanguinis. *can. 9. caus. 11. q. 1.* quando agitur de pœna irroganda contra Reum, secus si pro innocentia Rei tamquam testes petantur. Engel *hîc n. 32.* 3. Non possunt esse testes fœminæ in testamentis solennibus *§. 6. Instit. de test. ord.* nec in causis feudalibus. *lib. 2. feud. tit. 32. circ. fin.* in reliquis autem omnibus causis etiam criminalibus jure civili admittuntur. *arg. L. 18. ff. h. t. & L. 20. §. 6. ff. qui test. fac. poss.* Jure canonico eas in criminalibus repellit Engel, *n. 35. hîc*, cui tamen contradicit P. König. *n. 30. eod. tit. add. Lauterb. ad ff. h. t. §. 20. cit.* 4. Nemo est testis idoneus in causa propria. *L. 10. ff. h. t.* quando scilicet vertitur ipsius interesse, sive pecuniæ, sive honoris. *L. 1. ff. quand. appell.* vid. Lauterb. *d. t. §. 21. & 22.*

7. *An & quomodo aliquis de Collegio vel universitate potest esse testis in causa Collegii, vel Universitatis?*

Communior distinguit, an causa respiciat utilitatem totius communitatis, vel directè utilitatem singulorum. In primo casu, admittunt singulos de communitate testes esse idoneos, non autem in secundo. Ratio est, quòd hoc modo essent testes in causa propria. P. König

nig *hic* num. 32. Engel n. 37. add. citat. Lauterbach. §. 23.

8. *Proceditne hoc etiam de Religiosis & Ecclesiasticis communitatibus?*

Regulares & Ecclesiastici sunt testes idonei in causa suæ Ecclesiæ, non tantum, quando Ecclesia indirectè sentit aliquod commodum, sed etiam quando directè, sumitur *ex c. 12. 38. & 51. h. t.* & ratio est, quòd res Ecclesiæ revera non sint singulorum, & plerique sacerdotes sint, quibus major fides quàm aliis adhibenda est. Fallit tamen hoc 1. si alii testes extranei ad sint *arg. c. 26. de jurejurand. in fine v. deficientibus aliis.* 2. In Clericis & Religiosis, qui sunt procuratores Ecclesiæ. *c. 6. h. t.* vid. de hoc plenè Reiffenst. *h. t. §. 7. per tot.*

9. *Suntne tamen aliqui casus in quibus testes cæteroquin inhabiles admittuntur?*

Qui non à natura, ut furiosi, mente capti, sed tantum à lege vel canone sunt inhabiles, pluribus in casibus admittuntur, uti videre est apud Pichler *hic* n. 15. Sic 1. generaliter quando veritas aliter haberi non potest, admittuntur testes aliàs minùs idonei. 2. In criminibus exceptis, qualia sunt crimen læsæ Majestatis, hæresis, Simonix &c. 3. Pro innocentia Rei. Hinc uxor in causa criminali testis pro innocentia mariti esse potest. 4. Quando agitur de peccato vitando v. gr. impediendo matrimonio ratione consanguinitatis *c. 22. h. t.* tunc enim parentes & consanguinei admittuntur. Pariter, quando agitur de ætate liberorum, nam hanc præ cæteris optimè nosse præsumuntur. *L. 16. ff. de prob.*

prob. 5. si tantum producat summarie, & non requirantur probationes exactæ. 6. probant contra producentem *can. 3. caus. 4. q. 3. in fin.* de quo vid. Engel *hic n. 41.* & Schmalzgr. *n. 140.* Notat autem cit. Pichler in fine & Doctores passim id, an nimirum & quantam fidem in ejusmodi casibus testis alias inhabilis, vel minus idoneus mereatur, plerumque Judicis arbitrio esse committendum. arg. *L. 3. in pr. ff. h. t.*

10. Quo tempore testis debet esse idoneus?

Tempore depositionis & examinis, unde infamia aut aliud impedimentum superveniens, testimonium non reddit invalidum. Schüzius *in compend. ad ff. h. t.*

11. Quomodo testes sunt producendi?

Actor sive Reus, cui incumbit probatio, debet petere à Judice admitti ad probandum, & dari sibi terminum probandi, quo assignato Judici nominat testes, & articulos format, super quibus singuli è testibus examinandi sunt, quibus adversario communicatis poterit excipere contra personas testium, aut articulos. Erit autem in arbitrio Judicis, an prius velit admittere probationem exceptionis suspenso interim examine, vel contra, dilata probatione exceptionis examinare testes *c. 7. h. t.* Quod si verò nihil possit excipere, poterit saltè sua interrogatoria addere, quæ ob periculum subornationis non communicantur producenti testes, sunt tamen æquè his, ac super articulis testes examinandi, ut si forte testes à producente sint subornati, id ex interrogatoriis adversæ partis Judex facilius deprehendat. Latè Valens. *h. t. §. 2. per tot. add. Schmalzgr. eod. tit. n. 94. &*

94. & in ordine ad praxin forensem Sutting. *obs.* 53. & *duab. seq.* Ex quo etiam notandum, quòd de praxi Austriaca exceptiones contra personas testium ante examen non admittantur. *Observ.* 57.

12. *Debétne ad receptionem testium pars adversa citari?*

Regulariter debet citari, ut videat testes recipi, & jurare. Quòd adeo verum est, ut depositio testis parte adversa non citata sit nulla. *c. 2. h. t.* Dictum autem *regulariter*, nam plures casus, in quibus hæc citatio non requiritur, recenset Pichler *h. t. n. 22.* Schmalzgr. *eod. n. 182.*

13. *A quo testes vocandi in Judicium?*

Notat P. Engel *h. t. n. 1.* non convenire Doctores, an à Judice, vel à producente sint vocandi, propter text. *in L. 3. §. fin ff. h. t.* Praxis tamen obtinet, quòd à Judice soleant citari. Quod si alterius sint jurisdictionis, Judex proprius testium per litteras mutui compassûs (ut vulgo dicitur) requiritur, ut vel testes mittat ad locum litis motæ, ipse eos examinet super articulis & interrogatoriis, & dein depositiones testium clausas, ac sigillo munitas remittat. P. König. *h. t. n. 37.* P. Engel *eod. n. 2.*

14. *Cujus sumptibus testes sunt producendi?*

Producendi sunt sumptibus producentis, Sutting. *cit. obs. 55. n. 15.* licet enim testis productus nihil possit exigere pro dicenda veritate, cum hanc dicere ex justitiâ teneatur, ne tamen obsequium alteri exhibitum sibi sit damnosum, sumptus itineris aliasque expensas

à se factas exigere potest. *c. 11. §. proferendo de re-script. in 6.*

15. Dictum quod Adversarius debeat citari, ut videat testes jurare, quando ergo & quid jurare debent?

Regula est: testi non jurato nulla habetur fides. *c. 51. h. t.* debent autem testes jurare ante attestatationem, quòd amore solius veritatis moti sine odio, amicitia vel commodo inducti veritatem secundum conscientiam fideliter aperire velint ad articulos, & interrogatoria sibi proponenda. *c. 5. c. 39. & 51. h. t.* quòd fit in præsentia utriusque partis & Judicis *c. 2. h. t.* potest tamen ex tribunalium praxi subsequi juramentum post attestationes, præsertim si testes sciverint, sibi postea jurandum: imo ex voluntate utriusque partis remitti potest, nisi causa sit matrimonialis, spiritualis, criminalis, ubi vertitur bonum publicum, aut periculum animæ. Consuetudinem verò, quâ indifferenter omnibus testibus hoc juramentum remitteretur, censet P. Engel. *h. t. n. 44.* ex Gail. corruptelam esse.

16. Quomodo testes jurare debent?

Forma hujus juramenti ordinaria est, ut juretur corporaliter, tactis SS. Evangeliiis *can. 20. caus. 3. q. 9.* Episcopi tamen testes solum jurant propositis & inspectis SS. Evangeliiis & tacto pectore *c. fin. de Jure-jurand. & Auth. sed Judex C. de Episcopis. & Cleric.* quòd Doctores etiam extendunt ad sacerdotes, Pichler *h. t. n. 24.* Quòd si verò hi ipsi præstant juramentum fidelitatis vel professionem fidei emittunt tangere debent SS. Evangelia. Porro in pluribus Germaniæ locis (prout hic quoque in Austria teste praxi quotidiana & Sutting. *Obs. 56.*) personæ illustres

Iustres non comparent personaliter, sed absque juramento solum sub fide sua nobili (& si obligentur quasi sub juramento) per scripturam deponunt, & depositiones sua manu subscriptas, & figillo munitas judici transmittunt. Engel *n.* 43. Pariter etiam valetudinarii jurant in domo sua coram commissario *c.* 8. *h. t.* ubi etiam notat, hodie in Germania passim obtinere, ut testes non tangant Evangelium, sed mares tribus digitis anterioribus, foeminae vero, manu dextera supra sinistram pectoris partem posita jurent. concord. praxis. apud Sutting. *Obs.* 55. *cit.* *n.* 8. *vid.* insuper circa hunc totum passum Reiffenst. §. 14. *per totum hic.*

17. Quomodo testes sunt examinandi & eorum depositiones recipiendae?

Post Juramentum praedictum, dimissis partibus examinantur testes singuli nempe seorsim, ac privatim. *c.* 52. *h. t.* ab ipso Judice saltèm in causis criminalibus, vel ab ejus delegato. *c.* 8. *h. t.* sunt autem diligenter examinandi testes de omnibus convenientibus circumstantiis tam juxta articulos, quàm interrogatoria, quæ si forte à parte contra quam testes producuntur, facta non essent, vel minùs sufficientia, ea Judex ex officio debet supplere & de singulis circumstantiis prudenter inquirere, & praecipuè de ratione depositionis v.g. unde hoc sciat, an fuerit ipse praesens &c. *c.* 37. *h. t. c.* 9. *de prob.* Dicta autem testium debent in Protocollum fideliter referri, & dein testi praelegi, & quaeri, an ità dixerit &c. tandem imponitur testi silentium, ut nulli ante publicationem revelet suum testimonium, ne alii testes possint subornari, quod secretum de praxi dicasteriorum juramento solet inferi. P. Engel *h. t.* *n.* 46. add. Reiffenst. *hic* §. 15. ubi in specie de Interrogatoriis

toriiis suggestivis vitandis. Conferatur etiam Suttinger cit. *Observ. 55. per tot.*

18. Quoties testes super iisdem Articulis producere licet?

Regulariter permessa est tantum secunda, & tertia productio, non etiam ulterior, nisi qui quartam productionem postulat, affirmet juramento, se eam dolo malo non petere, neque testificata aliquo modo didicisse, sed quod, quos producere de novo desiderat, prius habere nequiverit. *c. 15. & penult. h. t. vid. Reiffenst. hic n. 445.*

19. Quomodo & quando Depositiones testium publicantur.

Testibus examinatis, si partes ulteriori productioni renunciant, Judex eas citat ad audiendas attestaciones, eisque presentibus vel per contumaciam absentibus testium asserta manifestat. Delegatus verò teneatur eas signatas mittere ad delegantem, ut coram hoc fiat publicatio; publicatione facta copia attestatorum communicatur partibus; rotulus verò in originali, vulgò die Zeugen-Aussag apud acta reservatur. *c. 1. de Prob. P. König h. t. n. 55. circa praxim vid. Sutting. Obs. 75.*

20. Qui sunt effectus Publicationis?

Publicationis hujus P. König *h. t. n. 56. & seqq.* tres enumerat effectus. 1. est, quod contra personas testium excipere amplius non liceat *c. 31. h. t.* nisi forte post publicationem causa suspicionis primò innotescat, aut facultas excipiendi sit reservata. Item si juramento confirmet, quod malitiosè non excipiat. *Dict. c. 31.*

c. 31. 2. quòd super iisdem articulis, vel directè contrariis non liceat eosdem, vel alios testes producere propter periculum subornationis. *c. 17. & 25. h. t. concord. praxis apud Sutting. cit. Obs. 75. n. 2.* Notat tamen P. Engel hic *n. 50.* quod subinde ex iusta causa publicatis etiam attestationibus iisdem, vel alii testes de novo recipi & examinari possint, v. g. si propter negligentiam Judicis vel Commissarii aliquid fuerit omissum, vel priores depositiones deperditæ, aut Judex ex officio pro meliori sua informatione eos repetere velit. Idem dicendum in causis matrimonialibus, & aliis, quæ non transeunt in rem judicatam, ut sunt criminales. vid. de hoc plenè Schmalzgr. *n. 122. & seqq. h. t.* 3. Demum effectus est, quòd testimonia legitima recepta in eadem causa & inter easdem personas plenam fidem faciant coram quocunque Judice. *c. 11. & L. fin. C. h. t.* vid. etiam super hoc plenius cit. Schmalzgr. *n. 118. & seqq.*

21. Quot testes requiruntur ad legitimam & plenam probationem?

Regulariter duo juxta illud: in ore duorum vel trium consistit omne verbum. *Matth. 18. & Luca 17.* nisi Lex vel canon plures in aliqua causa requirat: uti requiruntur in testam. 7. in codicillis 5. &c. vid. Reiffenst. hic *n. 231. & seqq.*

22. Quando testes reprobantur?

Reprobatio ista fit vel per exceptiones contra personas testium ex causis jure probatis, quæ secundum dicta jure comm. ante examen sunt proponendæ, vel per exceptiones contra eorundem examen, si nimirum circa illud aliquis defectus intervenit, puta, quòd sint

recepti à Judice incompetente, quòd non juraverint, quòd non secreto, sed omnes simul edixerint, uti videre est apud cit. Schmalzgr. 133. vel denique per exceptiones contra eorum depositiones & edicta, quæ duæ posteriores reprobationes plerumque post publicationem attestationum proponi solent. Confer circa hunc passum latè Reiffenst. §. 17. *h. t. per tot.*

23. *Quæ exceptiones depositionibus testium potissimum opponi possunt?*

Variæ pro facti emergentia, vulgares sunt, quòd testis v. g. deponat tantum de auditu aliquo, aut de credulitate solum, quod deposuerit non verisimilia, vel contraria sibi vel aliis. Quod variaverit, quod sit unicus, singularis &c. uti rursum videre est apud Schmalzgr. *hic n. 134.*

24. *An & quam fidem meretur testis de auditu alieno?*

Regulariter nihil probat c. 47. *h. t.* excipiuntur tamen plures casus. v. g. si articulus sit de fama conceptus, vel difficilis probationis, eò quòd excedat memoriam hominum, plures casus vid. apud Schmalzgr. *h. t. n. 111.* pariter testis deponens per verbum *credo vel non*, nihil probat, nisi accedant aliæ præsumptiones. vid. P. König *h. t. n. 51. & seq.* add. Schmalzgr. *hic §. 11. per tot.*

25. *Quid dicendum, si testis non verisimilia, vel contraria deposuerit?*

Si testis contraria sibi deponat, scilicet, si in una responsione aliquid affirmet, & id ipsum in altera neget, nihil probat. Idem est, si non verisimilia depo-
nat

nat, v g. dicendo se nôsse homicidam à facie, cum tamen hoc in tenebris fuerit commissum. Quod idem etiam dicendum est, si testis vacillet & variet, aut planè asserat se falsum dixisse. P. Engel *h. t. n. 55. & 56.* quis autem dicatur testis contrarius & vacillans, & quid dicendum, si testes ad invicem sint contrarii vid. iterum Reiffenst. §. 10. *h. t.*

26. An & quam fidem meretur testis unus?

Testis unius depositio regulariter non probat, neque sufficit ad decisionem causarum in quacunque dignitate sit constitutus. *c. 10. & 23. h. t. junct. c. 3. §. Jurisjurand. caus. 4. qu. 3. & L. 9. §. 1. C. h. t.* facit tamen semiplenam saltèm probationem, item sufficit ad inquirendum & citandum imò ad torturam. Reiffenst. *hic n. 247. & seqq.* Præterea sunt etiam casus, in quibus quandoque plenè probat veluti si deponat contra producentem. 2. si de nullius agatur præjudicio. 3. si agatur de impediendo peccato. 4. Artifici creditur censuram & Judicium ferenti in sua arte, si plures haberi non possint. 5. Interpreti, qui contractum confecit. 6. Illis, qui jurato alicui officio deputati sunt, quæ officia eorum concernunt. P. Engel *h. t. n. fin.* & plenè de unius testimonio cit. Reiffenst. *hic §. 8. à d. n. 247. usque ad fin.*

27. Quid Juris circa testes singulares?

Triplex plerùmque reperitur singularitas, inter testes. Una obstativa seu adversativa: altera diversificativa, & tertia cumulativa sive adminiculativa. De qua vid. P. König. *hic n. 71.* Testes singulares singularitate obstativa nihil, nec semiplenè probant, propter contra-

tra-

trarietatem & repugnantiam. *c. 9. de prob. & ibi Gloss. V. Singulares.* Singulares verò singularitate diversificativa probant saltem semiplenè, & sufficiunt ad inquirendum, imò ad torquendum, idem ferè est de testibus singularibus singularitate cumulativa. Imò hi, maximè in civilibus causis plerumque etiam plenè probant. *cit. P. König. loc. ut supra. & latè Reiffenst. §. 9. per tot. h. t.*

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis?

1. Possuntne testes cogi ad dicendum testimonium?

POSSUNT regulariter, nisi quidam sint privilegiati. *c. 1. h. t. & L. 19. c. de test.* Ratio est, quia interest reipublicæ veritatem manifestare. *L. 22. C. de test.*

2. Quæ personæ hoc in passu sunt privilegiatæ?

1. Parentes contra liberos & vicissim. *can. 3. §. parentes. caus. 4. qu. 3. L. C. de test.* 2. agnati & cognati, item affines contra se invicem *L. 4. ff. eod. tit. 3.* uxor contra maritum & vicissim. *L. 4. cit.* & omnes illæ de quib. *tit. præc. qu. 4. & 5.* nisi forte veritas aliunde haberi non possit. *vid. Schmalzgr. hic n. 3. & seq. Reiffenst. hic §. 2. per tot.*

3. Proceditne dicta decisio tam in civilibus, quàm criminalibus causis?

De causis civilibus non est dubium, per *c. 1. 2. 6. & 7. h. t.* in criminalibus autem saltem criminaliter inten-

intentatis negant aliqui invitum quempiam ad testimonium dicendum cogi posse, propter *c. 10. h. t. & L. 5. §. 10. ff. de his qui ut indign.* Dicendum tamen cum P. König hic *n. 10.* & in his positam decisionem procedere *arg. c. 4. c. 8. & 9. h. t.* deinde jure civili certum est in causa criminali testibus invitis testimonium imponi. *L. 16. & L. pen. C. de testib.* ergò etiam de jure Canonico, quia inter hæc duo jura sine textu expresso non est inducendum discrimen. ad text. appof. respondet idem König loc. alleg.

4. Quid si aliquis juraverit se non vel- le testimonium dicere?

Non obstat hoc juramentum, utpote contra bonos mores & utilitatem publicam commissum. *arg. c. 58. de R. J. in 6. & facit textus expresse in c. 4. h. t.* Engel hic *n. 3.* add. Reiffenst. *cit. §. 2. hic n. 43.*

5. Sed quid si aliquis sub secreto tantum aliquid novit?

De secreto Sacramentali expeditum est, taliter credita nullo modo revelari posse. *c. 13. de excessib. Pralat.* circa secretum verò naturale interest, an aliquis tacitè ut obstetrix, medicus, &c. vel expressè secreti custodiam in se receperit? an vero non? primo casu iterum cogi non poterit propter fidem datam, & secreti commissi vinculum naturale; benè verò secundo. vid. Pichler *suprà de testib. n. 30.*

& Schmalzgr. *eod. n. 74.*

TITULUS XXII.

De fide Instrumentorum.

1. Quid est instrumentum?

INstrumentum in generali sua acceptione significat omne id, quod causam instruit, atque ita, & testes & testimonia Instrumenti nomine veniunt. Proprie verò & prout hujus est loci, accipitur pro qualibet Scriptura, quæ fidem rei, quam continet, Judici facit, & causam instruit *L. 1. ff. h. t. Vallens. hinc §. 1. n. 1. P. König n. 2.*

2. Quotuplex est instrumentum?

Instrumentum aliud est publicum, quod publica autoritate, vel à persona publica ad id destinata veluti Notario publico est confectum. Aliud privatum, quod solum inter privatas personas sine ulla alia solennitate autoritate publica est confectum. Vid. Vallens. *hinc §. 1. per tot.* Utrumque vel est Originale vel Exemplar. Originale est primum & principale Instrumentum vulgò *Haupt = Brief*. Exemplar est, quod ex Originali describitur, ac si id rursus fiat autoritate publica, dicitur authenticum, *ein beglaubte Abschrift*. Si verò à privato simpliciter copia vel exemplar *ein Copey oder Abschrift*. Pichler *hinc n. 3. & 4.* Deinde aliud etiam dici potest Judiciale, aliud extrajudiciale. Primum: quod in Judicio, secundum: quod extra Judicium tractatur.

3. Quæ est differentia inter instrumenta publica & privata?

Differunt vel maximè quoad fidem faciendam, nam

nam instrumentum publicum plene probat de eo quod dispositivè continet, sive pro producente, sive contra producentem, *c. 2. h. t.* Instrumentum verò privatum regulariter fidem non facit saltèm pro scribente. *L. 5. cum seq. C. de probat.* vid. Vallens. *h. t. §. 2. per tot.*

4. Quæ Scripturæ sive instrumenta dicuntur publica?

Ad Instrumenta publica, seu quæ plenam faciunt fidem, & plenè in judicio probant referuntur: 1. Scripturæ à Notariis publicis solemniter & legitimè confectæ. *c. 2. h. t.* 2. Scripturæ quæ publico & authentico sigillo v. g. Principis *c. 9. h. t.* Episcopi *c. 7. de probat. c. 3. eod.* Civitatis vel alterius Communitatis sunt munitæ. Præter sigillum autem plerumque etiam requiritur subscriptio illius, cujus est sigillum, vel saltèm quòd in litteris exprimat voluntate sigillantis esse appositum. Præterea sigillum debet esse notum & integrum saltèm tunc, quando agitur de præjudicio tertii *c. 6. h. t.* vid. Engel *eod. n. 18.* 3. Instrumenta publica sunt Scripturæ ex archivo publico desumptæ. *Authent. ad hoc c. h. t.* 4. Quæ fiunt apud acta, id est coram Magistratu. 5. Pro Instrumento publico reputatur Protocolum & acta judicialia. Engel *hic n. 16.* 6. inter Instrumenta publica etiam referuntur Libri Censuales Civitatum, Cammer = Steuer, und Zahl = Bücher, P. König *h. t. n. 11.* Item juxta aliquos Steuer und Zahl = Bücher, libri Collegiorum opificum, die Zunfft = Bücher, libri Parochiales, die Tauff = Todten = und Hochzeit = Bücher, &c. vid. Reiffenst. *h. t. n. 127.* 7. Denique etiam Scripturæ privatorum, modo præter ipsos principales tres integri testes se subscribant, pro publicis reputantur, plenè pro-

probant; adeò, ut jure saltèm communi habens hypothecam tali instrumento sibi constitutam præferatur illi, qui eam simplici tantùm Chirographo constituit, quamvis hic prior tempore, ille posterior sit. Per text. & Doctores in *L. 11. C. qui pot. in pign.* quod tamen in praxi hic non obtinet.

5. *Quam habent fidem Instrumenta publica?*

Prout supra in q. 3. præmissum, habent plenam fidem & plenè probant, non tantùm si in originali producantur, sed si etiam sint copix, sive exemplaria authentica, modò erga originalia recognoscantur. Aliàs sinè originalibus regulariter nullam fidem faciunt. *c. 1. h. t. juncta L. 2. ff. eod.* Vallens. *cit.* §. 2. n. 1. *hic vid.* plenè de hac vi probationis Reiffenst. *h. t.* §. 2. ubi de fide protocolli atque exemplarium, & §. 3. ubi de fide sigilli & aliis illud concernentibus, nec non §. 4. ubi de fide archivi & scripturarum in eo repertarum.

6. *Quæ sunt requisita instrumenti publici à Notario confecti?*

Ejusmodi instrumenta plura habent requisita & solennitates: & alia quidem requiruntur ex parte Personæ ipsius Notarii: alia ex parte materiæ, alia ex parte formæ.

7. *Quæ requiruntur ex parte Notarii?*

Ex parte ipsius Notarii requiritur 1. ut sit legitimè creatus. 2. ut sit à partibus rogatus, idque vel in principio vel in fine instrumenti exprimatur. 3. ut negotio de quo testatur fuerit corporaliter præsens, aut partes inter quas negotium est gestum, coram Notario quasi

quasi de novo omnia repetant. *Novel. 44. c. 1. Engel hic n. 7. add. König n. 20. h. t.*

8. *Quid autem sunt Notarii publici?*

Notarii publici sunt personæ publicæ id est ab habente potestatem eos creandi deputatæ, & Sacramento obstrictæ, ut rationes & acta in formam publicam redigant. *Pichler. h. t. n. 7.*

9. *Quis habet potestatem eos creandi?*

Summus Pontifex, ac alii summi Principes, & Magistratus superiorem non recognoscentes. Ex Privilegio tamen potest etiam aliis, uti Comitibus Palatinis vel ex consuetudine, uti Episcopis, Principibus inferioribus pro suo tamen tantum territorio hæc potestas convenire.

10. *Estne aliqua differentia inter Notarios creatos à Summo Pontifice vel Imperatore, & creatos ab inferioribus Principibus?*

Communiter hæc à Doctoribus statuitur, quod creati à Summo Pontifice vel Imperatore possint ubique, & omnis generis, id est tam in spiritualibus quam temporalibus instrumenta conficere *Pichler h. t. n. 7.* Qui verò creati sunt ab inferioribus Principibus tantum in territorio suorum Principum, & quidem creati ab Episcopo tantum in spiritualibus, creati verò à Principe sæculari tantum in temporalibus instrumenta conficere possunt. *Engel. cit. n. 6* Notat tamen idem *Engel n. 5* in hac quæstione plerumque ad locorum consuetudinem esse respiciendum, hinc in Camera Imperiali, & alibi passim, Notarii etiam Cæsarei non recipiuntur.

tur, nisi prius fuerint probati & immatriculati. Cœterum vid. de hoc plenius Reiffenst. *h. t. n. 259. & seqq.*

11. *Quæ ex parte materiæ?*

Ex parte materiæ ad valorem instrumenti desideratur.

1. Ut fiat super tali actu, qui à voluntate humana, id est libera partium dispositione dependeat, & nullam causæ cognitionem requirat. Exemplum vid. apud Engel *hic n. 8.*
2. ut actus ille super quo conficitur, sit per se licitus, hinc non valet instrumentum continens injuriosum, vel famosum libellum, vel contractum usurarium, aut si fiat super artificum illicitis pactionibus & conspirationibus, putà nè alter opus ab altero cœptum perficiat &c. P. König. *n. 28.* & 3. ut tota rei gestæ series cum clausulis & circumstantiis debitis enarretur. *L. 11. C. qui potiores in pig.* scilicet quis debeat, cui, quid, & ex qua causa debeat. *Novell 47. & L. 25. ff. de prob.* vid. cit. Engel. *dict. n. 8. & seqq.* add. P. König *n. 26. & seqq.*

12. *Quæ requiruntur de forma sive solennitate?*

1. Ad formam talis instrumenti requiritur Invocatio SS^æ Trinitatis. 2. Annus à Nativitate vel Incarnatione Christi Domini. 3. Nomen Pontificis, Imperatoris, Principis ac Domini, in cujus territorio conficitur instrumentum. 4. Indictio Romana, die *Römer = Zins = Zahl* de qua latè Glos. *in c. 6. h. t.* 5. Mensis & dies, add. Schambog *n. 7. h. t.* 6. Locus generalis, & specialis putà designatio domus, in quâ confectum est instrumentum. 7. Poni debet nomen & cogno-

cognomen testium, non tamen requiritur, ut sint rogati, excepto testamento, vel se subscribant, aut sigilla apponant. Demum Notarius manu propria se subscribere, & figuram sui Notariatûs (habent enim certam imaginem, cum aliquo lemmate) apponere debet: addendo qua authoritatē an Cæsarea, vel Pontificia sit Notarius. Engel *cit. n. 8. & seqq.* König *n. 29. & seqq.*

*13. Si quid ex his solemnitatibus est omis-
sum, estne instrumentum vitiosum?*

Ita hoc dicendum per constitutionem Maximiliani de An. 1512. qua solennitates prædictæ in legem scriptam transiisse videntur, & licet circa hoc Doctores non conveniant, prout in Institutis passim traditur, Invocationem nominis divini non esse de substantia Instrumenti publici. Harpr. *ad præf. n. 5.* Consultum tamen semper est, ut saltē ad præcavendas impugnationes solennitates ipsæ à Notariis observentur, propter dictam constitut. Imperialem. Engel & König *loc. alleg.*

*14. Quid requiritur ad hoc ut Scripturæ
ex archivo aliquo desumptæ plenè
proben?*

Primo debet tale archivum esse publicum, hoc est erectum ab eo, cui jus archivi habendi competit. Quale duntaxat competere solet Prælati Ecclesiasticis majoribus putà Episcopis, horumque superioribus, nec non Principibus ac Dominis sæcularibus, qui in suis territoriis exercent Jura Imperii & regalia. 2. Quod scriptura illa, de cujus fide agitur, in publico illo archivo sit posita inter scripturas authenticas vel pro authenti-

cis habitas. Et 3. quod constet scripturam illam esse archivi publici sive quòd talis scriptura inde desumpta sit corroborata testimonio officialis seu Archivarii aut Cancellarii (qui olim Commentariensis dicebatur) attestantis talem scripturam in archivo extare & asservari. Reiffenst. *h. t. n. 102. & seqq.* Archivum autem nihil aliud est, quàm locus publicus, in quo solent reponi scripturæ publicæ & authenticæ. Pichler *hic num. 14.*

15. Sed quid dicendum de archivis Monasteriorum, civitatum & personarum illustrium, quibus jura regalia non competunt?

Talibus archivis & consequenter etiam libris, scripturis, aliisque documentis indè desumptis regulariter nulla autoritas competit, & consequenter neque libri ejusmodi vel scripturæ v. g. Grund-Bücher, Register, Urbar &c. plenam fidem faciunt: *cit. Reiffenst. n. 114. h. t.* Ratio est, quia talia archiva non sunt publica, sed privata tantum, adeoque etiam libri & scripturæ ibi repositæ pro privatis quoque tantum scripturis & annotationibus reputantur, quibus regulariter nulla fides attribuitur, maximè si ad probanda propria sua jura sicque in commodum Dominorum & aliorum præjudicium allegentur. *Arg. L. 7. C. de probat.*

16. Quare dictum regulariter?

Quia hoc fallit in nonnullis casibus, 1. si ejusmodi libri producantur contra ipsos Dominos, Civitates aut Monasteria 2. in factis antiquis præsertim memoriam hominum excedentibus. 3. Quando allegantur inter ipsos

iplos subditos, qui ibidem fundos & alia habent descripta. 4. Si hactenus pro authenticis fuerint habiti, ad eosque in dubio recurri consuevit. vid. citat. Reiffenst. *n. 118. & seqq.* adde Nicol. de passerib. *in tract. de scriptur. priv. lib. 4. q. 5.*

17. Quæ sunt species instrumentorum privatorum?

Inter instrumenta privata numerantur 1. chirographum, *Schuld = Schein*, quo aliquis fatetur se debere v. g. 100. ex mutuo. 2. Apocha, seu quietantia, *Quittung*, est scriptura qua debitor fatetur, solutionem sibi ex æquo esse factam. 3. Syngrapha, quæ est scriptura v. g. obligationis reciprocæ, erecta super contractu v. g. emptionis &c. 4. Huc revocari possunt Epistolæ missivæ, Registra, rationes, diaria; item libri Mercatorum, & juxta dicta *in q. 12.* libri Dominorum nec non aliæ annotationes privatæ de quibus Reiffenst. *hic §. 5. per tot.*

18. Qualem fidem faciunt hæc instrumenta?

Instrumenta, seu scriptura privata contra scribentem plenè probat *L. 26. §. 1. ff. depos. L. 13. C. de non num. pec. c. 2. h. t.* modò habeat causam debendi expressam. vid. tamen Schmalzgr. *n. 62. & Pichler 23. & seqq. h. t.* & constet, quòd ipsius sit, contra quem producitur. vid. Lauterbach. *ad ff. h. t. §. 53.* Idem dicendum de subscribente, nisi vel alieno nomine, vel officii ratione, vel ut testis tantum descripserit. Similiter & de sigillante, qui sigillum recognovit. cit. Lauterbach. *loc. alleg.* & plene de fide instrumentorum privatorum, Reiffenst. *§. 6. h. t. per tot.* non obstat

quod confessio verbalis extra-Judicialis absente adversario facta non probet saltē plenē juxta dicta *in tit. de confessis*. Nam major vis est confessionis scriptæ, quàm verbalis. Schmalzgr. *hic n. 59*. Hinc in plerisque locis & præsertim hic in Austria quælibet scriptura privata recognita, was die liquiden Schuld = Brief, sive Handschrift und Pötschafft, modo uti dictum, causa debendi sit expressa, paratam habet executionem, adeò, ut omnes exceptiones altiore indagine requirentes removeantur, & ad separatam remittantur, uti habet praxis & Sutting. *obs. 104 per tot.*

19. Probâtne scriptura privata etiam pro ipso scribente?

Pro scribente scriptura privata regulariter nihil probat. *L. 7. C. de prob.* quia nullus est testis idoneus in propria causa, & in nullius potestate esse debet, alium sibi obligatum facere per suam scripturam. Pichler *hic n. 22*.

20. Sed an hoc nullas patitur fallentias?

Fallit hoc in aliquibus casibus. Sic 1. scriptura probat etiam pro scribente, si adversarius eam producat pro se. *§ fin. & Auth. ad hoc C. h. t.* 2. Si agatur de summa modica, & scribens sit bonæ opinionis, ac famæ. Vallens. *h. t. §. 2. n. 4.* 3. Si instrumentum inter partes approbatum, vel in Judicio productum & agnitum fuit. Reiffenst. *hic n. 191. & seqq.* 4. Epistola ab eo, ad quem scribitur, acceptata, probat contra eum pro scribente, uti est casus notabilis in *Clement. 1. de Procurat. & L. 16. ff. ad S. C. Maced.* vid. Schmalgr. *n. 76. & seqq.* & Pichler *n. 25. h. t.*

21. Quid

21. Quid dicendum de libris Mercatorum?

De rigore juris æquè nihil probant: de æquitate tamen consuetudine passim, etiam hic in Austria, receptum est, quòd in causis ad mercaturam pertinentibus, saltèm semiplenam fidem faciant, ità, ut mercator ad juramentum suppletorium admitti valeat. Sutting. *obs.* 73. modò tamen hæc concurrant. 1. Ut Mercator sit bonæ famæ, & probatæ fidei. 2. Ut libri ejusmodi contineant tam credita quàm debita, id est data & accepta, nec non annum & diem. 3. Ut simul habeant causam debendi expressam. Et 4. aliqui etiam requirunt, ut sint ab ipso mercatore propriâ manu conscripti. Engel *hic n.* 34. quod tamen in praxi adeò strictè non observantur. Suttinger *cit. observ.* 73. *n.* 4. adde Lauterb. *ad ff. h. t.* ubi hoc etiam extendit ad opifices, qualiter verò libri rationum & registra v. g. tutorum, Curatorum, administratorum &c. pro vel contra scribentem probent. vid. Reiffenst. *h. t. §.* 7. & plenè Nicol. de Passerib. *de script. priv. lib.* 4. *q.* 1.

22. Quid juris circa chartas blancas vulgò blanquet.

Talis charta solo nomine & sigillo scribentis signata non probat, nec in praxi habet paratam executionem, uti videre est apud Sutting. *obs.* 72. sed actor intentionem suam vel debitum aliunde probare debet, nisi reus ultro recognoscat & confiteatur. Et hoc obtinet, etiamsi postea tenor instrumenti vel obligationis desuper fuerit scriptus & appositus, nam si reus excipiat, se id, quod scriptum est, nunquam vidisse, vel legisse, & chartam suam in hunc finem non dedisse, aut alia

quædam præter voluntatem & intentionem suam adscripta esse, adhuc contra eum parum aut nihil probabit. Engel *hic* n. 29. Ratio: quia talis scriptura semper habet suspensionem falsi. cit. Sutting. n. 5. & 6. vid. tamen Finc. *obs.* 8.

23. Quomodo instrumenta produci vel edi debent?

Instrumenta ad hoc ut fidem faciant, debent in originali produci, copiis enim & exemplaribus non creditur. text. in c. 1. h. t. auth. si quis. C. de edend. Edi autem sive communicari originalia non est necesse, sed sufficit, si editio fiat in forma probante, sive in copiis vidimatis, uti loquimur: salvâ tamen inspectione, sive recognitione originalis, quæ parti petenti semper concedi debet, ut habet praxis. Sutting. *obs.* 59.

24. Quando produci debent instrumenta, & quam diu productio ista habet locum?

Producuntur instrumenta regulariter post litem contestatam, habetque productio ista locum usque ad conclusionem in Causa, etiam post publicationem attestationum. c. 9. h. t. Post conclusionem verò in Causa amplius non admittitur Vallens. h. t. §. 3. n. 2. præterquam in quibusdam Casibus, quos refert idem Vallens. ibid. n. 3. add. Reiffenst. *suprà* de probat. n. 153. & seqq.

25. Tenetúrne actor vel Reus instrumenta sua indistinctè edere?

Illæ, quæ quis allegat, sive quibus in Judicio usus est, tenetur indistinctè tam actor quàm reus edere si-

ve communicare. *L. 1. §. 3. & ibi Doctores de edend.* & si instrumentum productum se ad aliud referat, etiam illud edi debet; quia referenti sinè relato non creditur. *Auth. si quis in aliquo C. de edend.* Sutting. *obs. 29. per tot.* quando verò aliquis aliunde solum petit sibi edi instrumentum ad fundandam suam intentionem, quod alter in judicio necdum allegavit, tunc distinguendum est inter actorem & reum. Actor verò indistinctè omnia instrumenta edere tenetur *L. 5. 6. & fin. C. de edend.* Reus autem Actori regulariter non tenetur. *L. 11. C. de test. L. 10. §. 8. de ff. qu.* Ratio disparitatis: quia actor voluntariè ac spontè comparet in judicio, adeoque conveniens est, ut veniat aliunde instructus, econtra verò reus invitus ad illud trahitur, unde quoad hoc favorabiliores sunt ejus partes, cum valde inhumanum sit, sumere arma de domo adversarii. *d. L. 11. C. de test. Valleng. hic §. 4. num. 5.*

26. Sed cur de Reo dicitur, regulariter?

Quia quandoque etiam ipse Reus tenetur Actori exhibere sua instrumenta. Et quidem 1. si instrumenta utrique litigantium sunt communia, seu communibus sumptibus confecta, qualia sunt instrumenta super contractibus erecta, testamenta, acta judicialia. *c. 12. h. t.* 2. Excipitur fiscus, cui Reus ex speciali privilegio tenetur exhibere instrumenta. *L. 2. ff. de F. F.* Quod privilegium communis D D. extendit ad Causas pias, & matrimoniales. vid. Engel *hic n. 42.* 3. Fallit suprà dicta regula, in usurariis, odio usurariorum. *Clem. un. §. cæterum de usuris.* Et 4. si Judici ex Causa aliqua alia justa ità visum fuerit. vid. Pichler *hic n. 33.* Engel *n. 38. & seqq.*

27. *Debétne autem totum instrumentum
edi, vel tantum in ea parte circa
quam lis est.*

Distinguendum est, an instrumentum habeat plura, & separata capitula, an verò non habeat, vel habeat quidem, quæ tamen inter se sunt connexa, ità ut petentis intersit totum sibi exhiberi, in primo casu sufficit partem illam, sive capitulum edi, circa quod lis est. *c. 5. h. t. & L. 10 §. 2. ff. de edend.* In secundo verò totum instrumentum est edendum. *c. 7. de privil. in 6.* quæ jura sic ad invicem exaudienda, aliàs obstarent. vid. P. König *hìc n. 34.* Còterùm Judici, si ei ità visum fuerit, totum semper est exhibendum, & quidem in originali. *cit. c. 7. de privil. in 6. Schmalzgr. hìc n. 85.*

28. *Potéstne aliquis cogi instrumentum
productum vel communicatum denuò pro-
ducere vel communicare?*

Non potest nec debet ad id cogi, saltèm regulariter *L. 6. §. fin. ff. de edend.* nisi justa & gravis causa subsit, v. g. quia vult illud redarguere tamquam falsum, vel quia sine dolo & culpa petentis est amissum. *L. 21. C. h. t. concord. praxis apud Sutting. obs. 30.*

29. *Sed an etiam aliquando tertius cogi
potest ad edendum instrumentum?*

Tertius regulariter nihil edit. *L. 2. C. quand. & quib. pars quart. deb.* fallit tamen etiam hoc, si instrumentum vel sit proprium petentis, vel commune. *L. fin. ff. fam. hercis. & L. 7. C. h. t.* quò casu, si tertius ille vel alius neget, se tale instrumentum habere, debet

debet juramento se purgare, quòd illud nec habeat, nec de illo sciat, nec illud dolo malo supprefferit, uti videre est apud Sutting. *n. 9. obs. 28.*

30. Quomodo enervatur fides instrumentorum?

Per impugnationem. Impugnantur autem variis modis. 1. Ratione causæ efficientis, quia v.g. Notarius, qui instrumentum fecit, non fuit legitimè creatus, vel ut falsarius declaratus. vid. Reiffenst. *hic n. 275. & seqq.* vel ratione causæ materialis, putà, quia factum est super negotio prohibito, aut à voluntate humana non dependente, juxta dicta *in q. 7.* 3. Ratione causæ formalis, quia non habet solennitates requisitas, de quibus pariter suprà *in q. 5. 6. & 7.* 4. Ratione sui ipsius, quia dicitur esse falsum, suspectum &c. Schmalzgr. *h. t. n. 95.*

31. Quomodo falsitas probari potest?

1. Ex contrarietate, si vel idem instrumentum repugnantia complectatur, vel contra unum producatür aliud priori repugnans, de quo cit. Schmalzgr. *n. 96.* Reiffenst. *n. 321. & seq.* 2. Ex sigillo, quod est vel adulterinum, vel furtivum, aut ignotum, idem Schmalzgr. *n. 98.* & Reiffenst. *n. 72. & seqq.* 3. Ex rasura & cancellatione præsertim in parte substantiali. Reiffenst. *n. 327. & seqq.* Schmalzgr. *n. 101. & seq.* 4. Ex aliis conjecturis v.g. ex charta, atramento, characteribus. cit. Schmalzgr. *n. 109. & seqq.*

32. An & quomodo per testes possunt instrumenta expugnari?

Non est dubium, quin hoc fieri possit, maximè si testes in instrumento subscripti contra illud deponant:
asserent.

asserendo: vel non ita actum esse prout in instrumento asseritur, vel se nunquam interfuisse, cum instrumentum conficeretur, quo casu fides instrumenti absolute corruit, nisi de falsitate testes convinci possint. *c. 5. de prob.* Quod si verò testes solummodo dicant se quidem fuisse præsentes, at non amplius recordari quid actum sit inter partes, instrumentum sustinetur, quia statur instrumento, donec contrarium probetur, testes autem dubitantes nihil probent in contrarium. Engel *h. t. n. 57.* similiter, si testis supernumerarius negaret se interfuisse, non officiet instrumento: secus est, si insuper se illo die, de quo confectum est instrumentum negaret fuisse præsensem, sed de hoc vid. plenius Reiffenst. *hìc n. 292. & seqq.* vid. Pichler *n. 37.*

33. Sed quid si extranei producantur contra instrumentum?

Vel testes subscripti, & pro instrumento deponentes adhuc vivunt, vel non. In priori casu plus fidei tribuitur testibus instrumentariis, quàm extraneis. *c. 10. h. t.* In posteriore casu instrumentum per duos testes omni exceptione majores expugnatur: quia isti plenius probant, quàm sola scriptura: quæ licet testium subscriptione firmata sit, quia tamen sub juramento examinari nequeunt, parum ei fideitribuendum est. vid. de hoc rursùm cit. Reiffenst. *n. 304. & seqq.* & Pichler *n. 39. & seq.* ubi etiam ad contraria respondet.

34. Quid juris si aliquis neget instrumen- tum contra se productum, à se vel suo man- dato esse scriptum vel subscri- ptum?

Tunc recurrendum est vel ad testes, qui confectio-
ni

ni talis instrumenti adfuerunt, vel ad comparationem literarum, quæ tamen sola, si alia adminicula non concurrant, hodiè saltèm jure novissimo per *nov. 73. & auth. at si contractus C. h. t.* plenè non probat. vid. Engel *hìc n. 60.* & Reiffenst. *n. 166.* add. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 18.* vel denique lis juramento dirimenda est.

35. *Quid dicendum, si instrumentum sit amissum?*

Si aliunde per testes, vel propriam adversarii confessionem constat de debito, nihil obstat instrumenti amissio *L. 1. & L. 10. C. h. t.* quia instrumentum tantùm est loco probationis, quæ suppleri potest. Schmalzgr. *hìc n. 91.*

36. *Sed quid, quando de originali non constat, adest tamen exemplar si- ve copia?*

Tales copię non sufficiunt ad probandum debitum vel contractum, quia copiis sine originali non creditur, juxta dicta supra *in q. 5.* Et hoc procedit, etiam si copię cum originalibus à Notariis sint collatę, siue vidimus, ùt loquimur: nam adhuc plenam fidem non faciunt; quia non ad Notarii sed Judicis officium spectat super instrumentis cognoscere, an vitio aut defectu aliquo non laborent? Engel *hìc n. 49. & 50.* Notant tamen DD. quòd in antiquis, vel si alia adminicula concurrant, etiam talibus copiis fides adhiberi possit. Engel *loc. cit.* König *h. t. n. 55.* vel saltèm admittendus esset actor ad juramentum. Quin imò si talis copia erga originale in judicio jam semel fuit recognita,

gnita, & postea originale deperditum, dubium non est, quin plenè ei credi debeat.

37. Quid dicendum, si auctor dicat se perdidisse instrumentum, producat autem testes, qui de tenore Instrumenti attestentur?

Si testes attestantur non tantum de tenore instrumenti, sed etiam de ipso facto & contractu coram se taliter gesto, dubium non est, quin plenè probent; quia duobus testibus attestantibus de sensu proprio æque creditur ac instrumento. Quod si verò testes producantur, qui tantum asserunt se tenorem legisse, eumque talem, vel talem fuisse: tunc probant quidem instrumentum tale fuisse, ipsum tamen negotium, debitum vel contractus per hoc non videtur sufficienter esse probatum, quia aliud est instrumentum tale fuisse: & aliud taliter, uti scriptum est, rem contigisse, potuit enim instrumentum esse falsum, vel confictum. Unde nisi alia adminicula concurrant, causa per hoc non censebitur esse probata saltem plenè, ita Engel *hic* n. 53.

38. Qualem interpretationem recipiunt instrumenta?

Instrumenta quoad interpretationem sunt stricti juris, & tantum obligant scribentem, subscribentem & figillantem. Unde per regulam dicitur, quod instrumentum non cantat, nec nos cantare debemus per *L. 21. C. de prob.* & sicut instrumentum solummodo prodest iis, qui in eo sunt nominati, ita vicissim aliis non obstat, neque contra alios probat, sed *semper* op-
poni

poni potest exceptio, tu non es nominatus in instrumento. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 55.*

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

1. Quid est præsumptio?

PRæsumptio est conjectura, seu indicium ex aliquo signo, vel indicio verisimili orta, & probationis loco allegata, aut à Judice assumpta ad adstruendam rei dubiæ fidem. Schmalzgr. *h. t. n. 1.* vel juxta Engel *n. 1. hic*; est rei dubiæ seu controversæ ex aliis positis desumpta probatio. Aliter adhuc Valleng. *n. 1. h. t.*

2. Quotuplex est præsumptio?

Præsumptio alia est hominis, alia juris. Illa est, quam jura non exprimunt, sed eam vir prudens v. g. Judex format ex variis indiciis præsumptis. Juris est, quæ jure, seu legibus est approbata, quando videlicet ipsa jura aliquid præsumunt. Præsumptio hominis subdividitur in violentam seu vehementem, quæ nempe nititur indiciis violentis, valde urgentibus, ita, ut nullus fere locus prudenti dubio relinquatur. In probabilem, seu discretam, quæ nititur indiciis gravibus & valde verisimilibus. In levem vel temerariam, quæ ex indiciis levibus ac insufficientibus ad probabile Judicium concipitur. Exempla vid. apud Schmalzgr. *hic n. 5.*

3. Quomodo ulterius dividitur Præsumptio Juris?

In præsumptionem juris tantum, & juris, & de jure simul. Prior est, quando jus aliquid præsumit, habetque

bétque pro vero, donec contrarium probetur. Hujus exempla passim occurrunt in *c. 1. 2. 3. 4. & 15. h. t.* & videri possunt apud Pichler *hic n. 5.* Præsumptio juris, & de jure est, quando lex aliquid præsumit, & super præsumpto tanquam aliquo sibi comperto aliquid statuit. Sic spectato jure communi *c. 21. & 30. de sponsal.* (secus est ex constit. *Trid. sess. 24. c. 1. de refor. Matr.*) ex concubitu sponsi cum sponsa præsumitur matrimonium. Plura exempla passim invenire est apud AA.

4. Qui sunt effectus præsumptionis?

Præsumptio hominis levis nihil omnino probat, sed ab utroque jure reprobatur. *can. 9. caus. 6. q. 1. c. 8. de purgat. can.* Probabilis vim habet semiplenæ probationis. *c. 14. de sent. excomm.* Violenta & vehemens plenè probat, saltèm in civilibus. *c. 2. h. t.* De criminalibus non conveniunt Doctores, & plerique negant, saltèm quando agitur de pœna ordinaria infligenda, quos sequitur Engel *hic n. 4. per c. 14. h. t.* & rationem, quia in criminalibus requiruntur probationes luce meridianâ clariores. vid. Reiffenst. *hic §. 3. per tot.* ubi etiam ad contraria pulchrè respondet, pro affirmativa è contra vid. Pichler *n. 11. & 12. h. t.* Hoc autem apud omnes expeditum est, quòd præsumptiones graves sufficient in foro canonico ad indicendam purgationem canonicam, *per c. 4. de purg. can.* & in foro Civili ad torturam per *L. 8. §. 1. C. de quest.* Deinde licèt præsumptiones & indicia non sufficient ad condemnandum respectu pœnæ delicti ordinariæ, si tamen indicia per se sint mala & scandalosa, sufficient saltèm ad reum extraordinariè puniendum. cit. Engel *n. 7. hic.*

s. Quos.

5. Quos effectus producit præsumptio juris tantum, & juris ac de jure simul?

Effectus præsumptionis juris tantum est, quod eum, pro quo stat, liberet ab onere probandi. arg. c. 2. & c. 4. de probat. & sententia secundum ipsam proferatur saltem in civilibus. C. 2. de restit. spoliat. in 6. Præsumptio autem juris & de jure effectus sunt. 1. Quod regulariter non admittat probationem in contrarium. 2. Quod impediat appellationem. Zoës. h. n. 9. 3. Quod non admittat juramentum ejus, contra quem stat. 4. Quod ex ea ferri possit sententia. Schmalzgr. h. t. n. 11. add. Reiffenst. hic n. 55. & seqq.

6. Cur dictum regulariter?

Quia contra præsumptionem Juris & de Jure admittitur 1. probatio indirecta, id est admittitur probatio alicujus defectus, quod probatio corrumpit fundamentum præsumptionis. Sic licet ex possessione immemoriali præsumatur titulus, & consequenter præscriptio, corrumpit tamen hæc præsumptio si probetur, quod possessor semper fuerit in mala fide. 2. Infringitur per notorium, quia præsumptio cedit veritati. 3. Per confessionem judicialem, quod aliqui etiam ad extrajudicialem extendunt, saltem in iis casibus, in quibus extrajudicialis plenè probat. Schmalzgr. hic n. 13. 4. Per testes, aut instrumenta. 5. Si contra ipsam admissa est probatio, nec pars se opposuit: quod tamen in illis tantum procedit, in quibus pars renuntiare potest. Schmalzgr. n. 14. vid. etiam Reiffenst. h. t. n. 51. & seqq.

7. *Quomodo præsumptio differt à fictione juris?*

Præsumptio differt à fictione 1. in eo, quòd præsumptio juris sit de iis, quæ possunt esse & non esse, fictio sit certæ falsitatis pro veritate assumptio ex certa causa ad inducendum aliquem juris effectum. 2. Quòd præsumptio non aliter locum in conscientia habeat, quàm si veritas subsit: fictio autem cæteris paribus in conscientia etiam obligat. Ratio differentia est; quòd in præsumptione lex quidem aliquid pro veritate assumat, non tamen intendat aliquid contra naturalem & genuinam veritatem statuere: In fictione autem lex cognita falsitate aliquid statuatur. P. Engel *h. t. n. fin.* add. Reiffenst. *lib. 1. de constit. §. 8. n. 176. & n. 181. ac seqq.*

8. *Quæ est differentia inter præsumptionem, conjecturam, & Indicium?*

Passim hæc tria in jure & apud DD. confunduntur; & præsumptio quidem ac conjectura non videntur inter se differre, nisi quoad magis & minus, quòd nimirum præsumptio importet magis determinatum assensum, conjectura levem, vel potius suspicionem. Indicium verò propriè acceptum est signum notabile aliqujus rei, de qua dubitatur, ad veritatem cognoscendam inserviens, & sic est quasi causa præsumptionis & conjecturæ, ex qua hæ tamquam effectus consurgunt. Schambog. *hæc n. 1.*

9. *Quid juris, si plures præsumptiones concurrant?*

Una præsumptio perimit alteram, validior scilicet debiliorem *c. 3. qui fil. sint legit.* & *L. 7. ff. de integr.*

tegr. restit. idque procedit, tametsi præsumptio validior sit tantum præsumptio hominis, infirmior verò præsumptio juris. Schmalzgr. *hic n. 38.* In dubio autem, quænam sit potentior, judicis arbitrio relinquatur. vid. cit. Schmalzgr. §. 2. *per totum.* Pichler *n. 14.* & plenè Reiffenst. §. 4. *h. t. per tot.*

TITULUS XXIV.

De Jure jurando.

1. Quid est Juramentum?

Juramentum aliàs etiam sacramentum dictum; est invocatio Divini testimonii, ad fidem dictis faciendam & promissionem firmandam. Engel *hic n. 1.* vel brevius est invocatio divini Nominis in testimonium veritatis. vid. Pichler *hic n. 5.* Vallens. §. 1. *n. 2. & seq. h. t.*

2. Quot modis hoc fieri potest?

Fit hoc vel explicitè, vel implicitè, imò etiam per signa. Explicitè fit per hæc verba: *Furo per Deum: Testem invoco Deum &c.* Implicitè: *Cælum, & terram testes invoco, per fidem Dei &c.* Item si quis dicat: *moriar: Damon me rapiat: Deus me puniat,* & ex communi modo loquendi germanorum: *Bey meiner Seel, auf mein Eyd.* vid. P. Pichler *hic n. 3.* Quia verò plerumque homines solent ejusmodi verba solum enuntiativè proferre; ideo considerandæ erunt circumstantiæ, ut ex iis colligi possit, an quis verum jurandi animum habuerit. Pichler *n. 1. hic.* Signo juratur, dum quis digitos erigit, vel Evangelium tangit, aut etiam per manus porrectionem spondet, uti plerumque in Juramento fidelitatis & obe-

dientia^a usu receptum est, ut singuli per manûs porrectionem simul id se præstare ostendant. Idem Engel *n. 2. hic.*

3. *Quid juris, si quis diceret: per fidem meam. Ben meiner Treu: sub fide sacerdotali vel sub fide mea nobili: Ben meinen Adellichen Ehren und Treu?*

Hujusmodi formulæ non continent in se formaliter juramentum, cum neque implicite, neque explicitè invocationem Divini Nominis involvant: in foro tamen externo juramenti locò acceptantur, non quidem quoad pœnas perjurii incurrendas, sed quoad perfidiam, quæ ex qualibet fracta fide incurritur. vid. P. König *hic n. 23.* & Pichler *n. 4.* Plura de his & aliis similibus formulis tractat Zoëf. *h. t. n. 14. & seqq.* add. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 18. & seqq.*

4. *Licétne homini Christiano jurare?*

Negabant hoc quidam hæretici, inter quos hodie adhuc sunt Anabaptistæ, nixi dicto Christi *Matth. 5.* ego autem dico vobis, non jurate omnino, sit sermo vester, est, est, non, non &c. Verum constans & unanimis omnium Catholicorum doctrina est; Juramentum non tantum non esse malum aliquod intrinsecè, sed imò, si ritè præstetur, honestum & laudabile, quæ etiam probatur 1. testimonio scripturæ *Deut. 6. v. 13.* ibi: *& per nomen ejus jurabis.* & *Psal. 62. v. 12.* *laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* 2. Exemplò Patriarcharum & ipsius David: qui frequenter utebantur illis verbis: *vivit Dominus*, quæ continent speciem juramenti, quò facit & illud *Psal. 109. v. 4.* *juravit Dominus, & non pœnitebit eum.* 3.

Usu

Ufu gentium omnium & cunctorum tribunalium, tam sacrorum, quàm profanorum praxi. 4. Ratione, quia ritè præstitum pertinet ad religionem, cum per illud confiteamur, nos infallibilem Dei veritatem & summam auctoritatem cognoscere, ad contraria respond. Zoës. *h. t. n. 3.* Schmalzgr. *n. 5.* add. Reiffenst. *n. 28.* eod. tit.

5. *Sed quid requiritur ad hoc, ut ritè censeatur præstitum juramentum?*

Quodlibet juramentum ante omnia tres debet habere comites, *veritatem* nimirum, *Judicium* & *Justitiam*. *can. 2. caus. 22. q. 2.* veritas in eo consistit, quod jurans in proprio facto moralem quandam certitudinem de rei veritate habeat: in alieno verisimilem & probabilem notitiam & præterea intentionem promissum adimplendi. *Judicium*: quod fieri debeat discretè, non sine justa causa, ac cum debita reverentia. *Justitia* denique in eo versatur, quòd illud, quod juratur, non debeat esse illicitum, peccaminosum & bonis moribus contrarium: non est enim obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. *c. 18. h. t.* Item non debet adversari juri, aut utilitati publicæ, nec vergere in præjudicium tertii. vid. Engel *hic n. 5. & seqq.* König *n. 12. & seq.* ubi id exemplis declarant.

6. *Potèstne unusquisque cum effectu jurare?*

Extra judicium potest omnis jurare, & juramentum cum effectu præstare, qui juramenti vim & rem, de qua illud præstandum, intelligunt. vid. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 7. & seq.* ac verò in Judicio non omnes admit-

tuntur, ii nempe, qui testes esse nequeant, de quibus
suprà *in tit. de testib.* Pichler *hìc n. 13.*

7. *Super quibus rebus præstantur juramenta?*

Jurari potest tam de rebus præsentibus, quàm præteritis aliquid v. g. asserendo, quàm etiam de futuris aliquid promittendo, modò tamen res, quæ juratur, non sit turpis, injusta, aut bonis moribus, vel juri publico, aut tertii contraria, quia aliàs deficeret primus comes juramenti, scilicet justitia. Et hoc in juramento promissorio, vid. tamen quæ hìc obstare possunt, apud Pichler *n. 38. h. t.* In assertorio autem non est necesse, ut materia sit honesta & justa, modò adsit veritas, neque enim per se indecens est adferre Deum in testem facti turpis, si ità utilitas publica, vel magna causa requirat, sicut testes super adulterio, vel homicidio producti licitè jurant, quamvis de turpi re testimonium præbeant. Engel *hìc n. 11.*

8. *Res vel actio indifferens an constituit materiam juramenti?*

Si subsit honestus finis, vel proximi utilitas tenet juramentum; cum talis actus spectet ad opus virtutis, super quo præstitum juramentum ponit obligationem. Extra hoc autem talis actus foret otiosus, & juramentum super eo emissum temerarium, atque ità non obligatorium. Zoëf. *h. t. n. 48.* exempla vid. apud König *hìc n. 13.*

9. *Valétne juramentum super actu jure tantum positivo humano prohibito?*

Jure civili juramenta talia nulla, & non obligatoria dicun-

dicuntur. *L. 7. §. 16. ff. de pact. L. 112. de legat. 1. L. 5. C. de legib.* sed jure Canonico, cui hac in parte assurgendum, valent. Modo in præjudicium alterius non redundant, nec observata in dispendium salutis æternæ vergant, & sic sine peccato adimpleri queant, licet illis promissa jure positivo sint invalida. *c. 28. c. de jurejur. & c. 2. de pactis.* Lauterbach. *ad ff. h. t. §. 13.*

10. *Sed anne hoc ipsò jure saltèm Canonico talis actus censetur esse confirmatus?*

Volunt hoc quàmplurimi, actum scilicet jure positivo invalidum per juramentum adjectum confirmari, tum per *c. 2. de pactis & c. 28. de jurejur.* tum per *auth. sacramenta puberum C. de rescind. vend.* P. König *h. t. n. 35.* Schmalzgr. *n. 86.* alii distinguunt an actus reprobetur per legem in favorem debitoris: an verò in odium creditoris. Primò casu, dicunt firmari actum; non item secundo, de quo vid. Engel *hic n. 12.* & Zoës. *eod. tit. n. 61.* Alii verò probabilius simpliciter adstruunt, actus ejusmodi jure positivo invalidos juramento non confirmari, sed jurantem ex sola religione erga Deum vinculo tantum conscientiae, non verò ex justitia & natura contractus ad promissa implenda teneri. Tum quòd id non exigat bonum commune Ecclesiae aut spirituale regimen animarum, utpote quòd per solam religionis obligationem via peccatis ac perjuriis sufficienter præcludatur: tum; quia id jure nullo sufficienter cautum reperitur, quòd juramento tanta insit vis, ut aliam pariat obligationem, quam sibi propriam, videlicet religionis. vid.

Pichler *h. t. n. 48. & seq.* ubi etiam ad contraria respondet. add. Gletle *select. qu. c. 3. n. 23.*

*11. At quid interest: an actus dicatur
juramentò firmatus: vel an juramentum
tantum sit servandum?*

Sanè interest quàm plurimùm. Primò enim nasce-
retur ex tali actu non tantum obligatio religionis, sed
etiam justitiæ. 2. Relaxato juramento maneret adhuc
obligatio justitiæ vel fidelitatis orta ex contractu, quem
jurans servare teneretur. 3. Pareret actionem etiam in
foro externo. 4. Contractus diceretur irrevocabilis.
5. Non esset facilis à tali juramento relaxatio, propter
parti jus quæsitum, quod nemini facile auferendum.
Et 6. denique quòd obligatio ex illo contractu transi-
ret ad hæredes tam jurantis, quàm ejus, cui juratum,
cum tamen obligatio juramenti utpote personalis non
transeat saltèm ex persona jurantis, uti dicitur infra
circa effectum juramenti. Schambog. *h. t. n. 44.*

*12. Quâ formâ sive solennitate præ-
standum juramentum?*

Ad substantiam juramenti nulla solennitas extrinseca
est necessaria, sed sufficiunt sola verba, sive invocatio
divini Nominis in testem cum intentione jurandi. Zoës.
hic n. 26. ad majorem tamen cultum & religionem
præsertim in judiciis ad juramentum solenne & corpo-
rale zu einen zierlich, leiblich = oder körperlichen And
certi ritus moribus sunt introducti, ut nimirum ma-
sculi erectis tribus digitis, & tactis sacris Evangeliiis,
aut crucifixo: fæminæ verò detecto paululum capite
& digitis ad pectus sinistrum positis jurent. Interdum
etiam candelæ accenduntur, januæ & fenestræ aperiun-
tur

tur &c sine quibus tamen juramentum nihilominus corporale dicitur, & contra inconstuetas ceremonias excipi potest. Lauterbach. *ad ff. h. t. §. 21.* Sacerdotes quoque regulariter non tenentur sacra tangere, sed satisfaciunt, si per suam consecrationem tangendo proprium pectus jurent. *c. 4. caus. 11. quest. 5.* Exceptis causis gravioribus, in quibus jure præscribitur ista forma. Zoës. *loc. cit.*

13. Quis est effectus juramenti?

Juramentum per se, & sua natura producit obligationem religionis erga Deum: nam est actus religiosus, qui fit inter Deum & hominem, eoque jurans obligatur ad enunciationis veritatem, in assertorio, & in promissorio ad juramentum sancte & inviolabiter servandum, intelligendo uti dictum, quatenus servari potest sine dispendio animæ, & præjudicio tertii, aut juris publici. vid. Pichler *hinc n. 33. & seqq.*

14. Sed anne etiam actionem producit?

Ex natura sua nullam producit actionem, nec de jure civili, quò juramentum non est modus introducendæ obligationis. Non obstante *Nov. Leon. 72.* quia non recepta; nec jure Canon. quod nullibi patet actionem dedisse. Nihil facit, quòd servari jubeatur: neque enim hoc tam per actionem, quàm per officium judicis Ecclesiastici ad evitandum perjurii peccatum. Zoës: *h. t. n. 76. & ad ff. h. t. n. 86.* Præterquam si præstitum sit ex delatione in - vel extra judicium super debito contraverso facta: quo casu Prætor proposuit actionem ex jure jurando in factum, de qua Instituta passim in *§. 11. Instit. de action.*

15. *An Juramenti obligatio transeat ad hæredes?*

Distinguendum est inter obligationem Religionis erga Deum : & inter obligationem Justitiæ , quæ in ordine ad proximum, cui juratum est, descendit ex ejusmodi promissione jurata. Hæc (non ex natura objecti vel partium conventionem ad personam jurantis manifestè fuerit restricta) extra dubium transit, *c. 14. h. t. & L. 7. §. 8. ff. de pact. L. 19. ff. de O. & A.* Obligatio autem Religionis erga Deum, quæ ex ipso juramento, quâ tali oritur, ad hæredes jurantis non transit, quia juramentum continet vinculum merè personale, ipsum jurantem duntaxat stringens, non etiam alium, etiamsi hæredum quoque mentio in juramento facta fuisset; quia nemo sinè speciali mandato in animam alterius jurare potest. vid. Lauterb. *d. t. §. 23.* & Zoës : *hîc n. 75.* add. Pichler *n. 43.*

16. *Sed obligatne juramentum vi & metu per injuriam extortum?*

Obligat utique : sicut alii omnes actus metu initi; quia coacta voluntas, est etiam voluntas. Exempla & objectiones vid. apud Zoës : *h. t. n. 63. & seq.* add. Pichler *n. 41. & seq. hîc.* Interim quia valde durum esset, alterum ex delicto suo commodum reportare, poterit taliter metum passus juramenti relaxationem petere, & si quid ex ea causa solutum est, condicere. *c. 6. h. t. & c. 4. de his qu. vi metûsve caus.* vid. cit. Pichler *dict. n. 41. in fin.* Idem est circa juramentum contractui, in quo aliquis enormiter læsus est, appositum. Zoës *hîc n. 67.*

17. *Quod*

17. Quid dicendum de juramento impeditivo majoris boni?

Distinguendum est, an juramentum factum sit Deo, an homini. Priore casu non obligat in præjudicium melioris boni, tamquam à Deo taliter non acceptatum. Exemplò voti, quod similiter eatenus non est obligatorium. Secundo vero casu obligat ad sui observantiam, nec potest invito eo, cui factum, commutari in melius propter jus ipsi quæsitum, quòd ei invito non est auferendum, etiam propter bonum aliàs Deo gratius, quia hoc in casu non censetur esse Deo gratius. Zoës *hìc* n. 50. Pichler *n.* 39.

18. Quomodo cessat obligatio juramenti?

Potissimum 4. modis. Irritatione, remissione seu condonatione juramenti, relaxatione seu dispensatione, & commutatione, de quibus vid. Pichler *hìc* n. 47. *juncto* n. 51. Cæterum si juramentum simpliciter sit nullum, tunc jurans illud observare non tenetur, sed potest propria auctoritate eidem contravenire, si verò jurans possit juramentum sine peccato servare, sed ille cui juratum, non possit bona conscientia retinere, quòd ex juramento debetur, tunc jurans saltem ad cautelam petere debet relaxationem à superiore Ecclesiastico, cujus jurisdictioni subest, si tandem juramentum sit validum, & obligatorium, tunc remittere potest is in cujus favorem est juratum. Engel *hìc* n. 16.

19. Quomodo dividitur, seu quotuplex est juramentum?

Varii varias divisiones adstruunt. Celeberrima & com-

communis divisio est, quòd aliud sit promissorium & aliud assertorium. Aliqui addunt tertiam speciem, scilicet confirmatorium, quod circa pacta, transactiones & contractus adhiberi solet. Sed hoc in effectu nihil aliud est, quàm promissorium. Strick. *de cautel. jurament. parte 3. Sect. 1. c. 1. n. 7.*

20. Quid est Juramentum promissorium?

Est, quò vel aliquid simpliciter promittimus, vel jam pactum & promissum nos fideliter servare & præstare velle sub invocatione nominis divini pollicemur. Strick. *loc. cit. n. 3.* quod vel respicit judicia prout præstatur à Judicibus, Assessoribus, Secretariis, Scribis, Advocatis &c. vel causas extrajudiciales, quo pertinent homagia, seu juramenta subjectionis, quæ subditi Dominis præstant, *Huldigung, Erbhuldigung, Landshuldigung.* Vassallagia sive fidelitatis, quæ vassalli Dominis suis ratione feudi præstant, *die Lehens-Pflicht*, & aliæ ejusmodi sponsiones juratæ extra causas judiciales. vid. *Lauterb. ad ff. h. t. §. 33. & seq.*

21. Quid est assertorium?

Quo quis aliquid esse, vel non esse asseverat. Quod est vel litis decisorium, vel æstimatorium, quatenus nimirum ut plurimum respicit vel rerum controversarum decisionem, vel æstimationem. Illud rursùm est vel voluntarium, vel judiciale, vel necessarium. Hoc aliter jus jurandum in litem appellatur. vid. cit. *Lauterbach. d. t. §. 37. & seq.*

22. Quid est juramentum voluntarium?

Juramentum voluntarium propriè dictum est id, quod pars parti extra judicium defert sub ea conditione,

ne, ut sic jurans absque alio processu victoriam obtineat. Circa quod verò notat P. Engel *h. t. n. 20.* quod si Reus non absolutè neget intentionem Actoris, sed tantum sub aliqua exceptione, tunc consultiùs facturum actorem, si Reo non deferat juramentum, quia sic excipiendo Reus fit Actor, consequenter ipsi incumbet probatio.

23. *Cur dictum voluntarium propriè dictum?*

Quia & juramentum judiciale quod pars parti in defectu probationum defert, aliquo modo voluntarium dici potest: cum & hoc non nisi à parte volente deferatur, ac possit is, cui deferatur illud vel præstare, vel deferenti offerre.

24. *Quid est juramentum Judiciale?*

Hoc est: quod à parte parti in judicio lis decidendæ causâ judice approbante defertur, *L. 12. in pr. & §. 1. C. de reb. cred. & jurej.*

25. *Quomodo differunt hæc duo juramenta inter se?*

Differunt pluribus modis. 1. Ut dictum voluntarium defertur extra judicium, judiciale in Judicio. *L. 17. ff. h. t.* 2. Juramentum judiciale (nisi subsit justa recusandi causa) necessario est vel præstandum, vel referendum; quia manifestæ turpitudinis & confessionis est, neque jurare, neque juramentum referre velle. *L. 38. ff. h. t.* & quidem in illa forma in qua delatum fuit. *L. 3. §. fin. L. 5. §. fin. L. 6. ff. h. t.* Econtra juramentum voluntarium non est necessario præstandum, sed

sed potest is, cui defertur, si malit in judicio experiri.
 3. Juramentum judiciale de authoritate judicis appro-
 bari, imò aliquando, si justa subsit causa potest judex
 jubere, ut præstetur. *L. 12. §. 2. C. de reb. Cred. se-*
cus est in voluntario. 4. Juramentum judiciale debet
 ipse deferens, si eidem rectè referatur, ipse præstare,
 aliàs cadit causâ per *L. cit. §. 1.* Juramentum autem
 voluntarium est ex utrâque parte liberum.

26. *Quæ sunt autem justæ causæ recusandi juramentum judiciale?*

Prima atque præcipua causa juramentum recusandi
 est, si is, cui defertur, versetur in ignorantia facti alie-
 ni *L. 34. in pr. ff. h. t. L. 11. §. 2. ff. rer. amot. 2.* Si
 deferens non velit jurare de calumnia. *d. L. 14. §. 4.*
ff. h. t. 3. Si deferatur à judice incompetente, vel ex
 alia causa non competat actio. *L. 35. §. fin. ff. h. t.*
L. 14. §. 3. C. de non numerat. pec. 4. Si deferens re-
 vocavit, ac rursùm deferre vellet. *L. 11. C. d. R. cre-*
dit.

27. *Estne etiam justa recusandi causa, si
 is cui defertur, aliunde causam
 suam probare velit?*

Negant hoc aliqui. 1. quia indifferenter cautum
 est, ut juretur, vel juramentum oblatum referatur:
 2. Quia hoc ità videtur suadere æquitas, & interesse
 publicum, ut lites eò citiùs, & faciliùs dirimantur.
 Sed contrarium veriùs est, per *text. inc. 2. de probat.*
 Ubi dicuntur ad juramentum tunc recurrendum esse,
 cùm aliæ probationes legitimæ deficiunt: ergò si Reus pa-
 ratus sit probationes legitimas exhibere, non erit cogen-
 dus juramentum acceptare. vid. tamen Engel *hic n. 27.*
 ubi

ubi quæstionem hanc ex judicis arbitrio dependere existimat. *per L. 12. C. h. t.*

28. *Quid si econtra Actor nihil probaverit, teneturne Reus acceptare vel referre juramentum?*

Videtur affirmativa communius esse recepta. 1. *per L. 38. ff. h. t.* ubi generaliter adstruitur: manifestæ turpitudinis & confessionis esse nolle nec jurare, nec jusjurandum referre. 2. *per L. 35. in pr. eod. tit.* ubi dicitur tutorem pupilli omnibus probationibus deficientibus jusjurandum deferentem, audiendum esse. 3. *per L. 12. C. de reb. Cred.* ubi habetur: juramentum reo non tantum circa finem causæ, sed etiam in principio litis, adeoque antequam aliquid probatum sit, deferri posse, & 4. quia non est ferendus Reus juramentum ejusmodi recusans, utpote cum constituatur judex & testis in propria causa. Negativam tamen tuetur Pichler *h. t. n. 15.* ubi etiam ad contraria respondet. Potest tamen etiam hic videri Schmalzgr. *h. t. n. 27.* ubi conciliationem utriusque sententiæ adducit.

29. *Quid dicendum, si Reus, cui delatum est juramentum, non possit illud referre, quia deferens versatur in facto alieno?*

Tunc ille, cui delatum est, tenetur illud simpliciter præstare, modò etiam ille non versetur in facto alieno, per jura & - - rationem in priori quæstione pro affirmativa allata. Engel *h. t. n. 29.*

30. *Sed*

30. *Sed à quo & cui iusjurandum sive voluntarium, sive iudiciale deferri potest?*

Deferre illud potest omnis ille, qui habet rerum suarum administrationem : & non Actor duntaxat Reo, sed etiam Actor Reus, ut colligitur ex *L. 12. C. reb. credit.* Deferri verò valet omnibus, qui sibi aliquid quomodolibet acquirere possunt, sine discrimine sexûs, ætatis, aut conditionis *L. 26. ff. h. t.* vid. Schmalzgr. *§. 2. n. 11. & seqq. junct. §. 3. n. 25. & 30.*

31. *In quibus causis huic delationi locus est?*

Regulariter in omnibus causis, & actionibus civilibus, personalibus & realibus, rei persecutoriis, & pœnalibus, petitoriis & possessoriiis, ordinariis & extraordinariis. *L. 3. §. 1. L. 9. §. 1. L. 11. §. 1. L. 34. pr. ff. h. t.* Non tamen in criminalibus, si ad pœnam corporalem agatur : nec in matrimonialibus, quando tenderet ad ejus separationem. vid. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 65. add. Schmalzgr. h. t. §. 2. n. 16. & §. 3. n. 32. & seq.*

32. *Potestne autem voluntarium hoc, vel iudiciale juramentum propter perjurium retractari?*

De rigore juris non potest per text. clarum in *L. 1. C. de reb. cred. & L. 5. §. 2. ff. h. t.* quia sapit speciem transactionis. vid. tamen Engel *hic n. 32.* & Schmalzgr. *n. 23.*

33. *Quid est Juramentum necessarium?*

Juramentum necessarium est, quod à iudice alterutri

utri litigantium propter defectum plenæ probationis defertur. Unde & suppletorium dicitur. *L. 31. h. t. L. 3. C. de reb. cred.* vid. Engel. *hîc n. 34.*

34. Teneturne illud Judex absolute deferre?

Tenetur omninò, non tantùm si id partes petant, sed etiam ex officio, quatenus semiplenè probatum fuit. *d. L. 3. C. de reb. cred.* adeò ut, nisi deferat, à sententia ejus appellari possit. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 73.* vid. Pichl. *hîc n. 20. & seq.* ubi ad contraria respondet.

35. Sed cui potiùs juramentum hoc deferendum, Actori, vel Reo?

Si Actor semiplenè probavit suam intentionem, Reus verò nihil præstitit, deferendum est Actori, quia in supplementum probationis defertur. Si uterque semiplenè probavit, defertur Reo; quia favorabiliores ejus sunt partes. *L. 125. ff. de R. J. c. 3. de prob.* Si Actor plenè probavit, Reus non admittitur ad juramentum: quia standum plena Actoris probatione. vid. Schmalzgr. *hîc n. 43. & seq.*

36. In quibus causis potest hoc juramentum deferri?

Regulariter in omnibus. *L. 3. C. de R. C.* Excipiuntur tamen 1. Causæ criminales, in quibus Actori non defertur, quia in his plenissimæ requiruntur probationes. *L. fin. C. de prob.* Reo tamen præsertim de jure Canonico ad ostendendam innocentiam deferri solet. 2. Causæ civiles valde arduæ. 3. Causæ matrimoniales, quando agitur ad matrimonium dissolvendum. 4. Causæ, in quibus Lex vel statutum

tutum requirit plenas probationes. Schmalzgr. *h. t. n. 47. & seq.*

37. *Quis est effectus hujus juramenti?*

Delatum operatur absolutam necessitatem illud præstandi, neque enim illud adversario referri, vel recusari potest, nisi ex justa causa, ut habetur in *c. fin. h. t. & d. L. 12. §. 1. & 2. C. de reb. cred.* Præstitum verò probationem imperfectam integrat, ac perficit, consequenter facit, ut sententia ferri debeat pro Reo, qui juravit. Schmalzgr. *h. n. 55. & seq.*

38. *Sed quid Juris, si Actor postea inveniat nova instrumenta?*

Tunc sententia ex tali juramento lata potest retrahari, & rescindi etiam ab eodem Judice, uti est text. express. in *cit. L. 21. ff. h. t.* vid. cit. Schmalzgr. *n. 56. & Pichler n. 26. & seq.*

39. *Quid est juramentum in litem?*

Hæc est altera species juramenti assertorii, uti supra dictum, quò subinde lis, sive res in Judicium deducta æstimatur. Unde etiam litis æstimatio, sive juramentum litis æstimatorium dicitur.

40. *Quotuplex est hoc juramentum?*

Duplex affectionis & veritatis. Hoc est, quo res æstimatur secundum privatam affectionem & utilitatem. Quod si jurans in pretio affectionis excedat, potest judex etiam post juramentum pretium moderare. P. König *h. t. n. 107.*

41. *Quan-*

41. *Quando est locus huic juramento?*

Plerumque tantum habet locum ob dolum adversarii rem restituere, vel exhibere non volentis. *L. 5. §. 3. ff. de in lit. jurand.* comprehenditur tamen etiam culpa lata. *L. 2. C. eod. tit.* non tamen culpa levis *L. 4. §. fin. C. d. L. 5. §. 3. ff. d. t.* Lauterb. *eod. tit. §. 7.* plura de hoc juramento vid. apud Schmalzgr. *h. t. §. 5. per tot.* & civilistas passim ad *cit. tit. ff. de in lit. jur.*

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

1. *Quid & quotuplex est exceptio?*

EXceptio est actionis, vel intentionis exclusio. *L. 2. ff. h. t.* In genere est duplex, alia facti, quâ Reus repellit Actorem nullo jure agentem v. g. si quis agat ex mutuo, qui mutuum nunquam dedit. Alia juris, quâ Reus excludit actionem ipso jure quidem competentem, sed cujus nomine iniquum sit Reum condemnari. Perillust. D. Kees. *Instit. h. t. n. 2.*

2. *Quotuplices sunt exceptiones juris?*

Variè & multipliciter à DD. dividuntur, uti videre est apud Lauterb. *ad ff. h. t. §. 1. & seqq.* Præcipua & nobilissima divisio est, quod aliæ sunt dilatoriae, aliæ peremptoriae. Dilatoriae sunt, quæ principalem causam & actionem non perimunt, sed tantum differunt ad tempus, qualis est exceptio incompetentiæ, sive fori declinatoriæ; exceptio laudationis, præventionis & quàm plurimæ aliæ; de quibus latè Zanger. *de except. in parte 2.* Peremptoriae actiones sunt, quæ causam & actionem perimunt,

atque elidunt, uti est exceptio pacti de non petendō, exceptio rei judicatæ, transactionis, jurisjurandi, & similes aliæ. De quibus pariter latè cit. Zanger *d. tr. in parte 3.* Perillust. D. de Kees *cit. tit.* & passim D. D. ad eundem *tit. ff.*

3. Quando proponendæ sunt exceptiones dilatoriae?

Regulariter objicere oportet ante litis contestationem vel intra terminum à judice constitutum. Imò exceptiones, quæ judicis personam respiciunt, ante omnem actum opponi debent, ne aliàs Reus videatur in Judicem consensisse. Vall. *h. t. n. 7.* Dictum autem regulariter, quia subindè, etiam post litem contestatam opponi possunt, si nimirum primo ex post facto oriantur; *c. 4. h. t.* Item exceptio excommunicationis, & omnes illæ, quæ judicium & retro acta annullant, P. Engel *h. t. n. 3.* latè Reiffenst. *h. c. §. 2. per tot.*

4. Quando peremptoria?

Istæ regulariter & ante, & post litem contestatam opponi possunt, usque ad sententiam, *text. in L. 8. C. h. t. & L. 2. C. sentent. rescind.* Post sententiam autem regulariter non habent locum: nisi tales sint, quæ non tam sententiam impugnant, quàm potius illius tantum executionem respiciunt, uti sunt Exceptio sc. Vellejani & Macedoniani. juxta *L. 11. C. ad Sc. Macedon.* Item exceptio beneficii competentiae, compensationis, solutionis, uti videre est apud *cit. Reiffenst. d. §. 2. n. 51. & seqq.*

5. Po-

5. *Potestne Reus pluribus exceptionibus uti?*

Potest utique, non tantum pluribus, sed etiam diversis uti *L. 5. L. 8. ff. h. t.* imò contrariis, modò sint compatibles. *Lauterb. ad ff. h. t. §. 41.* Et quidem jure communi in arbitrio est rei, an eas simul, an successivè proponere velit. *L. 8. L. 9. C. h. t.* vid. *Reiffenst. h. t. n. 96. & seqq.* *Pichler n. 7.* Jure tamen consuetudinario Austriæ hoc non obtinet, sed hic omnes exceptiones tam dilatoriæ, quàm peremptoriæ simul & semel in judicium deduci debent. *Sutting Obs. 38. n. 4. & Obs. 40. n. 2.*

6. *Sed quid si Reus opponat exceptionem; in probatione autem illius deficiat, censeturne hoc ipsò intentionem adversarii confessus esse.*

Distinguit hic *P. Engel n. 6.* utrùm Reus in probatione deficiens velit ex post negare intentionem actoris, quoad jus, dicendo v. g. *fecimus quidem contractum, sed nego illum valuisse*: & putat hoc casu audiendum esse, an vero ipsum factum negare velit, quod jam prius confessus erat, & hoc casu non esset audiendus, sed haberi deberet pro confesso: nisi de errore docuerit, aliter *Reiffenst. h. t. n. 89. & seqq.*

& *Lauterb. ad ff. eod. tit. §. 54. seqq.* ubi vid.

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus

I. *Quid est præscriptio?*

PRÆscriptio est adjectio domini vel alieni juris peremptio, per continuationem possessionis temporis à lege definiti, aliisque jurium requisitis intervenientibus. P. Engel *h. t. n. 1.* & quo ad rem com. coll. ex L. 3 ff. de usurpat. & usucap.

2. *Estne aliqua differentia inter usucapionem & præscriptionem?*

Olim variæ inter utramque erant differentiæ, uti passim videre est apud Institutistas, hodiè tamen omnis differentia inter usucapionem & præscriptionem sublata est. L. un. c. de usucap. transformand. Nisi quòd aliqui hoc adhuc discrimen agnoscant: quòd per usucapionem res corporales, quarum datur vera possessio, per præscriptionem verò res incorporales, ut jura & servitutes, quarum tantum est possessio, acquiruntur. Illud tamen hic notandum, quòd si jus alicujus per præscriptionem extinctum sit, usus loquendi sit in Dativo v. g. *obligationi, actioni &c. præscriptum est*: Si verò jus alterius acquiramus, accusativo vel nominativo utamur, v. g. *præscripta est servitus, vel præscripsi servitutem*. P. Engel cit. Perill. D. de Kees *Inst. h. t. n. 3.* vid. etiam Reiffenst. *hic n. 8. & seqq.*

3. *Quæ fuit ratio introducendæ præscriptionis?*

Rationes erant variæ: I. utilitas publica, quæ exigit,

git, ne dominia rerum semper sint in incerto *L. 1. de usu-
cap. & usurpat.* 2. ut lites abbrevientur. *L. ult. ff.
pro suo.* 3. eaque minùs principalis, ut negligentia ac
desidia hominum res, ac jura sua prosequi negligentium,
vel acuatur, vel puniatur. *L. 2. C. de annal. except.*
P. König, *h. t. n. 48.*

4. Quis est effectus præscriptionis?

Acquisitio domini in re possessa, ità, ut non tantum
detur exceptio contra vindicare volentem, sed etiam
actio, & vindicatio pro re præscripta amissa *L. 8. C. pr.
de præscr. 30. anno.* etiam quando per errorem juris
priori Domino restituta foret. Utilius tamen aliquò
interdictò experimur, quàm rei vindicatione, cùm hæc
sit difficilis probationis, P. Engel *h. t. n. 3.*

5. Proceditne iste effectus etiam quoad fo- rum internum sive in conscientia?

Omninò, præscriptio enim est bono publica adin-
venta, uti dictum. Lex autem est domina rerum,
consequenter potest, saltèm ex justa causa, uni do-
minium auferre, & alteri tribuere. Accedit, quòd præ-
scriptiones utroque jure Civili & Canonico sint appro-
batae, vid. Pichler *hic n. 16.* ubi ad contraria respondet.
add. Perill. D. de Kees : *Inst. h. t. n. 7.*

6. Quæ sunt requisita Præscriptionis?

Ut præscriptio sortiatur effectum, requiritur. 1. Ut
res sit apta præscribi. 2. Bona fides. 3. Justus titulus.
4. Possessio legitimo tempore continuata. Atque hæc
requisita his versibus exprimi possunt :

*Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque
justus,*

Possideas justè, completo tempore legis.

7. *Quæ ergo res non sunt aptæ præscribi?*

Regulariter omnes res possunt præscribi, quæ non sunt prohibitæ. Prohibentur autem quædam ex lege sive jure positivo. P. König *hic* n. 6.

8. *Quæ res naturâ suâ præscribi non possunt?*

Quæ in bonis & commercio privatorum non sunt, quales sunt liber homo, res sacræ, religiosæ & sanctæ §. 1. *Inst. de usucap.* & ibi DD. passim, quò etiam referuntur jura Spiritualia & Ecclesiastica respectu Laicorum: res publicæ, res universitatis: Item res & actus meræ facultatis, qualia sunt ea, quæ homines citra ullam conventionem & obligationem jure naturæ & gentium pro suo arbitrio solent facere & omittere. vid. cit. P. König n. 17. & Schmalzgr. *hic* n. 27. si tamen accedat prohibitio unius & acquiescentia alterius, tunc sicut ex tum desinunt quasi esse actus meræ facultatis; ita etiam accedente legitimo tempore rectè præscribuntur. vid Pichler *hic* n. 79. & seq.

9. *Quæ res jure positivo præscribi prohibentur?*

Hæ rursus sunt in duplici differentia, aliquæ enim omninò & absolute præscribi non possunt: aliquæ tempore tantum ordinario præscribi vetantur.

10. *Quæ sunt res, quæ jure positivo absolute præscribi nequeunt?*

I, Limites Parochiarum & Episcopatuum. *Can. 4. & duob. seq. caus. 16. quest. 3. cap. 4. de Paroch. & cap. 9. hoc t. 2. jura Majestatis L. 6. C. de Præscript.*

*script. 30. & 40. ann. 3. jura objectionis & obedi-
entiae c. 12. & 16. h. t. vid. cit. Schmalzgr. n. 30. h. t.
& König n. 18. add. Engel n. 7. & 8. Quò de jure
Austriæ referri possunt jura dominorum, die Dienste
und Grund Obrigkeitliche Forderungen, si videlicet ali-
quis præcisè in lapsu temporis se fundere velit, de cœ-
tero autem emphyteutam se esse non neget, uti videre
est apud Finsterwald. Lib. 2. Obs. 52.*

11. Quæ ordinario tantum tempore non præscribuntur?

Quæ alienari prohibentur, quales sunt res & bona
Ecclesiarum saltèm immobilia. Bona Principis, bona
Civitatum, bona feudalia, Majoratus & fidei commis-
saria: res minorum & pupillorum; Item res Fiscì, res
furtivæ & vi possessæ. uti rursùm videre est apud cit.
Schmalzgr. n. 34. & seqq. P. König n. 23. adde Pich-
ler n. 28. & seq. eod. tit.

12. Quid est bona fides?

Est sincera rei alienæ ignorantia: dum nimirum pos-
sessor non aliter credit, quàm quòd res possessa ad se per-
tineat. Engel *hic* n. 12.

13. Estne ad Præscriptionem omnino necessaria?

Videtur quòd non. 1. quia venditor sciens vitium
rei venditæ contra actionem redhibitoriam præscribit
intra 6. menses. 2. Præscribunt subditi contra legem
humanam, licèt sciant legem & ipsi peccent contrave-
niendo legi. Sed tenendum absolutè contrarium, per
text. inc. 5. c. 17. & c. fin. h. t. ubi reprobat &
irritatur omnis præscriptio malæ fidei, concordat c. 2.

de R. J. in 6. & facit illud Apostoli: *quod non est fide, peccatum est*, ad contraria respondet Pichler *b. t. n. 23.* add. Schmalzgr. *n. 56.*

14. Quando ea debet adesse?

Hic est differentia inter Jus civile, & Jus Can. Jure enim Civili sufficit ab initio bonam fidem adesse. §. 12. *Inst. b. t. L. 10. ff. eod. & L. un. C. de usucap. transform.* Imò in præscriptione longissimi temporis jus civile bonam fidem absolute non requirit *L. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. an.* at vero jure Canon. toto præscriptionis tempore debet adesse bona fides. *text. in C. 2. de R. J. in 6.* ubi dicitur: *Possessor malæ fidei nullo unquam tempore præscribit*, accedit *text. in C. fin. b. t. ibi*: ut qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat notitiam alienæ, quod procedit tam in ordinaria quàm extraordinaria præscriptione. vid. Schmalzgr. *b. t. n. 8.* add. Reiffenst. *n. 19. & seqq.* ubi in specie *ad c. 1. b. t.* præ aliis optimè respondet.

15. Sed quod jus hoc in parte prævalet?

Standum est præcisè jure Canonico, quia hic agitur de materia peccati, & quidem in utroque foro, per theoricam universalem, quæ docet, quod in causis spiritualibus & concernentibus peccatum, dispositio juris Canonici non solum in terris Ecclesiæ sed etiam Imperii sit servandum. Perill. D. de Kees: *Inst. b. t. n. 10.*

16. Quid si tamen post completam præscriptionem superveniat mala fides, & constet de vero Domino?

Non nocet hoc ampliùs, nec tenetur præscribens rem præscriptam Domino supervenienti etiam in foro poli

poli restituere. Ratio, quia beneficio præscriptionis dominium illius rei jam acquisivit, & quia præscriptio non tantum jure civili pro foro fori, sed etiam Jure Canonico pro foro poli est approbata per dicta supra in qu. 5. objectiones vid. apud Schmalzgr. *h. t. n. 3.*

17. *Quid Juris, si quis sit tantum in mala fide respectu unius, sed in bona fide respectu aliorum?*

Talis neque contra illos præscribere potest, respectu quorum est in bona fide. Nisi bona & mala fides habeat se respectu diversorum jurium, v. g. si sciam quidem rem alienam, sed ignorem alteri in ea competere servitutem vel hypothecam. Ratio primi est; quia talis est revera in mala fide, cum qua jure Canonico præscriptio non procedit. Ratio secundi, quia quoad illa jura, quæ quis prudenter ignorat, non potest dici esse in mala fide, ergo non impeditur præscriptio vid. Engel *hic n. 13.* add. Frantz. *ad Instit. h. t. n. 55. & seq.*

18. *Quid dicendum de dubio, & an cum eo procedat præscriptio?*

Distinguunt hic DD. inter dubium speculativum & practicum. Illud est, quando quis quidem credit se rem justè & licitè tenere, dubitat tamen, an tradens forte Dominus fuerit. Hoc vero, quando quis in specie & reflexè dubitat de rei dominio, & an eam salva conscientia retinere possit? circa dubium practicum plerique & ferè omnes conveniunt, quòd cum eo neque rite incipiat, neque cœpta rite continetur præscriptio. Ratio prioris partis (quæ nullum dissentientem habet) est: quia ad omnem præscriptionem utroque jure ab
ini

initio requiritur bona fides, uti dictum supra in quæst. 13. atque incipiens possidere cum dubio practico non est ab initio in bona fide; quia non habet sinceram rei alienæ ignorantiam, Ergo. Pars posterior probatur ex eo: quia præscribens toto tempore debet esse in bona fide, similiter per dicta in *cit. q. 13.* sed dubitans practice post cœptam præscriptionem iterum non est toto tempore in bona fide. Ergo. Confirm. qui se exponit periculo peccandi, hoc ipso peccat. *c. 13. de restit. spol. & c. 19. de sponsal.* sed dubitans an rem tutâ conscientia possit retinere, exponit se periculo peccandi, ergo peccat, atqui cum peccato non currit præscriptio, *c. fin. h. t.* Ergo. Huc facit *L. 32. §. 1. ff. h. t.* Objectiones vid. apud Pichler *hîc n. 29.* & plenius apud Franz. *Instit. eod. tit. n. 54.* Et hoc de dubio practico, ubi tamen quoad secundam partem dissentit Engel *hîc n. 14.*

19. Quid ergo dicendum de dubio speculativo?

Circa hoc non est concors DD. sententia, aliqui enim absolute tenent cum hoc quoque dubio non posse inchoari præscriptionem: licet omnes admittant ritè cœptam cum eo continuari posse. Quam novissimè acriter propugnat Franz ad *Instit. d. t. n. 49.* Verius tamen esse videtur cum dubio merè speculativo præscriptionem non tantum continuari: sed etiam ritè inchoari. Pars prior non habet dubium; & deducitur ex *cit. c. fin. h. t.* ubi duo saltem ad præscriptionem legitimam requiruntur & quidem in pr. ad initium bona fides: ad decursum verò circa finem, absentia malæ fidei. Atqui dubitans tantum speculativè post inchoatam ritè præscriptionem ab initio indubitanter fuit

in bona fide, ex post autem etiam non habet malam fidem, Ergo. Pars posterior probatur, qui speculative tantum dubitat, non est in mala fide, ergo dubium speculativum non impedit præscriptionem etiam inchoandam, prob. antec. quia si esset in mala fide, tunc neque posset continuare præscriptionem. Atqui saltem potest continuare, ut omnes fatentur. Ergo. Accedit, quod in dubio melior sit conditio possidentis, & quod alias rarissime præscriptioni esset locus, ac frustra in emptionibus ab initio statim exigenterentur stipulationes duplæ, fidejussores, hypothecæ &c. in casum evictio- nis. vid. Pichler *hîc n. 25. & seq.* ubi ad contraria re- spondet.

20. *An & quatenus errans in jure pro
malæ & bonæ fidei possessore ha-
bendus?*

Distinguendum hîc iterum est inter errorem, sive ignorantiam vincibilem: & inter invincibilem. Dein- de inter jus clarum & dubium. Ignorantia vincibilis est, quam homo potest & tenetur vincere inquirendo de veritate. Invincibilis est: quam homo non potest, aut non tenetur vincere. Illa semper est culpabilis & improbabilis. Hæc plerumque probabilis. Porro jus cer- tum est, quod non dubiam ac diversam habet interpre- tationem, ut v. g. quod pupillus sine tutoris auctoritate non possit contrahere, quod alienatio rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus non valeat &c. Dubium verò quod diversas habet interpretationes. v. g. an testamentum debitis solennitatibus destitutum sit nullum in utroque foro. An pupillus sine tutoris auctoritate contrahens obligetur naturaliter &c. vid. Franz. *Instit. cit. tit. cum. 58.*

21. *Proceditne ergo præscriptio cum errore vel ignorantia vincibili?*

Minimè : & hoc est certum apud omnes. Ratio est : quia talis error vel ignorantia semper est culpabilis & improbabilis uti dictum, & æquivalet scientiæ rei alienæ. *can. ult. dist. 37. L. 15. §. 1. ff. de contr. empt. vend. & L. 6. ff. de jur. & fact. ign.* cum similibus. Atqui jure saltem Canon. reprobatur præscriptio cum scientia juris alieni. Ergo.

22. *Quid dicendum de ignorantia invincibili?*

Hæc non impedit præscriptionem, modò versetur circa jus dubium & controversum, quod iterum apud omnes certum est : Ratio assignatur ; quòd jus dubium & controversum relinquat utramque partem probabilem, ut adeò in praxi alterutrum quivis amplecti possit optima fide & tuta conscientia. Schmalzgr. *hic num. 66.*

23. *Sed quid, si concurrat cum jure certo & claro?*

Tunc vel est sermo de præscriptione ordinaria, vel extraordinaria? Ignorantia vincibilis juris clari & certi impedit præscriptionem saltèm ordinariam : non item extraordinariam. Probatur prima pars ex variis juris textibus veluti ex *L. 31. ff. de usurp. & usucap. L. 4. & seq. ff. de jure & fact. ign. L. 2. §. 15. ff. pro empt.* quibus disertissimè asseritur, juris ignorantiam in usucapione & acquirere volentibus nunquam prodesse. Pars secunda probatur, quia in præscriptione longissimi temporis utroque jure, non requiritur titulus, & mala fides de jure civili non nocet *L. 8. C. de præ-*

præscript. 30. ann. de jure verò Canon. ea tantum mala fides excluditur, quæ peccatum & malitiam inducit; non est autem peccatum vel malitia ignorare jura. Ergo. Ità Perill. D. de Kees *ad instit. h. t. n. 15.* Schmalzgr. *hìc n. 67.* ubi etiam contrariis satisfacit. confer. præsertim quoad objectiones P. Pichler *n. 31.* & Franz. *Instit. eod. tit. n. 62. & seq.*

24. *Sed proceduntne dicta de ignorantia juris clari circa impediendam præscriptionem ordinariam etiam in personis, quibus jura ignorare permittitur?*

Negat hoc cit. Franz. *loc. alleg. n. 61.* contrarium adstruit Engel *hìc n. 15.* scilicet juris ignorantiam nulli omnino patrocinari in ordine ad lucrum sive præscriptionem, sed ejusmodi personis in damnis tantum non obesse. Pro qua parte fortiter etiam stringit text. *in L. 8. ff. de jur. & facti ign.* ubi disertè statuitur: juris errorem nec fæminis in compendiis prodesse. Et videtur habere æquitatem, quia nimirum juris ignorantia, quæ in plerisque culpa est, non potest cedere lucro & præmio.

25. *Prodestne bona fides antecessoris etiam successor?*

Prodest; & quidem tam singulari quàm universali, modò & ipse sit in bona fide, uti probat text. *in §. 12. & seq. Instit. h. t.* ratio est, quia antecessor transferendo rem in alterum, simul etiam transfert totum jus, quod in illa habuit. vid. Franz. *d. t. n. 74.*

26. *Sed quid juris est circa malam fidem antecessoris?*

Hic distinguendum est inter successorem universalem & singularem. Deinde inter præscriptionem ordinariam & extraordinariam, rem mobilem & immobilem, ac denique inter jus vetus & novum.

27. *Quomodo ergo mala fides antecessoris nocet successori particulari?*

Mala fides antecessoris nocet tantum successori particulari, si ille velit uti accessione temporis ex persona authoris, secus si præscriptionem à se velit inchoare, intellige quoad præscriptionem ordinariam. Nam in extraordinaria in jure civili bona fides absolute non requiritur, patet decisio ex §. 12. *Instit. h. t. & L. 5. ff. de divers. & temp. præscript.* Et ratio est, quia successor particularis non repræsentat personam sui authoris, nec fictione juris eadem persona cum eo reputatur, consequenter vitium illius & mala fides ei non nocet, modo ipse sit in bona fide. Object. vid. apud Franz. *Instit. h. t. n. 76.*

28. *Sed nullamne hoc patitur limitationem?*

Patitur, præsertim jure novo circa res immobiles. Nam in *Nov. 119. c. 7.* unde desumpta *auth. mala fidei. C. de præscript. long. temp.* statutum postea fuit, quod respectu rei immobilis cesset longi temporis sive ordinaria præscriptio, si verus Dominus jus suum ignoravit, hoc est, si nescivit rem suam alienari & possideri, quo casu opus esset præscriptione longissimi temporis sive extraordinaria. vid. Franz. *loc. cit.* Prætere-

rea

rea non procedit longi temporis præscriptio, si res alienata fuerit furtiva vel vi possessa, nisi purgetur vitium: per *text. & DD. in §. 2. & seq. Instit. h. t.* Similiter censent plerique DD. quod auth. citata tanquam correctoria procedat tantum in successore malæ fidei possessoris immediato, non etiam mediato: item locum tantum habeat, si antecessor fuit in vera mala fide, non etiam in ficta tantum, prout esset hæres illius. Engel *hïc n. 16.* & Franz. *d. t. n. 79.* Pariter quia dicta auth. tantum loquitur de præscriptione dominii, ajunt eam non obtinere in præscriptione contra hypothecam, idem Engel *loc. cit.* confer Franz. *n. 81.* Denique authoritas ista pluribus in locis non videtur esse usu recepta, uti de Bavaria testatur Rath. apud Engel *loc. cit.*

29. Quomodo mala fides antecessoris nocet successorì universali?

Circa præscriptionem ordinariam conveniunt DD. quod successorì universali mala fides antecessoris eatenus omnino noceat, & quidem ita, ut eam nec à persona sua incipere valeat: Quæ assertio etiam luculentè probatur ex *L. 11. ff. de divers. temp. præscript. & L. ultimâ C. comm. de usucap. & L. 11. C. de acqu. & retin. possess.* Et ratio est: quia talis successor seu hæres repræsentat personam defuncti, & censetur una quasi persona cum eodem. Ergo si defunctus non potuit præscribere propter malam fidem physicam: non poterit etiam hæres propter malam fidem fictam; quia fictio tantum operatur, quantum veritas. Schmalzgr. *hïc n. 72.* vid. Franz. *d. t. n. 82.*

30. *Sed anne hoc etiam procedit in
præscriptione extraordinaria?*

Circa hanc discordant Interpretes. Enim verò Engel ad hunc *tit. n. 16.* diserte statuit, successorem universalem saltè immediatum, propter malam fidem antecessoris, nullo neque longissimo tempore, ac si etiam præscriptionem à se inchoare vellet præscribere posse: tum quia hæres tenetur ad exonerandam conscientiam defuncti *c. fin. de sepultur.* tum quia possessio hæredis & defuncti propter repræsentationem ejusdem personæ censetur eadem esse possessio *d. L. 11. C. de acquir. & retin. possess.* Communior tamen est sententia contraria. Cujus ratio in eo consistit: quòd inspecto jure civili in ordine ad præscriptionem extraordinariam ne quidem ab initio bona fides sit necessaria *L. 3. 4 & penul. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* Jus autem Canonicum eam tantum malam fidem sustulit, quæ est cum peccato. *cit. c. fin. h. t.* qualis non est constitutus tantum in mala fide ficta. P. König *h. t. n. 40.* ad contraria respond. Franz. *ad Instit. eod. tit. n. 87.* add. Pichler *n. 36.*

31. *Habéntne autem dicta locum etiam in
successore universali mediato tantum;
sive hærede hæredis?*

Negativa communiter est recepta, ex ratione: quia hæres hæredis non est hæres primi defuncti; sicut socius socii mei non est socius meus, & primus hæres tantum habuit malam fidem fictam, igitur mala fides authoris non potest ad hunc mediatum hæredem transire, eò quòd duplex fictio in una re, ac una eademque causa ex eodem capite in jure non admittatur, quem-

quemadmodum etiam in physicis umbra non facit umbram. Schmalzgr. n. 76: object. vid. apud Franz. d. r. num. 85.

32. Quid dicendum de obligationibus & actionibus, utrùmne etiam in his mala obstat præscriptioni?

Graviter hic inter se colliduntur DD. Placet distinctio, quam ex Layman adstruit P. Engel hic n. 18. An nimirum obligatio, de cujus præscriptione agitur tendat præcisè ad patiendum; ut accidit in omnibus servitutibus rusticis, & jure v. g. piscandi, venandi &c. alteri debito? An verò obligatio talis sit, quæ ex natura sua tendit ad aliquid agendum vel non agendum, quales sunt omnes obligationes descendentes ex contractibus, & servitutibus urbanis negativis? Circa obligationes primi generis res non habet tantam difficultatem, quia facile omnes concedunt, ejusmodi obligationibus & actionibus etiam cum scientia juris alieni præscribi posse uti in specie circa servitutes rusticas expressè decisum est in *L. 13. C. de servit.* quod omnes non utendo amittantur. Et ratio est: quod in ejusmodi juribus & actionibus nihil detineatur alienum, & ideo alter imputare sibi præcisè debeat, quod juri suo non melius invigilaverit eo utendo. Huc facit, quod conscientiam rei alienæ debeat accipi non pro quavis scientia, sed pro ea tantum, quæ conscientiam lædit, & malam fidem producit, hoc est, quæ conjunctam habet scientiam vitiosæ possessionis, uti probatur ex *L. 19. ff. de donat. inter vir. & uxor.* ibi: virum autem scientem alienum possidere, id est injustè possidere, & *L. 38. ff. de usucap.* ibi: quia intelligit

alienum se possidere, & ob id mala fide possidet, prout benè advertit Gonzal. *ad c. 1. h. t. n. 3.*

33. *Sed potestne hoc etiam de obligationibus secundi generis asseri?*

Circa hoc est major difficultas, aliqui enim simpliciter tenent, omnem obligationem & actionem lapsu saltem 30. annorum extinguui. vid. Schmalzgr. *h. t. n. 61.* alii distinguunt inter actionem quæ fluit ex debito ad certum tempus restricto: & inter eam, quæ fluit ex debito indefinitè contracta. Franz. *ad Instit. h. t. n. 91.* & Pichler *eod. tit n. 32.* Tutior tamen & probabilior videtur esse sententia P. Engel *hic cit. n. 18.* docentis, in his obligationibus & actionibus non procedere præscriptionem cum scientia Juris alieni. Ratio est: quia juxta *c. fin. h. t.* generaliter reprobatur præscriptio, quæ est cum conscientia rei alienæ. Deinde: quia actiones personales ex mutuo, empto v.g. competentes jure naturali tam diu durant, donec aut solutio, aut remissio debiti interveniat, atqui sola mora non est solutio aut remissio, ergò. Prætereà vel debitor habuit animum solvendi, vel non: si prius? fuit in mala fide theologica, si posterius? non fuit in quasi possessione libertatis, & consequenter neque in conditione usucapiendi, idem Engel *loc. cit.* ubi hanc sententiam pluribus fundat, & ad contraria respondet.

34. *Quid & quotuplex est titulus?*

Titulus in genere nihil aliud est, quàm causa ex qua rem habemus. Alius est generalis, alius specialis. Generales tituli sunt: *pro suo*, & *pro soluto*. Speciales; *pro donato*, *pro emptore*, *pro legato*, *pro dote*, *pro derelicto*, & *pro hærede*, de quibus in *ff. in lib. 41. tit.*

tit. 4. & seqq. Specialis iterum dividitur in translativum domini & non translativum. Ille est causa per se habilis ad transferendum dominium, qualis est emptio, venditio, donatio, legatum &c. Hic : causa ad transferendum dominium de se non habilis, cujus generis sunt commodatum, depositum, pignus, locatio, conductio &c. Rursus tituli enumerati possunt & solent considerari quadrupliciter, scilicet prout aliquis titulus vel est verus vel coloratus, vel æstimatus vel præsumptus. vid. Pichler *hïc n. 41.*

35. *Estne ad præscriptionem titulus necessarius?*

Ad omnem præscriptionem necessariò requiritur aliquis titulus. Constat *ex C. 17. h. t. L. 27. ff. de usurp. & usucap. L. 4. & seq. C. de præscr. long. temp.* cum simil. & ratio est: quia, uti dictum, titulus est causa & fundamentum justæ possessionis, & sine eo non potest possessionem capiens habere bonam fidem, cum credere nequeat se habere jus possidendi, nisi credat se habere titulum, ex quo jus hoc oriatur. Schmalzgr. *hïc n. 84.* vid. Pichler *eod. tit. n. 42. & seq.*

36. *Sufficitne ad præscriptionem solus titulus generalis?*

Non sufficit regulariter, nisi etiam allegetur specialis, ex quo ortum habet, ut probat *L. 27. ff. de usurp. & usucap.* Engel *hïc n. 23.*

37. *Quare dictum regulariter?*

Quia quandoque etiam ex titulo pro suo & pro soluto præscribi potest, nimirum si omnibus aliis titulis deficientibus nihilominus possidens justam causam cre-

dendi habeat rem suam esse, sic pro suo præscribit, qui v. g. feram alterius mansuefactam pro silvestri cœpit, vel pecuniam securitatis causa in terra defossam tamquam thesaurum apprehendit, pro soluto: cui res aliena tradita est tamquam debita sine causæ expressione, idem Engel *loc. cit.*

38. *Qualis ergo titulus ad præscriptionem est necessarius?*

Debet esse titulus translativus domini: nam non translativus nunquam sufficit. Ad hoc enim, ut præcedat præscriptio, debeo probabiliter judicare rem esse meam; atqui si titulus non sit translativus, non possum probabiliter judicare rem esse meam. Ergo.

39. *Sed debétne esse titulus verus?*

Minimè, imò titulus verus est contrarius præscriptioni, ex titulo enim vero de facto transfertur dominium, atqui dominiò translatò non habet locum usucapio, nam quod semel meum est, amplius meum fieri non potest. §. 10. *Instit. de legat.* & §. 14. *de action.* Franz. *d. t. n. 97.*

40. *Sufficitne ergo titulus coloratus?*

Sufficit omnino, imò iste est proprius cujuslibet præscriptionis saltem ordinariæ: cum enim verus destruat præscriptionem; ergo debet sufficere coloratus. Schmalzgr. *hic n. 87.*

41. *Quomodo & quando sufficit titulus existimativus sive putativus?*

Si fundetur in errore facti alieni, sufficit ad præscrip-

ptionem, secus: si oriatur ex errore facti proprii. Prior pars probatur ex *L. 5. §. un. ff. pro emptore*. Posterior ex *§. 11. Instit. de usucap. & L. 27. ff. de usucap.* Ratio diversitatis est: quod error circa factum alienum sit probabilis & in jure toleretur. *L. 5. cit. & L. 2. ff. de jur. & fact. ign.* Error verò circa factum proprium in jure non toleretur in ordine ad percipiendum inde commodum. *L. 7. ff. ad SC. Vellej.* vid. Pichler *hic n. 45.* add. Franz. *d. t. n. 99. & seq.*

42. Quid dicendum de titulo præsumpto?

Distinguendum est inter præscriptionem ordinariam, & extraordinariam, ad ordinariam non sufficit titulus præsumptus, sed requiritur coloratus, vel existimatus. Ratio: quia ad ejusmodi præscriptionem jura expressè requirunt titulum. *L. 24. C. de rei vind.* ergo præsumptus non sufficit. Franz. *loc cit. n. 98.* Ad extraordinariam verò sufficit, nec alius requiritur saltèm regulariter, per *L. 4. C. de præscript. 30. vel 40. ann. can. 14. vers. si autem caus. 16. q. 3. c. 6. h. t. & c. 1. eod. in 6.*

43. Quare dictum regulariter?

Quia excipitur: si contra præscribentem stet præsumptio malæ fidei, quæ justi tituli præsumptionem elidat, vel si jus resistat & possessionem rei præscribendæ positivè prohibeat, text. *in cit. c. 1. h. t. in 6.* In his enim casibus etiam in præscriptione longissimi temporis necesse est allegare & probare titulum, vel saltèm possessionem immemoriam. Ratio: quia tunc cessat titulus præsumptus, cum juris communis error vel ignorantia, uti suprà dictum, non profit in usu-

campionibus. vid. Schmalzgr. *hic num.* 89. & Pichler *num.* 46.

44. *Anne autem corrueat præscriptio extraordinaria, si detegatur titulus vitiosus & de jure invalidus?*

Dicendum corruiere: tum per *c. 4. & seqq dist. 8.* tum ex regula generali, quæ habet, quòd præsumptio cedat veritati, facit text. *in c. 31. de decim.* Ratio autem est: quia finè bona fide Theologica non procedit ulla præscriptio. *cit. c. fin. h. t.* sed si constet de vitioso titulo, cessat bona fides Theologica. Ergo. vid. P. Pichler *hic n.* 47. & seq. ubi ad contraria respondet.

45. *Quid & quotuplex est possessio?*

Possessio uti dictum suprà: *de caus. possess. & propr.* est detentio rei animo eam sibi habendi. Alia est vera sive propria, quæ propriè pertinet ad res corporales, alia impropria sive quasi possessio, quæ spectat ad res incorporales, alia civilis, alia naturalis, alia naturalis & civilis simul. vid. Pichler *hic n.* 49.

46. *Estne ad omnem præscriptionem necessaria?*

Ad omnem præscriptionem requiritur necessariò aliqua possessio, per text. clarum *in L. 25. ff. de usurp. & usucap. & c. 3. de R. F. in 6.* ubi generaliter adstruitur, quòd finè possessione non procedat præscriptio. obj. vid. apud Pichler *h. t. n.* 52.

47. *Sed*

47. *Sed qualis possessio requiritur ad præscriptionem?*

Ad inchoandam præscriptionem requiritur possessio naturalis & Civilis simul: ad complendam autem sufficit possessio Civilis. Pars prior sumitur ex *L. 4. C. de acquir. & retin. poss.* Posterior ex *L. 1. §. 14. & L. 6. §. 1. ff. de acquir. poss. L. 17. ff. de furtis.* vid. cit. Pichler *hinc n. 5. & seq.* debet autem possessio esse legitimo tempore continuata, & non interrupta, *§. 12. & 13. Inst. de usucap. & c. 8. h. t.*

48. *Sed quale tempus requiritur ad præscriptionem?*

Hoc varium est, pro varietate rerum & jurium, quæ præscribuntur, ac personarum, contra quas præscribitur, communiter autem aliud dicitur breve, quod est omne id, quod non excedit 10. annos: aliud longum, quod est supra decimum, sed adhuc infra 30. annos: aliud longissimum, quod 30. annos vel adæquat vel superat usque ad 100. annos: aliud denique immemorale, quod est, cujus initii memoria non extat. Hoc ultimum dicitur habere vim privilegii, & tantum operatur, quantum privilegium à Principe concessum, text. & DD. *in c. 46. §. præterea, de V. S.* Tempus breve & longum vocatur ordinarium, unde præscriptio ordinaria: longissimum extraordinarium, unde præscriptio extraordinaria sive longissimi temporis.

49. *Quæ res præscribuntur tempore ordinario?*

Brevi tempore, id est triennio præscribuntur omnes

Dd §

res

res mobiles privatorum. Immobiles autem longo tempore, scilicet 10. annis inter præsentes & 20. inter absentes, text. & D D. *ad pr. Instit. de usucap. & L. un. C. de usucap. transform. L. fin. C. de præscript. long. temp.* Concordat Jus Austriacum quoad res mobiles; quoad immobiles verò præscriptio decennalis & vicennalis est sublata, & loco illius præscriptio 32. annorum introducta, quâ præscribuntur omnes res immobiles, item jura & actiones, uti videre est apud Finsterwald *lib. 2. obs. 104.* & praxis non aliter docet.

50. Præscribuntur ne etiam taliter res ad Ecclesiam pertinentes?

De rebus mobilibus plerique affirmant, per *cit. auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* quæ jure Canonico non tantum nullibi reperitur correctâ, sed insuper satis confirmata & canonizata esse perspicitur in *can. 6. caus. 16. quest. 3.* Pichler *h. t. n. 61. & seq.* Non est tamen improbabilis sententia P. Engel *h. t. n. 28.* existimantis, res mobiles saltè pretiosas hac præscriptione non comprehendi, eò quòd hæ immobilibus comparentur, consequenter non aliâ, quàm illa præscriptione acquiri valeant. Interim vid. etiam Franz. *ad Instit. h. t. num. 37.* ubi simpliciter statuit res Ecclesiæ mobiles in ordine ad præscriptionem eodem temporis privilegio gaudere, quo res immobiles.

51. Quan-

51. Quanto ergo tempore præscribuntur res Ecclesiae immobiles?

Hic secernenda est Ecclesia Romana, ab aliis Ecclesiis inferioribus. Contra Ecclesiam Romanam non nisi centenaria currit præscriptio. *c. 13. 14. & 17. h. t. c. 2. eod. in 6. & cit. auth. quas actiones c. de SS. Eccles.* Res vero aliarum Ecclesiarum inferiorum jure novo 40. saltè annorum tempore amittuntur *cit. auth. quas actiones & c. 4. 6. & 8. h. t.* in quo ultimo sublatum est jus antiquum *c. 1. & seq. caus. 16. & quest. 3.* ubi iis tricennaria tantum præscriptio indulgebatur. vid. Pichler *hic n. 66.* & Schmalzgr. *101. & seq.* Jure Austriaco res Ecclesiarum ante hac nullo prorsus tempore præscribantur. Utì videre est apud Perill. D. de Kees, *Inst. h. t. n. 40.* Sed hoc postea sub Augustissimo Imperatore Josepho immutatum, & novissimè fuit, ut saltè centum annorum præscriptio currat, contra easdem.

52. Quid Juris si res privati postmodum incipiat esse Ecclesia.

Ecclesia pro tempore præterito utitur jure privatorum, pro futuro jure suo. Unde si privatus possedit rem 5. annis, quia medietatem temporis ad Præscriptionem requisiti complevit, Ecclesia adhuc 20. annis possidere debebit. P. Engel *h. t. n. 30.*

53. Quæ res indigent præscriptione longissimi temporis?

Hæc rursùm alia est tricennaria sive 30. annorum

norum, alia quadragenaria sive 40. ann. & alia centenaria sive centum annorum.

54. Quæ ergo pertineat ad præscriptionem 30. annorum?

XXX. annis præscribuntur I. Res privatæ finè titulo, bona tamen fide possessæ, juxta dicta superius in *quest. 13. 39. & 40.* II. Res minorum *L. 3. de præscript. 30. ann. L. fin. C. in quibus caus. in int. rest.* III. Res adventitiæ filiorum familias à Patre alienatæ, *Nov. 22. c. 24.* IV. Res à malæ fidei possessore ignorante Domino alienatæ, juxta *quest. 25.* V. Res vitiosæ, furtivæ, & vi possessæ: non quidem à fure & violento possessore, sed à tertio bona fide possidente. *DD. ad §. 2. Inst. h. t.* VI. Feudum, si scilicet quis rem tanquam feudum 30. annis possedit, & servitia feudalia Domino præstitit, quamvis non fuerit investitus. *2. feud. c. 26. vers. si quis.* vid. *Lauterb. ad ff. de usurp. & usucap. §. 38.* VII. Huc referri possunt omnes Actiones personales, & jura incorporalia: nisi quædam Actiones breviori tempore sint circumscriptæ, uti videre est apud cit. *Lauterb. ad tit. de divers. & temp. præscript. §. 6. & seqq.* add. *Pichler h. t. n. 72. seqq.*

55. Quæ ad Præscriptionem 40. annorum?

Præter res Ecclesiarum, de quibus paulo ante, pertinent huc I. res Principis patrimoniales *L. fin. C. de fund. patr.* II. res fisci, quatenus ei jam pleno jure quæsitæ sunt, juxta text. & *DD. in §. 9. Instit. de usucap.*

usucap. III. res Civitatum, Hospitalium, & aliorum locorum piorum vid. Lauterb. *d. t.* §. 41.

56. *Quæ ad Centenariam?*

Res Ecclesiæ Romanæ uti dictum saltē immobilis, in quo omnes conveniunt. vid. tamen Lauterb. *ad ff. d. t.* §. 43. an autem etiam mobiles hac præscriptione gaudeant? vid. Franz. *ad Instit. de usucap.* n. 27. Schmalzgr. *hic* n. 107.

57. *In quibus rebus requiritur præscriptio immemorialis?*

Hoc tempore præscribuntur Jurisdictio, vectigalia, Jus collectandi, pedagia, aliæque regalia, & jura aliàs in præscriptibilia. Lauterb. *d. t.* §. 45. Quomodo autem tempus immemoriale differat à præscriptione centenaria? ostendit idem Lauterb. *eod. tit.* §. 44. add. Franz. *ad Inst. de usucap.* n. 113.

58. *Quomodo impeditur præscriptio?*

Id variis modis contingere potest, velut cum præscriptio dormit, aut interrumpitur, aut rescinditur. Dicitur autem præscriptio dormire, quando is contra quem currit præscriptio, ob aliquod impedimentum v. g. belli, contagionis, vel dum Ecclesia destituta est Prælato &c. non valet agere, & signanter tempore minorennis ætatis. Interrumpi potest dupliciter naturaliter & civiliter. Naturaliter interrumpitur ob aliquem defectum substantialem v. g. bonæ fidei &c. Civiliter quando solum fictione juris aliquod impedimentum intervenit, quod contigit per
litis

litis contestationem aut libelli obligationem *L. 2. c. de annal. except.* Rescindi demum dicitur præscriptio per restitutionem in integrum, vid. P. König *h. t. n. 53. & seq.* Schmalzgr. *n. 128. & seq.* Pichler *§. 4. per tot.* add. Franz. *cit. tit. n. 127.*

59. Interéstne an præscriptio naturaliter vel civiliter interrumpitur?

Plurimum interest: nam interruptio naturalis, sive jure, sive injuria fiat, sive à Domino, sive à quocunque alio, absolutè respectu omnium præscriptioni obest. Econtra interruptio civilis non nisi respectu illius, qui litem v. g. contestatur, obest. Præterea præscriptio naturaliter interrupta de novo inchoari debet: civiliter interrupta non aliter quàm si sententia contra possessorem sequatur: si verò possessor victoriam obtineat, aut per pactum, vel transactionem recessum sit à lite, præscriptio continuatur, ac si lis mota non fuisset. Quod si actor litem sponte deserat, ac instantia per lapsum triennii perempta sit, actio ad 40. annos perpetuatur. P. Engel. *h. t. circa fin. & DD. paulò ante cit.*

60. Requiriturne, ut possessio in eadem persona continuetur?

Non requiritur, sed potest continuari de persona in personam, vel etiam plures, dummodo apud nullum sit interrupta. *L. penult. §. 1. de divers. temp. præscript.* Quod si ostendatur initium atque finem præscriptionis caruisse vitio, totum tempus præsumitur

etur legitimum, nisi contrarium doceatur. Engel *hic*
n. fin.

TITULUS XXVII.

De Sententia & re judicata.

1. Quando proceditur ad sententiam?

Postquam conclusum in causa. An autem conclusio sit de substantia processûs præsertim ordinarij non conveniunt DD. affirmat P. Schmalzgr. *eod. n. 4.* apud quem rationes pro utraque sententia videri poterunt.

2. Quid est conclusio in causa, & quomodo facienda?

Conclusio in causa est probationum & disputationum ulteriorum renuntiatio. Schmalzgr. *h. t. n. 1.* Potest autem fieri vel tacitè, vel expressè, verbis, litteris, aut quocunque alio modo, qui mentem concludere volentis declarat: & licet possit etiam fieri absolute, consultius tamen fit sub conditione v. g. si etiam altera pars concluderit, si nullæ novæ probationes fuerint adductæ &c. Quod si altera pars concludere nolle, Judex terminum statuet, quò elapsò perinde conclusum censetur, ac si disertis verbis facta esset conclusio. *Novell. 115. c. 2.* An autem, & quando post conclusionem possint produci nova instrumenta, dictum est in *tit. 22.* De praxi austriaca nunquam concluditur expressè, sed tacitè, hoc ipso, quòd processus

sus suis scripturis absolutus, aut etiam in contumaciam acta inrotulata sint. Quô factô etiam nullus amplius testium, vel instrumentorum productioni est locus; quia per conclusionem partibus os clauditur. Sutting *Obs. 76. per tot.*

3. Quid est Sententia?

Sententia est pronuntiatio Judicis super re à litigantibus proposita; vel est pronuntiatio à iudice rite & legitime facta causæ controversæ decisionem continens. Laut. *ad ff. de re Jud. & eff. sent. 3.*

4. Quotuplex est?

Duplex; definitiva, & interlocutoria. Definitiva est, quæ directè definit, ac terminat litem, seu causam principalem. Interlocutoria, quâ tantum aliquis articulus incidens, vel emergens definitur, quandoque tamen etiam & Interlocutoria causam principalem terminat, sed indirectè tantum, atque tunc dicitur habere vim definitivæ v. g. dum pronuncietur causa deserta vel admittitur aliqua exceptio peremptoria, de quo vid. Reiffenst. *h. t. n. 16. & seqq.* P. König *eod. tit. n. 23. & seqq.*

5. Quomodo inter se differunt sententia Interlocutoria & definitiva?

Inter præcipuas differentias est, quod Interlocutoria non feratur super causa principali, sicut definitiva uti dictum. 2. quod à definitiva detur appellat-

pellatio, secùs ab Interlocutoria, nisi damnum irreparabile contineat, vel habeat vim definitivæ. 3. Definitiva nequit à Judice revocari, quia per sententiam definitivam Judex definit esse Judex, utpote functus suò officio: e contra Interlocutoria revocari potest. *c. 60. de appell.* 4. Interlocutoria potest ferri sub conditione, non autem definitiva, P. Engel *h. t. n. 4. & s.* vid. Reiffenst. *eod. tit. n. 26. & seq.* add. Schmalzgr. *n. 20.*

6. Quid requiritur ex parte Judicis, ut legitime ferat sententiam?

Requiritur 1. ut sit competens *c. 4. de Judiciis.* 2. ut non sit excommunicatus. 3. ut sit prudens & juris peritus *Novell. 82. in pr.* 4. ut ipse concipiat sententiam. vid. Schmalzgr. *hic n. 26.*

7. Qualis debet esse sententia, ut sit legitima?

Ad sententiam legitimam aliæ desiderantur solemnitates intrinsecæ, seu quæ ipsam ordinatam causæ decisionem respiciunt: & aliæ extrinsecæ, quæ potius ad modum, quò sententia ferri debet, pertinent.

8. Quæ sunt solennitates extrinsecæ?

Tales sunt, quòd v. g. 1. Sententia ex scriptura sive libello, aut periculo recitari debeat *c. ult. h. t. in 6. L. 2. C. de sent. ex peric. recit.*
E c
2. à Ju-

2. à Judice ipso & non stante, sed pro tribunali sedente. *L. 2. §. 1. ff. quis ord. in bon. poss. serv. L. 6. §. 6. C. de post.* Hodie tamen plerumque non ab ipso Judice, sed per Secretarios, vel Syndicos sententiæ recitantur. 3. citatis partibus & iis, quorum interest. *L. 47. in pr. ff. de re jud. L. 14. §. 1. ff. de appell.* quod tamen etiam in judiciis majoribus non observatur, sed certi dies publicationibus præfiguntur, quibus ii, qui causas in judicio habent, comparere possunt. 4. quòd debeat ferri in loco publico, ordinario & consueto more majorum. *L. 11. in fin. ff. de JRJ. L. 1. C. quomod. & quand. judex sentent.* & 5. justo tempore, non die feriato, neque tempore nocturno. uti videre est apud Lauterb. *ad ff. h. t. §. 17.*

9. Quæ solennitates in specie dicuntur intrinsecæ.

Inter solennitates intrinsecas sententiæ numeratur :

1. Quòd sententia debeat esse conformis libello. *Clem. 2. de V. §. 1. & L. 18. ff. comm. divid.* Hinc in *L. fin. C. de fidei comm. libert.* fatuus & stultus dicitur judex, qui in aliud condemnat, quàm quod petitum fuit.
2. quòd debeat esse certa, hoc est certam & determinatam rei, quæ petitur, absolutionem, vel condemnationem continere. Incerta enim & obscura v. g. solve quod debes, non valet, sed ipso jure nulla est. *L. 3. & 4. C. de sent. quæ sine cert. quant.*
3. debet esse absoluta & pura, sub conditione enim lata, v. g. condemno te, si est probatum, similiter non valet. *L. 1. §. 5. ff. quand. appelland.*
4. debet quoque esse jure conformis, hoc est non debet esse contra

tra jus aliquod clarum & manifestum, aliàs enim hoc ipso, quoque ipso jure nulla esset, nec appellatione indigeret. *c. 1. h. t. l. 2. C. quand. prov. non est neceſs.*

10. Quomodo sententia debet esse libello conformis?

Præcipue quoad modum cognoscendi, qui consistit in his tribus. 1. in re quæ petitur; ne scilicet judex condemnet ad æstimationem, cum res præstari potest. *d. l. fin. C. de fidei comm. libert.* 2. in causa petendi: ut si res ex causa donationis, venditionis &c. in libello petatur, non ex alia judicetur. & 3. in actione: ut eam, quæ instituta est, judex sequatur, esto Actor aliam pinguorem habuisset. vid. Vallens. *hic §. 3. n. 8.* Quoad conclusionem verò & petitionem Actoris non tenetur se judex conformare, quia aliàs sequeretur omnem sententiam debere esse condemnatoriam, cum Actor in suo libello Reum condemnari semper petat. König. *h. t. n. 42.*

11. Potestne tamen judex quandoque à libello recedere?

Potest quandoque, si id necessitas vel æquitas suadeat. Sic si in libello 100. v. g. sint petita, postea autem ex actis appareat, non nisi 80. deberi, potest imò debet Judex tantum ad 80. condemnare. Pariter, licet res petita sit, si tamen illa dolo vel culpa adversarii perierit, poterit jubere æstimationem præstari &c.

Engel *hic* n. 7. add. Schmalzgr. *h. t. n.* 40. & Reiffenst. *n.* 79. & *seq.*

12. *Requiriturne ad certitudinem sententiae semper expressio rei, vel quantitatis specifica?*

Non requiritur semper, sed sufficit quandoque relativa ad aliud, ex quo ejus certitudo haberi potest. Veluti si judex summam ab Actore petitam vel legatum in testamento relictum exsolvi jubeat. Idem est in actionibus alternativis, & ubi est electio penes Reum, vel Actorem. Item in Judiciis universalibus v. g. Actione negotiorum gestorum, petitione hæreditatis castri cum juribus & accessionibus, nec non in condemnatione fructuum & expensarum. Ubi sufficit rem jubere restitui cum fructibus, juribus, & accessionibus. Engel *hic* n. 8. & *seq.* add. Reiffenst. *n.* 87. & *seq.* Zoës. *ad ff. h. t. n.* 60. & *seqq.*

13. *Qualis conditio vitiat sententiam?*

Ea tantum, quæ est de futuro, & actui extrinseca v. g. si navis ex Asia venerit. &c. Si verò addatur sententiæ conditio intrinseca, seu quasi connexa cum negotio controverso, ac respiciens merita causæ, etiamsi sit de futuro, non vitiat sententiam, ut docet communis, per *L. 1. §. 5. ff. quand. appell. sit. & can. biduum. caus. 2. quest. 6* ubi habetur, quòd à sententia conditionata appellari possit, quasi hoc ipso non sit nulla, Pichler *hic* n. 9. Imò praxi universali sustinetur sententia lata sub conditione, nisi Actor in-

ten-

sententiam suam probaverit. Es erweise dann Kläger, wie es sich zu Recht gebühret &c. vid. Reiffenst. *h. t. n. 33. & seqq.* add. Zoës. *ad ff. h. t. n. 101.*

14. *Quomodo sententia contra Jus lata est nulla?*

Sententia dupliciter dicitur esse contra Jus: 1. contra *Jus constitutionis*, quod fit, quando Judex directe contra jura clara & aperta fert sententiam, pronunciando v. g. impuberem potuisse facere testamentum, alienationem rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus factam valere. &c. 2. contra *Jus partis*, sive litigatoris, dicendo v. g. testatorem fuisse puberem, vel solennitates in alienatione rei Ecclesiasticæ intercessisse. Primo casu sententia est ipsò jure nulla, nec indiget appellatione *L. 1. §. 2. quæ sentent. sine appell. rescind.* Secundò vero casu est tantum iniqua & ipsò jure sustinetur, ac nisi ab ea intra 10. dies appelletur, transit in rem judicatam. P. Engel *hìc n. 16. & seq.* vid. Schmalzgr. *eod. tit. n. 41. & seq.*

15. *Sed quid si jus constitutionis sit obscurum, vel incertum?*

Tunc valet sententia ipsò jure, & nisi ab ea in tempore appelletur, transit in rem judicatam. text. in *L. 32. ff. h. t.* Engel *hìc n. 17.* ubi idem obtinere dicit in sententia lata contra bullas extravagantes, & Corpori Juris non insertas, de quibus dubium est, an usu receptæ sint.

16. *Quid dicendum de sententia lata contra privilegium?*

Valeat etiam talis sententia ipso jure, & transit in rem judicatam, si ab ea in tempore non fuerit appellatum, quia privilegium non facit jus commune; & vel est in judicio exhibitum & probatum, sententia autem nihilominus contra illud lata: & tunc censetur esse à judice reprobata, vel non est exhibitum, aut probatum, & sic Judex illius rationem habere non debuit. *text. inc. 21. h. t. P. König eod. tit. n. 46.*

17. *An & quomodo Judex fructuum quoque & expensarum in sententia tenetur habere rationem?*

De fructibus post litem contestatam perceptis, tenetur Judex etiam non imploratus pronunciare: de fructibus verò ante litem contestatam perceptis, licet possit etiam non imploratus pronunciare, non tamen tenetur: nisi clausula salutaris foret adjecta. Engel *hìc n. 12.* Circa expensas verò regula est praxi recepta, quòd solum temerè litigantes in eas condemnentur, quas postea victor judici exhibere, hìcque eas pro bono & æquo moderare solet, idem Engel *loc. cit.* vid. Reiffenst. *h. t. §. 7.* & Schmalzgr. *eod. tit. §. 6. n. 114. & seq.* ubi uterque materiem hanc de expensis nominatim & fusè examinat. Quod si autem Judex super expensis nihil pronunciavit, earum nomine nulla erit actio victori, quia censentur compensatæ. *L. 3. C. de fruct. & lit. expens. Zoës. ad ff. re judicat.* Cui consonat praxis apud Sutting. *Obs. 133. n. 2.*
an

an autem & quomodo aliàs Judex in judicando possit vel teneatur æquitatem sequi, eamque rigori præferre, vel secundum opinionem communem aut præcisè juxta allegata & probata judicare. vid. DD. supra *ad titul. de offic. jud.* & Engel *hic n. 18. & seq.*

18. Qui sunt effectus sententiæ?

Varii : quorum aliqui respiciunt sententiam latam, alii homologatam, sive quatenus jam transivit in rem judicatam. Sententiæ latæ effectus præcipui sunt : 1. quòd sententia sopiat controversiam inter partes saltèm quo- ad instantiam. *c. 2. h. t.* 2. quòd sententia semel la- ta scilicet definitivè à judice retractari nequeat, etsi per- peram judicaverit, eamque eodem die corrigere vellet. *L. 65. §. 2. ff. ad SC. Trebell.* quia sive benè, sive ma- lè officio functus est. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 23.* ob quod tamen declaratio vel explicatio non excluditur. *L. 4. §. 1. ff. de appell.* idem Lauterb. *loc. cit.* 3. quòd si ab ea intra 10. dies appellatum non fuerit, transeat in rem judicatam. *L. 2. C. de sent. ex peric. recit.* de quibus, eorùmque fallentiis videri potest cit. Lau- terb. *d. §. 23. & seqq.* & fusè ac solidè Zoës : *à n. 103. & seqq. in §. de re jud.*

19. Qui sunt effectus sententiæ homolo- gatae sive rei judicatae?

Sententia, quæ transivit in rem judicatam, & sic jam est homologata, uti dicimus, facit 1. Jus inter partes *L. 1. C. de sent. ex peric. recit.* & habetur pro veritate, adeo, ut non admittat probationem in con-

trarium. *L. 25. ff. de stat. hom. L. 207. ff. de R. J.*
 2. Lata pro actore parit actionem judicati, seu rei judi-
 catæ in factum. *L. 4. in pr. & §. 2. 3. 5. L. 6. §. 2.*
& 3. & L. 15. pr. ff. h. t. lata verò in favorem Rei
 exceptionem rei judicatæ *tot. tit. ff. de except. rei*
jud. Zoës. ad ff. cit. tit. de re jud. 140. confer. Lau-
terb. eod. tit. §. 28. & seq.

20. *Suntne aliqui casus, in quibus senten-*
tia non transit in rem judicatam?

Sunt omninò : sic 1. sententia, quæ est nulla ipso
 jure, v. g. lata à Judice incompetente, vel in falsum pro-
 curatorem, aut contra Jus commune certum & cla-
 rum, nunquam transit in rem judicatam: sed potest im-
 pugnari per 30. annos. Schmalzgr. *hic n. 64.* neque
 appellatio eo casu est necessaria. *L. 2. C. quand.*
provocar. non est neceß. 2. Sententia lata in cau-
 sa matrimoniali, sive deinde lata sit contra matri-
 monium quod revera contractum est, sive pro matri-
 monio, si illud ob impedimentum aliquod consangui-
 nitatis vel affinitatis &c. contractum sit invalidè, quia
 nec contractum valide auctoritate sententiæ judicialis
 dissolvi, nec contractum invalidè eadem auctoritate
 convalescere potest. Engel *hic n. 24.* & Schmalzgr.
loc. cit. Idem est in causa criminali, propter grave
 & irreparabile præjudicium. *L. 18. §. pen. ff. de*
question. 3. Sententia lata ex falsis instrumentis vel
 testimoniis, præsertim si testes pecuniâ corrupti
 fuerint. *c. 22. h. t. L. 33. ff. eod. L. 2. & 3. C. si*
ex falsis instr. plures ejusmodi casus refert cita-
 rus Schmalzgr. & Engel. add. Reiffenst. *n. 114. &*
seqq. h. t.

21. *Quid*

21. Potestne etiam retrahari sententia
propter instrumenta noviter re-
perta?

Non potest, saltē regulariter. text. in *L. 4. C. de re jud.* Ratio patet ex dictis; quia res judicata habetur pro veritate, & quia alias nullus esset litium finis, contra *L. 2. C. eod. tit.* cū tamen sententia ad lites finiendas & terminandas sit comparata.

22. Sed quare dictum regulariter?

Quia hoc fallit in quibusdam casibus, veluti 1. in fisco & causa publica *L. 3. ff. de re jud.* cui annumerantur causæ minorum pupillorum, nec non piæ, & aliæ ejusmodi favorabiles causæ per *L. 3. C. de jur. reip.* 2. Si sententia ex probationibus subsidiariis putà interveniente juramento suppletorio fuerit lata. *L. 31. ff. de jure jur.* 3. Si instrumenta adhibito omni labore & diligentia reperiri non potuerunt, vel dolo adversarii suppressa, vel occultata fuerunt. Godofr. *ad d. L. 4. C. de jur. Reip.* add. Lauterb. *ad ff. eod. tit. §. 25.*

23. Quis præterea est effectus rei judicatae?

Quòd sententia, quæ transivit in rem judicatam mandanda sit executioni *L. 1. ff. de execut. rei jud.* si enim condemnatus spontè ac debito tempore non pareat, judex aditur, ut rei judicatae vigorem ad effe-

Etum deducat *L. per C. d. t.* vid. Lauterb. *ad ff. de re jud. §. 32.*

24. Sed à quo facienda executio ?

Executio sententiæ regulariter facienda est ab ipso Judice, qui eam tulit, modò sit ordinarius. *L. 15. ff. de re jud.* Delegatus enim sententiæ executionem regulariter non habet, sed eam deleganti remittere debet. *L. 15. in pr. ff. de re jud.* vid. tamen Pichler *hìc n. 34.* nisi fuerit delegatus summi Principis. vid. Engel *suprà de offic. Judic. deleg. n. 12. & seq.*

25. Quomodo & quando executio est facienda ?

Judex in executione facienda observare debet certum tempus, modum & ordinem.

26. Sed quale tempus executioni est præfixum ?

Hoc aliud est in realibus : aliud in personalibus actionibus. In realibus statim facienda est executio, §. 2. *Inst. de offic. Jud.* quia rem alienam detinere semper est iniquum. In personalibus verò olim jure 12. tabul. erant 30. dies, postea duo menses. *L. fin. §. 1. C. de usur. rei jud.* Tandem à Justiniano constitutum est quadrimestre. *L. 2. L. 3. §. 1. d. t.* Quod tamen in praxi ampliùs non observatur, sed ad summum 4. septimanæ conceduntur, vel prout Judici visum fuerit. vid. Lauterb. *ad ff. d. t. §. 34.*

27. Quis

27. Quis modus in executione observandus?

Si res extat, & restituere iustus non paret, siue reali siue personali actione actum fuerit, manu militari ab eo aufertur, atque victori traditur. *L. 68. ff. de R. V. §. 2. & 3. Inst. de offic. jud.* vel Actor in possessionem mittitur. *L. 1. ff. ex quib. caus. in poss. eatur.* Si non amplius extat, & condemnatus dolo possidere desiit, contra ipsum iuratur in litem: si non dolo: æstimationem, vel quanti res est, præstare tenetur. *d. L. 68. & L. 71. ff. de R. V. Lauterb. cit. tit. §. 35.*

28. Quo ordine facienda executio?

Ante omnia capienda sunt mobilia, & his deficientibus immobilia; si verò hæc quoque non adsint, vel non sufficient, ad nomina, jura, & actiones est deveniendum. *L. 15. §. 2. & §. 8. ff. de re jud. L. 5. C. de execut. rei jud.* Prohibetur tamen executio regulariter fieri in stipendia, arma, & equos militum. *L. 4. C. de execut. rei jud.* Item in boves aratorios, aratra & alia instrumenta, ad agriculturam necessaria. *L. 7. C. quæ res pign. oblig. poss.* Quo etiam DD. referunt libros Studioforum. Engel *hic n. 28.* nisi hic etiam alia media deficient. Sicut etiam aliis bonis deficientibus rei judicatæ executio in bonis feudalibus fieri potest saltem quoad fructus & commoditates feudales. *Lauterb. loc. ut supra §. 36. Sutting. Observ. 109.* Et denique si Reus nihil omninò in bonis habeat, tunc succedit tritum illud, qui non habet in ære, luat in
pet.

pelle, ità ut Reus carceri mancipetur, & pro qualitate causæ ad labores publicos condemnatur. vid. Schmalzgr. *b. t. n. 103.*

29. *Quid agendum, si bona, in quibus executio facienda est, sint sub jurisdictione alterius judicis? aut Judex qui tulit sententiam, sit fortè minùs sufficiens ad faciendam executionem?*

Tunc primo casu judex illius loci, in quo bona sita sunt, requirendus est per literas, ut dicimus requiritoriales, sive subsidiales, aut mutui comparsus, ut rem judicatam mandet executioni. *L. 15. §. 1. ff. h. t. L. 45. §. 1. ff. de jurisd.* cum similib. Secundo verò casu potest invocare auxilium, sive assistentiam alterius, prout solent facere judices Ecclesiastici, implorando Brachium judicis sæcularis, ubi tamen magnum discrimen est inter præstationem brachii sæcularis, & inter accommodationem familiæ; nam in accommodatione familiæ, quæ consistit in lictoribus, militibus, ille judex, qui eam petit, executionem facit: in præstatione brachii sæcularis, judex imploratus sententiam exequi debet. P. Engel *b. t. n. 32.* Plura de executione sententiæ & in specie, quatenus ea contra aliquas personas in solidum fieri non possit propter beneficium competentiae. vid. apud cit. Lauterb. & DD. passim *in tit. ff. de re judic.*

TITULUS XXVIII.

*De Appellationibus, Recusationibus
& Relationibus.*

1. Quid est appellatio?

Appellatio, prout hic sumitur, est provocatio ab inferiore iudice ad superiorem ratione gravaminis illati, vel inferendi facta, ita comm. apud Pichler *hic num. 6.*

*2. Quem in finem sunt appellationes
introducæ?*

Ad hoc ut consultum sit partibus per sententiam alicujus iudicis læsis vel gravatis, eoque modo sententiæ prioris iniquitas, aut gravamen tollatur, ac corrigatur, aut reformetur. Engel *hic in pr.*

*3. Quando ad appellationem recur-
rendum?*

Quando sententia ipso jure quidem tenet, continet tamen quandam iniquitatem vel gravamen: nam quando sententia ex defectu aliquo nulla est ipso jure, tunc non est opus appellatione, sed remedio nullitatis querelæ rescinditur ac retractatur, seu potius nulla declaratur, *tot. tit. ff. quæ sent. sinè appell. rescind. & C. quand. provocar. non est necess.* Lauterbach. *ad ff. d. t. §. 1.*

4. Quæ

4. *Quæ præterea sunt remedia contra sententiâs gravatorias?*

Appellationi affinis est supplicatio & revisio, item restitutio in integrum, de qua in Libro Primo actum fuit, huc quoque pertinent recusationes & relationes juxta rubricam, de quibus infra.

5. *Quid est querela nullitatis?*

Est imploratio legitima super vitio, ex quo quis declarationem petit sententiam ipso jure nullam pronuntiari. *L. 1. C. de execut. rei jud. Lauterb. ad ff. quæ sent. sinè appellatione rescind. §. 1.*

6. *Coram quo judice querela nullitatis est proponenda?*

Potest proponi vel coram eodem judice, qui sententiam tulit, modò is ordinarius sit, *L. 4. & 6. C. de accus. L. 4. §. 6. & L. 59. ff. de re judic. delegatus enim (excepto delegato à S. Principe) de hac querela non cognoscit, sed adeundus est delegans: quia delegatus etiam per sententiam nullam functus est suo officio. c. 13. de off. delegat. vel etiam apud judicem superiorem. L. 1. C. de sent. ex peric. recit. L. 6. C. quand. provoc. non est necesse, quod consultius & frequentius est. Lauterb. ad ff. quæ sent. sinè app. rescind. §. 4.*

7. *Quomodo & qualiter proponenda est hæc querela?*

Potest proponi, vel principaliter, id est absque appella-

pellatione, vel incidenter cum appellatione: nam in appellatione iudex ex officio nullitatem sententiæ attendere debet, licet de ea non sit facta mentio. P. Engel *h. t. n. 5.* vid. Lauterb. *cit. tit. §. 3.*

8. Quid interest, an sententia principaliter, vel solum incidenter dicatur nulla?

Hoc interest, quod 1. sententiam principaliter arguens nullitatis, ac in probatione deficiens, non possit recurrere ad remedium appellationis, sed condemnatur ad expensas, & ad priorem iudicem pro executione remittatur: secus est, si solum incidenter proponatur nullitas. 2. Si nullitas principaliter intentatur, non aliter suspendit executionem, quam si sit notoria, cum tamen appellationi conjuncta, vel cum incidenter proposita, propter appellationem semper suspendat executionem. Engel *hic n. 5.* Pichler *eod. tit. num. 5.*

9. Sed quid si appellatio sit deserta?

Salvum nihilominus adhuc manet nullitatis remedium siue principaliter siue incidenter nullitas in iudicium deducatur; Ratio prioris est: quia tunc res eò recidit, ac si appellatum non esset: posterioris, quia decisio causæ principalis non præjudicat incidenti. P. Engel *h. t. n. 6. & 7.* add. Lauterb. *cit. §. 3.*

10. Quid est supplicatio?

Hæc nihil aliud est, quam remedium extraordinarium,

rium, quo is, qui sententia ejus, à quo appellari nequit, gravatus est, petit, ut causa denuò cognoscatur, & per sententiam reformetur. *L. 5. C. de precib. Imper. offerend.* vid. Lauterb. *d. t. §. 5.* Ejus hodie in praxi, præsertim hic in Austria rarus est usus; sed ei surrogata est Revisio.

11. Quid est Revisio?

Est remedium quoque extraordinarium, quò petitur à superiore, ut sententiam unà cum actis revideat, vel per se, vel per constitutos revisores: & si reperiatur injustam, reformet. P. Pichler *hic n. 4.* Hæc in Austria non nisi sistit executionem, nec in omnibus causis habet locum, & præterea intra mensem debet introduci, uti pluribus videre est apud Sutting. *obs. 100. & seq.*

12. Quotuplex est appellatio?

Est duplex: Judicialis, quæ à sententia Judicis sive definitiva, sive Interlocutoria interponitur, & extrajudicialis, quæ à decreto, vel aliis actibus extrajudicialibus interponitur, v. g. electione, spoliatione &c.

13. Quæ est inter utramque differentia?

Hæc, quod judicialis quomodocunque proposita suspendat executionem: extrajudicialis non aliter, quam si causæ rationabiles in ea expressæ, sint à superiore admittæ. P. Engel *h. t. n. 10.*

14. Ha-

14. Habétne locum indistinctè appellatio judicialis à sententia interlocutoria?

Jure civili non aliter, quàm si interlocutoria vim habeat sententiæ definitivæ, vel contineat gravamen irreparabile. *L. 39. ff. de minor. L. 2. ff. de appellat. recip. Valleng. hic §. 4. n. 2.* Jure verò Canonico ab omni interlocutoria, imò & ab omni alio gravamine etiam extrajudiciali illato, vel inferendo appellare licet. *c. 5. c. 51. & c. 59. h. t. idem Valleng. ibid. n. 3.* quod tamen ex jure novissimo per Conc. Trid. *sess. 13. c. 1. & sess. 24. c. 20. de reform.* ad normam juris civilis correctum est. Sed hoc in praxi non observatur, & proceditur secundum jus Canonicum vetus: teste experientiâ.

15. Qui sunt effectus appellationis?

Appellatio à definitiva duplicem habet effectum, nimirum suspensivum, & devolutivum: de quo latè Reiffenst. *§. 7. & seq. h. t.* Per priorem suspenditur jurisdictio judicis à quo, & ità manus ejus ligantur, ut ad executionem procedere nullo modo possit. *L. un. ff. nihil innov. appell. pend.* idque sive detulerit appellationi, sive non; item sive apud superiorem recepta jam sit, sive non, & quidem si recepta sit, quia recepta: si verò non recepta, nè ullum recipiendæ præjudicium fiat. *Valleng. h. t. §. 15. n. 1. vid. Lauterb. ad ff. tit. nihil innov. app. pend. §. 1.* Per posteriorem tota causa principalis cum suis accessoriis & incidentibus devolvitur ad superiorem, ità ut non

tantum pronunciare, sed & novam sententiam causa exigente concipere possit. *arg. c. Raynaldus de testament. P. König h. t. n. 51.* Intellige: si à tota sententia fuerit appellatum, nam si diversa fuerint sententiæ capita, & non ab omnibus appellatum sit, tunc ea tantum devolvuntur, à quibus appellatum est, in reliquis autem non connexis potest procedere iudex à quo. *L. 29. ff. de minor. Lauterb. d. t. §. 5.*

16. *Producitne etiam appellatio ab interlocutoria hos effectus?*

Producit, sed suspensivum jure saltè communi non aliter, quam si gravaminis causa probetur. *c. 7. h. t. in 6.* nec sententia interea revocetur à iudice à quo *c. 60. h. t.* In praxi vero rigor iste adèò strictè non observatur, sed si etiam appellatio frivola sit, eique iudex à quo non detulerit, modo tamen recursus apud iudicem superiorem in tempore (scilicet intra octiduum) insinuatus fuerit, expectatur eventus, an ibi recepta sit, vel non. Circa devolutionem distinguendum: an constet bene esse appellatum vel non? si primum: non tantum articulus incidens, sed quandoque ipsa causa principalis devolvitur ad superiorem, nè gravatus ad gravantem remittatur. *c. 19. h. t. in fine.* Si secundum: tunc principalis Causa non devolvitur, nisi iudex inferior appellationi deferendo jurisdictionem à se abdicet. *c. 5. h. t. in 6.* vid. Engel *h. t. n. 13. & seq.*

17. *Est-*

17. *Estne omnibus appellare permissum?*

Regulariter omnibus, quicumque sunt gravati vel gravamen sibi inferri timent, appellare licet, nisi quis in specie prohibitus reperiatur. *L. 13. §. 1. L. 30. in fin. C. h. t.* quia appellatio est species defensionis, quæ nemini deneganda. Imò non tantum ipse gravatus principalis, sed etiam tertius, si suâ interfit, appellare potest, veluti consortes litis, successor in lite, Parentes pro filiis, Dominus pro subditis, Episcopus pro Clerico, Abbas pro suo Religioso &c. videatur *P. König h. t. n. 9. & seq. add. Lauterb. ad ff. h. t. §. 11. & seq. Sutting. obs. 87.*

18. *Qui ergo excluduntur ab appellatione?*

Tales sunt 1. qui huic beneficio renuntiaverunt. *L. un. §. fin. C. de temp. appell.* vel expressè vel tacite, ut petendo terminum solutionis, non appellando intra terminum à legibus designatum. vid. *Lauterb. ad ff. h. t. §. 16. & seqq.* 2. Qui propter veram contumaciam condemnati sunt. *L. 1. & 4. C. quorum appellat. non recipiunt.* 3. Qui in eadem causa tres conformes sententias contra se tulit. *Clement. fin. h. t.* Quia talis calumniari præsumitur. 4. Ex eadem ratione repellitur confessus & convictus. *L. 1. & 4. C. cit.* nisi confessionem revocet. *c. 3. h. t. in 6.* quia confessio notorium inducit, in notoriis autem sive facti sive juris non admittitur appellatio. *c. 10. de*

prob. c. 4. de Cler. non resident. P. König h. t. n. 14. & seqq.

*19. In quibus causis permessa est
appellatio?*

Appellari potest in omnibus causis, in quibus gravamen infertur, nisi contrarium in jure sit expressum. *c. 5. & 12. & Clement. 3. h. t.* In summis tamen tribunalibus ob rem modicam non admittitur appellatio. Præterea sunt & plures aliæ causæ, in quibus appellatio locum non habet, sic 1. appellari non potest à sententia interlocutoria, nisi habeat vim definitivæ, vel contineat gravamen irreparabile: uti suprà dictum. *Trid. sess. 13. c. 1. corrigens antiquos canones scilicet c. 5. 12. & 60. h. t.* 2. Ex generali consuetudine Germaniæ non admittuntur appellationes in causis criminalibus, præsertim capitalibus, licet possit Reus nullitatem opponere. Similiter non audiendi sunt Religiosi, si appellent contra correctionem, visitationem &c. *Trid. sess. 24. c. 10. de reform.* nisi correctio fiat contra statuta ordinis, vel contra exemptos visitatio intentetur. *P. Engel h. t. n. 29.* 3. Ab executione sententiæ, quæ transivit in rem judicatam, nisi in executione excedatur, non admittitur appellatio. 4. In causis, quæ dilationem non patiuntur, ut est causa alimentorum de præsentī vel futuro. *L. 4. C. Quorum appell. non recip.* 5. A sententia in possessorio momentaneo, vel summarissimo lata. *L. un. C. si de moment. possess.* 6. Quando delegatio facta est cum Clausula: *Appellatione remota*: non tantum appellatio frivola, sed etiam rationabilis rejicitur. Interim

terim tamen ne Reus naturali defensione destituatur, saltèm de æquitate audiendus foret, si gravamen exprimeret, vel potest ad supplicationis aut Revisionis remedium recurrere. videatur P. König *h. t. à n. 27. & seq.* Pichler *n. 15.*

20. *A quo & ad quem judicem est appellandum?*

Appellatio debet fieri à judice inferiori, qui sententiam tulit, ad ejus proximè superiorem, & sic gradatim. *c. 66. h. t.* adeò ut omisso judice aliquo intermedio, nisi is sit inhabilis, vel suspectus, aut justitiam deneget, ne quidem ad ipsum Principem liceat appellare, saltèm jure civili. *L. 21. ff. h. t.* Nam jure Canonico permittitur cuilibet appellare à quolibet judice inferiore ad S. Pontificem *c. 2. & 66. h. t.* quia concurrentem habet cum omnibus ordinariis jurisdictionem. Idem etiam ad Nuntium Apostolicum extenditur *c. 1. de off. deleg.* Pichler *h. t. n. 6.* Præterea in causis pupillorum, aut aliarum personarum immediatè ad Summum Principem recurrere licet, prout *dict. in tit. de foro compet.* vid. Lauterbach. *ad ff. à quibus appell. non licet. & tit. seq. per tot.* add. Schmalzgr. *h. t. §. 2. & seq.*

21. *Coram quo judice interponenda est appellatio?*

Regulariter facienda est coram illo judice, à quo & contra quem appellatur. *can. 29. caus. 2. quæst. 6.*

Quod si gravatus copiam judicis, à quo vult appellare, habere nequeat, adire debet judicem superiorem, ad quem devolvitur causa. *c. fin. h. t. P. Engel h. t. num. 42.*

22. Licétne contra quemcunque judicem appellare?

Licét, nisi is superiorem non recognoscat, nam
 1. contra summos Principes superiorem non recognoscentes non admittitur appellatio, sed his vel supplicandum est, vel Revisio petenda. Idem est de eorum supremis consiliis. Ratio est, quòd appellatio fiat ab inferiore ad superiorem. 2. Vi privilegii in aurea Bulla concessi non datur appellatio ab Electoribus S. R. J. Archiducibus Austriæ &c. Lauterb. *d. t. à quib. appell. non licet §. 4. & seqq.* 3. A Papa non admittitur appellatio, neque ad futurum Concilium, sed sic appellantes excommunicantur, per Bullam Cœnæ. *P. Engel h. t. n. 20. Schmalzgr. eod. tit. num. 37.*

23. Quid sunt fatalia appellationis?

Fatalia appellationis nihil sunt aliud, quàm tempora appellationis; dicuntur ideo fatalia; quia si quis illa elabi permiserit, omnis appellatio perimitur. Valens. *hic §. 7. n. 1.*

24. Quo-

24. Quotuplicia illa sunt?

Communiter 4. assignantur, 1. appellationis interponendæ 2. petendi & concedendi apostolos. 3. Appellationis introducendæ sive apostolos judici ad quem præsentandi, & 4. appellationis proseguendæ & finierendæ. Schmalzgr. *h. t. n. 70.*

25. Quæ sunt fatalia interponendæ appellationis?

Olim erat biduum *L. 1. ff. quando appellat.* Hodie est decendium. *c. 8. h. t. in 6.* sive appellatio fiat in definitiva, sive interlocutoria, sive sit judicialis, sive extrajudicialis *cit. 8. & 15. de sent. & re judicat.* Estque hoc tempus ab initio utile, postea vero continuum. *L. 1. C. de feriis.* vid. Lauterb. *ad ff. h. t. §. 8.* nec potest mutuo partium consensu prorogari, *c. 15. cit.* si tamen gravamen illatum sit continuum, habeátque tractum temporis successivum ab eo tanquam præsentis, semper potest appellari, non attentò decendiò. Engel *hic n. 41.*

26. Quid sunt Apostoli & quotuplices?

Apostoli sunt litteræ dimissoriæ, quas judex à quo transmittit ad judicem superiorem, ad quem appellatum est, in testimonium & fidem appellationis interpositæ. Alii sunt Dimissorii, alii Reverentiales, & alii

Refutatorii. Dimissorii sunt: quibus judex à quo testificatur de appellatione coram se legitimè interposita & admissa. Reverentiales: quibus significatur, quòd appellatio non ex justitia, sed ob reverentiam judicis ad quem admittatur. Refutatorii, quibus judex à quo exprimit causam, ob quam non admiserit appellationem. Valleng. *hìc* §. 10. n. 1. & seqq.

27. *Intra quod tempus petendi?*

Jure communi intra 30. dies, à die, quo lata est sententia, idque sæpius, instantèr, instantius & instantissimè. *Clement. 2. h. t.* Hodie tempora petendorum Apostolorum non adeò sunt in usu, sed condemnatus appellationem judici à quo per libellum proponit, & judex curat per notarium desuper scribi, appellationem admitti, vel non. Si primum: petuntur acta cum Apostolis ad superiorem judicem transmitti. Si secundum, & nihilominus pars se gravatam existimet, potest simpliciter adire superiorem, & eidem proponere appellationem non esse admissam: qui deinde petit informationem, quare appellatio non fuerit admissa, P. Engel *h. t. n. 46.* vid. Sutting. *obs. 93.* & seq.

28. *Quæ sunt fatalia presentandæ sive introducendæ appellatio- nis?*

De jure civili varium est, de jure Canonico judex à quo præfigit terminum, intra quem, si judici ad
quem

quem appellatio non fuerit præsentata appellatio censetur esse deserta. *c. 4. h. t.* ac sententia mandatur executioni. Jure verò austriaco nullum absolutè tempus est determinatum, sed hoc solum cavetur, ne apostoli sive Dignus (ità enim contextus literarum super appellato processu ad judicem superiorem directum appellatur) remorentur, sed quantocyùs Judici ad quem præsententur, ac si pars appellans hoc facere negligat, solet compelli per desertionem appellationis ex officio decernendam. Sutting. *obs. 95.*

29. Quod est tempus prosequendæ ac finiendæ appellationis?

Tempus hoc est annale. *c. 3. h. t. in 6.* in praxi tamen non observatur: cùm propter litium multitudinem per multos interdum annos causæ protrahantur. vid. tamen Sutting. *obs. 96.* & plura de fatalibus apud Reiffenst. *h. t. §. 6. per tot.*

30. Quid est recusatio?

Recusatio, prout est hujus loci, nihil aliud est, quàm declinatio judicis suspecti. *c. 39. de off. delegat.* & convenit cum appellatione, quòd sicut per appellationem receditur ab audientia judicis, ejusque jurisdictio suspenditur, ità & per recusatum. Schmalzgr. *hic n. 131.*

31. Quomodo proponenda recusatio?

Debet proponi in scriptis sive oblato judici libello recusatorio: & insuper causa suspicionis sive recusationis, & quidem specificè allegari. *c. 41. in fin. c. 61. in pr. h. t. Schmalzgr. eod. tit. n. 134.*

32. Quando ea debet proponi?

Ante litis contestationem: imò ante omnes alias dilatorias, nè aliàs censeatur quis in judicem consensisse, nisi causa suspicionis ex post primùm supervenerit, vel etiam postea demum innotuerit. *vid. cit. Schmalzgr. h. t. n. 133. quis autem & qualis judex ac ex quibus causis recusari possit: vid. idem Schmalzgr. eod. tit. n. 135. & seqq. add. Reiffenst. h. t. n. 322. & seqq.*

33. Quid est Relatio?

Relatio est judicis de jure dubitantis ad Principem facta consultatio. *coll. ex c. 68. h. t. hæ olim apud Romanos erant frequentissimæ per tot. tit. C. de Relat. Postea tamen jure Civili penitus sublatae. Novell. 125. c. 1. jure vero Canonico, quamvis in d. c. 68. approbari videantur, hodie tamen ab usu rursus abierunt, eorùmque loco transmissio actorum ad facultates juridicas & Collegia juris peritorum successit. Pichler h. t. n. 39. add. Schmalzgr. h. t. §. 10. per tot.*

TITULUS XXIX.

De Clericis peregrinantibus.

1. *Quomodo distinguitur iste titulus à tit. 22. lib. 1. de Clericis peregrinis?*

IN eo : quòd ibi agatur de Clericis peregrinis in ordine ad receptionem & executionem sacrorum ordinum , quærendo videlicet , an & quomodo Clerici peregrini sive extranei ordinari , vel ad administrandum in ordinibus alibi jam susceptis admitti possint? Hic autem agitur de iis in ordine ad lites , quatenus nimirum contra Clericos peregrinantes , ac præsertim ad Sedem Apostolicam proficiscentes lis moveri possit vel non ? *Reiffenst. d. t. de Cleric. peregr. n. 1.*

2. *Quis ergò hìc dicitur Clericus peregrinans?*

Clericus peregrinans hìc dicitur , qui pietatis , vel alia iusta de causa ad Sedem Apostolicam proficiscitur. *c. un. h. t.*

3. *Quis est hujus peregrinationis effectus?*

Iste nimirum præcipuus , quòd si aliquis post litem sibi motam iter Romam arripuerit , tale iter habeat

beat vim appellationis, & suspendat jurisdictionem cœterorum judicum, ita, ut nihil contra talem peregrinantem innovari possit. *d. c. un. h. t.* vid. Vallens, *hic n. 2. & seq.*

4. *Quid requiritur ad hoc, ut talis peregrinatio dictum effectum fortiatur?*

Prima & principaliter, ut iter arripiatur intra 10. dies à lata sententia, vel gravamine illato. 2. Ut hoc iter sit intimatum judici & parti. Pichler *hic num. 3.* Schmalzgr. *n. 4.* Cœterum licet iste titulus mentionem tantum faciat de solis Clericis, dispositio tamen illius ad Laicos quoque ad Sedem Apostolicam peregrinantes communiter extenditur. Reiffenst. *hoc tit. num. 2.*

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili & inutili.

1. *Quid propriè disponitur in hoc titulo?*

PRimariò quidem ac principaliter de confirmatione sententiarum, à quibus appellatur, quasque sæpius contingit confirmari; accessoriè autem etiam de confirmatione aliorum instrumentorum, statutorum, privile-

vilegiorum, electionum, Institutionum, coeterarumque rerum & jurium. Pichler *hìc n. 1.*

2. Quid est confirmatio?

Confirmatio prout hìc sumitur est juris priùs habiti per legitimum superiorem facta corroboratio, patet *ex c. 6. de fide instrum.*

3. Quotuplex est confirmatio?

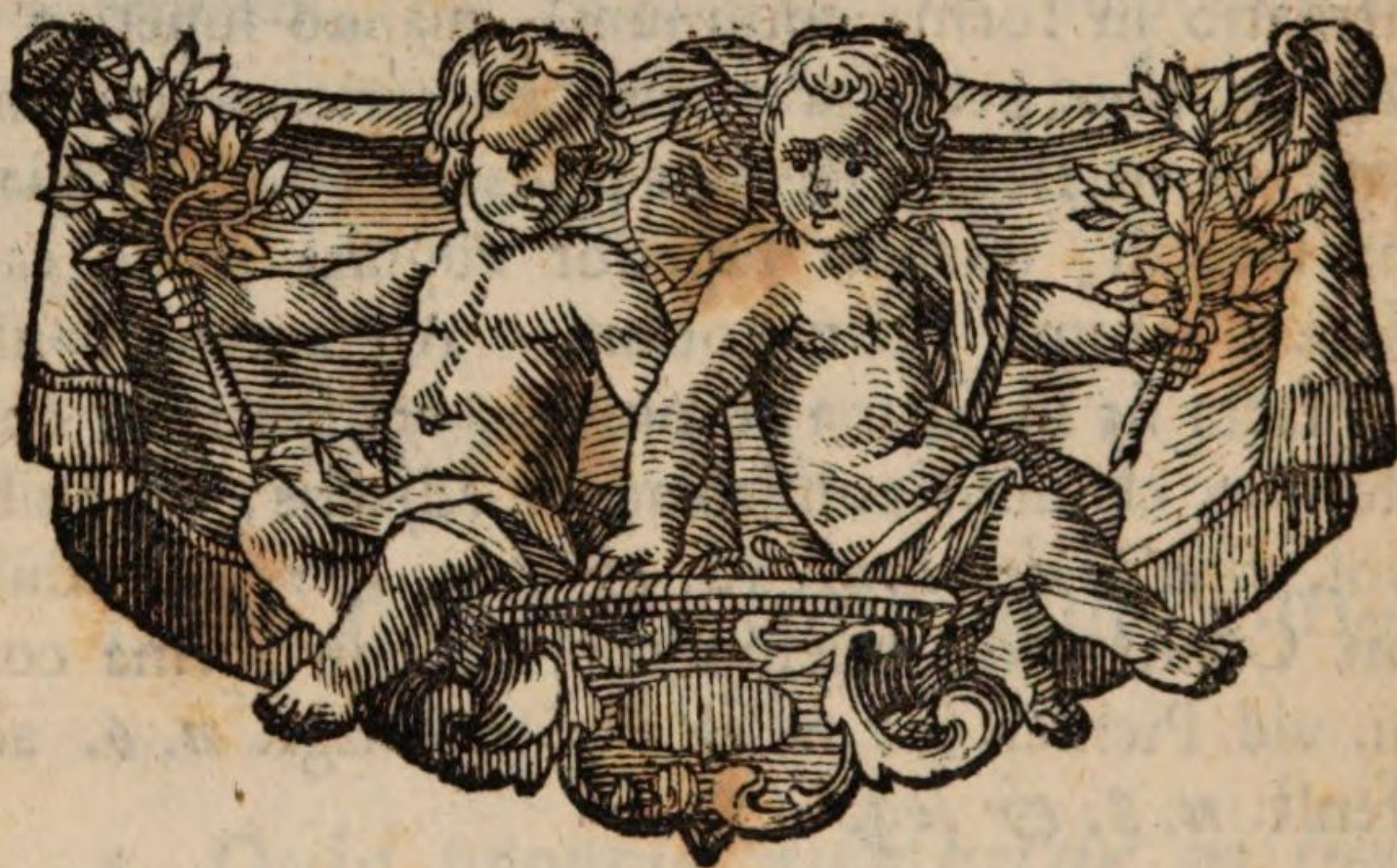
Imprimis alia est utilis, quæ valet & jus tribuit illi, cujus negotium est confirmatum. *c. penult. h. t.* alia inutilis, quæ non valet, sed continet aliquod vitium subreptionis vel obreptionis. Deinde alia est confirmatio in forma communi, quando superior vel nullâ, vel non perfectâ præviâ cognitione confirmat actum, in eo statu, in quo priùs fuerat. Et alia in forma speciali, quando superior cognita plenè causa confirmat actum, vel negotium. An autem confirmatio facta sit in forma communi, vel speciali? colligendum ex clausulis confirmationi adjectis, de quibus Barbof. *tract. de claus. 82. & 175. 177.* In dubio autem Confirmatio præsumitur facta in forma communi. vid. Pichler *h. t. n. 3.* & Schmalzgr. *n. 6.* add. Reiffenst. *n. 8. & seq.*

4. Quid interest, an Confirmatio facta sit in forma communi, vel in forma speciali?

Hoc interest, quòd confirmatio in forma communi non tribuat jus novum, neque valorem actui, cui
acce-

accedit, sed tantum jus vetus confirmet: e contra confirmatio in forma speciali tribuit jus novum, ac actum, prius forte invalidum, reddit validum; modo defectus, quo laborat actus, sit à confirmante dispensabilis. P. Engel *h. t. n. 5.* Pichler *num. 4. & 5.* vid. tamen Schmalzgr. *h. t. n. 7.* ubi plures casus recenset, in quibus licet confirmatio facta sit in forma speciali, actus invalidus non reconvalescit. Confer Reiffenst. *eod. tit. per tot.*

FINIS LIB. II.

LIBER

Greneck, Adam Joseph

Examen Juris Canonici Juxta V. Libros Decretalium Ad mentem
Recentissimorum Canonistarum in utilitatem ac facilitatem discentium
Theorico-practice adornatum
Bd.: Lib. I. & II.

Viennae (1728)

Diss. 269-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10840019-5

VD18 8040202X-001